

T.C
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI

TÜRKİYE’DE BİREY, İDEOLOJİ VE PARTİ
İLİŞKİSİNDE SOSYALİST GELENEK: TÜRKİYE
İŞÇİ PARTİSİ ÖRNEĞİ

Göze ÇAKIR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman Yar. Doç. Dr.

Mahmut H. AKIN

Konya-2011

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

	Adı Soyadı	Göze Çakır	
Öğrencinin	Numarası	084205001015	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐
	Tezin Adı	Türkiye’de Birey, İdeoloji ve Parti İlişkisinde Sosyalist Gelenek: Türkiye İşçi Partisi Örneği	

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Göze Çakır
	Numarası	084205001015
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Mahmut Hakkı Akın
	Tezin Adı	Türkiye’de Birey, İdeoloji ve Parti İlişkisinde Sosyalist Gelenek: Türkiye İşçi Partisi Örneği

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Türkiye’de Birey, İdeoloji ve Parti İlişkisinde Sosyalist Gelenek: Türkiye İşçi Partisi Örneği başlıklı bu çalışma 27/10/2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler
Prof. Dr. Mustafa AYDIN	(üye)
Doç. Dr. Ramazan YELKEN	(üye)
Yrd. Doç. Dr. Mahmut Hakkı AKIN	(Danışman)

İmza

Önsöz/Teşekkür

Türkiye’de Birey, İdeoloji ve Parti İlişkisinde Türkiye’de Sosyalist Gelenek: Türkiye İşçi Partisi başlığında hazırlanmış olan bu tez çalışması zor ve yoğun bir sürecin sonucunda birçok kişinin maddi manevi desteği ile birlikte hazırlanmış bir çalışmadır.

Tezimi benim kadar sahiplenen, tezime emek harcayan ve bilgi birikimi ile her an yanımda olan danışmanım Yrd. Doç. Dr. Mahmut Hakkı Akın’a maddi manevi desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Yüksek Lisans seminer aşamasında danışmanın olan Doç. Dr. Ertan Özensel’e ve bölüm hocalarım Prof. Dr. Mustafa Aydın’a, Prof. Dr. Abdullah Topçuoğlu’na ve Doç. Dr Ramazan Yelken’e;

Lisans ve yüksek lisans öğrenimim sürecinde benimle birlikte bana ev arkadaşlığı yapan, benimle birlikte öğrenci olan ve maddi manevi her an yanımda olan dedem Mehmet Telliöğlü’na, anneannem Nefise Telliöğlü’na ve teyzem Arife Telliöğlü’na;

İnadıkları doğrulardan vazgeçmeyen annem Emine Çakır ve babam Şerafettin Çakır’a, benimle beraber uyumadan, tezi yazmama yardım eden kardeşim Gizem Çakır’a;

Tez çalışmasının belkemiğini oluşturan görüşmeler için eski TİP üyelerine ulaşmamı sağlayan Mustafa Atalay’a ve benim ile görüşmeyi kabul eden ve sorularıma içtenlikle yanıt veren Ahmet Hamdi Dinler’e, Nebahat Dinler’e, Bekir Yenigün’e, Gündüz Mutluay’a, Niyazi Dalyancı’a, Nurdan Orpen’e, Nurettin Pirim’e, Bahise Pirim’e, Nurten Tuç’a, Sadri Kaya’ya, Tarık Ziya Ekinci’ye, Umur Çoşkun’a, Nejat Ökten’e, Umur Çoşkun’a, Nezih Kazankaya’ya ve Abdurrahman Atalay’a;

TİP arşivlerine ulaşmamı sağlayan TÜSTAV ve Sibel Sular’a, görüşmeler için ses kayıt cihazı temin eden arkadaşım Ayşe Eren’e, tezin gramer düzeltilmelerini yapan arkadaşım Selmin Tüzen’e, tezin her aşamasında yanımda olan ve tezi yazmama yardımcı olan arkadaşım Burcu Şarlı’ya, güzel yemekler için Efe ve Berrin’e, motivasyonları için Teyzem Nurşen Kullattı ve kuzenim Sanem Kullattı’ya

asla karamsarlığa düşmeme izin vermeyen, tezin her sayfasında emeği olan yol arkadaşım Evren Yüce'ye ve burada ismini yazmadığım hayatımda yeri olan herkese hayatıma ve teze katkıları için teşekkür ederim.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Göze Çakır		
	Numarası	084205001015		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora	☐
	Tez Danışmanı			
Tezin Adı		Türkiye’de Birey, İdeoloji ve Parti İlişkisinde Sosyalist Gelenek: Türkiye İşçi Partisi Örneği		

ÖZET

Siyasi bir ideoloji olan Sosyalizm genel anlamda 19. yüzyıl Batı’da şekillenmiştir. Sosyalizm, tarihsel, düşünsel ve toplumsal açıdan ele alınarak Marx ve Engels’i tarafından sistematize edilmiştir. Sosyalizm dünyada birçok ülkede farklı olarak yorumlanmış, uygulanmış ve eleştirilmiştir. Türkiye sosyalizm 19. yüzyılda Osmanlı Devleti’nde bir düşünce akımı olarak konuşulmaya başlamıştır. Fakat düşünsel olarak sosyalizmin tartışılması 1960’larda artış göstermiş ve sosyalizm Türkiye’de Türkiye İşçi Partisi (TİP) ile kitleselleşmiştir. TİP 1965 yılında Türkiye’de sosyalist meclise giren ilk parti olmuştur. TİP, kapatıldığı 1971 yılına siyasal hayatında etkili olmuştur. 1975 yılında yeniden kurulan parti 1980 kadar legal, 1988 yılına kadar illegal olarak varlığını sürdürmüştür. TİP içerisinde yer alan kadrolar TİP’in sosyalist mirasını bireysel ve partisel anlamda sürdürmeye devam etmiştir. Bireyler sosyalist ideolojiyi ve partisel geleneği yaşamının parçası haline getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Birey, İdeoloji, Parti, Sosyalizm.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Göze Çakır		
	Numarası	084205001015		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sosyoloji		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☐	Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Yrd. Doç. Dr. Mahmut Hakkı Akın		
Tezin İngilizce Adı		The Socialist Tradition in Turkey between the relation of individual, İdeology and Party: the case of Turkish Labour Party		

SUMMARY

Socialism, which is a political ideology, has been shaped in 19th century. And it has shaped in the west societies most. Socialism has taken in historical, philosophical and social point of view and it has been systematized by Karl Marx and Friedrich Engels. Socialism has been interpreted, applied and criticized by many countries in the world. Also in Turkey, Socialism has been started to criticize by people as an alternative Ottoman ideology in 19. century. But -as a philosophical discussion- socialism has been started to criticize in 1960s more. And in this period it popularized by “Türkiye İşçi Partisi” (Turkish Labor Party). TİP, which founded in 1961, was effective in Turkish political history until 1971. The party has Reestablished in 1975 and it has been considered until 1988. The staff of the party continued to pursue their individual and party legacy. They become the socialism their individual ideology, their part of life and they still believe in TİP’s ideology.

Key Words: Individual, Ideology, Party, Socialism.

İçindekiler

Önsöz/Teşekkür	iv
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
İçindekiler	viii
KISALTMALAR	ix
BİRİNCİ BÖLÜM	3
BİR İDEOLOJİ OLARAK SOSYALİZM	3
1.1. İDEOLOJİ	3
1.2. SOSYALİZM	7
1.2.1. Sosyalizmin Düşünsel Ve Toplumsal Arka Planı	7
1.2.2. Bilimsel Sosyalizm	12
İKİNCİ BÖLÜM	17
TÜRKİYEDE SOSYALİZM	17
2.1. TÜRKİYE’DE SOSYALİZM ÜZERİNE	17
3. BÖLÜM	27
TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ VE SOSYALİST İDEOLOJİ	27
3.1 TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ 1961–1971 DÖNEMİ	27
3.1.1. Kuruluş	27
3.1.2. Tüzük ve Program	32
3.1.3. 1965 Seçimleri	45
3.1.4. TİP İdeolojisinin Siyasete Yansımaları	46
3.1.5. TİP’te Yaşanan İdeolojik Tartışmalar	50
3.2 TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ 1975–1980	55
3.2.1. Kuruluş	55
3.2.2 Tüzük ve Program	57
3.2.3. TİP’in Sosyalizm Anlayışında Öne Çıkan Konular	64
3.2.4. TİP İdeolojisinin Siyasete Yansımaları	68
4. BÖLÜM	72
BİREY, İDEOLOJİ VE PARTİ İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	72
4.1 Metodoloji	72
4.2. Örneklem	75
4.3. Bulguların Değerlendirilmesi	76
4.3.1 İdeoloji ve Birey İlişkisi	76
4.3.2. Parti, Birey ve İdeoloji İlişkisi	84
4.3.3. Eski TİP üyelerinin TİP’in İdeolojisini Değerlendirmeleri	100
4.3.4. TİP Sonrası Örgütlü Mücadele	112
4.3.6. Türkiye’de Sosyalizm	127
4.3.8. Günümüzde Eski TİP’li Olmak	140
Sonuç	144
Kaynakça	150
Özgeçmiş	155

KISALTMALAR

- ABD: Amerika Birleşik Devletleri
AP: Adalet Partisi
AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi
BSP: Birleşik Sosyalist Parti
CHP: Cumhuriyet Halk Partisi
DP: Demokrat Parti
DEV-Genç: Devrimci Gençlik
DEV-Yol: Devrimci Yol
EDP: Eşitlik ve Demokrasi Partisi
İP: İşçi Partisi
FKF: Fikir Kulüpleri Federasyonu
MC: Milli Cephe
MDD: Milli Demokratik Devrim
OSF: Osmanlı Sosyalist Fırkası
ÖDP: Özgürlük ve Dayanışma Partisi
PİM: Pahalılık ve İşsizlik Mücadelesi
SBP: Sosyalist Birlik Partisi
NATO: Kuzey Atlantik Savunma Paktı
SİP: Sosyalist İktidar Partisi
SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TİP: Türkiye İşçi Partisi
TKP: Türkiye Komünist Partisi
TBKP: Türkiye Birleşik Komünist Partisi
TSF: Türkiye Sosyalist Fırkası
TÖS: Türkiye Öğretmenler Sendikası
THKP-C. Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi
THKO: Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
TKP-ML: Türkiye Komünist Partisi-Marksist Leninist
TSİP: Türkiye Sosyalist İşçi Partisi

Giriş

İdeoloji kendi başına uçsuz bucaksız bir konu iken sosyalist ideolojide sınırları olmayan, içerisinde birçok tartışmayı barındıran bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyalist ideolojinin ve genel olarak sol hareketlerin Türkiye’deki konumu da tarihi bir geçmişe, birçok farklı görüşe, harekete, legal ya da illegal örgütlenmelere sahip olmuştur.

Bu çalışma özelinde 1961 yılında kurulan, 1965 yılında 15 milletvekili ile meclise giren ve 1971 yılına kadar sosyalist ideoloji çizgisinde siyasi alanda yer almış Türkiye İşçi Partisini ve yine 1975 yılında TİP geleneğinden gelenlerin bir devam partisi olarak kurduğu, 1980 yılında kapatılan Türkiye İşçi Partisi çerçevesinde hazırlanmıştır

Eski TİP’liler günümüze kadar gelinen süreçte farklı siyasi örgütlerde, siyasi hayatın içinde yer almışlardır. Aynı zamanda TİP üzerine yapılan birçok çalışmada bir araya gelerek tarihi bir mirasa sahip çıkmakta ve geçmişte edindikleri sosyal ilişkilerini de günümüzde sürdürmektedirler.

“Bir örgütün peşinden gitmek”¹ ifadesi bu çalışmanın çıkış noktasını ifade etmektedir. Bir örgütün ya da bir ideolojinin peşinden giden ve inandığı doğruları yaşamlarının anlamı haline getiren bireylerin gözlemlenmesi, kişisel merakın araştırma konusuna dönüşmesi ile sonuçlanmıştır.

TİP üzerine farklı çalışmalar yapılmış ve bu çalışmalar içerisinde TİP’in ideolojik yönü ele alan ya da bu dönemi yaşayanlara ait biyografi ve otobiyografilerde bulunmaktadır. Fakat çalışmanın ön hazırlık döneminde ve çalışma sürecinde ideolojiyi örgütlü olarak sürdürmek ve bunun TİP örneği ile ele alındığı çalışmalara rastlanılmamıştır. Eski TİP üyelerinin partili olma anlayışlarına, ideolojilerine, geçmişi ve günümüz değerlendirmelerini içeren genel bir çalışmanın olmaması ve yukarıda sorulan sorunun cevabının aranması sebebiyle hazırlanmış bir çalışmadır.

Türkiye’de Birey, İdeoloji ve Parti İlişkisinde Sosyalist Gelenek: Türkiye İşçi Partisi Örneği başlığı ile hazırlanan tez çalışması konunun sınırlılıkları çerçevesinde dört bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümünde ideoloji ve sosyalizm

¹ (Aykol: 2010: 12).

kavramları ele alınmıştır. İlk olarak sosyal bilimlerin birçok alanında kullanılan ideoloji kavramının kısa tarihçesine yer verilmiştir. Fakat kavramın ne olması ya ne olmaması gereği üzerine tartışma yapılmamıştır. Tez bağlamında ideoloji kavramı siyasi görüş anlamında ele alınmıştır. Bir siyasi ideoloji olan sosyalizm konusunda da genel olarak sosyalizmin tarihsel arka planına ve bilimsel sosyalizmin kurucuları olan Marx ve Engels'in görüşlerine yer verilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde ise Türkiye'de sosyalizmin düşünsel ve eylemsel yanı üzerinde durulmuştur. Bu konuda 1800'li yıllardan başlayarak 1960 yılına kadar olan süre zarfında sol hareketin hangi şartlarda nasıl yer aldığına dönemlere göre yer verilmiştir. Burada özellikle ön plana çıkan siyasi parti örgütlenmeleri olmuştur. Bu nedenle kısa olarak bu süreçte kurulan partilere yer verilmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde çalışmanın ana eksenini oluşturan Türkiye İşçi Partisi'nin ideolojisine yer verilmiştir. Bu bölümde 1961–1971 döneminde TİP ve 1975–1980 döneminde TİP ideolojisi ayrı ayrı ele alınmıştır. Her iki dönem içinde parti program ve tüzükleri, kongreler, genel başkanların konuşmaları, parti yayınları, seçim bildirgeleri, partinin siyaset gündeminde olan konular hakkındaki TİP'in görüşlerinden yararlanılmıştır.

Türkiye'de TİP üzerine yapılan çalışmalar genel olarak 1961–1971 dönemi üzerine olmuştur. Fakat bu dönem TİP'te yer almış kadroların bir devamı olarak 1975 yılında yeniden TİP'i kurması, TİP'in 1971 yılında bıraktığı sosyalizm anlayışın Türkiye'nin yeni şartlarına göre aldığı konum da önemli görüldüğü için 1975–1980 arası TİP de çalışmada yer almıştır.

Hazırlanan ilk üç bölüm, dördüncü bölüm için ön çalışma olarak hazırlanmıştır. Dördüncü bölümde ise birinci ve ikinci dönemde TİP üyesi olmuş 16 kişi ile yapılan görüşmeler sonucu eski TİP üyelerinin gözünden geçmişten günümüze yaşanan süreç değerlendirilmiştir. Sonuç bölümünde ise tezin genel bir değerlendirilmesi yapılarak çalışmada elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİR İDEOLOJİ OLARAK SOSYALİZM

1.1. İDEOLOJİ

Kesin çizgiler çizilemeyecek kadar geniş bir arka plana sahip olan bazı kavramlar özellikle sosyal bilimlerin her alanında yeniden şekillenmektedir. Bu kavramlardan biri olan ideoloji de kimi zaman fikir bilimi kimi zaman yanlış bilinç anlamı ile kimi zaman da siyasi görüş olarak karşımıza çıkmaktadır.

İdeoloji Platon'dan başlayarak, Bacon, Destutt de Tracy, Marx, Gramsci, Althusser gibi birçok düşünürün katkısı olduğu bir kavram olmuştur. Aydınlanma ve Fransız devrimi ile birlikte düşünce bilimi olarak ortaya çıkmış olan ideoloji, tarihsel süreç içerisinde çok anlamlı bir kavram haline gelmiştir.

İdeoloji kavramını anlama çabaları, tarihsel, kuramsal ve kuşkusuz ideolojik pek çok zorlukla yüzleşmek zorundadır. Kavramın uzun tarihi, ideolojinin anlamı hakkında çatışmalara ve karışıklıklara işaret etmektedir. İdeoloji uzun tarihi boyunca, bitimlilikten bitimsizliğe, olumludan olumsuz, sürekli bir kararsızlık halinde kaldı. Bu kararsızlığın derinleşmesinde kuramlaştırma çabalarının kendi içlerinde barındırdıkları kavramsal belirsizlikler, karışıklıklar ve açmazların önemli bir payı oldu. Bugün ideoloji konusunda yapılacak bir çalışma, bu güçlüklerle yüzleşmek ve kavramın tarihi boyunca ortaya çıkmış farklı kuramsal yaklaşımlar arasından kendi yolunu bulmak zorundadır. Çokanlamlı bir söz olarak ideoloji birden çok kavramı kendinde toplar. Felsefeden iletişim bilimlerine, antropoloji ve sosyolojiden siyaset bilimine kadar pek çok farklı disiplinin kavramla ilgileri farklı noktalarda olmuştur. Bu disiplinlerin ayrı ayrı katkıları da kavramın çokyüzlülüğünü belirginleştirmiştir. Sonuçta elimizde kalan ise tek bir sözle farklı kavramları ifade edebilme çabasıdır (Çelik,2005: 14).

Çok anlamlı bir kavram olarak karşımıza çıkan ideoloji kavramının ne olduğu, olması gerektiği ve neler ideoloji kavramı içinde yer alır gibi tartışmalara bu çalışmada kapsamlı olarak yer verilmeyecektir. Kavramın çok anlamlı olması, uzun

bir geçmişe sahip olması ideolojiyi tanımlaştırmayı güçleştirmektedir. Bu bağlamda genel hatları ile ideoloji kavramı ile ilgili bilgilere yer verilecektir.

İdeal (fikir) ve loji (bilim) kelimelerin eklenmeleri ile elde edilen ve Türkçeye fikir bilimi olarak çevrilen ideoloji kavramı (Aydın, 2006: 125) başlangıçta, bir ideler ve fikirler bilimi olarak idelerin kökenlerine dair empirik bir araştırma olarak tanımlanmıştır. 18. yüzyılın sonlarında Fransa’da, Destutt de Tracy tarafından, kimi ideologların düşünceleri ile bu düşüncelerin kaynağını incelemeyi amaçlayan felsefe sistemi olarak ele alınmıştır (Cevizci, 2002: 533–534).

“İdeoloji sözcüğü insan zihninde fikirlerin belirme sürecinin nesnel olarak incelenmesinin mümkün olduğunu ve bundan dolayı istenirse “doğru” düşünceleri düşündürmenin bir yolu bulunduğunu iddia eden bir grup düşünür tarafından ortaya atılmıştı. İdeologlar olarak bilinen bu grubun ileri sürdüğü temel görüş, fikirlerin uyum ürünü olduklarıydı.” İdeologlara göre “fikirlerin kaynağını ruh gibi bir kavramda aramak gereksizdi. Fikirler insanlarda biyolojik bir temelden geliyordu” (Mardin, 2000: 20–22). Bu bağlamda İdeoloji kelimesi ile karşılanan düşünce biliminin, düşüncelerimizin doğal kökenlerini araştırmak yanılsamaları ve yanılguları açığa çıkartarak toplum hakkındaki doğruları toplumsal hizmetine sunmaktır (Çelik, 2005: 27- 28). İdeologlar, düşünceyi metafizik öğelerden ayırarak topluma fayda sağlayacak bir bilim oluşturma niyetindeydi, fakat Napoleon dönemi ile bu engellenmiştir.

Napoleon’un 1892’de ideologları suçladığı ünlü konuşması şu şekilde olmuştur. “Sevgili Fransa’mızın başına gelmiş bulunan bütün talihsizliklerin kaynağını ideologların öğretisinde – yasaları insan yüreğinin ve tarihteki ibret verici olayların bilgisine uyarlamak yerine yapmacık bir tarzda ilk ilkeleri bulup ulusların yasama biçimini bu ilkeler temelinde düzenleme çabasında olan, boş laflarla dolu bu metafizikte aramak gerekir” (Aktaran: Eagleton, 2005: 106). Napoleon’un bu eleştirilerinden sonra Fransızca’da olumlu bir anlama sahip olan ideoloji, Almanca’ya 1830 yılından önce olumsuz bir anlamla girmiştir. Bu nedenle Almanya’daki sözlüklerde olumsuz anlamı ile yer almış ve ideoloji sözcüğünü bir kuramın merkezi haline getiren metinler Alman dillinde yazılmıştır (Çelik, 2005: 28). Bu süreç ile birlikte ideoloji üzerine farklı tartışmalarda başlamış ve ideolojinin sahip olduğu anlamlar artmıştır.

Örneğin 19. yüzyıldan itibaren ideoloji sahip olduğu bilimsellik statüsünü yitirerek, rasyonel düşünce ve açık seçik algının önündeki, başkalarının, özellikle de politik hasımların düşüncelerini olumsuz etkilediği ve çarpıttığı düşünülen bir tür engel olarak yorumlanmıştır. Söz konusu anlamı içinde ideoloji yanlış ya da tahrif edilmiş fikirler, inançlar bütününe; bir toplumdaki hâkim sınıfın fikirler dünyasında yarattığı somut gerçeklikten kopuk olup, toplumdaki egemen sınıfa ezilen sınıf üzerindeki iktisadi pekiştirme imkânı veren fikirler toplamına tekabül etmiştir (Cevizci, 2002: 334). İdeolojinin bu anlamı kendini Marx'ın görüşlerinde göstermiştir.

İdeolojinin siyasette anahtar bir kavram olma macerası Marx ile birlikte başlamıştır (Heywood, 2011: 22). Bilimsel sosyalizm kavramını ortaya atan Marx, ideolojilere karşı çıkmış ve onları işçi sınıfının sömürülmesine zemin hazırlayan belirsiz kuramsal olarak kabul etmiş ve eleştirmiştir. Marx'a göre İdeolojiler sömüren sınıfın gücüne hizmet eder ve insan zihninde özellikle işçi sınıfının bakış açısında yol gösterici bir fikir yaratmak yerine yanlış düşüncelere yol açmıştır (Gutek, 2006: 169).

Bu açıdan ideoloji deyimini Marksistler arasında bile uzun zaman tamamen olumsuz bir çağrışımla yaşamış fakat 20. yüzyılda bu anlayış değişmiştir. Bu noktada galiba şu husus ağır basmıştır: verilen bir kavgada felsefeye değil de Marx'ın sağladığından daha açık bir eylem çağrısına ihtiyaç belirmiştir. Lenin'in ideoloji sözcüğünü olumlu anlamda kullanmaya başlaması, bu eylem zorunluluğunun ve Lenin'in yeni eylem yöntemleri ile ortaya çıkışının ürünü olmuştur. Böylece, Lenin ile birlikte 'ideolojinin olumsuz çağrışımlarının çok azaldığını, Marksist eylemin bir parçası haline gelmiştir (Mardin, 2000: 19–21).

Lenin gibi Marksistler, sosyalist ideolojiden bahsederken ideolojinin, arzu edilen siyasi çıkarların peşinde koşan belirli bir grup ya da sınıfı birleştiren ve onlara bu konuda esin veren inançlar kümesi olarak görmüştür. Olumlu anlamıyla ideoloji sınıf bilinci ile eş anlamlıdır. Çeşitli radikal düşünürler sosyalist ideolojiye pragmatik bir açıdan olumlu bir gözle bakmıştır (Eagleton, 2005: 72–74).

İdeoloji tartışmalarında öne çıkan isimlerden biri de Althusser olmuştur. Althusser'e göre alt yapı bir üst yapı olan ideolojiyi büyük oranda belirlemektedir fakat ideolojide devlet, eğitim hukuk gibi üst yapı kurumlarını etkilemektedir.

İdeoloji ve yapılar arasındaki ilişki tek taraflı değildir. Örneğin bir üst yapı kurumu olan eğitim de ideolojiyi belirler (Bknz: Althusser, 2003).

Lenin'in ideoloji anlayışının etkilediği Lukacs'a göre de Marksizm "proletaryanın ideolojik ifadesi" veya "savaş halindeki teslimiyette yol açacak proleteryanın "en güçlü silahıdır." Lenin ve Lukacs ideolojiyi teori düzeyinde ele almıştır (Bottomore, 2002: 295).

Gramsci, Marksist ideoloji teorisinin gelişimini en ileriye götüren kişi olmuştur. Ona göre kapitalist sistemi ayakta tutan şey sadece eşitsiz uygulanan siyasi iktidar değil, Burjuva fikir ve ideolojilerinin hegemonyasıdır. Hegemonya, önderlik ya da hâkimiyet anlamına gelirken ideolojik hegemonya burjuva fikirlerinin karşıt görüşlerin yerini alarak çağın sağduyusu olmasıdır. Bu anlamda ideoloji toplumsal olanın her yerindedir. Gramsci, Burjuva hegemonyasına ise sosyalist ilkelerle dayalı oluşan bir proleterya hegemonyası ile meydan okunabileceğini savunmuştur (Heywood, 2011: 24).

Marx sonrası 20. yüzyılın getirdiği şartlarla daha olumlu bir anlam kazanan ideoloji bir anlamda sosyalist eylemin teorik altyapısını oluşturmuştur. Bu anlamda ideolojiyi hem teorik düzeyde hem de pratik boyutta ele almak mümkündür. İdeolojinin geldiği nokta tarihsel süreç içerisinde değişimin bir sonucudur. Bu süreç içerisinde yukarıda yer verilen tanımlamaların dışında ideoloji kavramı ile ilgili tanımlamalar yapılmıştır.

İdeoloji, toplumda benzer koşullardan doğan ortak gereksinimlerini karşılayan, kendi içinde tutarlı inanç sistemleridir (Kışlalı, 1987: 98). Yine bu tanımlama da içeren bir başka tanımlama ise şu şekilde olmuştur: "Dünyadaki bazı olay ve olgulara belirli bir pencereden bakmamıza imkân veren organize siyasal davranışta bulunmamıza temel sağlayan, unsurları birbirleri ile az çok tutarlılığa sahip fikirler demeti. Siyasal faaliyeti yöneten az çok tutarlı bir fikirler ve normlar sistemi çoğu ideoloji, genellikle bir 'Dünya görüşü' biçiminde mevcut düzenin bir açıklamasını sunar, arzu edilen geleceğe ilişkin bir model 'iyi toplum' önerir ve siyasi değişimin nasıl gerçekleşebileceği ve niçin gerçekleşmesi gerektiği konusunda insanlara rehberlik edecek ilkeler koyar" (Yayla, 2005: 105). Bu tanımlamalar daha çok ideolojinin siyasi bir görüş olarak ele alındığını göstermektedir.

Bu bağlamda “İdeoloji geniş anlamda kişinin siyasi düşüncelerine yön veren, eylemlerini belirleyen bir öncüller sistemi olarak tanımlanabilir” (Şaylan, 1974: 190). İdeolojinin bireylerin ortak düşüncede bulunduğu ve eyleme yöneldiği siyasi bir görüş ve ya dünya görüşü olan anlamı doğrultusunda bu çalışmada ideolojiye “genel olarak, bir siyasi partinin inançlarını, değerlerini temel ilkelerini ifade eden bir politik ideoloji” (Cevizci, 2002: 533), siyasi görüş olarak yer verilmiştir.

1.2. SOSYALİZM

1.2.1.Sosyalizmin Düşünsel Ve Toplumsal Arka Planı

Avrupa'nın yaşadığı sosyal ekonomik siyasi ve kültürel değişmelerin sonunda ortaya çıkan yeni düzene karşı bir tavır bir eleştiri olarak gelişen sosyalizm anlayışı birçok bireyi, grubu, toplumu, devleti etkilemiştir. Bu anlamda sosyalizmin ne anlama geldiği, nasıl bir toplumsal ve düşünsel ortamda şekillendiğini görmek sosyalizm hakkında genel bir çerçeve çizmeye yardımcı olacaktır.

Genel olarak modern dönemin getirdiği değişimlerle şekillenen sosyalizm ekonomi temelli siyasi bir tavidir. “19. yüzyılın başlarında kapitalist düzenin aksakları sosyal, ekonomik düzendeki bozukluklar, ekonomik krizler, çalışan insanların koyu bir yoksulluk zorunda kalmaları, bazı düşünürleri bir yandan tüm bu kötülüklerin nedeni olarak kabul edilen kapitalist düzenin eleştirisini yapmaya, öte yandan da bu kötülüklerin bulunmayacağı sosyal ekonomik bir düzen aramaya itmiştir” (Göze, 1989: 262).² Bu düzen arayışları sosyalizmi konu edinen görüşleri ve uygulamaları beraberinde getirmiştir. Bu tanımlara kısaca şu şekilde yer verebiliriz.

² Sosyalist düşünceye ait ilk izlere, ilköğ ve ortaçağda bazı örneklerle rastlamaktayız. İsa'dan önce Filistin'de yaşayan Yahudi toplumcular olarak adlandırılan Esseen'ler kentlerden uzak köylerde yaşam sürüyorlardı. Çiftçilik yaparlardı, altın ve gümüş biriktirmezlerdi. Toprak edinmez, geçimlerinden fazlasını istemezlerdi. Zengin olmak istemedikleri için hiçbirinin özel evi yoktu. Kazançları, giyecekleri ve yiyecekleri ortaklı. Yunanistan'da ise toplumcu teorinin ilk kanun koyucusu Likürg'tir. Likürg, toprağı eşit olarak bölüşürmüş, altın gümüş parayı kaldırmış ve bunun yerine demir sikke çıkarmış. Bir arada yemek yeme düzenini uygulamıştır(s.11)Stoacı okulun kurucusu Zenon ise anarşist toplumculuğun prensiplerini yaymıştır. Zenon devlet ve yasanın gerekli olmadığını onun yerine mallarda ortaklık, kadın ve erkek arasında eşitlik ve yeryüzündeki bütün insanlar arası kardeşlik gereklidir. M.Ö 73-71 yıllarında Spartaküs tarafından sevk ve idare edilen köleler isyanı roma döneminde dünyaya hükmedenleri titretmişti. Köleler, gladyatörler, konsüllerin kumandasındaki roma ordusunu defalarca yendiler. Roma üzerine yürümesi beklenen spartaküs Thurim'u da hür ve insanca yasalar koydu. Altın ve gümüşü kaldırdı. Tüketim eşyasını uygun bir narha bağlar ve İspartalıların sade yaşayışını benimser İlk Hıristiyanlık döneminden de kilise babaları

— Sanayi devrimi ve işçi sınıfının doğuşu ile birlikte ortaya çıkan eşitsizlik ve sefaleti ortadan kaldırmak için sosyalist fikirler geliştiren, düşünce ile madde arasındaki karşıtlık ve temel çelişkiyi, çözüme düşünceyi önceleyen görüş *ütopyik sosyalizm* olarak adlandırılır.

— Marx ve Engels tarafından geliştirilen, tarihsel materyalizme dayanan ve pozitivist felsefeden yoğun bir biçimde etkilenmiş olan, üretim araçlarının burjuvazinin elinde olduğu sınıflı kapitalist devletin yıkılarak, sınıfsız bir düzen kurmayı amaçlayan sosyalizme bilimsel sosyalizm olarak adlandırılır.

— Yine kapitalizmin gelişimini bilimsel olarak inceleyen ve işçi sınıfının öncü rolüne ilişkin gerçekçi bir değerlendirmeye dayandığı iddia edilen söz konusu sosyalizme; ekonomik alanda, ‘herkesin yeteneğine ve emeğine göre hakkını alabilmesi’ ilkesi uyarınca, üretim araçlarının ortaklaşa mülkiyetini, siyasi olarak kapitalist devletin şiddet yoluyla yıkılarak, yerine sosyalist devletin kurulmasını, sınıfsız bir toplum modelini, ya da daha çok işçi sınıfı diktatörlüğüne dayanan bir devlet anlayışını, kültürel olarak da, eğitim ve kültürün devlet tarafından planlanmasını, ırk ayrımına karşı çıkılmayı ve kültürel kurumlarla savaşmayı öngören sosyalizm anlayışına aynı zamanda Marksist sosyalizm denilmektedir.

— Marx’ın sosyalizmine, Blanqui’nin sosyalizm anlayışına, Rusya’daki devrim öncesi veya sonrası sosyalist ihtilalcilerin sosyalizm teorisine, yani siyasi iktidarın ele geçirilmesinden, demokratik yollara veya parlamenter eyleme güvenmeyip, şiddet savunmasına dahi, reddetmeyen sosyalizm anlayışına ihtilalci sosyalizm adı verilir.

— 1840’lı yıllarda Fransa’da Hıristiyanlığın ahlaki kuralları ile sosyalizmin kolektivist ilkelerini birleştiren sosyalizme Hıristiyan sosyalizmi denilmiştir. Bu öğreti klasik sosyalizmlerden dini temele alması ve geleceğe değil de kapitalizm ve sanayi sonrası topluma yönelmek bakımından farklılık gösterir. Hıristiyan sosyalizmin Almanya’daki karşılığı ise kürsü sosyalizmidir³. Üniversite profesörleri

özel hiçbir şeyin olmayacak, her şey ortaktır, Hıristiyanlar mal mülk konularında kardeşler tarzında ibarelere yer veriyorlardı (Beer, 1965: 10–27).

³ Engels *Bilimsel Sosyalizm* kitabında kürsü sosyalistlerine şu şekilde yer vermiştir: “Kürsü sosyalizmi – 19. yüzyılın 70–90’lı yılların burjuva ideolojik akımı. Temsilcileri, Alman üniversitelerinin belli başlı profesörleriydi. Sosyalist geçiniyorlar, liberal burjuva reformizmini üniversite kürsülerinde öğütüyorlardı. Kürsü sosyalistleri A. Wagner, H. Schmoller, L. Brentona, W. Sombart ve başkaları, devletin hasım sınıfları olabildiğince uzlaştıran bir kurum olduğunu,

tarafından geliştirilmiştir. Sosyalist propagandadan işçi sınıfının kontrolden çıkarması için, reformların gerekliliğinden bahseder.

— Almanya’da devleti ahlaki ve ulusal dayanışma organı olarak gören, devlete çıkartacağı yasalar ve koyacağı vergiler yoluyla toplumsal adaletsizliği ve dengesizliği gidereceğini düşünen Lassalle’nin devletin her alanındaki öncü gücünü temele alan sosyalist görüşüne devlet sosyalizmi adı verilmektedir.

— Proudhon, Stirner ve Bakunin’in anarşist görüşlerine dayanan ve iktisadi liberalizmi, devleti ve Marksist sosyalizmi eleştirirken, bireyin özgürlüğünü en yüksek değer olarak gören sosyalizm özgürlükçü sosyalizm olarak tanımlanmaktadır.

— Sovyet komünizmine şiddetle muhalefet eden ve Marx’tan ilham almayan, sosyalizme geçişin demokratik yollarla ve bir takım reformlarla olması gerektiğini savunan Avrupa sosyalizmine demokratik sosyalizm veya reformcu sosyalizm adı da verilmektedir.

— Evrensel olduğuna inanılan sosyalist ideleri, kendi ulusal koşullarına uygulayan Üçüncü Dünya ülkelerinin sosyalizm anlayışına, ateizmi ve sınıf mücadelesini reddederken, tek parti yönetimini benimseyen, sosyalizmi emperyalizme ve yeni sömürgecilğe karşı bir araç olarak kullanan yerel sosyalizm türlerine de Üçüncü Dünya sosyalizmi adı verilmektedir (Cevizci,2002: 964–965). Bu şekilde farklı tanımlamaları olan sosyalizm için Avrupa’da yaşanan tarihsel sürecin etkisi olmuştur.

Avrupa’da Sanayi devrimin başlaması ve fabrika sisteminin gelişmesi ile daha yeni güçlenmeye başlayan kapitalizmin⁴, verimsiz, akıldışı ve adaletsiz olduğunu düşünen insanlar için farklı fikirler gelişmeye başlamıştı. 1800’li yıllarla birlikte İngiltere ile Fransa’da kapitalizmin kötülükleri, broşürler, kitaplar ve konuşmalar halka anlatılmaya başlanmıştı. Böyle eleştiriler daha önceden, 16. yüzyılda ve bunu izleyen yüzyıllarda da olmuştur (Huberman,2009: 45).

‘sosyalizm’i, kapitalistlerin çıkarlarına dokunmaksızın, aşamalı olarak almayı savunuyorlardı. Programları, işçiler için hastalığa ve sakatlanmaya karşı sigorta kurumu kurulması, işçi yasalarında bazı reformların yapılmasıyla sınırlıydı. Kürsü sosyalistleri, iyi örgütlenmiş sendikalara değer veriyor, işçi sınıfının politik savaşımını ve bir siyasal partisinin olmasını gereksiz buluyorlardı. Kürsü sosyalizmi, reformizmin kaynaklarından biri oldu” (Engels,2008: 97).

⁴ Kapitalizm, en genel anlamı içinde sermayenin, en temel üretim aracı olduğu ekonomik sistem veya üretim tarzı için kullanılır. Kapitalizm aynı zamanda belli bir sosyal adalet öğretisiyle bireysel haklar anlayışını içeren bir ideoloji olarak görülmüştür (Cevizci, 2001: 588).

Örneğin 16. yüzyılda bu tarz bir eleştiri Thomas More tarafından İngiltere'nin yaşanan sorunlar üzerine yazdığı yeni bir toplum ideali olan *Ütopya*⁵ ile gelmiştir. 17. yüzyılda ise İtalyan düşünür Campanella *Güneş Devleti*⁶ adlı eserinde İtalya için ideal bir toplum modelini yazmıştır.

Sosyalizm ile ilgili ilk belirgin düşünceler Saint-Simon; Fourier ve Owen'dan gelmiştir.⁷ Bu düşünürler İngiltere'de sanayi devrimi ve Fransız devrimi sonrası yaşanan gelişmelere karşı eleştirel bir tavır sergilemişlerdir.

1772–1837 yılları arasında yaşamış olan Fourier, ticaret ve sanayi gelişmelerini eleştiren bir düşünürdü. Fourier'ye göre ticaret bir “zenginler” feodalitesi yaratır ve bankacıların egemenliğine yol açmıştır. Ekonomik liberalizm ise, sonuçta İngiltere'de olduğu gibi Fransa'da da anarşiye ve açlığa neden olmuştur. Kapitalist liberal sistemin eleştirisini yapan Fourier falanj sistemi adı ile yeni bir toplum düzeni öngörmüştür. Üretim ve aynı zamanda bir tüketim kooperatifi görünümünde olacak olan Falanjın kurulmasında kapitalistler yardım edecekti. (Göze,1989:263–265). Fransız toplumu üzerine görüşlerini belirten Saint- bir diğer düşünür ise Saint Simon'dur.

Saint-Simon görüşlerini *Bir Cenevrelî'nin Mektupları*'nda belirtmiştir. “Liberaller (bilginler, sanatçılar ve ilerici fikirler besleyen bütün kişiler); Hiçbir

⁵ Bu eser iki bölümden oluşmuştur. Eserin ilk bölümünde More İngiltere'nin sosyal ekonomik ve siyasal durumunu eleştirilmiştir. More'e göre savaşlar, ekonomik düzendeki sorunlar, eğitimin yeterli olmaması İngiltere'nin temel sorunlarıdır. Mülkiyetin kişisel bir hak olması, her şeyin parayla ölçüldüğü İngiltere'de toplumsal adalet ve rahatlık söz konusu olamamıştır. Bu eleştirilerinden sonra More kendi ütopyasına yer vermiştir. More'un ütopyası 18. yüzyılın ikinci yarısında ütöplast sosyalist yazarları da etkilemiştir (Göze,1989: 114–117, 120 ve Beer1965: 50).

⁶ *Güneş Devleti*'nde her şeyin ölçülü ve ahenkli oldu bir toplum idealini yazmıştır. Devlet idaresinde filozofların yer aldığı özel mülkiyetin ve ferdiyetçiliğin olmadığı ve iyi ve erdemli insanların yetiştirilmesinde ve mükemmel bir beden ve fikir eğitiminin olduğu bir toplum vardır (Beer,1965: 52–54).

⁷ Engels göre üçünde de ortak olanın tarihsel olarak gelişmiş olan proletaryanın çıkarlarının temsilcileri olarak ortaya çıkmış olmamalarıdır. Çünkü Aydınlanma çağı filozoflarda belirli bir sınıfa değil, tüm insanlığı kurtarmak isterler. Ütopik sosyalistler, usun ve ölümsüz adaletin krallığını kurmak isterler. Ama onların krallığı ile Aydınlanma çağı filozoflarının krallığı arasında bir uçurum vardır Bu filozofların ilkelerine göre örgütlenmiş olan burjuva dünya da usdışı ve adaletsizdir ve bu nedenle mahkûm edilmelidir. Feodalizm ve daha önceki öteki toplumsal durumlarla aynı torba içine konmalıdır. Eğer şimdiye kadar gerçek us ve adalet dünyada egemen olmamışsa, bunun nedeni, onların henüz tam olarak bilinmemiş olmasıdır. Eksik olan şey, şimdi gelmiş ve gerçeği görmüş bulunan deha sahibi bireyin ta kendisidir. Onun şimdi gelmiş, gerçeğin tam da şimdi görülmüş olması, zorunlu sonucu değil, basit bir şans eseridir. Deha sahibi birey, pekâlâ beş yüz yıl önce de doğabilir ve insanlığı beş yüz yıllık yanığı, savaşım ve acıdan kurtarabilirdi (Engels, 2008: 45).

değişiklik istemeyen mal sahipleri; İşçiler ve umumiyetle, eşitlik şiarı etrafında toplananlar” şeklinde toplumu üçe kesime ayıran Simon liberal taraftan işçi hareketinin ilerlemelerini dikkatle izliyordu. 1819’dan itibaren, işçilere yardım gerekliliği üzerinde ısrarla durmuş ve hayatının son yıllarında işçilere karşı ilgisi daha çok artmıştır. *Yeni Hıristiyanlık* (1825) adlı eserinde bu görüşlerine şu şekilde yer vermiştir: “Yeni Hıristiyanlık kapital ile iş arasındaki münasebetleri öylesine düzenlemelidir ki, sonuç olarak en fakir sınıfın talihi mümkün olduğu kadar çabuk düzelsin. Yeni Hıristiyanlık dini doğmalardan ve törenlerden yüz çevirmeli ve sadece sosyal ahlak olarak kalmalıdır. Bunun da temel dileği insanların karşılıklı olarak birbirlerini kardeş saymalarıdır.” Saint Simon’un doktrini, gerçekte, bir sanayiticaret liberalizmi olduğu halde, doktrinin sosyal karakteri ön plana geçmiştir. Saint-Simoncuların sosyalist⁸ sayılmasını sebebi budur (Beer,1965: 69–70).

Ütopist sosyalistlerde bir diğer önemli isim Robert Owen’dır. Bütün burjuva siyaset adamlarından ve ekonomistlerinden önce endüstri devriminin anlamını anlamış olan Owen, üretime katılarak, kapitalist rejimin gerçek mekanizmasını Fourier ve Saint Simon’dan daha iyi anlamıştır. Fourier ve Simon’un ondan çok ileri oldukları nokta ise tarih bilgileri ve görüşlerinin olmasıdır. Owen İskoçyada New-Lanark’da, bir dokuma fabrikası satın aldığı fabrikasının idaresini eline aldıktan sonra reformcu faaliyetlerine başlamıştır. New-Lanark halkının eğitim aracılığı ile değişmesi ile ilgilenmiştir. Owen’a göre insanın karakteri tamamı ile yaşadığı çevreye bağlıdır, çevre değiştirilirse insan iyi olabilir. Owen bu düşünceleri ile 1812’den itibaren, işçi mevzuatında ve eğitimde reform lehine ileri sürdüğü görüşleri savunmuştur. 1817’de sosyalist olan Owen istediklerini gerçekleştiremeyince 1820 de işten çekilmiştir. Amerika ve İngiltere’de komünist koloniler kurmuş, bunlarda tutunamayınca, Owen işçi hareketinden uzaklaşmıştır (Beer, 1965: 73–75).

⁸ Sosyalizmin hem entelektüel bir akım hem de toplumsal politik bir hareket olarak gelişmesinde Saint Simon’un izleyicilerinin de etkisi vardı. Saint Simoncu okulda yer alan Enfantin ve Bazard’ın yazılarında üretimin, üreticilerin kendi yönetiminde toplumsal düzeyde örgütlenmesi ve toplumunda asker ve hükümet yönetiminden sanayi yönetimine geçmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu görüş özel mülkiyetin toplumsallaşması anlamına geliyordu. Bu görüş daha sosyalist teorinin köşe taşı haline gelmiştir. Bir diğer Saint Simoncu olan Pierre Leroux tarafından 1932 yılında kullanılmış olan “sosyalizm” özel mülkiyet haklarının kalmasını, yoksulluğun bitmesini eşitliğin sağlanmasını ve üretimin devlet tarafından örgütlenmesini talep etmiştir (Swingewood, 1998; 81–82).

Genel olarak Ütopik sosyalizmde en önemli ilke kapitalizmin ortadan kaldırılması olmuştur. Onlar için kapitalist sistem kötü, israfçı, adaletsiz ve plansızdı. Ütopik sosyalistler, verimli ve adaleti olan, planlı toplum istemişlerdir. Kapitalizmde, çalışmayan bir azınlık, üretim araçlarına sahip olduğu için konfor ve lüks içinde yaşıyordu. Ütopycılar, üretim araçlarının ortak mülkiyetinde güzel bir yaşama giden yolu olarak görmüştür. Bu nedenle, hayali toplumlarında, çalışan çoğunluğun, üretim araçlarının sahipliği yoluyla, iyi bir yaşam sürmelerini düşünmüşlerdir. Fakat ütopycıların sosyalizm anlayışı bir düş olarak kalmıştır. Çünkü isteklerini nasıl gerçekleştirecekleri konusunda fikirleri olmamıştır (Huberman, 2009: 46). Ütopycıların bu görüş tarzı, uzun zaman, 19.yüzyılın sosyalist fikirlerine egemen olmuştur (Engels, 2008: 57). Ütopik sosyalizm bize Avrupa'da sosyalizm üzerine düşüncelerin o dönemlerde ne boyutta olduğunu göstermesi açısından önemli olmuştur.

1.2.2. Bilimsel Sosyalizm

Modern dönemin ürünü olan sosyalizm anlayışı, Marks ve Engelsin geliştirdiği sosyalizm anlayışıdır. Bu anlayış bilimsel sosyalizm, modern sosyalizm ya da Marksist sosyalizm olarak da adlandırılmaktadır. Bu sosyalizm anlayışı, tarihsel toplumsal ve düşünsel arka planından beslenirken oluşturulduğu dönemi ve sonrasını etkilemiştir. Marx ve Engels'te 19 yüzyılın yeni ekonomik düzeni olan kapitalizm ve buna bağlı olarak değişen düzeni eleştirmişlerdir. Bu eleştirinin düşünsel arka planında toplumda gözlemlenen yaşanan olayların yanı sıra Marx'ın görüşlerinin oluşmasında felsefi, ekonomik ve siyasi alanda birçok düşünüründe etkisi olmuştur.

Marx'ın görüşlerinin felsefi temelinde Hegel'in diyalektik anlayışı vardır. Hegel'in idealist diyalektik anlayışına karşı Marx diyalektik materyalizm anlayışını geliştirmiştir. Diyalektik materyalizme göre tez ve antitezin çatışmasının sonucu sentez oluşur. Marx bu düşüncesinde, maddenin kendi içinde yaşadığı değişimin canlı maddeyi ve canlı maddenin kendi içinde yaşadığı değişim ile bilinç ve ruhu meydana getirdiğini savunmuştur (Göze,1989: 276, 283, 284). Hegel'in yanı sıra Feuerbach, Marx'ın düşüncelerini şekillendirmesinde etkili olmuştur.

Feuerbach, *Hıristiyanlığın Özü*'nde dinin duygusal bir ihtiyacı giderdiği için insanların tanrıya ihtiyacı olduğu görüşünü savunmuştur. Tanrı insan bilincinden bağımsız bir varoluş edinmişti ve insanların yeniden tanrıya kanmaları için tanrı sevgisi yerine, birbirlerine olan sevgilerini koymaları gerekiyordu. Marx ilk olarak Feuerbach'ı insanları toplumsal varlıklar olarak değil de, verilmiş bir 'insan doğası'ı gerçekleştirilmeye çabalayan bireyler olarak gördüğü için eleştirmiştir ve kısa bir süre sonra Feuerbach'ın maddeciliğinin ötesine geçmiştir. Bunu iki yoldan yapmıştı. İlk olarak Feuerbach'ın maddeci felsefesini, toplumda hüküm süren bütün egemen fikirlere, dine, ideolojiye ve bir bütün olarak insanların toplum kavrayışına, ikinci olarak onun diyalektik olmayan ve tarih dışı fikirlerini tarihe yaygınlaştırmıştır. Marx'a göre de insanlar, din aracılığıyla duygusal bir ihtiyacı karşılıyorlardı. Fakat bu ihtiyacın kökeni, açıklanmadan ve değişmeden kalıyordu. Marx'ın düşüncesinde kritik bir yer tutmak ile birlikte ancak bu tarihi, toplumsal ve maddi koşullarla ilişki içinde anlaşılabilirdi. Böylece Marx, diyalektik ile tarih arasında sıkı bir ilişki kurmuş ve bu ilişki Marx'ın yönteminde önemli bir hale gelmiştir. Bilinç, esas olarak maddi koşullarla belirlenmekte, fakat bu koşullar insanlık tarihi boyunca diyalektik bir evrim geçirmektedir. Bu şunu göstermiştir; şeyler, her zaman doğrudan doğruya oldukları gibi görünmez. Örneğin kapitalizm koşullarında serbest emek piyasası sömürüyü gizler. Gerçeklik ile onun nasıl görüldüğü arasındaki bu ayrılık Marx'ın diyalektik düşüncesinin ana yönlerinden birini oluşturmuştur. Bu düşünce, soyut kavramlar(sınıf) ile bunların gündelik hayatta (ücretler) gösterdiği somut ve pratik varlık arasındaki bağı da kurmuştur.

Marx'ın düşüncesini şekillendiren bir diğer etken ise Fransız sosyalistleridir. Engels ile birlikte *Alman İdeolojisi*'ni ve *Feuerbach Üzerine Tezler*'i yazdığı 1845-46'da Marx, Fransız sosyalistlerinin fikirlerinden etkilenmeye başlamıştır. Bu düşünürler, Fransız devriminin radikal mirasından yükselen burjuva toplumunun özgürlük, eşitlik ve kardeşlik taleplerini gerçekleştirmekteki başarısızlığından beslenmişlerdir. Fransız sosyalistleri sınıf siyasetine de derinlemesine karışmışlardı ve birçoğu, iktidarın işçiler tarafından ele geçirilmesinin gerekli ve mümkün olduğuna inanıyordu. Marx'ın buradan yola çıkarak Alman felsefesi ile Fransız sosyalizmi arasında kurduğu sentez, daha sonra inceleyeceği İngiliz ekonomi politikasına yönelik eleştirisi ile tamamlanmıştır. Marx, çağdaş kapitalist toplumunu

anlamak, bu toplumun güçlü ve zayıf yönlerini ve sosyalist(komünist) bir topluma dönüşme potansiyelini gösterme düşüncesinin doğal bir sonucu olarak iktisada yöneltmiştir (Fine ve Saad-Filho,2008: 20-27).

İşte bu gelişim sürecinin sonunda Marx kendi evrimsel tarih çizgisinin bir parçası olarak sınıf çatışmalarının sonucunu, proletarya diktatörlüğü ile kurulacak bir sosyalizm anlayışına bağlamıştır. Marx'ın bu düşüncesinde özellikle sınıf kavramı, emeğin yapancılılaşması, özel mülkiyet, sınıf çatışması ve üretim araçlarının, genel toplumsal üretim sürecindeki yeri ve kimlerde olduğu önem kazanmıştır. Marx'ın sonu komünizm olan bu tarihsel evrim süreci, çeşitli koşul önermelerine ve diyalektik materyalizmin kurallarına özgül bir süreçtir.

Engels “sosyalizmi bir bilim durumuna getirmek için, önce onu gerçek bir alan üzerine yerleştirmek gerektiğini” (2008: 57) belirtmiştir. Bilimsel sosyalizmin çıkış noktası da bu düşünce olmuştur.

Sosyalizmi gerçek bir alan üzerinde şekillendirmek içinde insanlık tarihi incelenmiştir. Ortaya çıkan sonuç insanlığın tarihinin bir “sınıflar savaşımı tarihi olduğu, birbirine karşı savaşım durumundaki bu toplumsal sınıfların her zaman üretim ve değişim ilişkilerinin, kısacası çağlarındaki ekonomik ilişkilerin ürünleri olduklarıdır. Buna göre, toplumun ekonomik yapısının son çözümlemede, hukuksal ve siyasal kurumların tüm üst yapısının olduğu gibi, her tarihsel dönemin dinsel, felsefi ve öteki fikirlerini de açıklamayı sağlayan gerçek temeli oluşturduğu görülmüştür. Böylece idealizm, son sığınağından, tarih anlayışından kovulmuş; tarihin materyalist bir anlayışı ortaya çıkmış ve şimdiye değin yapıldığı gibi, insanların varlığını bilinçleri aracıyla açıklamak yerine, insanların bilincini varlıkları aracıyla açıklamak için yol bulunmuş oluyordu. Bunun sonucu sosyalizm, artık şu ya da bu dâhinin rastgele bir buluşu olarak değil ama tarih tarafından oluşturulan iki sınıfın, proletarya ile burjuvazinin savaşımalarının zorunlu ürünü anlamına geliyordu. Artık sosyalizmin görevi, elden geldiğince eksiksiz bir toplumsal sistem imal etmek değildir. Ama ekonominin, bu sınıfları ve onların karşıtlıklarını zorunlu bir biçimde türetilen ekonomik durum içinde çatışmayı çözme araçlarını bulmaktı (Engels; 2008; 64–65).

Marx bu çatışmayı çözme aracı olarak “artı değer” kavramını bulmuştur. Kapitalist işçinin ekmek-gücünü, bu gücün pazarda meta olarak sahip olduğu değer

üzerinden satın aldığı zaman bile, ondan gene de onun için ödemiş bulunduğu daha çok değer elde ettiği ve bu artı-değerin, son çözümlemede, varlıklı sınıflar elinde birikmiş, durmadan büyüyen sermaye yığınının çıktığı değer toplamını oluşturduğu kanıtladı. Bu şekilde kapitalist üretimin olduğu kadar, sermaye üretiminin işleyişi de açıklanmış bulunuyordu. Materyalist tarih görüşü, üretimin ve üretimden sonra üretilen ürünlerin değişiminin her toplumsal rejimin temelini oluşturduğu; tarihte görülen her toplumda, ürünlerin bölüşümü ile birlikte sınıfların ya da zümreler biçimindeki toplumsal eklemlenmenin üretilen şeye, bunun üretiliş biçimine ve üretilen şeylerin değişim tarzına göre düzenlendiği tezinden yola çıkmıştır. Üretici güçler ile üretim tarzı arasındaki bu çatışma, olgular içinde, nesnel olarak bizim dışımızda, hatta kendisine nende olan insanların istenç ve eyleminden bile bağımsız biçimde var olan bir çatışmadır. Sonuç olarak modern sosyalizm, bu gerçek çatışmanın düşüncedeki yansımından, her şeyden önce bu çatışmadan acı çeken sınıfın, işçi sınıfının beyinlerinde, fikirler biçimi altında yansımından başka bir şey değildir (Engels, 2008: 65–69).

Yukarıda yer verdiğimiz bu bilgileri, bilimsel sosyalizmin programı olan *Komünist Parti Manifestosu*'nda görebiliriz. 1947 yılında partinin teorik ve pratik olarak ayrıntılı olarak yazılmış bir parti programı olan Manifesto'nun 1872 yeniden yayınlanan manifestonun ön sözünde Marks ve Engels şunları söyler “Son yirmi beş yıl içinde hal ve şartlarda büyük değişiklikler meydana gelmiş olmasına rağmen, Manifesto’da açıklanan genel prensipler, ana hatlarıyla, bugünde doğruluklarını tümüyle korumaktadırlar... Manifesto’nun bizzat gösterdiği gibi, prensiplerin uygulanması daima her yerde, o an için var olan tarihi şartlara bağlıdır (Marx ve Engels, 2003: 9–10). Bu tarihi şartların yaşandığı ülkelerden biri de Rusya olmuştur.

Rusya’da Lenin Marksizm’in devrimci ilkelerini 1917 Ekim devrimine uygulamıştır (Arnahat, 2004: 340). Marksizm’in genel ilkelerden hareketle 20. yy başında Lenin de Marksizmi bir adım ileriye götürerek tarihin aşamalarına emperyalizmi eklemiştir. Lenin, tüm proletaryanın sınıf bilincini sağlayacak bir komünist partiden ve yerelden uluslararasına yaşacak enternasyonal bir sosyalizm düşüncesi ile Marksizm’e yeni ilkeler eklemiştir.

Lenin’in adı genellikle, parti örgütü ve sınıf parti ilişkileri ile ilgili ayrımcı bir ve özgün bir yaklaşımla birleşmiştir. Bir kapitalist toplum teorisi ve ayrıca, kapitalist

toplumda gerçekleştirilecek sosyalist devrimin vazgeçilmez araçları ve sınıfsız toplum hedefine ulaştıracak yolda kaçınılmaz olduğuna inandığı geçici kurumlarla ilgili bir kuram geliştiren Lenin, partiye işçi sınıfına önderlik etme görevi yüklemiştir. Bunun yanı sıra Lenin'e göre Marx'ın söylediği gibi ileri sanayileşmiş ülkelerin devrim krizine yaklaştığı ve devriminde kapitalist toplumda gerçekleşeceği iddiası doğru değildir. Proletarya ileri sürüldüğü üzere giderek yoksullaşmamaktadır. Lenin bu durumu emperyalizmle, büyük kapitalist toplumların sömürgeleştirilmesi, kendisine ucuz ham madde yaratması, yeni pazar meydana getirmesiyle açıklamıştır (Cevizci, 2002: 656). Lenin görüşleri ile birlikte Marksist- Leninist bir sosyalizm anlayışı oluşmuştur. Bu anlayış kimi zaman eleştirilmiş kimi zamanda desteklenmiştir.

Türkiye'de de Marksist Leninist ilkeleri benimseyen siyasi partiler yer almıştır. Bu partilerden biri olan Türkiye İşçi Partisi'ne yer vermeden önce çalışmanın bundan sonraki bölümünde Türkiye'de sosyalizmin nasıl bir tarihsel arka plana sahip olduğu hakkında genel bilgilere yer verilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYEDE SOSYALİZM

2.1.TÜRKİYE'DE SOSYALİZM ÜZERİNE

Sosyalizm hem düşünsel yanı ile hem de pratikleri uygulamaları ile birçok ülkenin siyasi yaşamında yer almıştır. Türkiye’de siyasi yaşamda sosyalizmin düşünsel ve örgütsel anlamda yer aldığı ülkelerden biridir. I. Meşrutiyetten günümüze kadar gelen süreçte sosyalizmin, komünizmin ya da genel olarak sol düşünce legal ya da illegal birçok örgütlenme içerisinde yer almıştır. Bu örgütlenmeler, 19. yüzyılda dünyada yaşanan gelişmelerin Osmanlı Devleti’ni de etkilemeye başlaması ile ortaya çıkmıştır.⁹

Bu yüzyılda yaşanan gelişmeler yalnızca Avrupa için bir değişime neden olmamıştır. 1800’lerin sonlarında kapitalizmin Osmanlı topraklarına girişi, Osmanlı’nın modernleşme çabaları ve Fransız ihtilal’ın etkileri kesişmiştir. Bütün bunlar geniş topraklara sahip olan Osmanlı Devleti’ni etkilemiş ve siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan bir dönüm noktası olmuştur.

⁹ Osmanlı İmparatorluğunun 19.yy da yaşananlara karşı tepkisi birbirine koşut gitmiş fakat gelişmeler bütün alanlarda aynı zamanda meydana gelmemiştir. Ama bu gelişmelerin birbirlerini etkileme niteliklerine dönemleştirebiliriz. “Fransız devrim savaşlarından 1830’ların sonuna kadar ki dönem. Bu dönem, Balkan eyaletlerinin dünya ekonomisiyle artan bütünleşmesine ve Rum tüccarların başat bir etken ortaya çıkışlarına; Osmanlı imparatorluğunun İngiliz ve Rus siyasetleriyle çok daha fazla içli dışlı olmasına; ilk milliyetçilik hareketlerinin ortaya çıkışına; Batı kalıbında ilk ciddi İslahat girişimine sahne olmuştur.

1830’ların sonlarından 1870’lerin ortalarına kadar olan dönem. Uluslar arası açıdan İngiltere’nin ekonomik ve siyasal hegemonya kurmuş olduğu bu dönemin özellikleri şunlardı: 1838’de serbest ticaret rejiminin dayatılmasından sonra imparatorlukla yapılan ticaret ve verilen borçlardaki hızlı artış; imparatorluğun bekası için İngiliz ve Fransızların destek vermesi; 1839 Tanzimat Fermanı’yla başlayarak hukuk, eğitim, maliye alanlarında ve devlet kurumlarında süre giden ve geniş kapsamlı olan ıslahatlar; bürokrasinin iktidar merkezi olarak sarayın yerini alması, Osmanlı meşrutiyet hareketinin başlaması ve Hıristiyanların ayrıcalıklı konumlarına karşı bir Müslüman tepkisinin başlaması.

1870’lerin ortalarında 1908 Meşrutiyet Devrimi’ne kadar olan dönem. Bu dönemde ekonomik büyüme çok yavaştı, en azından yüzyılın sonuna kadar. Ama imparatorluğa yapılan ilk ciddi dolaysız yabancı yatırımlar da bu dönemde gerçekleşmişti. Bu dönemde idari ve teknik reformlar sürmüştü ama milliyetçi ve liberal ideolojiler bastırılmış. Ve imparatorluğun İslami mirasına yeni bir yön verilmişti. Saray yeniden esas iktidar merkezi olarak bürokrasinin yerini almıştı. Bu dönemin sonlarına doğru, hem uluslar arası ekonomi ile bütünleşme hem de iç siyasal muhalefet hız kazanmıştı” (Zürcher, 2007 s. 14–15).

Osmanlı Devleti'nde bir yandan modernleşme çabaları bir yandan da sermayenin etkisi ve milliyetçilik akımı ile değişen toplum yapısı yeni fikirleri de beraberinde getirmiştir. Sosyalizm düşüncesinin de Osmanlı Devletinde yer alamaya başlaması bu döneme dek gelmiştir.

Sayılgan, Türkiye'de işçi hareketlerinin başlaması ile sosyalizmin başlangıcı arasında bir ilgi olmasa da objektif bir bakış açısı düşünüldüğünde bir işçi hareketi olarak kabul edilen sosyalizmin başlangıcını, ilk işçi hareketlerinin başladığı tarihle birlikte düşünebileceğimiz belirtmiştir. İlk işçi hareketleri 1876, I. Meşrutiyet ile birlikte ilk işçi hareketleri de başlamıştır (Sayılgan, 1968: 15).

Bu yıllarda günümüz anlamında kentler, ortaya başlamış ve sanayi ile tanışmıştır. İlk fabrikalar kurulmuş ve ilk işçi protesto eylemleri gerçekleşmiştir. Aynı zamanda hayır dernekleri, işçilere yönelik yardım dernekleri, yardımlaşma sandıkları, işçi sandıkları, işçi birlikleri ve yarı siyasal yarı sendikal işçi cemiyetleri. Balkanlarda ilk makine kırıcılığı eylemleri yapılmış, ilk grevler düzenlenmiştir. Yeni işçi grupları ortaya çıkarken, dokuma, ipekçilik, maden iş kolları da dikkat çeker. Şam, Beyrut, Selanik, İstanbul, İzmir gibi şehirlerde Fransız İngiliz ve Belçika sermayesi ortaya çıkmıştır. Bir yandan ulaşım sektörü gelişir, şehir içi tramvay, şehirlerarası tren, demir yolu inşaatları, garların yapımları devam eder. Bu yaşananlarla birlikte Osmanlı topraklarına Fransız İngiliz Belçikalı gibi işçiler çalışmaya gelir ve Osmanlı işçilerine örnek olmuştur (Güzel, 2007: 16–18). Bu dönemin iki önemli örgütlenmesi Amelepver Cemiyeti ve Osmanlı Amele Cemiyeti adı ile kurulan iki örgütlenmeleri olmuştur.

1840'ların sonuna doğru Fransa'da yaşanan sosyalist eylemler Fransa ile yakın ilişkileri olan Osmanlı İmparatorluğunu da etkilemiştir. Bu olaylardan kısa bir süre sonra *Komünist Manifesto*'nun, I. Enternasyonalin ve başta Fransa olmak üzere Batı Avrupa'daki hareketlerin etkisi ile Osmanlı İmparatorluğunda 1871 yılında ilk işçi örgütü 'Amelepver cemiyeti' kurulmuştur. Kurulan bu cemiyet Kasımpaşa tersanesinde, Beykoz deri ve kundura fabrikasında fabrikalarında ücretlerini alamayan işçilerin eylemlerinin sonuçlanmasını sağladı. Bu cemiyet daha sonra Abdülaziz tarafından kapatılır. Diğer bir örgütlenme ise Osmanlı Amel Cemiyetidir. 1889 yılında ise siyasi ve mesleki bir cemiyet olan Osmanlı Amele cemiyeti kurulur. Tophane işçilerinin üye oldu bu cemiyet gizli faaliyetlerde bulunuyordu. Bu

cemiyetle ilgili komünist manifestonun esasına uygun Marksist bir örgüt olduğu iddialar vardır. Bir yıl sonra kapatılan bu cemiyetin üyeleri 8–10 yıl olarak aldıkları hapis ve sürgün cezaları sonrası başka örgütlerde kurmuşlardır (Sayılğan, 1968: 15–17).

I.Meşrutiyet döneminde yukarıda kısaca bahsedilen bu hareketler işçilerin yabancı sermayenin Osmanlı topraklarına girmesi ile beraber yaşanan ekonomik gelişmeler karşındaki tepkisi olarak ortaya çıkmıştır. Sosyalizm/komünizm ağırlıklı olduğu düşünceler ve örgütlenmeler II. Meşrutiyetin ilanından sonra ortaya çıkmıştır.

I. Meşrutiyette ortaya çıkan ve kökleri Tanzimat'a kadar giden karşıt dünya görüşleri II. Meşrutiyet döneminde daha çok karşı karşıya geldiler ve çatıştılar. Tanzimat ve I. Meşrutiyet'te yer alan görüşler artık ideolojik söylemler içerisinde dile getirilmeye başlanır. Bu nedenle II. Meşrutiyet, Yeni Osmanlıcılık, Türkçülük, İslamcılık, Sosyalizm/Komünizm ve Batıcılık adları altında birbiri ile çatışan ideolojilerin dönemi olmuştur (Özlem, 2005: 15–16).

1908'de II. Meşrutiyetin ilan edilmesi ve 1913'e kadar devam eden dönemde ilk işçi hareketinin ilk canlılık ve sosyalist hareketle işbirliğinin olduğu dönem olmuştur. Sendikalar ve sosyalist partiler kurulmuş, grevler örgütlenmiştir (Güzel, 2007: 18). Bu dönemde de sosyalist partilere yer vermeden önce ilk olarak dönemin sosyalist düşünürleri Baha Tevfik, Ali Namık, Nüzhet Sabit, Celal Nuri ve Parvüs Efendi'dir.

Baha Tevfik (1884–1944) II. Meşrutiyet döneminin materyalist düşünürlerindedir. Tevfik ciddi bir devrim fikri yaratılmasına inanıyordu ve bunun da doğa bilimlerinden hazırlanan bir zemin ile olacağına inanıyordu. Onun sosyalizm tarihi üzerindeki önemi Hüseyin Hilmi'yi parti kurmaya teşvik etmiş olmasıdır. Bir diğer düşünür Ali Namık (1885–1953) ise Fransız sosyalizmi ve özellikle Jean Jaures'in¹⁰ etkisinde kalmıştır. Ali Namık, Marksçı sınıf savaşını Osmanlı

¹⁰ Osmanlı'da sosyalizm düşüncesinin gelişmesinde etkili olan Fransız sosyalist Jean Jaures hakkında genel olarak şu bilgileri verebiliriz: “Osmanlı Devleti, Türkiye Cumhuriyeti ve Türklere açısından da özel bir önemi vardır Jaures'in. Jaures Balkan Savaşları ve sonrasında Türklere reva görülen eziyetleri eleştirmiş ve Türkiye'den bazı İttihatçılar ve İştirakçilerle (Hüseyin Hilmi) temas etmiş ve mektuplaşmıştır. Jaures'in İştirakçi Hilmi'ye yönelik bazı tavsiyeleri de olmuştur. İlk Türk sosyalizm kuramcılarında Şefik Hüsnü Değmer de Jaures'in öğrencisi olmuştur. Gerek Osmanlı, gerekse Cumhuriyet döneminde Jaures Avrupa'nın Türklere yönelik vicdanlı sesi olarak daima sevilmiş ve sayılmıştır. Balkanlar'da Türklere yönelik katliamlarını kınayan Jaures 2. Meşrutiyet döneminde Türk

İmparatorluğun özel durumuna uygun bulmamıştır. Ona göre sınıf savaşı fayda değil zarar getirecekti. Ona göre vakit kaybetmeden reform hareketlerinin gerçekleşmesi gerekiyordu. Bir diğer düşünür ise Nüzhet Sabit'tir (1883–1919). Serbest iktisat sistemine karşı devletçi olan Sabit fakir halkı korumak, açlar için bir şeyler yapmak gerektiğine inanıyordu. Son yazılarında ise sosyalist radikal fikirlere yer vermiştir. Celal Nuri de (1877- 1939) sosyalizmi incelemiş olan düşünürlerdendir. Sosyalizm ve İslamiyet arasındaki ilişki üzerinde durmuştur (Sayılğan, 1968: 32–38). Osmanlı Devletinde Sosyalist fikirlerle karşımıza çıkan bir diğer isim ise Parvüs Efendi'dir.

1905 Rus devriminde rolü olan ve bu nedenle de Sibiryaya'ya sürülen Alexandre İsrail Osmanlı İmparatorluğuna sığınmıştır. Parvüs Efendi takma adı ile Osmanlı İmparatorluğunun ekonomisi ile ilgili araştırmalar yaptı ve yazılar yazmıştır. Parvüs Efendinin fikirleri o güne kadar Osmanlı'da Sosyalizm hakkında fikir belirtenlerden farklı olmuştur. Osmanlı Sosyalistlerinin, Osmanlı Devleti' nin ekonomik olarak Batı'nın boyunduruğu altında olduğundan haberleri yoktu. Soyut bir sosyal adalet anlayışı ve Avrupa'dan aktarılan klişe sosyalist edebiyatının dışında bir bilgileri yoktu. Parvüs Efendi ise o tarihlerdeki ekonomik durum üzerine incelemeler yapıyordu. Parvüs Efendiye göre dünya büyük bir savaşın içindeydi. Batı

aydınlarınca bir 'hürriyet kahramanı' olarak görülmüştür. 2 Ağustos 1914 günü Osmanlı Meclis'i Mebusan'ı onun için saygı duruşunda bulunmuştur. Mustafa Suphi 1919'da Moskova'da toplanan Birinci Komintern Kongresi'nde Jaures'i saygıyla anar. Cumhuriyetle sosyalizmi, devrimle evrimi, ulus ile insanlığı birleştirmek, uzlaştırmak istemiştir. Birleştirici felsefesi tarih anlayışına da yansır. Marks'ın ekonomik determinizmi ve materyalizmi ile idealizm arasında sentez kurmayı dener. Jaures'e göre "yurt bir gerçekliktir" ve enternasyonal bir sosyalist devrimin olabilmesi için öncelikle ulusal düzlemde sosyalist rejimlerin kurulabilmesi gerekir. Bu anlamda Jaures yurtseverliği enternasyonalizmi geliştiren bir faktör olarak görmüştür. Vatan savunması ve anti-emperyalizm Jaures'e göre sosyalizme karşıt değildir. Ancak kolonicilik, emperyalizm ve şoven yayılmacılık Jaures'e göre yurtseverlikle uzaktan yakından alakalı değildir. Jaures için sosyalizm 'uygarlığın başlangıcından bu yana insanlığın yarattığı bütün zenginliklerin, erdemlerin, güzelliklerin doruğu, toplamı, birleşme yeri, miras noktası'dır. Jaures'e göre sosyalizm insanlığın seçkin bir topluluk haline gelmesini sağlayacaktır. Sosyalizmin dayanak noktalarını Cumhuriyet fikrinde ve Fransız Devrimi'nde bulur. Jaures cumhuriyeti savunma politikasını emekçi sınıfın kavgasının bir uğrağı sayıyor,.. Jaures, bireye ve özellikle de aklını özgürleştirmiş bireye büyük önem veren bir sosyalizmi savunmuştur. Jaures'e göre özgür toplumu özgür birey kurabilir, bu nedenle hiçbir şey bireyin üstünde olamaz. Sosyalizm de bireyin kendini istediği alanlarda geliştireceği, istediği kadar çalışabileceği en yüksek özgürlük rejimi olacaktır. Kapitalist sistem Jaures'e göre sağladığı sahte bireysel özgürlük görüntüsü altında bireyi istemediği alanlarda kendisi için değil, başkaları için (artı değer teorisi) çalışmaya zorlayan acımasız bir sistemdir. Birey liberal düzende sermayeye ve kâr anlayışına boyun eğmiştir ve asla özgür değildir. Dış politikaya da meraklı olan Jaures, sömürgeciliği kapitalizmin bir sonucu olarak görür. Sosyalist rejimler ulusal düzeyde hâkim olursa, Jaures'e göre emperyalizm ve sömürgecilik de ortadan kalkacaktır" (Ömerci,2010).

ve Doğu medeniyetlerinin bu çarpışması sentezle sonuçlanmaktı. Kapitalist Avrupa Asya halkalarını esir tutmaktaydı. Osmanlı sermayesi de Avrupa tarafından sömürülüyordu ve Parvüs Efendi bunu okuyucularına göstermek istiyordu. Onun görüşleri bu dönemdeki sosyalizme ciddiye kazandırmaya yetmemiştir. Balkan bozgunu, iç politikada yer alan çekişmeler sebebiyle siyasetçiler Parvüs Efendi'nin görüşlerinin varlığından haberdar olmamıştır. Haberdar olmadıkları bir diğer oluşum ise; Hüseyin Hilmi'nin kurduğu Osmanlı Sosyalist Fırkası'dır (Sayılğan, 1968: 38–42).

İştirak dergisini yayınlamaya başlayan Hüseyin Hilmi liderliğinde 1910 yılında, İstanbul'da kurulan Osmanlı Sosyalist Fırkası 1911 yılında da Paris'te şube açmıştır. *Sada-yl Milliyet Gazetesi* yazarlarından Ahmet Samim'in 1910'da öldürülmesinden sonra özel bir sayı yayınlarak sert bir eleştiri kampanyası başlatması, partinin çalışmalarını beğenmeyen İttihat Terakki adına sorun olur. Bu nedenle Hürriyet ve İtilaf Partisi ile dayanışma içine girer. 1913 yılında Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesinden sonra İttihat ve Terakki Fırkası muhalefeti tamamı ile sindirmek ister. Osmanlı Sosyalist Fırkası da bu anlamda baskılarla karşılaşmıştır. Hüseyin Hilmi tutuklanmış ve 1918 yılına kadar sürgünde kalmıştır (Aykol, 2010: 20). “Osmanlı Sosyalist Fırkası, programatik olarak Fransız sosyalist partisinden ve onun lideri Jean Jaures'ten etkilenmiştir. Jaures'in sosyalistlerin nüfuz sağladıkları ve belli kazanımlar elde ettikleri parlamenter sistemi sürdürmek ve liberallerle işbirliği yapmak eğilimi, Türkiye sosyalizmi içinde, gizli ya da açık II. Enternasyonalci Avrupa sosyalizmini, III. Enternasyonalci Bolşevik sosyalizmine yeğ tutan bir kesim oluşturmuştur ve bu akımı Hüseyin Hilmi'nin ofisiyle başlamıştır” (Şener, 2010: 61).

OSF, Osmanlı Devleti'nde kurulan ilk sosyalist parti olmuştur. Siyasi parti örgütlenmelerinin yanı sıra Osmanlı Devleti'nde sosyalizm/komünizm azınlıkların kurduğu örgütlenmeler de (Bknz: Tunçay ve Zürcher, 2010) yer almıştır.

Örneğin Ermeni Devrimci Federasyonu, II. Meşrutiyet öncesinde İttihat ve Terakki partisi ile ittifak ederek II. Abdülhamid'e “demokratikleşme sloganı altında karşı çıkmıştır. Taşnaklar 1909 yılında II. Enternasyonale Osmanlı Devleti bölümünde katılmışlardır. Hınçaklar enternasyonalizmi ile Ermeni ulusçuluğunu bağdaştırmaya çalışmışlardır. Adalarda ve Anadolu'da yaşayan Rumlar ise Türkler

ve diğer Osmanlılar ile birlikte sol örgütlerde çalıştılar, dergiler çıkardılar. Batı Anadolu'nun Yunan işgali sırasında Yunan ulusçuluğuna yöneldiler. Selanik Yahudileri ise 1909 yılında Avram Benaroya önderliğinde kurulan Selanik İşçi Federasyonu, diğer etnik gruplarında kapsayan bir Yahudi örgütü olmuştur (Özlem, 2005: 22–23).

1913–1918 dönemi savaş ve sıkıyönetimin olduğu yıllar olmuştur (Güzel, 2007: 18). 1913'te ittihat ve Terakki her türlü muhalefeti bastırarak, solculuğu yasaklamış ve örgüt önderlerini Anadolu ya sürmüştür. Fakat mütareke yıllarından sonra siyasal yaşam yeniden canlanmıştır (Özlem, 2005: 24). 1918'de İktidara gelen Tevfik Paşa hükümeti 1913'te kapatılan siyasi partilerin yeniden kurulmasına izin verilmiştir (Aykol, 2010: 23).

İmparatorluktan Cumhuriyete geçiş yılları olan 1919–1925 döneminde işçi örgütleri ve sosyalist partiler kurulmuştur (Güzel, 2007: 18). Bu geçiş döneminde savaş döneminde ülkenin kurtuluşunu sosyalizm/komünizm de görenlerin oluşturduğu örgütlenmeler olur. Bu siyasi örgütlenmelerden ilki Türkiye Sosyalist Fırkası'dır.

Sürgünden dönen Hüseyin Hilmi 20 Şubat 1919'da Osmanlı Sosyalist Fırkası'nı Türkiye Sosyalist Fırka'sı adı ile yeniden kurmuştur. Şevket Mehmet Ali (Bilgişin), Mustafa Fazıl (Çun), Hasan Sadi (Birkök) gibi isimlerin yer almıştır. Bu isimlerin partiye girmesinin nedenleri, Osmanlı'nın içinde bulunduğu zor dönemde barış şartları konusunda Avrupa kamuoyunda ve sosyalist çevrelerde Türkiye için bir sempati yolu bulabilmektir. TSF'nin sosyalizm anlayışı parti programında şu şekilde yer almıştır: “Bugünkü dille sosyalizm eşitsizlik ve adaletsizliğe dayanan bugünkü toplumu esas teşkilatında temelden değişiklikler yaparak toplum hayatına tahammül edilir bir biçim vermektir.” Türkiye Sosyalist Fırkasına göre; sosyalizme ulaşmak için işçi sınıfının ve diğer ezilen kesimlerin birleşerek örgütlenmesi ve mücadele etmesi gerekmektedir. Sosyalizme geçiş ise parlamenter mücadele ekseninde gelişen evrimci bir sürecin ürünü olacaktır 1919 seçimlerine katılan TSF seçimleri kazanamamıştır. Genel başkanları Hüseyin Hilmi öldürülmesinin ardından da II. Enternasyonalin İstanbul'daki faaliyetleri sona ermiştir (Sayılğan; 67–69 ve Şener, 2010: 61).

Bu yılların bir diğer partisi ise Türkiye İşçi ve Çiftçi Fırkası'dır. Bu parti Berlin'de Türk Ocakları adı altında toplanan Hamdullah Suphi Tanrıöver, Mehmet

Vehbi Sarıdal, Vedat Nedim Tör, Ethem Nejat, İsmail Hakkı, Nurullah Esad Sümer gibi sosyalist hareketin tesirinde kalan ve Berlin’de Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisini kuranların, Türkiye’ye gelerek burada parti kurma faaliyetine geçtiler. Bu sıralar Paris’ten gelen ve Jean Jaurés okulundan yetişen bir sosyalist olan Şefik Hüsnü Değerle de temasa geçerler. 20 Eylül 1919’da Şefik Hüsnü liderliğinde Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası kurulmuştur. Partinin yayın organı olan kurtuluş dergisinde Sosyalizm “Türkiye’yi bedbahti ve felaketlerden uzaklaştıracak yegâne yoldur... Sosyalizm fakirlere, yoksullara refah ve saadet vaad eden bir yoldur... Sosyalistler, şikâyet ve hücumla kuvvet vermek için: ‘bütün cihanın Proletaryası birlik olun diye’ bağırarak dâhili ve harici proletaryayı çok iyi izah ederler... Biz, bugün mahvolan, düne olduğu kat’i surette kimse tarafından bilinmeyen ve yalnız bir hayalden başka bir şey olmayan tarihi vatan yerine, atisi muammer ve müreffeh bir iş ve işçi vatani vücuda getirmeliyiz” (Sayılğan, 1968: 82) ifadeleri ile yer almıştır.

Önderliğini Şefik Hüsnü Değmer’in yaptığı Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası, önderliğini Mustafa Suphi’nin yaptığı Türkiye Komünist Partisi ve Anadolu merkezli Türkiye Komünist Partisi, 10 Eylül 1920’de Bakü’ de yapılan bir kongrede Türkiye Komünist Partisi adı altında birleşmişlerdir (Şener, 2010: 61).

Ekim Devrimi ve III. Enternasyonal’in olduğu zamanlar TKP’nin de olduğu zamanlardır. TKP’nin resmi kuruluş tarihi 10 Eylül 1920’de yapılan Bakü Kongresidir. Bu kongre Sovyet Rusya’daki savaş esirleri ve başında Mustafa Suphi’nin bulunduğu Türk Bolşeviklerinin çağrısı ile gerçekleşti. Bu kongreye İstanbul ve Ankara’dan delegeler katıldı. Ve komünist hareketin “yurtdışı” kanadı olmuştur (Yurtsever,2008; 30).

1920 yılında kabul edilen TKP’nin ilk programında Mustafa Suphi çizgisi damgasını vurmuştur. Parti programında III. Enternasyonalin “Enternasyonalist Devrimci Sınıf Siyaset ” anlayışı yer alıyordu. TKP, sosyalizmin kuruluşunu dünya devrimi genel sorunsalı içinde ele alır. Devrim, tek bir proleter dünya devriminin parçası olacaktır. Geri kalan ülkelerin sömürgecilik karşıtı mücadelesinde burjuvazinin temsilcilerine güvenmek yerine komünistlere güvenilmesi gerektiğini belirlemiştir (Şener, 2010: 61).

Mustafa Suphi ve arkadaşları, Kurtuluş savaşına destek vermek amaçlı Mustafa Kemal ile iletişime geçtiler ve Mustafa Kemal’in daveti üzerine Ankara’ya doğru

yola çıktılar. Fakat Mustafa Suphi ve 14 arkadaşı Ankara'ya ulaşmadan öldürüldüler. 1920'li ve 1930'lu yıllarda TKP yasadışı mücadeleyi devam ettirmiştir. 12 Eylül 1922'de ise Ankara Hükümeti TKP'yi kapamıştır (Aykol, 2010: 17- 18).

Yine bu dönemde Rusya'dan gelen yardımların tepki çekmesini önlemek amacı ile Bolşevikliğin İslamiyet ile uygun olduğunu göstermek amacı ile Yeşil Ordu kurulmuştur. Fakat bu dernek meclis dışında bir örgütlenmeye başlayınca Mustafa Kemal onları önlemek amacı ile Hakkı Behiç önderliğinde Türkiye Komünist Partisi'ni kurdurmuştur. Kurulan parti Rus Bolşevizm'ini taklit etmek yerine aynı ideallere ulaşmak için ülke koşullarına uygun yöntemler ile bir program izlenmesi gerektiğini savunmuştur. Bu partiye katılmak istemeyen bazı yeşil ordu taraftarları Mustafa Suphi'nin başkanı olduğu TKP'nin Anadolu kolu olan gizli parti ile birleşerek Türkiye Halk İştirakiyun Fırkasını kurdular. 1921 yılında Çerkez Ethem ayaklanması ile birlikte her türlü sol hareket bastırılmıştır (Özlem, 2005: 24–25).

1925–1930 dönemi ise Cumhuriyetin ilanı ile birlikte yeni toplumsal (Güzel, 2007: 19), ekonomik ve siyasal yaşamın yeniden şekillendirildiği yıllar olmuştur. Aynı zamanda 1950 yılına kadar devam edecek olan tek parti rejiminin ülke yönetiminde söz sahibi olduğu bir süreç olmuştur.

Bu dönemde ilk olarak 1925 Takriri Sükûn kanunu çıkaran CHP hükümeti tarafından, bütün yasal oluşumlar kapatılır. Tutuklamalar ve yargılamalar yapılırken, 1925 yılında tutuklamaların neden olduğu dağınkılığı ve kargaşayı durdurmak üzere, Mayıs 1926 yılında Şefik Hüsnü'nün girişimi ile Viyana'da bir parti konferansı yapıldı. Bu konferansta yeni bir faaliyet programı hazırlanır ve Vedat Nedim Tör, genel sekreterliğe getirilir. Tör, Burjuvazi ve Kemalizm'le uzlaşan ılımlı bir politika izledi ve 1927 yılında Şevket Süreyya ile ayrılarak *Kadro Dergisi*'ni¹¹ çıkarmaya başlarlar (Aykol, 2010: 18).

1930–1938 döneminde ise yaşanan ekonomik bunalımı düzeltmek adına devlet ekonomiyeye el atmış ve kendi sanayisini kendi işçisini yaratmaya karar vermiştir. Bu

¹¹ “ Türkiye’de 1930–40 döneminde Kadro Hareketi dikkat çeker. Kadro, içerdiği aydın dinamizmi ile Kemalist dönemin somut sınıf içeriğine göre teorik kalıyordu. Kadro Hareketi Kemalist sürecin fiilen çoktan oturmuş olduğu sınıfsal temelde uzakta ve teorik kaldıkça dönemin dünya koşullarını da hesaba katarak gerçekten özgün bir girişim başlatabileceğini sandı. Fakat düzen, sınıfsal dinamiği, siyasal kadroları, Kemalist formülleri ve kadrosu ile hep birlikte bunların her birini dozajları ayarlanmış katkıları ile bir ideolojik yapı oluşturuyordu ” (Çulhaoğlu, 2002: 162).

dönemde gerçekleşen işçi örgütlenmelerinde CHP ön planda olduğu bir dönem olmuştur. İzmir ve bölgesinde bazı grevlerde TKP'nin faaliyetlerinin yer alması, CHP'yi işçileri denetim altına almak konusunda harekete geçirdi. 1936 yılında ise grev yasağı getirilmiştir (Güzel, 2007: 19–20). Bundan sonraki yıllar II. Dünya Savaşının bütün dünyayı etkilediği gibi siyasal, ekonomik ve toplumsal gelişmeler Türkiye'yi de etkilemiştir.

CHP, uzun yıllar Türkiye'de siyaset yapmanın tek yolu olmuş ve yeni rejimi yerleştirmeyi hedeflerken başka partilerin varlığına izin vermemiştir. Fakat 1946 yılında başlayan çok partili sistem 1950 yılında yapılan seçimlerle DP'nin iktidara gelmesi ile sonlanır (Akgün, 2002: 38–39).

Tek parti rejiminin sona ermesinin ardından 14 Mayıs 1946 yılında Esat Adil (Müstecaplıoğlu) Türkiye Sosyalist Partisi kurmuştur. Yine 1946 yılında Şefik Hüsnü Deyemer tarafından Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi kurulmuştur. Bu iki parti de sıkıyönetim komutanlığı tarafından aynı yıl kapatılır. 1948 yılında ise Arif Oruç liderliğinde kurulan Müstakil Sosyalist Partisi ise 1950 yılında liderinin ölmesinin ardından kapanırken 1954 yılında Dr. Hikmet Kıvılcımlı tarafından kurulan Vatan Partisi de 1957 yılında siyasi faaliyetten men edilmiştir (Atılğan, 2010: 249). Bu süreçte TKP' de faaliyetlerine devam etmiştir.

1940'ların başında TKP yeniden örgütlenmiş ve Reşat Fuat Baraner'in sekreterliğinde, II. Dünya savaşı süresince faşizm karşıtı bir politika izlemiştir. TKP 1950'lere kadar Şefik Hüsnü deneyiminde çalışmalarına devam etmiştir. 1951 tutuklamaları ve 1959 yılında Şefik Hüsnü'nün sürgüne gönderildiği Manisa'da öldürülmesinin ardından Zeki Baştımar ve bazı TKP kadroları 1960 yılında yurt dışına çıkmış ve partiyi yurt dışından örgütlenmiştir (Aykol, 2010: 19). TKP Türkiye'de solun parti olarak örgütlenmesini legal ya da illegal olarak uzun süre sürdürebilmiştir. Yurtsever göre 1960'lara kadar solun tarihi TKP'nin tarihi olmuştur (2008; 30).

1800'li yıllardan 1961'e gelinceye kadar birçok sol siyasi örgütlenme kurulmuştur (Bknz: Tunaya, 1995 ve Tunçay, 2002). Bu örgütlenmeler kimi zaman legal kimi zaman illegal olmuştur. 1960'lı yıllar ise Türkiye'de sol için ilk defa legal bir partinin kitlesel tabana ulaşarak sosyalizmi meşru hale getirdiği yıllar olmuştur. Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde 1961 yılında 12 sendikalı tarafından

kurulan ve süreç içerisinde kitleselleşen sosyalist hareketi bünyesinde toplayan Türkiye İşçi Partisi'ne yer verilmiştir.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ VE SOSYALİST İDEOLOJİ

3.1 TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ 1961–1971 DÖNEMİ

3.1.1. Kuruluş

1960'lı yıllar hem Türkiye hem de dünya için önemli yıllardı. Özellikle sol/sosyalist hareketler adına önemli gelişmeler yaşanmıştır. İdeolojilerin yükselişte olduğu bu döneme Türkiye 1960 yılında gerçekleşen askeri darbe ile başlamıştır.

Yönetimi devralan Milli Birlik Komitesi'nin hazırladığı 1961 Anayasası ile seçim şeklinin çoğunluk sisteminden nispi temsil sistemine geçmesi birçok partinin parlamentoya girmesine imkân sağlamıştı. 1960'ların ortasından itibaren Türkiye'de parti sistemi yeni bir aşamaya girer. Bir yandan partilerin sayısı artarken, bir yanda da partilerin ideolojik kimlikleri ve birbirleri ile olan ilişkileri de değişmeye başlıyordu (Akgün, 2002: 42). Siyasal alanda bu gelişmeler yaşanırken ekonomik alanda da önemli gelişmeler olmuştur.

1950 öncesinde sağlanan sermaye birikimine, Marshall planı ile gelen ABD sermayesi de eklenince Türkiye'de kapitalizm on yıl gibi kısa bir dönemde önemli gelişme kaydetmiştir. Kapitalizm, emperyalizme bağımlı olarak doğarken bir yandan da tekelci olan ve devlet korumacılığı altında ilerlemiştir. Ağır endüstriye yönelmeyen ekonomik anlayış on yıl içinde, montajcı ve tüketim sanayide hızlı bir büyüme sağladı. Bu gelişmeler doğrultusunda ülke ekonomisinde sanayi sermayesinin ve tekellerin ağırlığı artmış ve kapitalist gelişmenin doğrudan bir sonucu olarak işçi sınıfı büyümüştür (Yurtsever, 2008: 41). Ekonomi de yaşanan gelişmeler kentleşme sürecini de etkilemiştir.

Türkiye' de hem genç nüfus hem de çalışan nüfusta artışlar, sanayileşmede yaşanan hareketlilik ve bunun yanı sıra kentleşme, doğudan batıya doğru yaşanan göçler toplumsal değişimleri de beraberinde getirir. Radyo, gazete gibi kitle iletişim araçları, kentleşmenin yarattığı sorunlar, gecekondu, işsizlik, fabrika, sendika grev ve gösteriler bireylerin yaşamında yerini alırken yeni toplumsal olayların da yaratıcı koşullarını getirmiştir (Güzel, 1996: 227–229). Ekonomik, siyasal ve toplumsal

gelişmeler bu dönem Türkiye’de sosyalist hareket adına yeni bir dönemi de beraberinde getirir.

Bu dönem Türkiye’de sol hareketin, tarihinde ilk defa hedefine iktidarı koyduğu yıllar olmuştur. Dönemin öne çıkan hareketleri yakın bir gelecekte iktidar olma umudu taşımışlar, örgütsel ve ideolojik düzeylerde buna hazırlanmaya çalışmışlardır. “1960’ların ortalarından itibaren işçi sınıfı ve sendikal hareket içinde kendisine bir kanal açabilen sol hareket, üniversite gençliğinden de kitlesel bir destek almıştır. Ortaya çıkışından beri ilk defa 1960’larda ciddi bir meşruiyet ve toplumsallık” kazanmıştır.1960’lı yıllar, sol hareketin siyasal ve toplumsal etkinliği kadar teorik ve ideolojik tartışmalar açısından da son derece canlı bir dönem olmuştur. Çeviriler, yayınlanan dergi ve kitaplar geniş bir okuyucu kitlesi tarafından sahiplenilmiştir. Bunlarla birlikte Türkiye’deki sol hareket dünya solundaki tartışmaları da yakından takip etmiş, Sosyalist kamptaki Sovyet- Çin anlaşmazlığını, Latin Amerika’da ortaya çıkan gerilla hareketlerini, bazı Afrika ve Asya ülkelerinde görülen milliyetçi askeri darbeleri yakından takip etmiştir (Şener, 2010: 12–15). “Uzun yıllardan beri ilk kez ve önceki dönemlerden daha yaygın ve yoğun bir biçimde sosyalist fikirler tartışılmaya açılmıştır” (Güzel, 1996: 227). 1960’ların yukarıda yer verdiğimiz koşullarında Türkiye İşçi Partisi kurulmuş ve sosyalist düşüncenin partili olarak sürdürülmesini sağlamıştır.

Türkiye İşçi Partisi 13 Şubat 1961 yılında aşağıda isimleri yer alan 12. sendikacı isim tarafından kurulmuştur.¹² Bu isimlerin bir araya gelerek parti kurmasının sebepleri hakkında Varuy şunları belirtmiştir:

“1961 yılında işçi sınıfının gerek niceliği, gerekse gelişen niteliği karşısında Türkiye’de ilk defa yeni bir eğilim ortaya çıkmıştır. Bu eğilim, sendikacıların kendilerini işçi oylarının doğal sonucu olarak görmeleridir. Sendikacılar, kendiliğinden oluşan işçi hareketleri ve istekleri karşısında, bir yandan sendikaların başında kalmak ya da güçlenmek,

¹² Bu isimler şu şekildedir: “Kemal Nebioğlu(garson, sendikacı), Saffet Gökşüzoğlu(ilaç sanayi işçisi), Şaba Yıldız(sendikacı, tekstil işçisi), Rıza Kuas(lastik işçisi, sendikacı), Hüseyin Uslubaş(tütün işçisi, sendikacı) Kemal Türkler(maden iş), Avni Erakalın(sendikacı, tekstil işçisi), Adnan Arkın(şöför)Ahmet Muşlu(çikolata sanayi işçisi, sendikacı), İbrahim Güzelece(matbaa işçisi), Salih Özkarabay(Matbaa İşçisi), İbrahim Denizciler(nakliyat işçisi) ”(Türkiye İşçi Partisinin Kuruluşunun 50. Yılı, 2011: 2).

öte yandan partilerin aday listelerinin orta sıralarında serpiştirilmekten kurtulmak istemektedir. Sendikacılar söyle düşünmeye başlamışlardır: ‘Bütün partilerin peşinde koştukları işçi oyları, hele aileleriyle birlikte düşünülünce ve işçinin köyle sürdürdüğü ilişki göz önüne alınca, mademki seçimleri etkileyecek orandadır; öyleyse Türk-İş’in bütün yurda yayılmış örgütüyle işbirliği yapan bir işçi partisi, kısa sürede bütün yurtda örgütlenip, işçi oylarını kendisine çekebilir ve bizi de pek ala milletvekili yapabilir’. Sendikacıları parti kurmaya iten başka bir etken de, Avrupa’daki işçi sendikaları federasyon ya da konfederasyonlarıyla ilişkileridir. Özellikle İngiliz işçi partisi, Alman Sosyal Demokrat Partisi İsveç sosyal demokrat İşçi Partisini oluşturan sendikalar büyük işçi örgütlerini yöneten batı sendikacıları, ilişki kurdukları memleketlerde işçi partilerinin kurulmasını ve gelişmesini istemektedirler. Ve örgütleri içine aldıkları ya da ilişki kurdukları sendikacıları buna özendirilmektedirler. Böylece politik yaşama girmek isteyen Türk sendikacıları, Batı sendikacılarının –asında sendikal açıdan önemli olan desteğinden daha geniş olan- desteğinden daha geniş ölçüde yararlanmak istemişlerdir” (Varuy, 2000: 15).

Aren’e göre de sendikacıları parti kurmaya iten etkeni “27 Mayıs hareketinin sosyal ve siyasal yaşama getirdiği yenilik ve özgürlük havasıdır. Askeri yönetimin Anayasa yapmak üzere Temsilciler Meclisi’ne, işçileri temsilen, 6 sendikacı üye seçmeleri bu yeni havanın örneğidir. Bu olay, sendikacılar üzerinde siyasal yaşama da katılmaları konusunda uyarıcı rol oynamış olabilir. Ayrıca, 27 Mayıs hareketi işçilerin de büyük ölçüde desteklediği Demokrat Parti’yi kapatmış olduğundan, şimdi onun bırakmış olduğundan onun bırakmış olduğu boşluğu doldurmak üzere kurulacak partiler arasında bir işçi partisinin de pekâlâ bir yeri ve önümüzdeki seçimlerde bir şansı olabilirdi” (1993: 31) şeklinde ifade etmiştir.

TİP’in kuruluşu ile ilgili bir diğer görüş ise şu şekilde olmuştur. 1961 yılında bazı illerde özellikle İstanbul’da bazı devrimciler dar kapsamlı geçiş görevi görebilecek bir işçi partisinin kurulmasını gerekli görüyorlardı. Bu amaçla ilişkili oldukları sendika yöneticileri ve işçilerle iletişime geçiyorlardı. İbrahim Güzelce’yi de parti kurulmasına teşvik ettiler ve onun hareket geçmesini sağladılar fakat bu gelişim tekstil sendikası genel başkanı tarafından engellenir. Bazı devrimciler seçimler yaklaşırken işçi partisi kurulduğu takdirde, yapılacak olan teşkilatlanma ve çalışma ile milletvekili çıkarabilmelerinin mümkün olduğuna dair sendikacıları ikna ettiler. 27 Mayıs ile gelen nisbi ferahlık ve daha önceki parti kurma girişiminin

etkiyle, milletvekili olma arzusuyla da sendikacılar bu sefer daha geniş bir kadro ile Türkiye İşçi Partisi'ni kurdu (Gerçeğin Sesi Gazetesi, 1971: 5–6).

Yukarda yer alan nedenlerin ortak noktası; 1961 Anayasası'nın siyasi partilerin kurulması konusunda getirdiği şartlar işçilerin kendilerini siyasi alanda meşrulaştırmasına olanak sağlamıştır. Bu girişim süreç içerisinde TİP'in bir siyasi parti olarak Türkiye'de önemli bir yere gelmesine sebep olmuştur.

Türkiye İşçi Partisi kuruluşunun ardından Genel başkanlığa Avni Erakalın ikinci Başkan Kemal Türkler, Genel Sekreterliğe de Şaban Yıldız getirilmiştir. Kurulardan bir yıl sonra ise de partinin kurucuları, Sıkıyönetim Mahkemesinde komünizm propagandasından mahkûm olmuş, davası temyizde bir sol aydın olan Mehmet Ali Aybar'ı genel başkanlığa getirmiştir (Sargın, 2001: 66). Mehmet Ali Aybar'ın genel başkan olması TİP'i aydınlarla işbirliğine götürür. Bu aynı zamanda TİP'in sosyalist kimlik kazanmasını da beraberinde getirmiştir (Ekinci, 2011: 1). TİP'in kuruluşunda sosyalist bir parti kimliğinde olmamasının onun bir burjuva partisi olduğunu göstermediğini belirtmiştir. Kurularda sosyalizmi dışlayan bir yaklaşımı da olmamıştır. Partinin kurucuları sendikacı ve sosyalizme açık kişileri kurucuların önemli bir bölümü kapatılıncaya kadar partiye sahip çıkmışlar ve parti içinde önemli görevlerde yer almışlardır (Aren, 1993: 45).

Mehmet Ali Aybar TİP'in kuruluşu ve partinin sosyalizmle ilişkisi üzerine düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Türkiye İşçi Partisi'nin kuruluşu, tarihimizde benzeri olmayan bir olaydır. O güne kadar partiler hep Bey takımınca kurulmuştu. Halk çocukları ilk kez parti kuruyorlardı. Türkiye İşçi Partisi tabandan kurulan ilk partidir. Bu son derece önemli bir olay. Köylü kökenli 11 işçi sendikacı ile bir şoför, parti kuruyor ve basın toplantısı yaparak, ‘Tip’in ezilen işçi sınıfının partisi olduğu’ açıklıyorlardı. Sınıf sözcüğünün bozgunluk sayıldığı, yasak olduğu Türkiye’de, 12 emekçi çıkıyor ve biz işçi sınıfının partisini kurduk diyordu. Bu yürekliliği gösteriyordu. Bu, tabanda bir şeylerin değişmekte olduğunun işaretiydi kuşkusuz. Bey takımının politikadaki tekelinde bir gedik açılmıştı... TİP elbette ki 1910’da resmen kurulmuş olan Osmanlı Sosyalist Fırkası’ndan bu yana, tüm sol hareketlerin mirasçısıydı. Bunu açıklıyorduk. Biz tarihi bakımdan solun mirasçısıyız. Çünkü solun da mirasçısıyız, ama aramızda organik bir bağ yoktur. Bunu vurguluyorduk. Ve gerçekten de böyleydi. Biz, bizden önceki solun hiçbir devamı değildik. İdeolojik bakımdan devamı değildik ve kişileri bakımından da devamı değildik. Yeni arkadaşlar kurmuşlardı bu partiyi. Eski solla ilgisi

olmayan 12 işçi-sendikacı kurmuştu bu partiyi. Onun için bizim böyle bir sınır çizmemiz doğaldı” (Aktaran: Mumcu, 1997: 1, 25–26).

Aybar’ın TİP’in 12 işçi sendikacı tarafından kurulmuş olmasını sık sık vurgulamasının nedeni TİP’in özelliği TİP yöneticilerinin 1920’den beri devam eden TKP çizgisi dışında¹³ ondan bağımsız bir hareket olmasıdır. TİP bu kimliği ile yasal bir parti olmuş ve kendini halka tanıtarak sosyalizm hakkındaki ön yargıları büyük ölçüde değiştirmiştir. TİP bu hukuksal yasallığını ve toplumsal meşruiyetini başlangıçta değil kapatılıncaya kadar ki süreç içerisinde devamlı savaşımlar vererek geliştirilmiş ve pekiştirerek devam ettirmiştir (Aren,1993: 30).

İşçilerin kendi sözlerini söyleyebilmeleri, kendi haklarını mecliste savunabilmeleri adına kurulan Aybar ile sosyalist bir kimlik kazanırken, kendinden önceki oluşumlardan farklı olarak sol/sosyalizm adına yeni bir oluşum olarak siyasi arenaya çıkmış ve birçok düşünceyi çatısı altında toplamıştır.

Ülke içindeki eski komünistler özellikle ilk dönemlerinde ve Yön hareketi ve bu hareketi içinde yer alan aydınlarda uzun süre TİP’i desteklemiştir. Kürt devrimci aydınlar da TİP’e katılmışlardır. Sosyalist aydınları, işçi kökenli sosyalist eğitimli sendikacıları ve Kürt sosyalist aydınlar ve demokratlarını aynı parti çatısı altında birleştirmek TİP’in son derece önemli ve olumlu bir özelliğiydi (Yurtsever, 2008: 61–63). Sosyalist harekete göre döneminde bir çatı partisi, bir koalisyon partisi misyonuna sahip olan TİP’in ideolojik çizgisi de bu yapısı içinde süreçle birlikte şekillenmiştir.

TİP’i sosyalist devrim stratejisine götüren ideolojik ve kuramsal öğeler, eklektik bir özeliğe sahiptir. Bu yapı ilk yıllarında bile partinin siyasal çerçevesini belirliyordu. Baştan itibaren Türkiye’nin kapitalist bir ülke olarak görülmesi, buna bağlı olarak toplumsal mücadelede işçi ve emekçi sınıfların öncülüğünün savunulması ve giderek anti-emperyalist mücadele ile sosyalist mücadeleyi

¹³ TİP’in TKP ile olan ilişkisi üzerine Tuğ şunları belirtmiştir: “ Bunun sebebi TİP’in sosyalist bile denilemeyeceği zamanda eski TKP’lilerin bahane edip partinin kapatılması endişesi, belki kişisel bir şey de olabilir mesela Aybar ile Mihri Belli arasında ki anlaşmazlık gibi. Bunun dışında TKP’li olan bazı arkadaşlarımız partiye girmiyordu partiye zarar gelmesin, parti TKP’lidir denmesin diye. Biz o zamanlar bizim radyodan dinliyorduk. TKP tamamen TİP’i destekliyordu, dış TKP hep partinin yanındaydı” (N. Tuğ ile kişisel iletişim, 16 Ağustos 2011).

birbirinden ayıran aşamalı mücadele anlayışının reddedilmesi, süreç içinde sosyalist devrim stratejisinin doğumuna yol açacaktı (Şener, 2010: 250).

3.1.2. Tüzük ve Program

Bir siyasi partinin ideolojisini öğrenebileceğimiz birincil kaynaklar parti tüzüğü ve programıdır. Siyasi partinin karakterini, ilkelerini, amaçlarını, siyasete ve topluma bakış açıları hakkında bilgiler parti tüzük ve programlarında ayrıntılı olarak yer almaktadır.

TİP'nin ideolojik anlayışının göstergelerinden olan Parti Tüzüğü 1962 yılında ideolojik çizgisinin şekillendiği bu sürecine ilk olarak Partinin 1962 yılında hazırlanmıştır. Parti programı ise 1964 yılında İzmir'de yapılmış olan 1. Büyük Kongrede kabul edilmiştir.

Genel Başkan Mehmet Ali Aybar dönemin aydınlarının da fikirlerine başvurarak hazırlamış olduğu parti program ve tüzüğün içerdiği “ ilkeleri Marksizm'den hareketle, tarihimizde kaynaklanan koşulları da göz önünde tutarak” hazırladığını belirtmiştir. Partinin sosyalizm anlayışını belirleyen ilkeler, yeni tüzüğün 2., 3., ve 53. maddelerinde yer almıştır.(Aybar, 1998: 124). Tüzükte yer alan bu maddelerde partinin karakteri amacı ve parti üyeliği, delege seçimleri üzerine olmuştur.

“Türkiye İşçi Partisi Türk işçi sınıfının ve onun demokratik öncülüğü etrafında toplanmış bütün emekçi sınıf ve tabakaların (Irgat ve küçük köylülerin, aylıklı ve ücretlilerin, zanaatkârların, küçük esnaf ve dar gelirli serbest meslek sahipleri ile ilerici gençliğin ve toplumcu aydınların) kanun yolundan iktidara yürüyen, siyasî teşkilâttır. T.İ.P., Yurt ve Dünya olaylarını Türk işçi sınıfı ve emekçi halk yığınları açısından değerlendirir; onların menfaatlerini savunur; hak ve hürriyetlerinin gerçekleştirilmesi için mücadele eder. Ulusun büyük çoğunluğunu meydana getiren emekçi halk yığınları, bütün zenginliklerin, bütün değerlerin gerçek yaratıcısı, sosyal gelişmenin biricik itici kuvvetidir. Üstelik bu işin ağır yükünü de onlar taşırlar. Bundan dolayı emekçi halk yığınlarının hak, hürriyet ve menfaatleri için mücadele etmek, aslında Türk ulusunun bütününün hakları, hürriyetleri ve yüksek menfaatleri için mücadele etmektir. T.İ.P. , ırk, din, mezhep, deri rengi, kadın-erkek ayırımı gözetmeden ve hangi sınıftan gelirse gelsin, parti program ve

tüzüğünü benimsemiş, emekten yana olan bütün yurttaşlara saflarım açık tutar” (TİP Tüzüğü: 1962: 5).

Tüzükte amaca ise şu şekilde devam edilmiştir:

“İşçi sınıfını ve bütün emekçi halk yığınlarını, eğitip aydınlatarak, Ulusal kalkınma ve ilerlemenin bilinçli itici kuvveti haline getirmek; Anayasa teminatı altında olan hak ve hürriyetlerine sahip çıkacak işçi sınıfının ve emekçi halk yığınlarının, yurt işlerinde söz sahibi olmasını sağlamakla, büyük toprak sahiplerinin ve şehirli büyük sermayecilerin, demokratik rejimi aksatan, ekonomik kalkınmayı, sosyal ve kültürel gelişmeyi frenleyen, sosyal adalet ve güvenliğe karşı koyan, zararlı nüfuz ve hâkimiyetlerini önlemek; Sanayileşmeye öncelik veren, plânlı, emekten yana ve emekçi halk yığınlarının iştiraki ile işleyen bir devletçiliğin, ulusal ekonomide, sosyal ve kültürel hayatımızda düzenleyici ve yönetici temel kuvvet olmasını sağlamak; özel sektörü, ulusal ekonominin genel plâna bağlı yararlı bir kesimi haline getirmek Ve böylece siyasî demokrasiye ekonomik ve sosyal bir öz kazandırarak, daha ileri bir toplum düzenine, demokratik yoldan geçiş şartlarını hazırlamak; Bu maksatla:

a) Ulusal Ekonomide kilit taşı vazifesi görenlerden başlayarak ve ekonomik kalkınma ve sosyal ilerlemenin gerekli kıldığı bir sıra izleyerek, büyük üretim ve mübadele araçlarını devletleştirmek;

b) Kurulmamış temel sanayi 'kollarını devlet eli ile, devlet malı olarak kurmak ve işletmek;

c) Topraksız veya az topraklı köylüyü topraklandırmak ve en yeni araçlarla, en ileri teknikle donatarak, en verimli işletmecilik sistemi içinde (devlet numune çiftliklerine, üretim kooperatiflerine ve özel işletmeciliğe yer veren bir sistem içinde), çalışmasını sağlamak; şehirle köy arasındaki, köyün geri kalmasına sebep olan temelli ayrımları gidermek;

ç) Sanayi ve tarımda kalkınıp ilerleme, belirli bir eğitimden geçmiş emek gücüne ve kadrolara ihtiyaç gösterdiğinden, genel ve teknik eğitimi ekonomik kalkınmaya paralel olarak, ivedilikle yaymak ve ilerletmek;

d) Ekonomik kalkınma ve kültürel ilerleme birbirini karşılıklı olarak etkilediğine ve amaç sadece üretimde verimi arttırmak olmayıp, kafa işçiliği ile kol işçiliği arasındaki ayrımları kaldırarak, bütün yurttaşların kişiliklerini sonuna kadar geliştirmelerini sağlamak olduğuna göre, halk yığınlarının yaratıcı güçlerini açığa çıkaracak kültür çalışmalarına hız vermek; yurt ölçüsünde kültür merkezleri kurmak;

e) Herkesi iş-güç sahibi etmek; işsizliğe kesinlikle son vermek ve Ulusal gelirin dağıtımında emeğe göre gelir ilkesini hâkim kılmak; yani herkese yaptığı işe göre ücret, aylık ve gelir sağlamak;

f) Ulusal varlığımızı ve bağımsızlığımızı her şeyin üstünde tutan ve bütün devletlerle eşitlik içinde dostluk münasebetleri kurmayı amaç bilen, Birleşmiş Milletler Anayasasına bağlı, kurtuluş savaşı Türkiye'sine yaraşır, barışçı bir dış politika savunmak (TİP Tüzüğü, 1962: 6-7).

Yukarıda yer alan ifadelerle de partinin amaçları belirtilmiş olan tüzükte işçi sınıfının diğer emekçi sınıfların öncüsü durumunda görülmesi, partinin Marksist kimliği açık bir biçimde ortaya konmuştur; fakat partinin yasallığını korumak ve bunu vurgulamak için işçi sınıfı öncülüğünün demokratik olacağını ve iktidar mücadelesini yasal yoldan gerçekleştirileceği de vurgulanmıştır (Aren,1993: 48).

1968 yılında Ankara'da yapılan İkinci Olağan Üstü Kongre'de parti tüzüğüne sosyalizm kelimesi eklenmiştir (Varuy, 2010: 38). “Türkiye işçi partisi, Türkiye İşçi sınıfının ve onun tarih ve bilimine dayanan demokratik öncülüğü etrafında toplanmış, onunla kader birliğini bilinç ve mutluluğuna varmış bütün emekçi sınıf ve tabakaların(ırgatların, topraksız ve az topraklı köylülerin, zanaatkârların, küçük esnafın ayrıklık ve ücretlerin, dar gelirli meslek sahipleri ilerici gençliğin ve aydınların) demokratik, bağımsız ve sosyalist örgütüdür” (Aren, 1993: 48). Değişen bu bölüm ile birlikte TİP, bilimsel sosyalizmin işçi sınıfına attığı görevi açığa kavuşturmuştur.

Tüzüğün amaçları arasında Türkiye'nin ekonomik bakımdan kalkınıp ileri bir toplum haline gelmesi vurgulanmıştır. Bu vurgu Marksizm de yer alan emeğin bütün değerlerin tek yaratıcısı olduğu biçimindeki temel görüşü ekonomik kalkınmaya uyarlanmıştır. Emekçi halkın karar ve söz sahibi olması ile ekonomik ve sosyal kalkınmanın ve demokratik kalkınmanın birbiri ile bağlantısı belirtilmiştir. Amaçta yapılacak işlerin ana çizgileri belirtilirken giderek komünist bir toplum yaratılmasının öngörüldüğü anlaşılmaktadır (Aren, 1993: 48-53).

Parti tüzüğünde sosyalist bir ilke olarak değerlendirilen bir diğer madde ise 53. maddedir. Bu madde daha sonraki yıllarda TİP içerisinde tartışma konusu da olmuştur.

“Partinin bütün organlarında görevli bulunanlardan yarısının, tüzüğün 38 inci maddesinde sözü edilen işyeri esasına göre tutulmuş listeye kayıtlı veya sendika yöneticisi olan üyeler arasında seçilmiş olması gözetilir. Yönetim organlarınca kongrelere sunulacak aday listeleri, bu esasa göre tertiplenir; kongrelerde de delege ve organları bu esastan ilham alınarak seçerler” (TİP Tüzüğü, 1962: 32). Bu madde de yer alan ve atıfta bulunan 38. madde de işyeri esası şu şekilde yer almıştır.

“İşyeri esasına göre tutulan listeler; kendisi üretim araçlarına sahip olmadığı için emek gücünü üretim aracı sahiplerine satarak yaşayanlar veya işçi sendikaları yönetim organizasyonlarda görevli bulunanlar kaydedilirler” (TİP Tüzüğü, 1962: 26).¹⁴

Bu madde daha sonra bir seçim bildirgesinde de kullanılmıştır. “Oylarını kendine vererek, iktidara sen geleceksin... Kendi kendinin yöneticisi olacaksın... Tüzüğümüzün 53. maddesine bak...” (Doğru Bilelim Doğru Konuşalım, 1968: 11) Bu bildiriye TİP’in içerisinde yer alanların işçiler ve emekçiler olduğu bunun da halk tabanının bir göstergesi olduğu ifade edilmiştir.

TİP’in tüzükte belirtilen karakter ve amaçları doğrultusunda hazırlanan parti programı ise genel hatları ile 1961 anayasasına uygun,¹⁵ sosyalizm yerine toplumculuk kelimesinin kullanıldığı, Atatürkçülük¹⁶ vurgusunun sık sık yapıldığı,

¹⁴ Bu ifade TİP’in İkinci büyük kongresinde yeniden gündeme gelmiştir.

¹⁵ Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Aybar ilk olarak partinin kuruluşunun anayasaya uygun olduğunu, 1961 Anayasasının sosyalist bir parti kurmaya uygun olduğunu savunmuştur. “Türkiye’imize 27 Mayıs devriminin getirdiği bir anayasa vardır. Bu anayasa halkçı, halkçı olduğu için devrimci, devrimci olduğu için sosyalizme açık, kamu sektörüne itici ve düzenleyici öncelik tanıyan bir anayasadır. Bu anayasa kurtuluş savaşı Türkiye’sinin bütün politik, sosyal ve ekonomik görüşlerine sahip çıkmış, Atatürk devrimlerini ilham kaynağı olarak kabul etmiş bir belgedir. Bugünkü anayasamız, temel insan haklarına dayanan demokratik laik ve sosyal bir cumhuriyeti öngörmektedir ve sosyal devlet ilkesiyle bağdaşmayan, kişinin fizik ve moral varlığını sonuna kadar geliştirilmesini engelleyen, ekonomik sosyal ve politik bütün sınırlarına kaldırılmasını emreden bir anayasadır. Bugün ki anayasamız, düşünce hürriyeti, vicdan hürriyetini tanıyan; bilim ve sanat hürriyetini tanıyan ve bu değerlere dayanarak güç alan bir anayasadır. Bugünkü Anayasamız, mülkiyet hakkını kamu yararına sınırlamış bulunan ve kamu yararı buldukça her türlü ekonomik faaliyetin kamulaştırılmasına izin veren bir anayasadır. Bugünkü anayasamız 3.ncü bölümdeki ekonomik ve sosyal haklarla, çalışma hayatının emekçiler ve yoksullar lehine düzenlenmesini emreden bir Anayasadır. Bütün bunlardan dolayı da 27 Mayıs Anayasası kişinin kar ve mihveri etrafında dönen başıboş özel teşebbüscülüğe, liberalizme, kapitalizme kapalı fakat halkçılığa devrimciliğe açık olan bir anayasadır” (Aybar, 1966: 6–7).

¹⁶ TİP’in Atatürkçülük vurgusunu samimi gören Tuç şunları belirtmiştir: “Che gelmiş, kurtuluş savaşı veriyor Sovyetler kurtuluş savaşlarından yana. Türkiye’nin kurtuluş savaşı örnek gösteriliyordu buda yadırganacak bir şey yoktu” (N. Tuç ile kişisel iletişim 16 Ağustos 2011). Bu konuyu Kazankaya ise dönemin şartlarına göre değerlendirmiştir: “Kemalizm lafının Atatürkçülük lafının TİP üyeleri ve milletvekilleri tarafından yaygın bir biçimde kullanıldığını görürüz. Programda da bunun yansımaları vardır. Bundan yola çıkıp bu parti Atatürkçü bir partidir dersek bu doğru bir değerlendirme olmaz.

işçi sınıfının öncülüğüne yer verilen ve Marksizm'in temel ilkelerine göre şekillenen bir parti programıdır. TİP'in programında hâkim görüş ekonomik yapının sosyal yapıyı belirlediği ve politik yapıyı belirlediği şeklinde olmuştur. Bu bağlamda ilk olarak bu Türkiye'nin ekonomik yapısı ile ilgili bir çözümlemesi yapılmıştır.

Parti programında Türkiye'nin tabii kaynaklarının değerlendirilmesi, işgücünün niteliği ve niceliği konusunda birikmiş sermaye ve donatım stoklarının yetersizliği konularında değerlendirmeler yapılmış ve bunların Türkiye'nin ilerleme durumunu nasıl etkilediğine yer verilmiştir. TİP'e göre Türkiye maddi anlamda geri kalmış bir ülkedir. Bu nedenle de Türkiye'nin maddi temel yapısı ve Türkiye'deki üretici kuvvetlerin teknik seviyesi çağdaş ileri toplumların seviyeden çok düşüktür. Bu anlamda geri kalmış ülkelerden biri olan Türkiye, kişi başına yatırım ve gelir seviyesi ve gelişme potansiyeli bakımından en geri durumda değildir. Türkiye kendi imkânlarıyla kalkınıp ilerleyebilecektir ve bu ilerlemenin sağlanabilir (TİP Programı, 1964: 20–27). TİP'in programında ilk olarak maddi yapının incelenmesi programın Marksist öğretiye uygun olarak yapıldığını göstermektedir (Aren, 1993: 57).

Türkiye'nin maddi anlamda ilerlemesini değerlendiren programda daha sonra maddi yapının belirlemiş olduğu sosyal yapı ile ilgili sınıfsal bir değerlendirme yapılmıştır.

Türkiye İşçi Partisi'ne göre sınıf “çıkarları ortak olan insanların meydana getirdiği topluluğa sınıf denir. Sınıflı toplumlarda, bir yandan topraklara, madenlere, makinelere, paralara, bankalara yani üretim araçlarına sahip olan ve onların emrinde yönetimi ellerinde bulunduran insanlar; bir yandan da bunların karşısında, çalıştığı halde emeğinin karşılığını alamayan, sömürülen insanlar vardır. Bizim toplumumuz da sınıflı bir toplumdur” (TİP'i Tanıyalım, 2007: 5). Bu anlayıştan yola çıkılarak programda Türkiye'nin sınıflı toplum yapısı Türkiye'nin tarım toplumu olmasından yola çıkılarak belirlenmiştir.

Tarım toplumu olan Türkiye'de ilişkiler tarımdaki mülkiyet ve üretim ilişkilerine göre şekillenmektedir (TİP Programı, 1964: 28). Bu ilişkileri ortaya

Oysa yapılan iş o dönemin şartlarına uygun uyumlu bu süre içinde kendini kapattırmamaya çalışılan bir politikanın izlenmesinin sonucudur” (N. Kazankaya ile kişisel iletişim 21 Eylül 2011).

çıkardı sınıflar vardır. Hâkim sınıflar, orta sınıf ve işçi sınıfı olmak üzere programda üç sınıfsal yapıdan bahsedilmiştir.

İlk olarak hâkim sınıflar programda yer alır. Bu sınıflar büyük toprak sahipleri (derebeylikten kalma ağalık sistemi), tüccarlar sanayiciler ve mali sermaye çevreleri(bankalar), halk sınıfı ve tabakalarına sahip bireylerden oluşmuştur. Hâkim sınıflar bu duruma tabiat kaynaklarına, üretim araçlarına, birikmiş sermaye ve bu donatım stoklarına sahip olarak gelmişleridir. Bunu sonucu olarak da ürünlerin mübadele sistemini ve emeğin çalışma şartlarını belirleyerek milli gelirden en büyük payı almaktadırlar. Bu suretle memleket ekonomisini ve politik hayatını kendi çıkarlarına göre etkilemektedirler. Bu şekilde bütün emekçi halk sınıf ve tabakalarını nüfuz ve hâkimiyetleri altında tutmaktadırlar. TİP programında hâkim sınıflara devlet sektörünü de dâhil etmiştir. Cumhuriyet kurulduktan sonra ekonominin özel sektör eliyle yürütülmesi ilkesi uygulamada olumlu sonuç vermemiştir. Ekonomik hayata müdahale zamanla devlet kapitalizmin oluşmasına neden olmuştur. Bunun sonucu olarak ekonomik gücü ve politik gücü elinde tutan bir bürokratik tabaka meydana gelmiştir (TİP Programı, 1964: 36–38). Bu şekilde tanımlanan hâkim sınıflar bir yandan üretim ilişkilerini belirlerken bir yanda da Türkiye’deki politik yapıyı şekillendirmiştir.

TİP’in programın da yer alan diğer sınıf ise orta sınıflarıdır. Orta sınıfın toplumun faklı kesimlerini içermektedir. İlk olarak kendi dükkânlarına sahip, perakende ticaret yapan küçük tüccar ile kendi dükkânında çalışan zanaatkârların yer kesimden bahsedilmiştir. Büyük ticaret ve sanayi sermayesinin baskısını hisseden bu kesim, geçim sıkıntısı içinde ve geleceklerine karşı güvensizlerdir. Bu nedenle sosyal ve ekonomik gelişmelere daha istekli hale gelmişlerdir. Fakat kendi başlarına güçlü olmadıklarından ancak işçi sınıfı ve diğer emekçi kitlelerle birlikte iş ve kader birliği ederek politik örgütlenmenin içinde veya çevresinde hareket ederek toplumun gelişmesine ve kalkınmasına katkı sağlayabilirler. Orta sınıfın diğer üyeleri de orta toprak sahipleridir. Bu sınıfta toprağı olup kent ya da kasabada yaşayan, toprağın mülkiyetine sahip ama işletmesiyle ilgisini kesen ya da toprak sahibi olup az çok tarımdaki gelişmelerden yaralanmış kişilerdir (TİP Programı, 1964: 38–41).

Kamuda veya özel sektörde, ücretli ve maaşlı çalışan memurlar ve serbest meslek mensupları da orta sınıfı oluşturan diğer kesimlerdir. Bu sınıfta yer alanlar

eğitilmiş, toplumun diğer sınıf ve tabakalarına göre daha aydındır. Bu sınıfta yüksek eğitim görmüş serbest meslek sahipleri ve özel sektörde yüksek kademelerinde çalışanlar, yüksek gelirlerinin sonucu elde edindikleri mal mülk nedeni ile daha çok üst sınıflarla kader birliği ederler. Fakat maaşları az yaşama seviyeleri düşük olan alt kademeleri, emekçi halk kitlelerinden sayılır dar gelirli serbest meslek sahipleri de bu sınıftandır. Ve her ikisi de eğitilmiştir. Şehirli orta sınıfın bu tabakaları huzursuz, hallerinden şikâyetçi, sosyal değişmelere ve gelişmelere eğilimli, sosyal adalet ve sosyal devletten yanadır ve emekçi halk politik bir kuvvet olarak örgütlendiğinde bu sınıfta devrimci cephe yanında yer almaları gittikçe kuvvetlenecektir (TİP Programı, 1962: 41–42).

TİP programında orta sınıf içinde yer alan diğer kesim ise subay ve idarecilere, düşünörlere yazarlara, bilim adamlarına, öğretmenlere, sanatçılar ve gençlerden oluşan aydınlar toplumun gelişmesinde önemli rol oynayan aydınlar bugün de ilerici aydınlar ve Atatürkçü gençlik halk ile iş ve kader birliği ederek Türkiye'nin ilerlemesinde etkin bir rol oynayacaklardır. Bunun için de sosyal tabakanın gerçek ilişkiler kurması gerekmektedir. Bu şekilde kendi düşüncelerini eyleme geçirme imkânı bulacak ve işçi sınıfı ile halkın politik bilince ulaşmasına yardımcı olacaklardır. Toplumcu düşüncelerin aydınlar arasında gittikçe yayılması, işçi sınıfının politik bir varlık olarak güçlenmeye başlaması, aydınları Atatürk gençliğini bu olumlu yola hızla itmektedir (TİP Programı, 1964: 41–43).

Son olarak TİP programında işçi sınıfı (sanayi işçisi) ve topraksız köylüye yer vermiştir. TİP öncelikli olarak işçi sınıfının 19. yüzyıldan itibaren başlayan hareketlerinden bahseder. İşçi sınıfı 1960'lı yıllara kadar engellenmesine rağmen yavaş yavaş ilerlemiştir. 1960'lara geldiğinde de işçi sınıfı, gerek mitinglerde gerekse sendika toplantılarında sadece kendilerini ilgilendiren konularda değil büyük memleket konularında söz ve karar sahibi oldukları gözden kaçmamıştır. Türk işçi sınıfının politik bilicinin eşğine varmış olduğunun açıkça ortaya koyan bu gelişmelerden en önemlisi Türkiye işçi partisinin kuruluşudur (TİP Programı, 1964: 50). TİP için işçi sınıfı farklı bir yerde olmuştur. Çünkü işçi sınıfı diğer emekçi sınıflara öncülük ederek TİP ideolojisini gerçekleştirecek olan sınıf olarak görölmüştür.

Parti Programına göre TİP’i kurmakla işçi sınıfı demokratik öncülüğünü fiilen ispat etmiştir. İşçi sınıfı bu partiyi kurmakla toplumcu, Atatürkçü aydınlara, gençlere ve emeğiyle yaşayan bütün yurttaşlara kendi öz siyasi öz kuruluşları içinde toplamak imkânlarını açmış ve o güne kadar birbirinden ayrı kalan emekçi halk kitleleriyle toplumcu aydınların iş ve kader birliği etmelerine fırsat vermiştir. İşçi sınıfının demokratik öncülüğü, tarihin akışına uygun bir düşüncedir. Memleketimizi geri kalmışlıktan kurtarabilmek için gerekli köklü dönüşümleri işçi sınıfının tarihsel ve demokratik öncülüğü etrafında toplanmış halk ve sınıflar gerçekleştireceklerdir (TİP Programı, 2007: 51–55).

TİP’in yer verdiği bir diğer sınıf ise Topraksız ya da az topraklı yoksul köylülerdir. Bu kesim tarımda makineleşme ve büyük işletmelerin tarım sektörüne girmesiyle topraklı köylü topraksız kalmıştır. Bu insanlar ya tarım işçisi olarak çalışmakta ya da göç etmektedir. Tarımdaki değişmelerin zarar verdiği köylü kitlesi, artık uyanmıştır ve hayatlarının düzelmesini insanca yaşamayı beklemektedir. Parti programına göre yoksul köylü kitlelerinin özel bir yeri vardır. Emekçi sınıflar arasında en kalabalık sınıf oldukları için onların desteği ve katılımı olmadan reform yapılamaz, Türkiye’nin kalkınması gerçekleşemez. Köylü kitlesi ile işçi sınıfı emekçi tabakaları arasında sıkı bir işbirliği ve dayanışma sağlaması şarttır (TİP Programı, 1964: 55).

Programda görüldüğü gibi TİP, ekonomik ve sosyal yapının birbiri ile olan ilişkisine özellikle yer vermiştir. Bu ilişkinin bir diğer ayağı olan politik yapı olarak görülmüştür. TİP’in politik yapı üzerindeki değerlendirmesi ise şu şekilde olmuştur.

Programa göre, politik yapı ekonomik ve sosyal yapının etkisi altında oluşmuştur. Bu etki temel yasalarda açıkça görünmese de uygulamalarda kendini göstermiştir. Hâkim sınıflar ve onların temsilcileri olan siyasi partiler Türkiye’yi kalkındırmak ve ilerletmek meselesini Türkiye’nin geri kalmasının başlıca nedenlerini çözmeden, çözüme hayali peşindedirler. Oysa toprak ağalığı ve aracı ticaret sistemi devam ettikçe Türkiye geri ve ekonomik bağımlı bir ülke olarak kalacaktır. Türkiye de 1946’dan beri uygulanan çok partili demokrasi rejimi aslında toprak ağaları ve şehrili büyük sermayecilerin hâkimiyetlerini sürdürdüğü bir siyasi düzendir. 1960’dan bu yana halkımız uyanmaya başlarken, 1961 anayasasını tastamam uygulamaktan kaçınmışlardır, hâkim sınıflar anayasaya rağmen statükoyu

korumak ve sürdürmekte direnmişler ve kalkınmanın sadece teknik bir mesele olduğu fikrini ileri sürmüşlerdir. Ekonomik ve sosyal yapıyı değiştirecek köklü dönüşümler yapılmadığı için planlı kalkınma, karma ekonomisi özel sektör yararına işleyen bir devletçilik haline gelmiştir. Sanayileşme de ulusal bağımsızlığın ve kalkınmanın vazgeçilmez unsuru olması gerekirken, tüketim malları üretmek ve bunları kar amaçlı satma teşebbüsü olmuştur. Hâkim sınıfları korumak ve sürdürmek istedikleri ekonomik temel ve bu temel üzerinde kurulan sosyal ve siyasal ilişkiler, üretici halk kuvvetlerinin gelişmesine, Türkiye'nin ilerlemesine ve çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmasını engellemektedir (TİP Programı, 1964: 57–59). TİP bu değerlendirmesinin ardından parti programında ekonomik sistemin nasıl olması gerektiğine yer verilmiştir. TİP'in tanımladığı sistem kapitalist olmayan kalkınma yoludur.

Kapitalist olmayan kalkınma yolu¹⁷ parti programında şu şekilde tanımlanmıştır: “Emekten yana ve emekçilerin yürütme ve denetleme olarak tanımlanabilir. Böylece bir düzende kamu sektörü esastır ve ekonomiye hâkim olacak kadar geniştir. Özel sektör plan çerçevesi içinde kamu sektörünün yardımcı olarak çalışır ve gelişir.” Bu öneriyi gerçekleştirecek olan Türkiye İşçi Partisi'dir. Bu amaçla işçi sınıfını ve emekçi halkı bilinçlendirmek, yurt meselelerinde söz ve hak sahibi olmalarını sağlamak, ilerlemeyi önleyen hâkim sınıfların zararlı nüfuz ve hâkimiyetlerini önlemek, sanayileşmeye önem veren halkın katılımı ile gerçekleşen bir devletçiliğin ulusal ekonomide, sosyal ve kültürel hayatımızda düzenleyici ve yönetici temel kuvvet olmasını sağlamayı amaçlamıştır (TİP Programı, 1964: 64–65).

TİP'in parti programının buraya kadar olan bölümünde sosyalizm anlayışı altı çizilerek yapılmamış olsa da kapitalist olmayan kalkınma yolu gibi ifadelerle vurgulanmaya çalışılmıştır. Yine bu vurguya benzer örnekleri partinin ilkeleri bölümünde de görebiliriz. Aşağıda partinin yer alan ifadeler partinin bilimsel sosyalizmi anlayışından yola çıkılarak yapılmış bir değerlendirme olmuştur.

¹⁷ Aren göre yer kapitalist olmayan kalkınma yolu “O zamanlar kapitalist olmayan kalkınma yolu Türkiye'den çok daha geri kalmış henüz kapitalist üretim biçiminin başlamamış olduğu ülkeler için düşünülmüştür. Bu nedenle Türkiye için bir geçerliliği yoktur. Emekten yana planlı bir devletçilik olarak tanımlanması da bir zorlamadır. Çünkü bunun sosyalist kalkınma yolundan bir farkı yoktur... Bu deyim daha sonra unutulmuştur” (Aren, 1993: 62).

“Türkiye İşçi partisi, tabiatı olduğu gibi, toplumda da insan iradesinden bağımsız, objektif nitelikte kanunlar olduğu gerçeğinden hareket eder. Bununla birlikte, toplumda objektif kanunların varlığı, insanların toplumun gidişine iradi müdahalelerde bulunmasına engel değildir. Ne var ki, yapılan müdahaleler, toplumun içinde bulunduğu tarihi şartlara ve sosyal gelişme kanunlarına uygun düştüğü nispette ve derecede etkili olur, toplumun gelişmesini kolaylaştırır, hızlandırır; tersine müdahaleler ise, toplumun gelişmesini kösteklediğinden, sosyal meselleri, zorlukları ağırlaştırır, sarsıntılara yol açar. Bu durumu, insanların sosyal kanunları öğrenmesini ve müdahalelerini ona göre düzenlemesini mümkün kılar bunun için Türkiye İşçi Partisi bilimi, birinci yol gösterici olarak tanınır ve politikasını bilimsel gerçeklere göre çizer ve uygular” (TİP Programı, 1964: 67–68).

Parti programının yer alan bilimsellik ilkesinin yanı sıra TİP’in kuruluşundan kapanışa kadar üzerinde önemle durduğu bir diğer ilke demokrasidir. TİP bir programda da birçok yerde ifade ettiği demokrasi anlayışında özellikler seçim yolu ile iktidara gelme vurgusu yapılmıştır.

Partinin demokrasi anlayışı göre demokrasi halkın günlük hayatında gerçekleşmelidir. “Demokratik rejimde toplumun yönetici, yürütücü ve itici gücü, Türk işçi sınıfı ile emekçi halk kitleleridir... Türkiye İşçi Partisi iktidara demokratik seçim yolu ile gelir, insanın insan tarafından sömürülmesini reddederek, temel insan hak ve hürriyetlerine bağlı ve saygılı olarak iktidarda kalır ve seçimle iktidardan gider” (TİP Programı, 1964: 69). Demokrasi ilkesinin yanı sıra parti programında halkçılık, devrimcilik, milliyetçilik laiklik ilkeleri de yer almıştır.

TİP’e göre sınıf durumu ne olursa olsun emekten yana olan herkes emekçi halk kavramı içinde yer almaktadır. Bu temelde halkçılık ekonomik kalkınma, sosyal adalet ve demokrasi için gerekli olan, sömürücülüğe karşı koyan bir ilkedir. Cumhuriyetçilik ise halkçılığın yönetim şeklidir. Halkçılık emekten yana planlı devletçiliği ve devrimciliği zorunlu kılmaktadır. Devrimcilik ilkesi ise geri kalmış bir toplumu ileri bir toplum haline getirmek, bilim ışığında köklü reformlar yapmak gerici ve tutucu ekonomik, sosyal ve politik ilişkilerin anayasamızda öngördüğü gibi değiştirilmesini gerektirmektedir. Bu iki ilkeyi tamamlayan diğer ilke ise milletlerin özgür ve kardeşçe dayanışma içinde yaşamaları esasını benimseyen insancıl olan Türk milliyetçiliğidir. “Türk milliyetçiliği, ırkçılık ve ona bağlanan bütün gerici, tutucu ve sonuçları reddeden Türkiye cumhuriyetine yurttaşlık bağı ile bağlı herkesi

Türk sayar ve yurttaşlar arasında din, dil, ırk, mezhep ayrımı ve eşitsizlik gözetmez” TİP’in laiklik anlayışında ise gericilikle mücadelenin asla din ile mücadele olmadığı vurgusu yapılmıştır. Bunun yanı sıra din ve devlet işlerinin ayrımı ve Türkiye’de yaşayan bütün mezheplere eşit davranan bir diyanet işleri görüşünü savunan bir laiklik anlayışı olmuştur (TİP Programı, 1964: 78–82).

Parti programının da partinin ideolojisine yönelik değerlendirebileceğimiz bir diğer konu ise sosyalizmin de temelinde yer alan mülkiyet konusudur. Bu konuda TİP özel mülkiyet ve kamu yararına olan mülkiyet konuları üzerinde durmuştur.

Parti programında TİP’in mülkiyet ve miras hakkına saygılı olan Türkiye işçi partisi, bu hakların ancak kamu yararına kanunla sınırlanabileceği görüşünü belirtmiştir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına olmalıdır; çünkü mülkiyet hak sahibine ödevler de yükler. Milli ekonominin kilit taşı olan büyük üretim araçları da özel mülkiyet konusu olduğu takdirde bu şekilde olan bir sistem insanın insan tarafından sömürülmesine, ilerlemeyi zorlaştırır, ekonomiyi olumsuz etkiler, halkın mal mülk edinmesi, refaha kavuşmasını engeller bu nedenle Türkiye İşçi Partisi büyük üretim araçlarının özel mülkiyet konusu olmasına karşı bir tavra sahip olmuştur (TİP Programı, 1964: 82).

TİP programında yer alan ilkelerin de son olarak her şey insan için olduğu vurgusunu yapmıştır. İnsan ve emek ilişkisini ele alırken TİP Marx’ın üzerinde durmuş olduğu kavramlardan biri olan yabancılaşma kavramına yer verilmiştir.

“Maddi manevi bütün zenginliklerin yaratıcısı da insandır, onun üretici emeğidir; bunun için emek toplumda en yüce değerdir. Bütün nimetler emeğe göre paylaşılır, yetkiler emeğe göre edinilir... Emeğin en yüce değer tanınması; insanın kendine özgü kabiliyetlerini tam geliştirememesi, her yönüyle bütünleşmiş olgun bir kişiliğe kavuşmaması, dış sosyal ve ekonomik şartların baskısı altında maddi bakımdan olduğu kadar manevi bakımdan da ezilmesi ve insanlığını kaybetmesi haline, insanın – yabancılaşmasına- son verecektir. Emeğimizin ürünleri bize karşı bize yabancı olmaktan çıkacaktır; işimiz bizi köleleştiren, bize yabancı, sevmediğimiz bir faaliyet olmaktan çıkacaktır. Emekçi varlığımız yaratıcı varlığımız bize yabancı, hayvani varlığımızın tutsağı olmaktan çıkaracaktır. Ve yabancılaşmaktan kurutulmuş insan, kişiliğini serbestçe geliştirmek imkânına kavuşacaktır. Emek sadece ekonomik bir değer değil, aynı zamanda ahlaki bir değerdir” (TİP Programı 1964: 83–84).

TİP parti programının “vatandaşlara neler getireceğiz” bölümünde ise TİP tüzüğünde yer alan amaçlar doğrultusunda TİP’in neler yapacağı üzerinde durulmuştur. Burada ön plana çıkan bölümlerden biri toprak ve tarım reformu olmuştur.

Programda köklü bir toprak reformunun gerçekleşmesi ile tarım reformu da gerçekleşecek ve bu şekilde tarım büyük bir hızla gelişecek aynı zamanda yoksul köylü kalkınacaktır. TİP’in Anayasanın 37. maddesine dayandırdığı Toprak reformu kısaca “ topraksız ya da yeteri kadar toprağı olmayan köylüyü toprak sahibi etmek ve sömürücü toprak mülkiyetini sınırlamak ” tır (TİP Programı, 1964: 87–88).

Başka bir konu ise Doğu sorunu ile ilgili partinin görüşlerine yer verilmiş olmasıdır. TİP’e göre Doğu bir mahrumiyet bölgesidir ve ekonomik, kültürel ve sosyal alanda geri kalmıştır. Burada yaşayan Kürtçe, Arapça konuşanlar veya alevi mezhebinden olanlar geri kalmışlıklarının yanı sıra bu durumlarından dolayı da ayrıma uğramıştır. Bu yurttaşlar bugüne kadar genel olarak devlete vergisini ödemiş, yurt savunmasında yer almış ve emeğini esirgememiştir. Buna karşılık hak ettikleri yurttaşlık nimetlerinden tam olarak yararlandırılmamışlardır. Buna karşılık hak ettikleri yurttaşlık nimetlerinden tam olarak yararlandırılmamışlardır. Bu gerekçeleri kabul ederek meseleyi gerçekçi bir yoldan ele alan Türkiye İşçi Partisi bu yurttaşlara tam bir yurttaş muamelesi yapacaktır (TİP Programı, 1962: 110–111). TİP daha sonraki dönemler de Doğu sorununu yeniden gündeme getirecektir.

Program’da yer alan bölümlerden biride dış politika üzerine olmuştur. TİP’in dış politikadaki tavrında Atatürk döneminin dış politika anlayışını savunması ve emperyalizm karşıtlığı belirleyici olmuştur.

TİP’e göre dış politikada Atatürk ölünceye kadar kurtuluş savaşının felsefesinde bağımsız milli misakiyeci, emperyalizm ve sömürgeciliğe karşı ve barışçı bir politika izlenmiştir. Türkiye ikinci dünya savaşının sona ermesiyle tek parti rejimi, politik sosyal ve ekonomik alanda temelinden sarsılırken, toprak ağaları ve yerli sermaye güçlenmiş, milli hayatın can damarlarını ele geçirmiştir. Bir yandan da dünyanın iki bloğa ayrılmış olması ile Türkiye’nin stratejik konumundan yararlanmak isteyen Amerika Türkiye’ye yardım ve kredi teklif etmiş ve günümüze kadar Türkiye’yi dış yardım ile yaşayan bir ülke konumuna getirmiştir. Gün geçtikçe daha da bağımlı olan Türkiye bugün faşist bir çember içinde ve bağımlı bir dış

politikaya sahip olmuştur. TİP Kurtuluş Savaşının felsefesinin gerçek mirasçısıdır. Milletler arası münasebetlerde tam eşitliği şart koşan, emperyalizm ve sömürgeciliğe karşı, barışçı bir dış politika ve bağımsızlığı, milli varlığı anayurt topraklarının bütünlüğünü ve cumhuriyet topraklarını korumak amaçlı bir dış politikayı savunmuş (TİP Programı,1964: 157–165) ve bu tavrını Türkiye'nin Dış politikası ile ilgili gündeme gelen konularda da göstermiştir.

Genel olarak değerlendirdiğimizde parti programında Türkiye'nin maddi yapısından yola çıkılarak sınıflı toplum yapısı değerlendirilmesi, bu sınıflar arasında işçi sınıfını incelemesi, hâkim sınıfların politik yapıyı belirlemesi üzerine yapılan çözümlenmeleri, Marx sosyalizm anlayışının da temel taşlarıdır. Emeğe, özel mülkiyete yabancılaşma kavramının ele alınması yine sosyalizm bağlamında değerlendirilmiş konulardır. İşçi partisi vurgusu ve dış politikada emperyalizm karşı olan tavrı gibi Leninist ilkeler de yer almıştır. Dönemin şartları ve partinin kapatılması konusundaki hassasiyetten dolayı TİP'in net bir şekilde parti programda net olarak Marksist-Leninist görüşünü ifade etmemiştir.

Sargın'a göre "Program üzerinde çok yazılmış, söylenmiştir. Her türlü parti çalışması arasında, partili partisiz geniş sol kesimce- bilebildiği kadarıyla- hemen istinasız denilebilecek bir çoğunlukla nitelikleri konusunda ittifak oluşan ve hakkında daima övgüyle sözü edilen galiba tek örnek program olmuştur... Türkiye İşçi Partisi'nin, Ayabar'lı 62 tüzüğünde ilk defa ifadesini bulan 'demokratik merkezîyetçi Marksist parti' hüviyetini Birinci Kongre'nin kabul ettiği program tamamlanmış ve kesinleşmiştir" (Sargın, 2001: 210).

TİP'in parti ideolojisi yalnızca parti tüzük ve programın ile kısıtlı kalmamıştır. Siyasi yaşamı sürece Türkiye ve Dünya şartları ile yaptığı yorumlar, parti kongreleri, yayınları, örgütlenme çalışmaları, parti içinde yapılan tartışmalar ve seçimler partinin ideolojisinin yansımalarının değerlendirilebileceği olduğu önemli konulardır. Çalışmanın devamında bu konulara üzerinde genel bilgiler çerçevesinde yer verilmiştir.

3.1.3. 1965 Seçimleri

Siyasi partinin kitleleşmesinde önemli bir rolü olan seçimlerin TİP'in de tanınması ve örgütlenmesinde önemli bir yere sahip olmuştur. TİP ilk olarak 1963 yılında seçimlere katılmış ve parti 9 il ve 31 ilçede girdiği seçimlerde il genel meclisliğinde toplam 35 bin 507 oy almıştır. Seçimlerde alınan bu sonuçlar TİP'in Türkiye çapında kendini tanıtmaya, yeni üye ve yandaşlara sahip olmasını sağlamıştır (Sargın, 2001: 186). Türkiye'de ilk defa sosyalist bir parti olarak kitleleşmeye ulaşan parti olma özelliğine sahip olan TİP için 1965 seçimleri önemli bir yere sahip olmuştur.

1965 yılında yapılan genel seçimlerde ise TİP örgütlendiği 51 il 276 bin 101 oy Türkiye genelinde %2.83 oy yüzdesi ile 15 milletvekilliği (%3.33) kazanmıştır. Milletvekili seçilen Ali Karcı, Rıza Kuas, Tarık Ziya Ekinci, Yahya Kanpolat, Mehmet Ali Aybar, Çetin Altan, Sadun Aren, Cemal Hakkı Selek, Adil Kurtel, Yunus Koçak, Yusuf Ziya Bahadınlı, Muzaffer Karan, Şaban Erik, Kemal Nebioğlu ve Behice Boran'dır (Sargın, 2001: 1155).

TİP'in meclise girmesi Türkiye'de hem siyaset hem de toplum açısından önemli bir yere sahip olmuştur. Çünkü ilk kez CHP ve DP ve türevleri dışında ilk defa kitleleşen bir destekle, sosyalizm çizgisinde olan bir parti meclise girmiştir. TİP'in meclise girmesini partinin merkez yönetim kurulu ve genel başkan Mehmet Ali Aybar ve Çetin Altan şu şekilde değerlendirmiştir.

TİP merkez kurulunun seçim sonuçları üzerine hazırladığı raporda "Türkiye İşçi Partisinin kazandığı 15 milletvekili ile tarihte ilk defa bir sosyalist partinin, katıldığı ilk genel seçimde bu ölçüde bir başarı sağlamış olması ve memleketimizde ilk defa toplumcuların Meclis'te grup kurarak seslerini duyurmak ve teşri hayatta söz sahibi olmak olanağına kavuşmalarıdır" Aybar ise bu temayı bütün boyutları ile işlemiştir: "Dünyada seçimlere ilk olarak katılan bir sosyalist partinin bu kadar çok milletvekili çıkardığını tarih yazmıyor. İngiliz İşçi Partisi parlamentoya bir tek milletvekili ile girebilmiştir. Alman Sosyal Demokrat Partisi de kuruluşundan 20 yıl sonra ancak bir milyonun üstünde oy toplama bilmiştir" (Aktaran Varuy, 2010: 147). Çetin Altan' a göre de kapitalist hükümetin artık sadece kapitalist bir muhalefeti olmayacaktı (Sargın 2001: 1156).

Meclise giren ilk sosyalist parti ve aynı zamanda muhalefet partisi olan Türkiye işçi Partisi 1969 yılı genel seçimlerine kadar mecliste Türkiye'nin iç ve dış siyaseti ile ilgili çalışmaları ile parlamentoda yer almıştır. TİP'in siyasi arenada ideolojik çizgisini göstermiş olduğu konulara kısa olarak aşağıda yer aldığı şekli ile değerlendirebiliriz.

3.1.4. TİP İdeolojisinin Siyasete Yansımaları

İlk olarak TİP'in ideolojik tavrını Anayasada yer alan 141. ve 142. maddeler¹⁸ karşısında görebiliriz. TİP'e göre 1961 anayasasını sosyalizme açık bir anayasadır; fakat bu maddeler sosyalist fikirlerin ifade edilmesine ve partinin de kapatılması gibi konularda bir tehlike olarak görülmüştür.

TİP'e göre Türkiye'nin İtalyan Anayasasından uyarladığı bu maddeler, İtalya'da sermaye sınıflarının diktatörlüğü demek olan faşist yönetim tarafından emekçileri ve aydınları ezmek için konulmuştur. Anayasada yer alan bu maddeler, fikir ve inanç özgürlüğünü öldürmekte, emekçilerin uyanmasını önlemekte, aynı zamanda hâkim sınıfların iktidarlarını devam ettirmelerine yaramaktadır. Anayasanın ruhuna bağlı olan TİP bu maddelerin kaldırılması için çalışmaktadır. Anayasanın yasakladığı hususları cezalandıran maddeleri daha açık olarak ceza kanununda yer almaktadır (TİP'i Tanıyalım,1969: 60).

1965 seçimlerinden sonra TİP mecliste yer aldığı dönemde de programında da yer olan görüşlerini dile getirmiştir. Toprak reformunu ve emeğe göre gelir

¹⁸ “Madde 141- (20.9.1971–1488) (40) Askerî Yargıtay, askerî mahkemelerden verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Ayrıca, asker kişilerin kanunla gösterilen belli davalarına ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar. Askerî Yargıtay üyeleri en az albay rütbesinde birinci sınıf askerî hâkimler arasından Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tam sayısının salt çoğunluğu ile her boş yerin üç misli olarak gösterdiği adaylar arasından Cumhurbaşkanıca seçilir. Askerî Yargıtay Başkanı, Başsavcısı, İkinci Başkanı ve daire başkanları Askerî Yargıtay üyeleri arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar. Askerî Yargıtay'ın kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri ve üyeler hakkındaki disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre kanunla düzenlenir. Madde 142- Uyuşmazlık Mahkemesi, adli, idari ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyumsuzluklarını kesin olarak çözümlenmeye yetkilidir. Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenir. Bu Mahkemenin Başkanlığını Anayasa Mahkemesince kendi asıl veya yedek üyeleri arasından görevlendirilen bir üye yapar” (1961 Anayasası, TBMM: 2011). Komünizm ile suçlanan kişiler Askeri mahkeme tarafından anayasanın bu maddelerine göre yargılanmasına karşı olan görüşler bu maddeyi eleştirmiş ve kaldırılmasını istemiştir.

ilkesini savunmuş olan parti mecliste bulunduğu süre içerisinde topraksız ya da az topraklı köylü ailelerini topraklandırma kanun tasarısı, köy ve kentte emekçilerin haklarını koruyan ve geçimlerini kolaylaştıracak kanun teklilerini meclise sunmuştur (Aybar,1966: 59).

Yine ekonomik alanda görüşlerini kapitalist olmayan kalkınma yolu fikri ile gündeme getirmiştir. Kalkınmanın sosyalizme yönelmiş bir karma ekonomi ile olacağı görüşünü meclis konuşmalarında Aybar şu şekilde dile getirmiştir; “T.İ.P iktisadi kalkınmamızın ancak, kapitalist olmayan bir yoldan yana, sosyalizme yönelmiş bir karma ekonomi düzeni içinde başarılacağına inanır. Bu sebepten hükümetimizin tuttuğu yolun, kısa zamanda emekçi halkımız daha perişan edeceğinden ve memleketi büsbütün çıkmaza sokacağından maalesef emindir” (1966: 16). Programda bu bölümde sosyalizm ifadesi, yer almazken TİP meşruluk kazanması ardından meclis konuşmaların da bu ifade kullanılmıştır.

TİP’in iç politikada dikkat çektiği başka bir nokta da doğu sorunu olmuştur. Doğu sorununa parti programında ekonomik sosyal ve kültürel alanda geri kalmışlığını vurgularken TİP meclis’te de doğunun kalkınması sorunu gündeme getirmiştir.

“Hükümet Programında -bölgeler arasında gelişme farklarını azaltacak, kalkınmamızın sosyal adalet ve dengeli bir şekilde gerçekleştirilmesinin tabii bir icabıdır- denilmektedir. Yurdun birçok bölgelerinde, özellikle Doğu ve Güney - Doğu Anadolu’da hayat ve yaşayış şartları bakımından büyük farkların mevcut olduğu Hükümet tarafından kabul edilmekte ve bölgelerarası dengesizliğin giderilmesi için programda bu bölgelerde yapılacak alt yapı tesisleri ve sanayi yatırımlarının hızlandırılacağı vaat edilmektedir. Doğu ile Batı illerimiz arasındaki dengesizliğin sosyal ve ekonomik sebepleri eleştirilmeden bu dengesizliğin giderilmesi çarelerini bulmak mümkün değildir. Doğu ve Güney - Doğu illerimizde Ortaçağ feodal münasebetleri en koyu bir şekilde hüküm sürmektedir. Doğuda Devlet eliyle tarım sahasında yapılan mahdut yatırımlarla verilen krediler halka intikal etmemekte, buna rağmen doğulu yurttaşların daha çok sömürülmesine vasıta olacak tarzda ağaların güçlenmesine yaramaktadır. Doğu kalkınmasının ilk tedbiri ağalık müessesesinin zararlı nüfuz ve hâkimiyetine son verecek tarzda köylüyü toprak sahibi etmektir. Ayrıca altyapı yatırımlarında ve Devlet eliyle sanayileşme konularında Doğuya bir öncelik tanımak şarttır. Programda belirtildiği gibi sanayi yatırımlarının özel sektör eliyle yapılmasını beklemek ve bunun için müstemlekelerde uygulanan sanayii teşvik edici teşebbüslerle vergi

muafiyeti gibi tedbirler Doğu kalkınması için öne sürülen hayâli tedbirler olmaktan öteye gidemez. Bu tedbirler Doğulu ağaların daha çok güçlenmesi ve sermaye hareketleri sebebiyle Doğunun bugünkü durumdan daha da geriye gitmesine yol açacaktır” (Aybar, 1966: 45).

TİP yine dış politikada da yine programda da yer verildiği gibi Atatürk döneminde uygulanan dış politikanın uygulanmasını savunmuştur. Bağımsızlık, anti-emperyalizm ve barışçı bir şekilde ve en önemlisi ikinci kurtuluş savaşı anlayışı ile yaklaşmıştır. TİP’in sürekli vurgu yaptığı emperyalizm tanımı şu şekilde olmuştur:

“Büyük kapitalist devletlerin, başta Amerika olmak üzere, çeşitli nedenlerden ötürü geri bırakılmış, milli sanayini kuramamış, bu yüzden her bakımdan güçsüz kalmış ülkeleri siyasi ve iktisadi yönden sömürmesine, boyunduruk altına almasına denir. Emperyalizm eskiden bir ülkeyi doğrudan doğruya askeri işgal altına alarak sömürürdü. Bugün ise perde gerisinde siyasi dalaverelerle çevirerek, sermaye yatırarak, ülkenin içinde kendisiyle işbirliği yapacak zümreleri besleyerek ve satın alarak sömürmekte, ancak bu şekildeki sömürüsü tehlikeye düştüğü zaman, eskisi gibi açık askeri işgal yoluna başvurmaktadır. Bütün geri kalmış ülkeler, artık, emperyalizme karşı uyanmakta, emperyalistlerin kapalı veya açık sömürüsüne karşı ayaklanmakta ve milli kurtuluş mücadelesi vermektedirler. Yine aynı başta Amerika olmak üzere, bütün emperyalist devletler, kurtuluş mücadelelerini bastırmak için her türlü insanlık dışı hareketlere başvurmakta ve bütün dünyada yeni bir dünya savaşının temelini atmaktadırlar. İlk milli kurtuluş savaşını vermiş olan Türkiye’de bugün bütün geri kalmış ülkeler ile birlikte Tip in başlattığı ikinci milli kurtuluş mücadelesini vermektedir ” (Tipi Tanıyalım, 1969: 62–63).

TİP’in anti-emperyalizm anlayışında özellikle Amerika ve NATO karşıtı politikası ile dikkat çekmiştir.

“Amerikalılar yurdumuza, CHP iktidarı günlerinden bugüne karda yapılan gizli ve açık ikili anlaşmalarla girmişlerdir. Bu anlaşmalardan bir kısmı NATO ile ilgilidir, bir kısmı da doğrudan doğruya Amerika ile bizim işbirlikçi iktidarlar arasında imzalanmıştır. Memleket bu iktidarların eline bırakıldıkça onlardan Amerikalıyı memlekette bırakacaklardır. TİP’ in işi bu bakımdan çetindir. Çünkü çıkarlarını Amerika’nın yurdumuzdaki çıkarlarıyla birleştirenler iktidarı emekçi sınıflara ve onların partisi TİP’e vermemek için olağanca güçlerini ve hilelerini kullanmakta, her kötülüğü bu halka reva görmektedirler. Amerika’nın işgal ettiği 35 milyon metrekare vatan toprağımız Amerika’ya bedava verilmiştir. Amerika, girdiği yerden kolay kolay çıkmadığına göre, ikinci kurtuluş savaşımız gittikçe şiddetlenecek demektir”(TİP’i Tanıyalım, 1969: 53).

TİP bu yaklaşımını çerçevesinde kampanyalar da düzenlemiştir. 1966 yılında Aybar tarafından Amerikalılara karşı pasif direnme kampanyası başlatılmış ve halkı, resmi görevler dışında Amerikalılar ile her türlü ilişkilerini kesmeye ve onları kin ve nefret çemberi içine alarak Türkiye'yi yaşayamaz duruma düşürmeye çağırmıştır. 1967 yılına gelindiğinde de TİP'in bu tutumu artmıştır. Yine aynı yıl NATO'ya Türkiye'nin NATO'dan çıkması için NATO'ya hayır kampanyası düzenlenmiştir (Aren, 1993: 114–115). TİP Türkiye'nin NATO üyeliğini konusundaki eleştirileri de parti ideolojisi doğrultusunda olmuştur.

TİP Ortak Pazar'ın kapitalist ülkelerin güçlerini birleştirerek, daha büyük güç kazanmaları amacı ile kurulmuş olduğunu savunmuştur. Bu nedenle Ortak Pazar üyeliği ile kolaylık sömürülmeyi önceden kabul etmiş olacaktır. Türkiye'yi Ortak Pazara sokmak isteyenler ise işbirlikçi sınıflardır (Tipi Tanıyalım, 1969: 10).

Anti-emperyalizm tavrının sergilediği bir başka politik durum ise Kıbrıs sorunu üzerine olmuştur.

“Kıbrıs davasının Türkiye'nin ve Kıbrıs'taki Türk topluluğu aleyhinde gelişmesi İngiliz ve Amerikan emperyalistlerinin Yunanlı ortaklarını desteklemelerinin bir sonucudur. Oysa bizim hükümetlerimiz Kıbrıs davasını yine de Amerikalıların ve İngilizlerin yardımı ile çözmek istemişler ve bu istekleri Kıbrıs davasını büsbütün çıkmaza sokmuştur. Türkiye İşçi partisinin bu meseledeki görüşü şudur: Kıbrıs meselesini her şeyden önce emperyalistlerin elinden çekip almakla, bunun içinde emperyalizme karşı olan devletlerin bu davada bizi desteklemesini sağlamak şarttır. Bu maksatla Türkiye işçi partisi milli menfaatlerimize ve Kıbrıs'taki Türklerin menfaatlerine en uygun çözüm şekli olmak üzere Kıbrıs'ın yabancı üslerden temizlenmesini, silahsızlandırılmasını ve milletler arası garanti altında her iki topluluğun haklarına saygılı, bağımsız bir devlet olmasını teklif etmektedir. Ve Türkiye İşçi Partisi, yalnız ilgili tarafların, yani Türkiye'nin, Yunanistan'ın ve Kıbrıs'taki Türk ve Rum topluluklarının temsilcileriyle birleşmiş milletlerden bir temsilcinin bir yuvarlak masa toplantısını yapmasını ister ” (Seçim Bildirisi, 1965: 7).

1965 seçimleri TİP'in kitlesele olarak meşrulaştırmasını da beraberinde getirmiştir. Bu meşruluk aynı zamanda partinin sosyalizm vurgusu daha sık vurgulanmaya başlamıştır. Sosyalizm kelimesi İkinci Olağan Malatya Kongresinde resmi bir dille yer almıştır.

“Gerek politik gerekse ekonomik bağımsızlığın son tahlilde sosyalizmle gerçekleşeceğine ve Türkiye'de sosyalizmle gerçekleşeceğine ve Türkiye'de

sosyalizmin, Genel sosyalist ilke ve gelişme kanunları çerçevesinde, memleketimizin tarihsel şartlarına, milli özelliklerine uygun, Milli bağımsızlığına kıskançlıkla bağlı aşağıdan yukarı demokratik bir yoldan, yani örgütlenmiş emekçi sınıfların elbirliği, bilinçli, cesur çabasıyla gerçekleşeceğine olan inancını teyit eder” (Sargın, 2001: 1184). Kongre kararlarında yer alan bu ifade ile “TİP’in sosyalizmi hedeflediğini ilk kez ve açık bir dille bu kongrede resmi karar altına” (Şener,2010: 259) alınmıştır. TİP bu seçimlerden sonra sosyalizm anlayışını daha rahat ifade ederken, bu süreçte aynı zamanda parti içinde ideolojik ayrılıkları da yaşanmıştır.

3.1.5. TİP’te Yaşanan İdeolojik Tartışmalar

TİP üyeleri ve destekçileri açısından homojen bir parti özelliğine sahip olmamıştır. Fakat sol harekette uzun süre birçok görüşü çatısı altında barındırmış fakat TİP’in bu işlevi süreklilik halinde olmamıştır. TİP 10 yıllık siyasi yaşamı boyunca parti içerisinde yaşadığı fikir ayrılıkları yaşanmış ve bu ayrılıklar kişilerin veya grupların tasfiyesi ile sonuçlanmıştır.

TİP’i bir ideolojik olarak yaşanan en belirgi tartışmalar YÖN hareketi ve Milli Demokratik Devrim (MDD) düşüncelerini savunanlar ile yaşanmıştır. Bu gruplarla yaşanan tartışmaların sebebi Türkiye’de sosyalist devrimin nasıl gerçekleşeceği üzerine olmuştur. TİP’in bu tartışmalarda savunduğu görüş sosyalist devrim stratejisi olmuştur.

TİP işçi sınıfı öncülüğünde ve parlamenter sistem içerisinde, seçimle iktidara gelmeyi planlayan bir sosyalist parti olmuştur. TİP’in iktidara gelmesi sosyalizmin zafer kazanması olacak ve programını uygulayarak ülkenin sosyalistleştirme sürecini başlatmış olacaktı. Bu anlayışın altında Türkiye’deki egemen üretim biçiminin kapitalizm olduğu, ülkede demokratik yollarla sosyalist mücadele vermeyi olanaklı kılacak büyüklükte işçi sınıfının bulunduğunu, feodal kalıntılara karşı yapılacak demokratik ve emperyalizme karşı yapılacak ulusal savaşımında sosyalizm için verilen savaşımın ayrı düşünülmeceğini savunmuştur. TİP bu düşüncesinin Türkiye’nin ve dünyanın gerçeklerini doğru bir biçimde yansıttığı görüşündedir (Aren,1993: 210). TİP’in savunduğu sosyalist devrim stratejisinin temelleri bu şekildeydi.

TİP içerisinde bu görüşe tepki YÖN hareketinden gelmiştir. YÖN hareketi 20 Aralık 1961 yılında 1000’ aşkın aydının imzaladığı “Yön Bildirisi” ile ortaya çıkmıştır. Bu bildiriye göre Türkiye’de her alanda kalkınma iktisadi alanda gerçekleşecekti (Yurtsever,2008: 45–46). Bu hareket 1965 seçimlerine kadar yön dergisi ile TİP’i desteklemiştir.

Seçimlerin ardından 1966 yılında Doğan Avcıoğlu 1965 seçimlerinin ardından *Rejimin Geleceği* üzerine bir yazı hazırlamıştır. Bu yazıda yer alan ifadelerle göre “Türk toplumunda köklü değişiklikler isteyen pırıl pırıl insanların önemli kısmının oylarını toplayan TİP’te, hangi aşamada bulunduğumuzu bugünkü mücadele araçlarının neler olduğunu ve bunun hangi toplumsal güçlere dayanarak yürütebileceğini, 1969 seçimlerine henüz hayli zaman varken, şimdiden tam bir açıklık ve doğrulukla teşhis etme ve politikasını ayarlama durumundadır” (Aktaran: Sargın, 2001: 1170). YÖN’ün TİP’e karşı eleştirileri bu yazı ile başlamış ve YÖN Dergisi’ne tartışmalar devam etmiştir.

TİP içinde yer alan ve daha sonra ideolojik bir ayrılığa sahip olan diğer hareket ise MDD hareketidir. 1966’da Malatya’da toplanan II. kongre parti içindeki MDD’ci muhalefetin çıkışına sahne olmuştur (Şener, 2010: 258). MDD hareketinin savunduğu görüşe göre “Türkiye, feodalizmin ve Amerikan emperyalizmin denetiminde olduğundan, henüz sosyalizme hazır değildi. Bu yüzden ilk adımlar olarak, Amerikan emperyalizmine karşı ‘milli’, feodalizme karşı da ‘demokratik’ devrimler gerçekleştirilmeliydi. Bu devrimler, toplumdaki bütün millî ve demokratik gruplarla birlikte yapılmalıydı. Yalnız, derebeyi benzeri toprak ağaları ve yabancılarla işbirliği yapan kapitalistler bu birliğin dışında bırakılmalıydı” (Kongar, 2000:182). Hem YÖN’ün hem de MDD hareketinin TİP ile ayrıştığı nokta sosyalist devrimin nasıl gerçekleşeceğine yönelik olmuştur. TİP MDD’nin iddia ettiği demokratik devrimin gerçekleştiği görüşünü savunmuştur.

Boran MDD tezlerinin kendisine değil, bu tezlerin Türkiye’de geçerli sayılmasına karşı çıkmıştır. Uluslar arası sosyalist literatürde az gelişmiş ülkeler için aşamalı bir sosyalizm kabul ediliyordu. Türkiye bu ülkeler gibi bağımsızlığını elde edememiş sömürge bir devlet değildi. MDD’cilerin temel hatası Türkiye’yi olduğundan daha geri bir ülke olarak kabul etmek ile olmuştur (Şener, 2010: 2013).

Parti içersinde yaşanan bu tartışmalarda özellikle MDD'nin etkisi ve dünyada 1968 yılında başlayan ve yükselişe geçen öğrenci hareketlerinin Türkiye'ye de yansması ile gençler partiden uzaklaşmaya başlamıştır.

TİP içerisinde bir diğer önemli fikir ayrılığı 1968 yılında Sovyetler Birliği'nin Çekoslovakya'yı işgali ile başlayan ve Aybar'ın Türkiye'ye özgü bir sosyalizm hürriyetçi sosyalizm, güler yüzlü sosyalizm, gibi kavramları daha sık vurgulaması üzerine yaşanmıştır.

Bu tartışmaların çıkışı ile ilgili genel yargı Çekoslovakya işgaline karşın TİP'in çok sert tepki göstermesinden ortaya çıktığı şeklinde olmuştur. Aren bu olayın analaşmazlıkla hiçbir alakasının olmadığını belirtmiştir. Çünkü tartışmalarda Çekoslovakya konusundan hiç söz edilmemiştir (Aren, 1993: 287–288). Bu konuda yaşanan tartışmalar TİP'in 3.Kongresine yaklaşırken gerçekleşmiştir. Aybar'ın sosyalizmi anlayışı üzerine Nihat sargın, Behice boran, Sadun Aren, Şaban Erik ve Minnetullah Haydaroglu'nun imzaları ile Ekim 1968 yılında 5'li önerge¹⁹ hazırlanmıştır.

Bu belge ile beraber TİP' içerisindeki tartışmalar da başlamıştır. Aybar'ın Türkiye sosyalizm²⁰ ile görüşleri üzerine Üçüncü Olağan Büyük Kongrede başlayan tartışmalar, İkinci Olağan Üstü Kongre ile devam etmiştir.

¹⁹ “Son günlerde Parti yetkili organ ve üyeleri arasında huzursuzluğun baş gösterdiğini ve bunun başlıca nedeninin ‘kişisel yönetim’ gittikçe artarak kendisini göstermesi olduğunu müsaddele ile, bu eğilimi önlemek üzere tüzük uyarınca kurul’a tanınan yetkilerini, son zamanlarda muhtelif nendeler dolayısıyla tamamen ivedikle kullanılmadığından dolayı kendisini de eleştirerek, bundan sonra aynı eğilimin devamını önlemek için, bütün hak ve yetkilerini sonuna kadar ve titizlikle kullanma zorunluluğunu duyduğunu ifade eder. Sosyalizm nitelikleri’ni anlayışımız konusunda son zamanlarda zihinlerde uyanan tereddütleri kesin olarak önlemek üzere, bu yolda Parti görüşünü ifade eden Tüzük ve Program’ın ilgili bölümlerinden sonra tek resmi belge olan II. Büyük Kongre kararlarına atıfta bulunarak: gerek politik gerekse ekonomik bağımsızlığın son tahlilde sosyalizmle gerçekleşeceğine ve Türkiye’de sosyalizmin, Genel sosyalist ilke ve gelişme kanunları çerçevesinde, memleketimizin tarihsel şartlarına ve milli özelliklerine uygun, Milli bağımsızlığına kıskançlıkla bağlı ve aşağıdan yukarı demokratik bir yoldan, yani örgütlenmiş emekçi sınıfların elbirliği, bilinçli cesur çabasıyla gerçekleşeceğine, olan inancını yeniden teyid eder. Bu konuda yapılan ve yukarıdaki ifade ile farklılıklar gösterdiği düşünülen yorum ve açıklamaların ancak kişisel görüşler olduğunu ve partiyi hiçbir suretle bağlamayacağını belirtmeyi görev bilir” (Aren, 1993: 129–128).

²⁰ “Bilindiği gibi klâsik şemaya göre Sosyalizme kapitalizmden geçilir. Ağır sanayi’ye dayanan kapitalist üretim tarzının iç çelişkileri öyle bir noktaya gelir ki, üretim ilişkilerinin yeniden düzenlenmesini zorunlu kılar. Ve böylece sermaye - emek çelişkisini aşarak çözümleyen, yeni üretim ilişkileri ile kapitalizmden Sosyalizme geçilmiş olur. Klâsik şema budur. Yani Sosyalizm, kapitalizmden sonra gelen bir üretim tarzıdır. Oysa Türkiye henüz kapitalizmin aşamalarını tamamlamış bir sanayi toplumu değildir. Türkiye komprador kapitalizminin ağırlığında, hâlâ yer yer derebeylik kalıntısı ilişkilerin hüküm sürdüğü, ham maddeci, geri bir tarım ülkesidir. Fakat ne var ki, emperyalizm döneminde Batının sömürgesi kapitalist haline gelmiştir. Türkiye’nin mutlaka sosyalist

Beşli önergelyi veren yöneticilerin ve parti içinde onları destekleyen gruplar; Aybar'ın bilimsel sosyalizme yönelik kuşkulu yaklaşımı, bilimsel sosyalizmin temel eserlerinin okunmasına karşı çıkması sosyalizmi “Hürriyetçi sosyalizm” ve “Hürriyetçi olmayan sosyalizm” olarak ikiye ayırması bunu da “Hürriyet”i sınıfsal bir sorun olarak değil de soyut bir kavram olarak ele alması, “Türkiye’ye özgü sosyalizm” derken de özgünlük meselesini abartması, emekçi sınıflara bilincin dışarıdan götürüleceği ilkesini reddetmesi sorunlara sınıfsal açıdan değil, popülist açıdan yaklaşması, oy kaygısını eğitim ve örgütlenme çalışmalarının önüne koyması ve partide kişisel yönetim uygulaması (Şener, 2010: 264) konularında eleştiriyordu.

Sosyalizmin birçok sorunu yoğun bir biçimde tartışılmış ve açıklığa kavuşturulmuştur. Sosyalizmin ne olduğu parti içi eğitim ve örgütlenmenin önemi demokratik merkezîyetçilik, üst yapı konuları ile ilgili sorular tartışılmış ve açıklığa kavuşturulmuştur (Aren, 1993: 228–229).

olacağını biliyoruz. Ama bu hiç de yeterli değildir. Toplumumuza özgü şartları bilimsel metotla değerlendirerek sosyalizme nasıl geçebileceğimizi ve toplumumuza özgü şartlar içinde yürütülen mücadelenin ne biçimde yürütüleceğini nihayet kurulacak Türkiye Sosyalizminin özelliklerinin neler olacağını mümkün olduğu kadar somut olarak belirtmek gerekmektedir. Bazılarının sandığı gibi Sosyalizm için hazır reçeteler yoktur... Evet, kapitalizmden sonraki aşamanın üretim tarzı olarak Sosyalizm bir tanedir. Kapitalizmin karşısında bir tane Sosyalizm vardır. Kapitalist üretim ilişkilerinden, özde ve biçimde farklı üretim ilişkileri olarak Sosyalizm bir tanedir. Keza olayları incelemede, tahlilde ve senteze varmada kullandığı bilimsel metod bakımından da Sosyalizm bir tanedir. Fakat bu bilimsel metodun doğru olarak uygulanması, gerek Sosyalizm için mücadelenin, gerekse Sosyalizmin toplumlara göre ayrı biçimler alabileceğini, alması gerektiğini ortaya koymaktadır. Toplamların çelişkileri birbirinin tıpa tıp aynı değildir... Türkiye'nin, tarihinden gelen ve kuracağımız Sosyalizmi mutlaka etkileyecek olan bir takım kendine özgü şartları vardır. Bir kısmı temel çelişkiye ilişkin olan bütün bu etkenlerin bilimsel metotla doğru değerlendirilmesidir ki, bizi en geçerli sosyalist mücadele yollarını bulmaya ve giderek Türkiye Sosyalizminin özelliklerini ortaya koymaya götürecektir. Temel çelişki, yani sermaye - emek çelişkisi, son kertede ağır basmakla beraber hiç bir vakit Sosyalizme geçişi tek başına tayin etmez. Üstyapı müesseseleriyle karşılıklı etki tepki halindedir. Böylece üstyapı müesseselerini belirlerken kendisi de onlar tarafından belirlenmekte bir üst - belirlenme durumu meydana gelmektedir. Sosyalizme geçilebilmesi için, sermaye - emek çelişkisinin had bir safhaya gelmesi yanı sıra üstyapı müesseselerinin de genellikle aynı doğrultuda bulunmaları şarttır... (Aybar, 1968: 12-15).

Bu ideolojik tartışmaları 1969 yılında yapılan seçimler takip etmiştir. Bu genel seçimlerde TİP 243.631 oyla oyların %2.56'sını almıştır. Bu oy oranı ve değişen seçim sisteminin etkisiyle TİP sadece 2 milletvekili ile meclise girebilmiştir. Mehmet Ali Aybar ve Rıza Kuas ile birlikte meclise girebilmiştir (Sargın, 1977: 136). Seçim sonuçları ve ideolojik ayrılıkların sonucunda Aybar Genel başkanlıktan istifa eder. Mehmet Ali Aslan ve Şaban Erik'in kısa süreli başkanlıklarının ardından 4. Olağan Kongrede Behice Boran TİP'in genel başkanlığına seçilmiştir.

Dördüncü Olağan Kongre'de alınan kararlarda partinin bilimsel sosyalizmin ilkelerinin sınırlarını çizmiştir. “Sosyalist mücadelenin ancak işçi sınıfının bağımsız siyasi örgütü tarafından yürütülüp başarıya ulaştırılabileceğini, parti programının bilimsel sosyalizm esaslarına dayanmasının ve parti hareketinin gelişmesinde oluşan görüşlerin de aynı doğrultuda olmasının parti'nin sosyalist niteliğinin başlıca kanıtları olduğunu göz önüne alarak, partide işçi sınıfının ideolojik öncülüğünün daha da güçlendirilmesinin, bilimsel sosyalizmin Parti kadrolarını öğretilmesi özümlemesinin” (Sargın, 2001: 1375). Bilimsel sosyalizm vurgusunun daha net yapılmış olduğu bu dönemde partinin siyasi ömrü uzun olmamıştır. Dördüncü kongreden 5 ay sonra gerçekleşmiş olan 12 Mart Muhtıra'sının ardından TİP kapatılmıştır.

Partinin kapatılma gerekçesi olarak “ Parti'nin Kürt sorununa, işçi sınıfının sosyalist devrim mücadelesinin ve gerekleri açısından bakıldığını kabul ”(s. 1377) etmesi gösterilirken parti üyeleri 141. ve 142. maddeden komünizm suçlaması ile yargılanmıştır. TİP'in yeniden örgütlenerek kurulması ise 1975 yılının yeni toplumsal, siyasal ve ekonomik ortamında gerçekleşmiştir.

3.2 TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ 1975–1980

3.2.1. Kuruluş

12 Mart ile birlikte kapatılan siyasi partiler idam ve hapis cezaları, yurt dışına çıkışların ardından Türkiye solu durgun bir döneme girmiştir. Bu dönemde sol kendini legal ve illegal örgütlenmeler kurarak yeniden var etmeye çalışırken bir yanda farklı fraksiyonlara bölünmüştür.

Bu dönemde Türkiye Halk Kurtuluş Parti-Cephesi (THKP-C) lideri Mahir Çayan'ın tezleri tekrar tekrar yorumlanarak birçok örgüt kuruldu ve kuranlar kendi aralarından yeniden ayrılmıştır. Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu'nun (THKO) yeniden toparlanma süreci de birçok ayrı örgütün doğmasına neden olmuştur. Aynı süreç Türkiye Komünist Partisi- Marksist Leninist (TKP-ML) geleneğinden gelenler arasında da yaşanmıştır. 1970'li yıllar boyunca TKP tarihinin en hızlı gelişme dönemlerinden birini yaşamış ve bu tarihlerde TKP yeniden bir direniş yaşayarak Türkiye'de önemli bir yasadışı siyasi güç haline gelmiştir. Ahmet Kaçmaz genel başkanlığında 1974 yılında kurulmuş olan TSİP ise 12 Mart sonrası kurulan ilk sol parti olmuştur (Aykol, 2010: 19, 59 ve 65).

Bu süreçte yeniden toparlanmayı bekleyen TİP Behice Boran genel başkanlığında 1 Mayıs 1975 yılında yeniden kurulmuş ve 1980 darbesine kadar çalışmalarını legal olarak sürdürmüştür. TİP'in 1975'deki kuruluşunu yeniden kuruluş, ya da TİP'in ikinci dönemi olarak da görülmektedir.

Boran'a göre TİP toplumsal meşruiyetini kanıtlamıştı ve parti bu meşruiyet üzerine inşa edilebilirdi. TİP, 1971 yılında farklı gruplaşmaların parti yaşamını felç etmesinin de etkisi ile ideolojik siyasi bütünlüğü öne çıkartmıştı. İşçi sınıfı partisi birleşmiş tek bir parça olarak kurulur görüşü ile Boran ve TİP'liler partiyi 1971'deki hattı benimseyenlerin birliği olarak düşünmüşlerdi (Sargın, 2010: 76).²¹ Bu miras ve

²¹Kuruluş sürecinde yaşananlar üzerine, 1977 yılında TİP merkez yönetim kuruluna sunulan raporda Genel Sekreter Nihat Sargın şu şekilde yer vermiştir: "Türkiye İşçi Partisi merkez yöneticilerinin hapisten çıkmasıyla birlikte oluşturulmaya çalışılan yeni örgütte, vaktiyle birlikte çalışılan arkadaşların, hareketin vardığı aşamaya uyarlı olarak ve bu koşul altında mümkün olan en büyük çoğunluğunun bir araya getirilmesi kaygısıydı. 12 Mart döneminden işçi sınıfımız ve emekçi kitleleri daha bilinçlenmiş olarak çıkmıştı. Bunda kimsenin kuşkusu yok. Ancak ağır baskı döneminin sosyalist harekete vurduğu darbenin önemi de azımsanmamalı. Örgütün kapatıldığı, ister istemez dağılıma yol açan ve çok ağır koşullar altında geçen yıllar, eskiden çalışmaların içinde yer almış herkesin istisnasız olarak aynı biçimde, hiç bir şey olmamışçasına "bıraktırdığı" yerden yeniden

geleneğinin devamı olarak yola çıkan partinin ideolojik çizgisi bilimsel sosyalizm etrafında şekillenmiştir. Bu çizginin oluşması ilk TİP'in kuruluşundan 1975 yılına kadar gelen süreçte gerçekleşmiştir.

1960'larda TİP ilk yıllardan başlayarak sosyalist niteliğini güçlendiren bir doğrultuda ilerlemiştir. Fakat Parti 1968 yılında işçi sınıfının nitel ve nicel gelişmesine ayak uyduramaz olmuştu. Parti liderliği hareketi sınıfsal içeriğinden boşaltıcı genel bir halkçılık çizgisine kaymıştır. Partinin sağlıklı eleman ve kadrolarının dışarıda MDD grubu ve diğer sapmalara içerde ise halkçılık sapmasına karşı amansız bir mücadele vermeleri sonucunda TİP bu yozlaştırıcı etkenlerden arınmış ve 4. Büyük Kongre ile işçi sınıfının sosyalist çizgisine sağlamca oturmuştur (TİP Program ve Tüzüğü, 1975: 23–24). TİP geçmişte yaşanan deneyimlerden yola çıkarak, ilk dönemde TİP'in kitleselliğini devam ettirme amacı 1980 darbesine kadar siyasi yaşamda yer almıştır. Bu süreçte bilimsel sosyalizm görüşünün savunucusu olmuştur.

harekete geçmesine elvermeyecekti elbet. Uzun hazırlık süresi aynı zamanda bir arınma süreci de oldu. Eski dönemde partili olan, kendini hâlâ öyle sayan çok kimse vardı ama bunların bir kısmı, belki kendileri de farkında olmadan artık eski yol arkadaşları durumunda idiler. Hareketin yeniden filizlenip, yeşertilmesi kesin olarak gündeme geldiğinde, gerek bu "eski yol arkadaşlarından bir bölüğünün, gerek onların dışında birtakım çevrelerin, ilk bakışta farklıymış gibi görünen, ama hepsinin de vardığı sonuç aynı olan tezlerle ortaya çıktığı görüldü. 'Beklemek' örgütlü mücadelenin ileriye, bilinmeyen bir geleceğe ertelenmesi. Varılan sonuç buydu. Bunlara göre, daha önce CHP'nin durumu değerlendirilirken değinildiği üzere, CHP iktidara gelmeden ve Anayasaya aykırı yasalar bir bir ve CHP eliyle temizlenmeden hareketin bugün vardığı aşamada, onun gereksinmelerine cevap verebilecek bir parti kurulamazdı. Yorgunluklarını, yılgınlıklarını kendi kendilerine dahi itiraf edemeyenlerin "örgütsüzlük" savını ileri sürerken buldukları parlak gerekçeler işte bunlardı. Unutulan veya unutturulmaya çalışılan, bir hareketin kendine uygun yasal ortamı öncelikle kendisinin mücadelesinin sağlayacağı ve yasal olanakları son katresi- ne kadar kullanıp geliştirmede yan çizmenin, ileri sürülen gerekçeler ne olursa olsun sosyalizmle, sosyalistlikle asla bağdaşmadığıydı. Parti'nin kuruluş döneminin aynı zamanda bir arınma süreci de olduğu söylenmişti. Gerçekten, sonuçta hareketi "tasfiye"ye yönelik görüş ve tezlerle ortaya çıkanlar, hareketi tasfiye edemediler ama kendilerini hareketten tasfiye ettiler. Partimizin kuruluşunda yer alanlar ise adları tüzüğün arkasında yazılı olanlar ve olmayanlar, geçmiş dönemin deneyinden geçmiş ve ayakta kalmış arkadaşlar olarak Türkiye İşçi Partililer, Parti kurulurken sorumluluklarının bilincindeydiler. Beğenilsin beğenilmesin, sahip çıkılsın çıkılmasın, taraftar olunsun olunmasın, on yıllık mücadelesiyle Türkiye İşçi Partisi geçmiş döneme damgasını vurmuştu. Küçük burjuva kökenli "sol"lar ne derse desin, bugün hareket yeniden örgütlenirken, gerek işçi sınıfının, gerek burjuvazinin gözleri TIP'lilerin üzerindeydi. Bundan sonra bütün hesaplar ve değerlendirmeler Türkiye İşçi Partisi'nin varlığı göz önüne alınarak yapılacak, çizgiler o nirengi alınarak çekilecek, herkes yerini Türkiye İşçi Partisi'ne göre tayin edecekti. Hepsinden önemlisi, egemen sınıflara, nice 12 Mart dönemleri de gelse hareketin durmayacağını, durdurulamayacağını, vurulan bütün darbelerin, ağacın kökünü kuvvetlendiren budama işleminden, zorunlu anma sürecinden başka anlamı olamayacağını gösterme zorunluluğu vardı. Bıraktırılan yerden, ama bir adım geri çekilmeden ve eskisine oranla daha da hızla yeniden boy atıp gelişebilmek gerekiyordu" (Sargin, 1977: 63–64).

3.2.2 Tüzük ve Program

İkinci dönemde de TİP'in ideolojik çizgisinin ayrıntılı olarak görebileceğimiz birincil kaynaklar 1975 yılında hazırlanmış olan parti tüzük ve programıdır. Parti tüzüğünde partinin amaç ve karakteri aşağıdaki ifadelerle yer almıştır.

“Türkiye İşçi Partisi; işçi sınıfımızın, müttefik emekçi sınıf ve tabakalarla birlikte yasal yoldan iktidara yürüyen sosyalist, demokratik, bağımsız, politik örgütüdür. Türkiye İşçi Partisi; ırk dil, din, mezhep, kadın-erkek ayırımı gözetmeden hangi sınıftan gelirse gelsin, Parti'nin tüzük ve programını benimsemiş bütün yurttaşlara saflarını açık tutar.

Çağımız temel niteliğiyle kapitalizm'den sosyalizm'e geçiş çağıdır ve bütün toplumlarda sosyalizmin er geç gerçekleşeceği bilimsel bir doğrudur; ayrıca yirminci yüzyılın ikinci yarısında belirli toplumsal koşullarda bu geçişin barışçı yoldan olabileceği bir imkân olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bu bilimsel doğru ve gözlemden hareket eden Türkiye İşçi Partisi'nin amacı; işçi sınıfının, müttefik emekçi sınıflarla birlikte ve Parti'si aracılığıyla iktidara gelmesini sağlamak ve iktidara geldiğinde sosyalizmi kurmaya girişmektir.

Parti bunun için: İşçi sınıfının bilinçlenme ve örgütlenme düzeyini yükseltmeye, birliğini sağlamaya; Parti'nin amaç ve programını ve bu amaç ve programa temel olan sosyalist dünya görüşünü toplumun her katında yayarak benimsetmeye; İşçi sınıfının, yoksul köylülerle ve kapitalizmin her geçen gün yıkıntıya uğrattığı köylü-kentli bütün emekçi sınıf ve tabakalarla ittifakını gerçekleştirmeye çalışır.

Emperyalizm aşamasındaki kapitalist dünyanın ilişkiler ağı içinde yer alan ve emperyalizmin politik, ekonomik ve askeri baskısı altında olan Türkiye gibi bir ülke de emperyalizme ve faşizme karşı bağımsızlık ve demokrasi için verilen mücadeleyi kapsamayan bir sosyalist mücadele olamayacağı gibi, işçi ve emekçi kitlelerin, sosyalizm için mücadelesi ekseninden yoksun bir bağımsızlık ve demokrasi mücadelesi başarıya ulaşamaz, kalıcı sonuçlar vermez. Ancak işçi ve müttefik emekçi sınıfların iktidarda ve sosyalizmi kurma yolunda olduğu bir Türkiye kapitalist-emperyalist ilişkiler ağının dışına bir daha geri dönmek üzere çıkabilir ve gerçekten bağımsız, özgür ve adil bir toplum olabilir.

Parti bu durumu dikkate alarak: Türkiye'nin emperyalizmin her türlü baskı ve egemenliğinden kurtulması; barışçı ve anti-emperyalist aktif bir dış politika izlemesi; Demokratik hak ve özgürlüklerin korunup geliştirilmesi, bu yoldaki bütün anti-demokratik engellerin temizlenmesi ve bu arada, 1971 sonrasında değiştirilip geriletmiş olan 1961 Anayasası'nın düzeltilerek demokratik bir içeriğe kavuşturulması; Kişilere ve kitlelere karşı

baskı ve şiddet uygulamalarının, ırkçı şoven politikaların sona erdirilmesi; İşbirlikçi, tekelci büyük sermaye ve toprak sahiplerinin gerici, baskıcı ve sömürücü egemenliklerine son verecek ekonomik düzenlemelerle toplumun demokratikleştirilmesi; İşçi sınıfı ve emekçi sınıfların ekonomik, sosyal ve kültürel yaşam düzeylerinin yükseltilmesi için anti-emperyalist ve demokratik güçlerin dayanışmasını eylem birliğini sağlamayı görev bilir.

Bu nitelikte bir eylem programı ve birliği ve böyle bir hareket içinde işçi ve müttefiki emekçi sınıf ve tabakaların kendi sosyalist niteliğini kuruyan mücadelesi bu uğurda her adım ve kazanılan her başarı yalnız emperyalizm ve faşizme karşı olan demokratik güçlerin etkinliğini arttırıp emperyalizmi ve faşizmi geriletmeyle kalmayacak; kitlelerin politik bilincini geliştirip yükseltecek ve onları sosyalizm çizgisine sürekli yaklaştıracak; sınıfsal güçler ilişkilerini kitlelerden yana geliştirerek toplum yapısında derin ve köklü değişimler oluşturacak ve bu oluşumu hızlandıracaktır. Sosyalizme giden yollar açılacaktır.

Sınıfsal ittifaklar yelpazesini bu süreç içinde derece derece oluşturup pekiştiren işçi sınıfı böylesine geniş bir tabana dayanarak kendi partisi aracılığıyla iktidara gelecek ve kendisi ile birlikte tüm kol ve kafa emekçilerini halk kitlelerini her türlü sömürden, baskı ve şiddetten kurtararak gene bir süreç içinde Türkiye'yi, dünyanın en ileri ülkeleri arasında yer alan tam bağımsız ve özgür bir toplum düzeyine çıkaracak olan sosyalizmi gerçekleştirecektir” (TİP Program ve Tüzüğü, 1975; 61–63).

TİP program ve tüzükte yer verdiği şekli ile kapitalizmin emperyalizm aşamasında olduğu çağın vurgusunu yapmıştır. TİP, bu dönemde yaşanan emek-sermaye, sömüren-sömürülen, emperyalizm-antiemperyalizm gibi çelişkiler sonucunda kapitalizmden sosyalizme geçiş için devrimlerin gerçekleşeceğini ve bunun Türkiye’de de gerçekleşeceği görüşünü savunmuştur.

Programa göre Türkiye de emperyalizm aşamasındaki kapitalizmin ilişkiler ağı içindedir ve emperyalizmin politik ekonomi ve askeri baskısı ve sömürüsü altıdadır. Fakat egemen ilişkileri bakımından kapitalist bir ülke olan Türkiye tam sömürü devleti olmamış ve bağımsızlığını koruyabilmiştir Türkiye’de kendi çapında bir burjuva devrimi gerçekleşmiştir. Bu nedenle de Türkiye’de milli demokratik devrim söz konusu değildir. Türkiye kapitalist aşamaya kesinlikle geçmiş burjuva demokratik devrimini esas itibarıyla yapmış olduğundan Bundan böyle devrim gündeme geldiğinde bu sosyalist devrimi olacaktır (TİP Programı ve Tüzüğü, 1975: 5–8). TİP programında Türkiye’de sosyalist devrimin neden gerçekleşmesi

gerektiğine yer verdikten sonra kapitalistleşme sürecinin Türkiye’de Batıdan farklı olarak nasıl gerçekleştiği üzerinde durmuştur.

Batıda kapitalizm toplumların kendi iç dinamiği gereği feodal düzen içinde kapitalist ilişkilerin gelişmesi sonucu olarak ve daha ileri düzeyde egemen ekonomilerin var olmadığı bir ortamda yer almıştır. Türkiye’de ise kapitalizm, Osmanlı İmparatorluğu’nda daha ileri aşamadaki ekonomilerin baskısı altında ve zorlamasıyla oluşmuştur. 1970’lerin Türkiye’sinde de dış müdahalelerle baskılar altında sürmektedir. Aynı zamanda da kapitalizm emperyalizmle bütünleşmektedir (TİP Program ve Tüzüğü, 1975: 9). Türkiye’de emperyalizm diğer sömürü ülkelerinde gerçekleştiği gibi gerçekleşmemiştir. Bu konuda özellikle Türkiye’deki toplumsal yapının farklılığına vurgu yapmıştır.

Emperyalizm baskı altına aldığı ülkeleri kendi isteğine göre yönlendirerek işlerini yürütmüştür. Fakat Türkiye hiçbir zaman tam sömürge olmamış imparatorluk kurmak gibi toplumsal örgütlenme deneyi geçirmiş ve yüzyılı aşkın süredir kapitalistleşmekte olan bir ülkede toplumun yapısal güçleri ve koşulları daha ağır basmıştır. Aynı zamanda Türkiye ulusal bir kurtuluş savaşı vermiş bir süre politik bağımsızlığına titizlikle sahip çıkmış ve mali alanda da dışa bağımlılığını en az düzeye indirmiştir. Bu süreçte Türkiye emperyalist-kapitalist ilişkiler alanı dışına çıkamadığı, bunun içinde hızla sanayileşip kalkınamadığı için, objektif olarak dışa bağımlı bir ekonomi durumundan da kurtulamamıştır. Çünkü Ulusal Kurtuluş savaşına öncülük eden ticaret burjuvazisi ve küçük burjuva kadrolar, tabiatları gereği, kapitalizm çerçevesi dışına çıkmak niyet ve gücünde değildirler ve kapitalist yolda kalkınmayı seçtikleri içinde – çağdaş uygarlık- a ulaşılması mümkün olmamıştır. Öte yandan da diğer burjuva devrimlerinde de görüldüğü gibi iktidarı ele geçiren burjuvazi bütün hak ve özgürlükleri kendine saklamıştır (s. 9–10). TİP Türkiye’nin kapitalistleşme sürecine bu şekilde yer verirken süreç içerisinde oluşan toplumsal sınıflara programında yer vermiştir.

Kapitalistleşmenin, başlangıçtan itibaren devlet kapitalizmi şeklinde geliştiği Türkiye’de sermaye birikimi 1950’lerden sonra daha da artarak sermayenin yoğunlaşmasına ve merkezleşmesine dönüşmüştür. Bu da 10–15 yılda bir tekelleşme sürecine yol açmıştır. Türkiye’de tekelleşme ve tekelci büyük sermaye gelişmiş kapitalizmlerde olduğu gibi ulusal ve uluslar arası pazarda güçlü değildir, yatırımları,

etkileri yoktur. Fakat Türkiye’de tekelleri büyük sermaye, burjuvazinin diğer kesim ve dalları üzerinde hegemonyasını tam olarak kurup onları kendine bağımlı kılarak yeni bir sınıfsal ittifak biçimi oluşturmuştur. Egemen sınıflar ittifakı içindeki çözülme ve sürtüşmeler ise politik düzeyde bir iktidar boşluğu yaratmıştır. Bu şekilde oluşan egemen sınıfların dışında Türkiye’de yer alan diğer bir sınıf ise işçi sınıfıdır. TİP’e göre 12 Mart döneminde yapılan baskılara rağmen işçi sınıfının direnişi kırılmamıştır. Sonuçta da 12 Mart döneminde sağ-sol ayrımları daha belirginleşmiş halk kitleleri daha bilinçlenmiş ve sola kaymış olarak çıkmıştır (TİP Program ve Tüzüğü, 1975: 21 ve 24).

Programda bu dönemde de daha güçlü ve bilinçli bir sol fakat bu birikimin dışında kalan işçi kesimin dışında kalan kesimden bahsedilmiştir. İşçi sınıfı sağ kanadında yer alan bu yeni politik eğilim aynı zamanda sendikaların doğrudan partileşmesini de içermektedir. TİP’e göre bu eğilim sosyal demokrat bir çizgidir. İşçi sınıfının politik partisini sendikalardan oluşturmaya kalkmanın altında işçi sınıfı hareketinin özgül ağırlığının sendikalarda olduğu sanısı yatar. Bu görüş partiyi, sendikaların politik düzeyde uzantısı gibi dar sınıfı sorunlar ve çıkarları içinde sınırlamak tehlikesini taşır ve bu partiler işçi sınıfını partisi olmaktan uzaklaştırır (s. 25).

TİP işçi sınıfının etkisi altında kaldığı burjuva ideolojisinden ayrılmasının da süreç içerisinde gerçekleşeceğini belirtmiştir. Bu süreç kuşaklar boyu sürebilir ve hiçbir zaman işçi sınıfının tümünü kapsamına almaz. Bu süreci yavaşlatan diğer bir etkende işçi sınıfını önemli bir bölümünün köyden yeni gelmiş ilk kuşak işçiler oluşudur. Bu sürece burjuvazinin de etkisi vardır. Burjuvazi işçi sınıfı içinden bilinçli olarak seçtiği yetenekli, iş bilir, sözü geçer kimselere özel olarak uyguladığı yüksek ücret, iş güvenliği gibi maddi; ustabaşı vb. gibi sıfatlarla tanıdığı manevi tatmin sağlamıştır. Bu da işçi sınıfı içinde bir ayrıcalıklılar kitlesi ortaya çıkarmakta, buna modern teknoloji ile çalışan büyük işletmelerin, geri teknoloji orta ve küçük işletmelere göre, işçilerine sağladığı geniş imkânların yaratabileceği ayrışım eklenmiştir (s.25).

TİP programında tarım işçilerini işçi sınıfının kırsal kesimi olarak değerlendirmiştir. İşçi sınıfının doğal müttefiki olarak da TİP yoksul köylüleri görmüştür. Çalışan nüfusun en kalabalık kesimini meydana getiren bu sınıf sürekli

erimektedir ve Kapitalizm var oldukça bunlar için vasıfsız işçi olarak işçileşmekten veya işsizler ordusuna katılmaktan başka bir gelecek yoktur. Onun için de işçi sınıfının doğal müttefikleridirler. Emekçi sınıflar ise işçi sınıfı gibi doğrudan üretim ilişkileri içinde olmaktan çok, kapitalist pazar içinde dolaylı bir sömürüye maruz kalmışlardır. Emekçiler kapitalist gelişmeyle sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesi süreci sonucu sürekli olarak tasfiye olunup ortadan kalkma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır (TİP Program ve Tüzüğü 1975: 27- 28).

TİP programında yer alan bir diğer değerlendirme ise küçük burjuva üzerine olmuştur. Kapitalistleşme süreci sonucu bu emekçi küçük burjuva sınıflarda bir ayrışım olmuştur. Bir kesim, kapitalist gelişme ve nüfus artışı ile birlikte sayılarını arttırmış ve ekonomik bakımdan durumunu az çok koruyabilmiştir. Diğer kesim ise, yoksullaşmış, ya işçileşmiş, ya da işsizler kitlesine katılmıştır. “Bu sınıflar, büyük sermaye ile işçi sınıfı karşısındaki çelişkili tavırları ve içinde buldukları belirsiz, güvencesiz durumları dolayısıyla sahte sosyalist sloganlarıyla ve sözde sosyal adaletçi taleplerle ortaya çıkan faşist diktatoryasının kitle tabanını oluşturmaya yönelebilirler. Bunu önlemek işçi sınıfının ve politik partisinin görevidir” (s.30). Bu görevi kendine gören TİP Küçük burjuva kesimi içerisinde de aydınları da ele alır.

Aydınlarda genel olarak işçi sınıfı ve burjuvazi karşısında benzeri bir çelişki içindedir. Bu kesim bütününde kapitalizmin, tekellerin ve dışa bağımlılığın getirdiği baskılar ve zorluklar altındadır, mesleki ve sendikal örgütlenme ve buna ilişkin diğer demokratik hakların çoğundan yoksun kalmıştır. Bu kesim düzenle kaynaşıp uyuyan, burjuvaziyle işbirliği halinde olan, tekellerin yüksek gelirli yöneticileri olarak onlarla uyum içine giren üst kademe bürokrat ve teknokratları içermektedir. Bunun yanı sıra yaşam düzeyleri ve koşulları emekçi kitlelerden farklı olmayan, hatta bir kesimiyle altında olan kalabalık memur kitlesi, öğretmenler ve tekelleşmenin kendilerini sermayeden giderek daha çok uzaklaştırdığı teknik elemanlarda bu kesim içerisinde yer almıştır (TİP Program ve Tüzüğü, 1975: 30–31).

TİP’e göre bu sınıfın içerisinde istek ve görüşlerini bilinçli olarak dile getiren bu kesim içinde ilerici kişiler vardı. Sosyal adaletçi, sosyal demokrasiye ve küçük burjuvazi sosyalizmine yatkındırlar ve bağımsızlıkçı bir potansiyelleri vardır. Sosyalist aydınların önemli bir bölümü bu kesimden çıkmıştır. TİP için küçük burjuva aydın kesimi parti programını ve dayandığı sosyalist görüşleri yaymak ve bu

kesimin, işçi sınıfının politik hareketine desteğini ve katkısını sağlamak ayrı bir önem taşımıştır (TİP Program ve Tüzüğü, 1975: 31–32). Aydınların yanı sıra TİP programında ele aldığı ve önemli gördüğü bir diğer kesimde üniversite öğrencileri olmuştur.

TİP'e göre tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de çok hareketli ve politikleşmiş olan ilerici gençlik hareketinin antiemperyalist ve demokratik bir karakteri vardır. TİP öğrenci gençliğinin, derslerinin yanı sıra yurt ve dünya sorunları ile ilgilenmesi hem hakları hem de görevleri olarak görmüştür. Sorunlarının gerçek çözüme kavuşması ülkenin ve emekçi halkın sorunlarının çözümüne sıkı sıkıya bağlı olan öğrenci örgütlerinin ilk görevi, kendi kitlesinin somut sorunları ile ilgilenmek ve uğraşmaktır. TİP aynı zamanda öğrencilerin tek başına devrimci bir güç, üstelik 'öncü' güç sayılmasının doğru olmadığını belirtmiştir. İlerici gençlik hareketi işçi sınıfının bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelesinin yanında payına düşen önemli yerini almalıdır (TİP Program ve Tüzüğü, 1975: 32–33). Bu çözümlenmelerden sonra programda parti politikalarının neler olduğu üzerinde durulmuştur.

TİP çözümlemesini yaptığı sınıf ve kesimlerin kapitalist düzen içindeki talepleri destekleyeceğini çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirici öneriler getirileceğini ve bunlar için mücadele edileceğini belirtmiştir. Bu sınıf ve kesimlerin TİP bir yandan güncel isteklerini, taleplerini ve büyük sermayeden, tekellerden şikâyetlerini desteklerken öte yandan bugünkü zor durumlarının nedeni, teknolojik ve ekonomik gelişme karşısında ekonomik ve mesleki durumların karanlık geleceğini açıklayacağını belirtmiştir. Bu şekilde kendilerinin ve çocukların insan ve yurttaş olarak geleceklerinin gerçek güvencesinin ancak işçi sınıfının sosyalist hareketine katılmakla sağlanabileceği, ancak kültürel yaşam düzeyi verebileceği anlatılarak bu kitleler, işçi sınıfının bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm mücadelesine kazanmaya çalışmak ve bütün bu çalışmaları sosyalizm amacına ve mücadelesine yönelik(TİP Program ve Tüzüğü. 1975: 32–33, 38) gerçekleştirmek TİP'in hedefi olmuştur.

TİP parti ideolojisinde sosyalizm, bağımsızlık ve demokrasi mücadelesi bir arada yer almıştır. Bu anlamda Türkiye'de acele olarak demokrasinin gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmuştur. Demokrasi politik alanda olduğu gibi toplum yapısının ve yaşamın her kesim ve kademesinde ve her anında

gerçekleştirilmelidir. TİP'e göre demokrasinin gerçekleşmesi egemen sınıfların ve emperyalizmin baskı ve sömürsünü dizginleyebileceği gibi, aynı zamanda sosyalizmin de yolunu açacaktı. Bağımsızlık ve demokratikleşme, işçi sınıfıyla diğer emekçi sınıfların ülke politikasında güçlenmesini sağlayacaktı (TİP Program ve Tüzüğü, 1975: 39).

TİP ilk dönemde olduğu gibi bu dönemde de demokratik yollarla seçilerek iktidara gelmeye savunmuştur. Bu şekilde sosyalizmi gerçekleştirmeyi savunmuştur. Parti programında iktidara TİP'in geldikten sonra gerçekleştireceği eylem planına yer vermiştir. Bu eylem planı Marksizm ilkeleri etrafında şekillenmiştir.

Devletçilik ve devlet sektörü yaratma ve genişletme, emeğe göre gelir ilkesi, tüm toplum hayatını kapsayan merkezi planlama uygulanması, Halkın yaşam düzeyini belirleyen tüketimi düşürmeme koşuluyla ağır sanayiye öncelik tanıma gibi uygulamalar TİP programında yer almıştır (TİP Program ve Tüzüğü, 1975: 50).

TİP programında sosyalizm "bir lokma bir hırka" felsefesi olmadığını, herkesin aynı şeyleri yemesi içmesi, aynı giysileri giymesi gibi bir kışla hayatı eşitliğini öngörmediği savunulmuştur. Sosyalizmin ve merkezi planlamanın, işçi sınıfı ve emekçi halk kitlelerinin yaşam düzeylerini yükseltmesi, tükettikleri mal ve hizmetlerin nicelikçe artmasını ve çeşitlenmesini sağlaması olarak anlaşılması gerektiği belirtilmiştir (TİP Program ve Tüzüğü, 1975: 50). Bu konuda özellikle tüketim üzerinde durulmuştur.

TİP'e göre tüketim kendi başına bir yaşam amacı değildir. Yaşamın zevkini, anlamını ve amacını tüketimde aramak sosyalist felsefeye uymamaktadır. Bu yaşamın daraltılması ve yüzeyselleştirilmesi, insanın insan olma yeteneklerinin körleştirilerek pasif bir tüketime yöneltmesi olur. Sosyalizm kurulup ilerledikçe, sanayileşme hızlanıp geliştikçe, tüketim sorunu daha önem kazanacaktır; tüketim mallarında çeşitlilik, bireysel zevk ögesi, daha 'lüks' sayılabilecek malların üretimi daha önemli bir yer alacaktır. Bu nedenle de kapitalist toplumlar benzeri bir 'tüketim toplumuna' kayılmamasına önemle dikkat edileceği (TİP Program ve Tüzüğü: 1975: 51-52) parti programında vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra özellikle sosyalizm ve insan ilişkisi üzerinde de durulmuştur.

Örneğin sosyalizmde teknoloji ve ekonomik sorunlar daima insan ögesini göz önünde tutarak, kitlelerin taleplerinin karşılanması ve tatmin edilmesi ön planda

gözetilerek çözüme kavuşturulur (TİP Programı ve Tüzüğü, 1975: 53–54) anlayışı programda yer almaktadır. Yine aşağıdaki ifadelerde de TİP’in sosyalizmi yalnızca ekonomik bir sistem olarak görmediğine de yer verilmiştir.

“Sosyalizm yalnızca bir ekonomi ve refah sorunu değildir; insanların her türlü sömürden, baskı ve eziklikten, yabancılaşmalardan kurtulacağı ve yeteneklerini özgürce sonuna kadar geliştirebileceği bir toplum düzeni gerçekleşecektir... Karşılıklı olarak birbirlerini etkileyen, ekonomik kalkınma ve refah ile birlikte böyle bir kültürel gelişmenin yaşamda boy atmasıyla ki, sosyalizm tüm yönleriyle gerçekleşecek ve Türkiye’imiz insanlık ailesinin sosyalist ülkeleri arasında özgür ve onurlu yerini alacaktır” (TİP Programı ve Tüzüğü, 1975: 58). Türkiye’de sosyalizmin gerçekleşeceğini savunan TİP, 12 Eylül darbesi ile kapanana kadar alan süreçte siyasi yaşamda yer almıştır.

3.2.3. TİP’in Sosyalizm Anlayışında Öne Çıkan Konular

TİP’in ikinci dönemde sahip olduğu bilimsel sosyalizm anlayışını parti program ve tüzüğünün yanı sıra parti yayınlarında, kongrelerde seçim bildirimlerinde görebiliriz. Örgütlülük, işçi sınıfı, silahlı mücadeleye karşı olma, proletarya birliğini savunma TİP’in önemle üzerinde durduğu konular olmuştur. Bu konulara kısaca şu şekilde yer verebiliriz.

TİP’in programda yer verdiği gibi üniversite gençliğine²² verdiği önem ön plana çıkarken kitlelerin örgütlenmesinde ise işçi sınıfını öncelemiş ve TİP bu anlamda işçi sınıfı partisi olarak da bu görevi kendinde görmüştür.

²² “TİP’in gençliğe yönelik yaklaşımlarında tarihten gelen bir takım sıkıntıları olduğu hep söylenir. Bunların özellikle 1968’deki öğrenci gençlik hareketleri içerisinde TİP’in yöneticilerinin genel olarak uzak duran ve daha az hareket telkin eden yaklaşımları gençlikle parti arasındaki ilişkide ciddi bir kırılma soğukluk ve uzak durma hali yaratmış bu alışkanlık esasında 1975’te yeniden kurulan partide de bir eğilim olarak varlığını belli bir dönem gösterdi. Çünkü gençlerin dinamizmini partinin kuruluş sürecine katabilmek için onların kendine has bir alanlarının ve faaliyetlerinin olması istenir ve beklenir bir durum olmak ile birlikte TİP içerisinde gençliğin örgütlenmesi diye tarif edebileceğimiz genç öncünün kuruluşunun 1978’e kadar erteledi bu yönüyle de TİP’in 12 Mart sonrası gençlik içinde kendine has bir yeri olması ile birlikte özellikle partinin yeniden inşası sürecinde genç kadroların partinin yönetici kadrolarında yer almaları ile birlikte gençlik içindeki etkisini o periyotta yitirdiğini söyleyebiliriz. O yüzden 1977’de büyük kongrede alınana kararın 1978 yılında hayata geçirilmiştir.

Türkiye’de 1974–75 yıllarda gençlik örgütlenmesinin biçimi üzerine değişik tartışmalar vardı. Özellikle pro-sovyetik kanaldan geleneksel komsomol tipi. Yani partiye ideolojik olarak bağımlı örgütsel olarak bağımsız kendi politikalarını kendi üreten kendi kararlarını kendi veren bir

“Örgütlenmezsek egemen sınıflara karşı hiçbir şey yapamayız. Tek başımıza çözümsüz çaresiz kalırız”(Seçim Bildirisi, 1979: 42).

“Hem kitle örgütleri hem de öğrenci örgütleri emperyalizme, faşizme ve gericiliğe karşın mücadele verirler. Bu çeşitli alanlardaki birbirleri uyumlu olarak bütünleşerek, devrimci bir dalga oluştururlar. Bu uyum ve bütünleşmeyi sağlamak için işçi sınıfının partisinin görevidir. Partili olsun ya da olmasın sosyalist gençliğin görevi her türlü olumsuzluk karşısında yılmadan, disiplinli, soğukkanlı ve sabırlı tutum ve hareketleri ile kitlelere örnek olacaktır(İlerici Gençlik Hareketinin Güncel görevi, 1975: 97–98).

Kitlelerin örgütlenmesinde işçi sınıfının öğrencilerin önemi olduğu kadar TİP partinin örgütlenme konusundaki işlevi üzerinde de durmuştur. Bu konuda partinin sosyalist bilinç oluşturmadaki önemi üzerinde durulmuştur.

“Parti çalışırken sıfırdan başlamaz. Parti çalışmaya başladığı zaman, toplumdaki bilinç düzeyi sıfırdır, yoktur demek değildir. Objektif gelişmenin sübjektif hayata yansınmasıyla meydana gelen bir bilinçlenme vardır ama bu bilinçlenmeyi tam bir sosyalist bir bilinçlenme haline getirmek, bu bilinçlenmeyi bir örgüt şekline dönüştürüp örgütlü eylemlerle işçi ve müttefiki emekçi sınıflarını devrimi yapabilir hale, yapabilir niteliğe güce ulaştırmak partinin vazifesidir. İşçi sınıfı partileri için asıl mesele, belli bir anda kitlelerin özlemlerinin, isteklerinin, sorularının ne olduğunu tespit etmekten ziyade, işçi sınıfının ve kitlelerin neyi istemesi gerektiğini tespit etmektir... Kitleler böyle bilimsel sosyalizm üzerine nutuklar çekerek, vaaz verir gibi akıl öğretmek gelmez, kitlelerin içine girip, onlarla güncel somut ilişkiler kurup, onları örgütleyip ve örgüt vasıtasıyla evrelerden geçirerek adım adım gelmeleri lazım gelen düzeye getirmekle olur” (Selam Olsun Türkiye’nin Aydınlik Geleceğine 1976, 53–61).

örgütlenme zemini ama partinin de gençlik içerisinde platformu olma niteliği kazanan ve bu işleri gören bir örgütlenme modelini TİP benimsedi ve bunu daha çok benimsettirdi. Onun dışında yeni TİP örgütlenme modelleri, siyasi hareketlenmeler vardı. O yuzdende parti ilişkisi ve gençlik örgütlenmesini ağırlıklı olarak karşılayan taraflardan biriside TİP’ti. Bence o periyotta gençliğin bağımsız örgütlenmesini savunarak, gençliğin inisiyatif kazanmasında da doğru bir politik hat izlediğini düşünüyorum. O nedenle bizim ilişkimiz yani gençlik örgütünde çalışan partililerin hem gençlik örgütü ile hem de parti ile ilişkisinde doğal olarak parti hem ideolojik bir kaynak hem de politik yol gösterici olarak kritik, önemli bir rol oynadı. Gençlik içinde bu fikirlerin savunulması, taraftar bulması ve genişletilmesi için uğraşmakta da genç öncünün önemli bir rolü vardır. O yuzdende gençlik örgütü parti ilişkisi burada gençlik içerisindeki partililerin ana yaklaşım modeli oldu burada da her zaman gençlik örgütünün bağımsız bir örgütü olduğuna yapılan vurgu siyasette de önemli bir yere sahip oldu” (N. Kazankaya ile kişisel iletişim 21 Eylül 2001).

1970’ler solda silahlı mücadelelerinde yükseldiği bir dönem olmuştur. TİP 1960’ların sonunda olduğu gibi ikinci dönemde de silahlı mücadeleye ve bunu savunanlara karşı tepki göstermiştir

“Faşizme karşı kitlesel, örgütlü mücadele yerine bireysel teröre dayanan mücadeleyi benimseyen akımlar ile emperyalizmin ve büyük burjuvazinin baskı ve tertiplerine her gün yeni bir fırsat sağlayan ve nesnel olarak onlarla aynı çizgiye düşen Maocu hareketler dışındaki tüm anti-faşist örgütlerin, kuruluşların, kişilerin faşizme karşı ortak, birleşik bir mücadeleye girmeleri mümkün ve zorunludur. Birlik ve dayanışma hareketi, bu harekete katılanlardan kendi ideolojik tutum, program ve hedeflerden vazgeçmelerini istemez; katılanların örgütsel bağımsızlıklarına saygı gösteriri. Güç birliği hareketi, birliğin kuralları içinde ortak hedefler için ortaklaşa adımların atılması ile oluşturulup geliştirilebilir. Birlik ve dayanışma yolunda somut adımlar atılabilmesi, ilgili bütün tarafların, siyasi parti yöneticilerinin, tek tek yurtseverlerin, demokratların, sosyalistlerin göreve içtenlik ve ciddiyetle yaklaşmalarını, birliği bozucu güvensizlik yaratacak girişim ve tutumlardan titizlikle kaçınmalarını gerektirmektedir” (Örgütlü Birleşik Güç Yenilemez, 1977: 17-18).

TİP bu dönemde sol fraksiyonlar içerisinde yer alan Maocu çizgiyi de ideolojik olarak eleştirmiştir. Genellikle gerilemekte olan emperyalizm bu son yıllarda Çin’den ve diğer ülkelerde ki Maocu hareketlerden kuvvet almaktadır. Bilimsel sosyalizmin birçok temel ilkesinden bazı sapmalara ve maceracı, milliyetçi bir eğilim göstermektedir. Sovyetler Birliği hakkında eleştiriler başlatan “Amerika’ya da Sovyetler Birliği’ne de karşıyız” biçiminde gelişen proletaryanın devrimci çizgisinden ve enternasyonalizm den sapma hareketi ve Amerikan emperyalizmi zararsız görerek onu aklayan, Sovyetler birliği üzerinde odaklaştırmış ve tüm ilerici, devrimci gelişmelere karşı emperyalizm ile açık bir işbirlikçi niteliği kazanmıştır. Maocu yerli hareketler de anti-Sovyet emperyalizmden yana bir politikayı savunurken kendi ülkelerindeki bilimsel sosyalist işçi sınıfı hareketlerini de saldırılarına hedef almaktadırlar. Bu anlamda TİP Maocu güçlerle mücadele etmeyi işçi sınıfının birinci görevi sayar (İkinci Kongre, 1978: 18–19). TİP Maocu çizgiyi eleştirirken kendi ideolojik çizgisinin de Sovyet sosyalizminden ve enternasyonalizmden yana tavrını da göstermiştir.

“İşçi sınıfı enternasyonalizmi kavramının artık anlamını yitirdiği yolundaki tüm düşünce ve görüşlerin de geçersizliği açıktır. ‘Merkez’ biçimle ilgili bir kavramdır; oysa işçi sınıfı hareketi bu kavramın çok ötesinde, özünde uluslararası niteliktedir. Çünkü her ülkenin işçi sınıfı hareketi farklı somut koşullarda, ama aynı ideolojiden, bilimsel sosyalizmden hareketle, sermayenin sömürüsüne karşı mücadele etmektedir ve amacı iktidara geldiğinde kendisini ve kendisiyle birlikte bütün ülke halkını sömürden kurtarmak, sınıfsız toplumu kurmaya yönelmektir... Ulusal düzeydeki farklar ne olursa olsun, Sömürücü sermayeye karşı verilen mücadelede birleşmektedirler. Aynı ideolojiden kaynaklanmak ve aynı düşmana karşı ortak mücadele içinde bulunmak; işçi sınıfı enternasyonalizminin özü ve dayanağı işte burada yatmaktadır... Anti-tekelle ve anti-emperyalist mücadelede giderek daha geniş yığınların birlikte 'mücadeleye kazanılmaları sonucu işçi sınıfı enternasyonalizmi kavramının bu mücadelenin bütünlüğünü ifade etmekte dar ve eksik kaldığı görüşleri ortaya atılmıştır. Ancak birlikte mücadele eden yığınlar ve toplum katmanları ne kadar genişlese de mücadelenin temel gücünün işçi sınıfı ve politik örgütü olduğu gerçeği değişmemiştir ve bu görüşler işçi sınıfı enternasyonalizmi kavramını sulandırmak, gölgelemekten başka yarar sağlamayacaktır. Sonuç olarak ekleyelim; burjuvazi nasıl dünya çapında örgütlenerek çokuluslu tekeller ve onlara bağlı yerli ortakları eliyle değişik ülkelerin işçi sınıfı hareketine karşı birlikte hareket ediyor, önlemeye çalışıyor ve az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler üzerinde hegemonya kurmaya kalkışıyorsa ve uluslararası niteliğini ‘milliyetçilik’ teraneleriyle artık gözlerden gizleyemiyorsa, karşısında her zaman dayanışma ve birlik içinde mücadelesini sürdüren işçi sınıfını ve bunun ifadesi olan proletarya enternasyonalizmini bulacaktır” (Sargın, 1977: 32).

Yukarıda kısa olarak yer verdiğimiz örneklerde Türkiye İşçi Partisinin bu dönemde İdeolojik çizgisinin ilk dönem TİP’e göre daha net olduğu görülmektedir. Fakat ilk dönem kadar bu dönemde partinin kitlesel bir başarı sağlama konusunda ilk dönem TİP kadar etkili olmamıştır.

3.2.4. TİP İdeolojisinin Siyasete Yansımaları

TİP'in 1975 kuruluşundan 1980 yılına kadar olan süre içerisinde Türkiye'de dört seçim gerçekleştirilmiştir. TİP, 1975 yılında yapılan ilk seçimlere seçim yasaının siyasi partilerin örgütlenmesi konusundaki şartını yerine getiremediğinden dolayı katılamamıştır.

Fakat TİP 1975 yılında seçim sürecini değerlendirmiştir. TİP'e göre CHP-MC²³ ve CHP-AP arasında kutuplaşmalar yaşanmış ve bu kutuplaşmalarda emekçi kitleler CHP'yi tek alternatif olarak görmüştür. TİP'in de seçimlerde tavrı, MC ve AP oyları karşısında CHP oy verilmesinden yana olmuştur (12 Ekim 1975 Seçimlerimde Tavrımız, 1975: 10–11). Seçimler yaklaşırken TİP, MC'ye hayır kampanyası düzenlemiştir (Boran, Selam Olsun, 2010: 78). TİP, MC hükümetin politikalarını hem 1975 seçimlerinden sonra hem 1977 seçimlerinde de eleştirmiştir. TİP'in eleştiriler genel olarak kapitalizm, emperyalizm ve faşizm doğrultusunda olmuştur

“Milli Cephe ve uyguladığı faşist düzenler tek başına değerlendiremez. Kapitalizmin sonuçları ile bağlantılıdır. Milliyetçi cephenin iktidardan düşürülmesi ve faşizmle mücadelenin daha kapsamlı hale gelmesi gerekir. Faşizmin arkasında emperyalizm, büyük sermayedarlar ve büyük toprak sahipleri vardır. Tarih boyunca nerede sömürü varsa, haksızlık, baskı ve zulüm de birlikte var olmuş, sömürünün en ileri en yoğun biçimi olan emperyalist sömürüyü, tekeli sermaye sömürsünü korumak ve daha da artırmak için faşizme, baskının en kaba, zulmün en koyu biçimlerine başvurulmaktadır. Emperyalizmin ve büyük sermayedarlarla büyük toprak sahiplerinden oluşan bir avuç vurguncunun çıkarları uğruna toplumun geriye kalan tüm kesimleri baskı altına alınmaya, susturulmaya çalışılmaktadır. Milliyetçi Cephe iktidarı toplumun ezici çoğunluğunun çıkarlarını, geriye kalan ve emperyalizmle bütünleşmiş bir yığın çıkarları gözetilerek ayaklar altına almayı amaçlamaktadır. Yalnız işçi sınıfının, köy emekçilerinin, memurların ve zanaatkarların değil, küçük ve orta sermayedarların, büyük toprak sahipleri dışındaki tüm köylülerin çıkar ve özlükleri, belli ölçülerde, Milliyetçi Cephenin program ve icraatı ile çelişmektedir. Milliyetçi Cepheye ve tüm olarak anti- demokratik, faşist baskı ve planlara güç veren örgütlü olma ve birleşebilme özellikleri, asıl demokrasi saflarında hızla geliştirilmesi gereken özelliklerdir. Başta işçi sınıfı olmak üzere çıkarları demokratik hak ve özgürlüklerden yana

²³ MC Hükümeti; Milliyetçi Hareket Partisi, Milli Selamet Partisi ve Adalet Partisi'nin bir araya gelmesi ile kurulmuştur.

olan bütün sınıf ve tabakaların bağımsız ekonomik ve demokratik örgütlenmelerini güçlendirmeli; örgütleri içindeki dağınıklığa son vermeli; henüz örgütlenmemiş kesimlerin örgütlenmelerini gerçekleştirmeleri; faşizmin ideolojik saldırısını etkisiz kılmaları ve gerçek çıkarları doğrultusunda seslerini duyup toplumsal yaşama ağırlıklarını koyabilmeleri önde gelen görevdir. Milliyetçi cephe partilerinin kurmuş buldukları koalisyonun dağılması durumunda, MC'nin yerini mutlaka daha demokratik nitelikler taşıyan bir hükümetin alacağına varsayılması son derece sakıncalıdır. Emperyalizmin ve büyük burjuvazinin Milliyetçi cephe aracılığıyla attığı adımlara karşı birleşik ve kitlesel bir direniş gerçekleşmezse faşizm tırmanışına devam edecektir. Demokratik güçler arasında birlik ve dayanışmanın sağlanması ve gerici, sömürücülerin karşısına çıkılması, içinde bulunduğumuz günlerin bütün özellikleriyle faşist bir iktidarın hazırlık dönemini engelleyecek tek yöntemdir” (Örgütlü Birleşik Güç Yenilemez, 1977: 4–10).

MC iktidarına ve onun politikalarının eleştirisini yapan parti Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik, toplumsal şartları eleştirmiş ve yine birinci dönemde TİP'in gündeminde olan sorunları yine dile getirmiştir. TİP bu dönemde anti-emperyalizm karşıtlığını sürdürürken kapitalizm vurgusu da daha ön planda olmuştur. Örneğin 1974 Kıbrıs Harekâtı ile birlikte çözümlenemeyen Kıbrıs sorunu üzerine görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

“Kıbrıs sorunu hala ABD'nin dümen suyunda ve onun arabuluculuğuyla ve onun dayattığı bir plana göre çözülmek istenmektedir. Bu plan görünürde, sözde Kıbrıs'ın bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü, tarafsızlığını koruyan federatif devlet tezidir. Hâlbuki öyle bir federatif devlet öngörülmektedir ki, bu aslında kağıt üzerinde kalacak birleşik bir federatif veya konfederatif devlet görünümü altında, Ada'nın fiilen taksimi ve iki kesimin birisi Türkiye ile diğerrinin Yunanistan'la bütünleşmesi sonucunu verecek bir plandır ve bu çözüm neticede Türkiye'yi emperyalizme, NATO'ya, ABD'ye daha bağımlı kılacak bir plandır (Boran, 1977: 22).

İlk dönemde olduğu TİP bu dönemde de NATO, Ortak Pazar ve İMF Türkiye ilişkilerinde de kapitalizm ve emperyalizm vurgu yapmıştır. “İMF, dünya bankası, NATO ve Ortak Pazar Türkiye'yi emperyalizme bağılı hale getirdi. Ve Türkiye'nin asıl sıkıntısı bu bağımlılıktır. Sermaye ve emperyalizm ile kopmaz çıkar bağıları vardır” (Seçim Bildirisi, 1979: 10 ve 15).

Doğu sorunu da TİP'in gündemin de olmuştur ve bu konuda özellikle MC iktidarının milliyetçi politikalarını eleştirmiştir.

“Doğu ve Güneydoğu ilerinde, iktidarın, ırkçı, şoven milliyetçi, baskıcı politikasına karşı verilen ve verilecek demokrasi mücadelesini, işçi sınıfının bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm hareketinin dışında düşünmek, onun dışında yürümeye kalkmak, bunu yapmaya tevessül edecekler için ve Doğu'daki emekçi halkımız için hüsrandan başka bir netice doğurmayacak yanlış bir tutumdur” (Boran, 1977: 12).

Yine birinci dönemde olduğu 141. ve 142. maddelerde ikinci dönemde TİP'in gündeminde olmuştur.

“Bu maddeler ve bu maddelere dayanan anti-komünizm ticareti, tümünde demokratik toplumsal muhalefeti tehdit etmektedir. Ülkenin bilim, düşün, yazın, sanat, basın ve yayın hayatını tehdit altında tutmaktadır. Bu tehdit mutlaka ortadan kaldırılmalıdır. Mutlak surette bu maddeler yürürlükten kaldırılmalı ve anti-komünizm ticaretine son verilmelidir” (Boran, 1977: 17).

1977 yılında seçimler için hazırlanan bildiriye göre, Haziran seçimlerine katılan partiler burjuva partileridir. “İşçi sınıfımızın bilimsel sosyalist partisi olan Türkiye İşçi Partisi'nin seçimlere katılmasıyla, yurt sorunları kapitalist sistemle sınırlı olarak tartışılmaktan kurtulmakta, kapitalizmin karşına bütün gerçeği ile sosyalizm dikilmektedir.” Ve TİP'in seçimlere katılması ile sosyalizm, bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinin de kararlı, tutarlı öncüsü işçi sınıfı sesini doğrudan ve gür biçimde duyurmaktadır. Seçimler yolu ile sosyalizmin sesinin parlamentoda yükselbilmesinin yolları açılacaktır (Sosyalizm Yeniden Seçimlerde Bildirisi, 1977). Seçim konusunda bunları düşünen TİP, CHP'ye beraber hareket etme teklifini götürmüş Ecevit kabul etmemiştir (Boran, Selam Olsun, 2010; 78).

TİP, 1977 Haziran ayında yapılan genel seçimlerde 20.655²⁴ oy ile oyların % 0,13'ünü, Aralık ayında yapılan yerel seçimlerde ise 63.477²⁵ oy ile oyların

²⁴ 1977 Genel Seçimleri:
http://tr.wikipedia.org/wiki/1977_T%C3%BCrkiye_genel_se%C3%A7imleri

²⁵ 1977 Yerel Seçimleri:
http://tr.wikipedia.org/wiki/1977_T%C3%BCrkiye_genel_se%C3%A7imleri

%0,51'ini almıştır. Daha sonrada yapılan seçimlerde 1979 yılında yapılan milletvekilleri ara seçiminde ise 7.315²⁶ oy ile oyların %0,58'ini almıştır. Alınan bu oylar genel itibari sol da birlikte hareket etmenin üzerinde düşünmeyi bu konuda tartışmaların başlamasına sebep olmuştur.

1979 seçimlerinden sonra bu sürece kadar değişen durumları ve gerçekleşmeyenleri belirterek sosyalist partilerin birliği ve demokratik bir cephenin oluşturulması yönünde parti içinde Tek Parti Tek Cephe kararı ile sonuçlanan genel bir tartışma açılır (Hayatı Savununa Behice Boran, 2010: 08). Bu tartışmalar sürerken 12 Eylül darbesi gerçekleşmiş ve TİP kapatılmıştır.

²⁶ 1979 Milletvekili Ara Seçimleri:
http://tr.wikipedia.org/wiki/1979_T%C3%BCrkiye_milletvekili_ara_se%C3%A7imleri

4. BÖLÜM

BİREY, İDEOLOJİ VE PARTİ İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1 Metodoloji

Çalışmanın bundan önceki bölümlerinde sosyalist ideolojinin tanımı, sosyalizmin genel olarak Türkiye'deki tarihi, sosyalist bir parti olarak Türkiye İşçi Partisi'nin ideolojisine yer verilirken bu bölümünde birey ideoloji ve parti ilişkisi Türkiye İşçi Partisi'ni örneğinde incelenecektir.

Bu çalışmanın amacı Türkiye'de sosyalist anlayışın partilik bağlamında incelenmesidir. Bu doğrultuda bireylerin, TİP'in tarihsel süreci içerisinde ne şekilde yer aldıkları, sosyalizm anlayışları, partili olmanın ne anlam ifade ettiği ve bunun gündelik yaşama etkileri belirlenmeye çalışılacaktır. Aynı zamanda ideolojinin sürdürülebilirliğini, eleştirilen ve tartışılan yanlarının neler olduğu, bireylerin TİP sonrası örgütlü yapıda yer alıp yer almadıkları da incelenecektir.

Türkiye'de parti ve sosyalist anlayışın bireyin hayatına yansımaları ve bunun günümüzdeki durumu bu sürecin içerisinde yer alan kişilerin görüşlerinden yola çıkılarak ele alınacak olması aynı zaman da bu çalışmanın önemini de ortaya koymaktadır. Bu çalışma, çalışmanın amacı ve önemi doğrultusunda sosyal bilimlerde araştırma yöntemlerinden biri olan nitel araştırma yöntemleri kullanılarak hazırlanmıştır.

Nitel araştırma yöntemleri ile üzerinde araştırma yapılması planlanan kişilerin sahip oldukları deneyimlerden doğan anlamları sistematik olarak incelemek için, duygu düşünce süreçleri ve hisleri daha iyi anlayabilmek için ve bulgulardan elde edilebilecek kuramların, bir takım kavramların bir araya getirilerek ya da sadece spekülasyon aracılığı ile oluşturulanlara göre daha iyi bir biçimde gerçeği yansıtması (Strauss ve Corbin'den aktaran: Ekiz, 2009: 29) amacı ile kullanılan ve bu doğrultuda gözlem, görüşme ve literatür incelenmesi gibi teknikleri de barındırır.

Bu çalışmada, Literatür taraması, çalışmaya kaynak olabilecek kitap, makale, gazete, arşiv incelemesi olarak yapılmıştır. Tez sürecinde görüşmelere

başlamadan önce hazırlık aşamasında kullanılan bir diğer teknik ise gözlemdir. Bu amaçla yakın dönemde düzenlenen TİP 48. yıl yemeği, TİP'in kuruluşunun 50. yılı hazırlık toplantıları ve 50. yıl kuruluş için İstanbul ve Ankara'da düzenlenen toplantılara, "Behice Boran 100 Yaşında Sempozyumu"na katılarak eski Tıp'liler ile ve TİP ile ilgili yaklaşımlarını birbirleri ile olan ilişkilerini yakından gözleme olanağı olmuştur. Yapılan bu gözlemler ve literatür taraması yapılacak olan görüşmeler için alt yapı sağlamıştır.

Görüşme görüşülen kişilerin bakış açılarını ortaya koyması açısından, daha derinlemesine bilgi edinilmesini sağlar (Kuş, 2007: 87). Bu bilgileri edinmek amacı ile görüşmeler için yarı yapılandırılmış, demografik ve açık uçlu sorularla birlikte toplam 20 soru hazırlanmıştır. Aynı zamanda görüşmenin gidişatına göre konu ile alakalı başka sorular da sorulmuş, bazı sorularda yeniden düzenlenmiştir. Görüşmeciler cevaplamayı tercih etmedikleri soruları cevaplamamışlardır.

Sorular şu şekildedir;

- 1) Mesleğiniz:
- 2) Yaşınız:
- 3) Eğitim durumunuz:
- 4) TİP ile tanışmanız nasıl oldu?
- 5) TİP içerisindeki konumunuz neydi?
- 6) Siyasi görüşünüzü ne olarak tanımlıyorsunuz?
- 7) Sosyalizm sizin için ne anlama geliyor?
- 8) Siyasi görüşünüzü nerede ve ne şekilde öğrendiniz?
- 9) Siyasi görüşünüzde zaman içinde değişiklikler oldu mu? Eğer oldu ise ne şekilde olmuştur.
- 10) TİP'in siyasi görüşünüze etkileri neler olmuştur?
- 11) Partili olmak sizin için ne ifade ediyordu ve Partili olmanın gündelik hayatınıza yansımaları ne şekilde olmuştur?
- 12) 1961–1971 yıllarında TİP'in sosyalist çizgisini nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 13) 1975 yılında kurulan TİP'in sosyalist çizgisini nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 14) 1980 sonrası parti ile ilgili çalışmaların yürütüldüğü illegal süreçte partiliğiniz devam etti mi?
- 15) TİP mirasının aktarıldığı TBKP, Sosyalist Birlik, Birleşik Sosyalist Parti ve ÖDP ya da başka siyasi oluşumlarda yer aldınız mı? Bu siyasi oluşumlar hakkında neler düşünüyorsunuz?
- 16) TİP'in Türkiye'de sosyalist bir gelenek oluşturduğunu düşünüyor musunuz? Eğer olduysa size göre ne şekilde olmuştur?
- 17) Siz göre TİP geleneği eylemsel ve teorik anlamda yeterli olmuş mudur?
- 18) Günümüzde Tıp olmasa da, partililiğiniz düşünsel veya duygusal bir bağlılık olarak devam ettiğini düşünüyor musunuz?
- 19) Türkiye'de solun/sosyalizmin geleceğini nasıl görüyorsunuz?
- 20) Bugün geldiğiniz noktada 2011 genel seçimlerinde sizi ifade edebilecek, desteklediğiniz herhangi bir siyasi oluşum var mıydı?

Görüşmeler 15.08.2011–24.09.2011 tarihleri arasında İstanbul ve Balıkesir illerinde gerçekleşmiştir. Ortalama 50 dakika süren görüşmelerin en kısası 11 dakika en uzununu ise 3 saat sürmüştür.

Görüşmeler kişilerin uygun gördüğü ev, kafe, restoran gibi mekânlarda gerçekleşmiştir. Görüşmeler ses kayıt cihazı ve elle not alma şeklinde kaydedilmiştir. Kişilerin kayda alınmasını istemedikleri yerlerde ses kayıt cihazı kapatılmıştır. Ses kayıtları çalışmada kullanılmak üzere yazılı metin haline getirilmiştir.

4.2.Örneklem

Birey, ideoloji ve parti ilişkisini incelemek üzere hazırlanan bu çalışmada, ideoloji olarak sosyalim ele alınmıştır. Bu doğrultuda sosyalist parti olarak Türkiye İşçi Partisi (1961–1971 ve 1975–1980) seçilmiştir.

Görüşmeler için Türkiye İşçi Partisi'nin birinci ve ikinci dönemlerinde çeşitli kademelerinde yer almış 16 parti üyesi belirlenmiştir. Görüşmecilerin TİP içerisindeki konumları; Partinin kurucu üyeleri, MYK ve GYK kurulu üyeleri, 1965–1969 döneminde parti milletvekili, il ve ilçe yöneticileri, partiye bağlı gençlik örgütlerinin başkanları ve partinin çeşitli kademelerin görev alan ya da sadece parti üyesi olarak olmuştur.

Görüşmecilerin demografik özellikleri kısaca şöyledir. 14 erkek, 2 kadın ile gerçekleştirilmiştir. Yaş aralığı oldukça geniştir. 50–58, 61–68, 73–77 ve 85 görüşmecilerin yaş aralığını göstermektedir. Eğitim durumu ise 8 üniversite mezunu, 3 lise mezunu, 1 ortaokul mezunu, 2 ilkokul mezunu ve 2 kişi ise üniversite eğitimini yarım bırakmıştır.

Örnekleme oluşturan kişiler, 3 grup şeklindedir.

1.grup İlk önce hem birinci hem de ikinci dönemde TİP'te yer alan 10 kişi, (1–10 kadar ki görüşmeciler)

2.grup yalnız ilk dönemde yer alan iki kişi(11–12 görüşmeciler)

3.grup yalnız ikinci dönemde yer alan dört kişi(13-16'ya kadar ki görüşmeciler)²⁷

²⁷ 16 numaralı görüşmeci, ilk dönem TİP içerisinde de yer almıştır. Fakat resmi olarak üyelik ikinci dönemde olduğu için 3. grubun içine dâhil edilmiştir.

Görüşmelerin değerlendirilmesine ise konu ile ilişkili başlıklar altında, konunun içeriğine uygun şekilde birebir alıntı yapılarak yer verilmiştir. Değerlendirme bölümü hem görüşmeleri hem konu ile ilgili tanımlamaların yapıldı teorik bilgileri de içermektedir. Bunun yanı sıra görüşmeler aynı zamanda sözlü tarih örnekleri olduğu için, çalışmanın bundan önceki bölümlerinde de gerekli görülen yerlerde kullanılmıştır.

4.3. Bulguların Değerlendirilmesi

4.3.1 İdeoloji ve Birey İlişkisi

Bu bölümde bir siyasi görüş olarak sosyalist ideolojinin birey ile olan ilişkisine yer verilecektir. Bireyin kendini tanımladığı dünya görüşü olarak kabul ettiği değer ve ilkeler bütünü (Çetin, 2003: 104) olarak tanımlayabileceğimiz ideoloji, işlevleri doğrultusunda bireylerin tercihini oluşturmaktadır.

Eski TİP üyeleri ideolojilerini “*Sosyalistim, sosyalist Marksistim, Komünistim, Demokratik sosyalistim, Sosyalistim TİP’liyim, Bilimsel Sosyalistim*” ifadeleri ile tanımlamışlardır. Bu tanımlamaların bireyler için ne anlama geldiği, ideolojinin onların yaşamların da nasıl bir işleve sahip olduğunu görmemizi sağlayacaktır.

—İdeolojiler, içinde yaşadığımız karmaşık dünyayı, toplumu ve ilişkileri organize etmemize, anlamlı, basit ve anlaşılabilir hale getirmemize yaramaktadır²⁸

“En önemli şey insanlığın tüm yeteneklerini geliştirebileceğini özgür olan ona o imkânı tanıyan bir ortam” (1).

“Esas olarak dünyadaki sistemin çok mantıklı bir eleştirisi olarak görüyorum. Dünyadaki krizleri falan ancak Marksist bir bakış açısıyla analiz edebiliriz diye düşünüyorum. Ama bütün bunlardan daha adil, eşitlikçi daha demokrat bir dünya çıkar mı onu bilmiyorum. Yani bir analiz aygıtı olarak bakıyorum bugünü anlamak için. Neden insanlar böyle neden ekonomi yürümüyor çıkmaza giriyor?” (4).

²⁸ Bu bölümde ideolojilerin işlevi ile ilgili maddeleştirmede Birsen Örs’ün 19. Yüzyılda Modern Siyasal İdeolojiler (2010) adlı kitabında s. 40–41 sayfaları arasında yer alan ifadeleri ile oluşturulmuştur.

“Özgürlük benim için sosyalizm, bir şekil tarifi değil de insanların kedilerini geliştirebilecekleri bir ortamın yaratılmasıdır. Bu ortam 1917 Ekim devriminde çok genel kolektifleştirmelerle yapabilecek gibi gelecekte başka şekillerde olabilir. Bu ortamın şekli çok önemli değil benim açmadan bu ortamın esas itibari ile bireyin toplumun kolektif kimliklerin bunların kendini özgürce ifade edebileceği kendini geliştirebileceği, kendi yolunu çizebileceği bu cinsiyetçi tercihler olabilir bireyin kendi geleceğini belirlemesi gibi olan bir ortamdır.. Sosyalizm ve komünizm” (16).

“Hiç koşulsuz bu yeni bir dünya klasik tabiriyle sınırların ve sınıfların olmadığı hiçbir zorlama ve tahakkümün olmadığı insanın kendi özgürlüğünü gerçekleştirdiği bir dünya hayali. Böyle bir dünyanın çatışmadan uzak insanın ve doğanın olanaklarının uyumlu bir biçimde ve ikinin de dikkate alınarak geliştirildiği cinsiyetçi cinsiyet ayrımına dayanmayan ulusların bağımsız varlıklarının esas itibari ile kendi başlarına ayrı bir anlamı sürdürmediği dünya insanı olmanın herkes için ortak bir değer haline dönüştüğü dünya tasavvur ediyorum. Kritik nokta böyle bir hayale, ütopyaya ya da böyle bir hedefe sahip olmakta buna giden yolun nasıl oluşacağına ilişkin bir tartışmadır” (15).

—İdeolojiler, bireysel düzeyde yol gösterici, seçenekler arasında tercih yapmayı kolaylaştırıcıdır. İdeolojilerin çoğu kez içsel tutarlılık göstermesi, bireyinde doğru tercih yaptığı, tutarlı hareket ettiği inancını taşımasını sağlamaktadır. Böylece bireyin içsel uyum ve rahatlık duymasına neden olmaktadır.

“Benim için ekmek aş gibi bir şey sosyalizm”(13).

“Sosyalizm benim için yaşama biçimi”(5).

“Hem toplumu sadece maddi olarak değil, manevi olarak da kültür olarak da en zengin hala getirecek bir yönetim biçimi sosyalizm. İnsanı da gerçekten insan yapan bir dünya görüşüdür. Dünyanın tadını çıkartmayı öğrenir insan ve başkalarına nasıl davranacağını, başkalarının sana nasıl davranacağı isteyeceğini. Marksist olunca edebiyattan da tat almayı, düşünce hareketlerinden de tat almayı öğrenir. Güzel sanatlar hangi gözle bakacağını öğrenir. Marksist olmayan birinin bunda hep kaymaları vardır. Marksizm insanı korkulardan da kurtarır insanı. Korkulardan ve yalanlardan kurtulmak büyük bir özgürlüktür.

Şeffaf olmak insanın olduğu grubu olması, karşının olduğu gibi ne kadar güzel bir dünya yaratır. Hakikaten hoş olmaz mı dünya? Bütün dünya nimetleri önümüzde, her şeyden tat alırız” (7).

— İdeolojilerin sadece insan doğası, tarih ve toplumsal etkileşim konularında söyleyecekleri yoktur, aynı zamanda geleceğe yönelik projeleri de vardır. Diğer bir deyişle, mevcut durumu değiştirerek, ”ideal” olan toplumsal, iktisadi ve siyasal duruma geçmeyi hedeflemektedir. Bu hedef çeşitli biçim ve düzeylerde eylemi gerekli kılmaktadır. İdeolojilerin eylemsel boyutu, bireye hem kişisel kaderini hem de toplumun kaderini denetleme ve yönlendirme umudunu ve heyecanını vermektedir.

“Bilimsel sosyalizm, insancıl adaletli, bütün dünyada barışı savunan ve düşünen bir sistemdir. Ve bu söylediklerimin pratik olarak hayata geçirilmesini ifade ediyor” (14).

“Sosyalizm tabii işçi sınıfının örgütlenip iktidara el koyması ve iktidara gelmesi, emeğin iktidara gelmesidir. Dolayısıyla işçi sınıfı ön plandadır” (8).

“Emekçilerin emeğine kavuşması, yönetime katılması” (2).

“İnsanlığın toplumun mutluluğunu ön planda tutan bir ideoloji olduğuna inanıyorum. Yani insanların sosyalizmde daha da mutlu olacaklarını daha da güler yüzlü, insancıl olabileceklerine inanıyorum. Belki dünyadaki uygulamasında ceberut, sevimsiz olaylar olmuş olabilir. Ama esas Komünizm, Marksizm bu değildi. Sevgi, saygı ve güleç yüzlü olmaktı temeli buydu” (12).

— İdeolojilerin bir diğer işlevi ise bireylerin bir araya gelerek bütünleşmelerini sağlamalarıdır. Aynı dünya görüşüne sahip olan bireylerin bütünleşme ve dayanışma içinde olmaları, onları daha güçlü kılmaktadır.

“Benim için benim kendi geldiğim sınıfın ekmeğini yediğim sınıfın bir mücadele biçimi zaten onun dışında düşünmek bir garip olurdu benim için, kendi mesleğimin kendi kişiliğimin ideolojisiydi, elimden geldiği kadar o çizgide kalmaya çalıştım” (11).

Özellikle ideolojilerin eyleme yönelik olması ve bütünleştirici özelliği çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde yer alan parti, ideoloji ilişkisinde yeniden ele alınacaktır.

Yukarıda yer alan tanımlamalar doğrultusunda bir siyasi görüş olarak sosyalizmin bireylerin yaşamlarında gidilen bir yol ve içlerinde yaşadıkları çevreyi bu bakış açısı ile ele aldıkları bir yaşam biçimi olduğunu söyleyebiliriz.

4.3.1.2. İdeolojiyi Öğrenme

İdeolojilerin bireyin hayatındaki yerinin göstergelerinden biride, bireyin sahip olduğu ideolojiyi nerede ne şekilde öğrendiğidir. İdeolojiyi öğrenmede siyasal toplumsallaşma sürecinin etkili olduğunu söyleyebiliriz. Siyasal toplumsallaşma siyasal inanç, değer ve davranışların birey tarafından benimsenme ya da toplum tarafından bireye öğretilme sürecidir. Çocukluktan başlayan bu süreç aile, arkadaş çevresi, okul veya çeşitli dernekler ve sendikalar, meslek örgütleri, siyasal partilerde gerçekleşir. Bu süreçte ideoloji kişinin çevresindeki sorunlara çözüm araması ve sorunların çözümleri arasında bağlantı kurup, onları bir sistem oturtabildiği ölçüde düşüncesinin etkinliği artar. Kurduğu sistem, o sorunları paylaşan toplum kesiminin gereksinimlerine gerçekten de yanıt veriyorsa, giderek o kesimin tartışmalarından kabul ettiği doğrulara dönüşmesiyle oluşur (Kıslalı, 1987: 100–102). Bu çalışmada bireylerin ideolojiyi öğrenmesinde entelektüel kaynaklarının, ailenin, arkadaşlık ilişkilerinin, okulun, eğitimin, sendikacılığın, partinin ve bütün bunların yanında toplumsal şartların etkisi olduğu gözlemlenmiştir.

Entelektüel²⁹ bir ilgi sonucu sosyalist düşünceyi benimseyen bireyler için ideoloji;

“Lisedeyken yoğun okuyan bir kuşağın temsilcisiyim, çoğu klasik, sosyalizm teorisi üzerine. Kitapların, dergilerin ve ağabeylerin etkisi oldu. Aynı mahallede oturduğum Nihat Akseymen 18 yaşına gelene kadar sosyalist anlayışım belirledi. Kitap listeleri vardı. Sonra ben kitap listeleri oluşturdum. Lisede gizli Fikir Kulüpleri Federasyonu(FKF) kurduk. Okuma süreci hep devam etti. Yabancı dil bildiğim için Lenin’in toplu eserlerini hem İngilizce hem Türkçe den okudum” (10).

²⁹ Kitap, dergi ve gazete gibi yazılı kitle iletişim araçlar okuyucusunu bir yandan bilgi aktarımı yaparken bir yandan da mevcut tutum ve değerlerin benimsenmesinde de etkili olmaktadır (Dursun, 2002: 227).

“Ben Bursa lisesinde okurken Nazım Hikmet Bursa hapishanesindeydi. Sonradan TİP senatörü olacak Fatma Hikmet Hanımın aile dostu olan bir arkadaşımın, o bize şiirlerini elle yazılmış olan onlardan getirdi, kitaplar getirirdi. Hep böyle solla, Türkiye de olabilecek sol kadar, 1960 da artık bilinçliydik kitap falan yoktu ama sosyalizm nedir biliyorduk. Liseden sonra düşünüyorum, mesela şiir de çok etkili olmuştur. Nazım'ı okuduğum gibi Melih Cevdet Oktay Rifat bunlar Marksistlerdi. Hemen hemen hep kitaplardan öğrendim insanın kendi okumasının yerini hiç bir şey tutmuyordu, tabi partinin de eğitim, yayınlar, program oluyordu. Ama hep okumak” (7).

“Sosyalizme ilgim edebiyattan geliyor. Çocukluğumdan beri okuma meraklıyım. 27 Mayıs ile birlikte edebiyat kültür alanında müthiş bir patlama oldu. Adını duymadığımız insanlar vardı, onları okumaya başladım. O hayatı klasik alışılmış düşünceleri kalıpların zorlayan şeyleri çok ilgimi çekti. Sosyal adalet ve YÖN dergisini okuyarak lise son sınıfta kendimi sosyalist saymaya başladım” (3).

“İnsanların sosyalizme gelmesinin çeşitli sebepleri var. Benimki entelektüel bir tatmin, tercih olarak başladı. Gericiliğe karşıydım ben. Mesela ortaokuldayken ateistim, bu da bir dünya görüşü, sola yakın bir şey bu bir örnek mesela. Çok kitap okuyordum. Bilime merakım vardı, o da beni felsefeye de götürdü. Evde de dini bir baskı yoktu. Tipik bir cumhuriyet laik bir aileydi” (6).

Aile, bireyin kimlik ve kişilik kazanmasında en önemli kurumların başında gelmektedir. Aile içerisindeki ahlaki kurallar, değerler, siyasal ve toplumsallaşan simge ve sembollerin anlamlandırılması hep aile içi ilişkiler tarafından belirlenir. İdeolojide bu anlamda aile içinde öğrenilmektedir. Aile gibi eğitim de bireyler bazı tutumlar, değer yargılarını, davranış kurallarını aktarmaya ve öğretmeye çalışır.(Çetin, 2003: 73 ve 110). Aile ve eğitimin etkisi bireyler de ideolojinin benimsenmesinde etkili olmuştur.

“İlkokul son sınıftaydım. İdeoloji esas itibari ile aileden aktarılır en güçlü aktarılan ideolojiler aileden aktarılan ideolojilerdir. Eğitim siyaseti çok dönüştürücü bir siyasetidir. Benim öğretmenlerim TÖS'lü öğretmenlerdi. Sınıfta her zaman toplumsal bir hava esirdi mesela Amasya Suluova'da maden patlaması oldu 40 işçi öldü bizim sınıfta bunun bir hafta yası oldu. Düzenli günlük gazete getirirdik. Herksek kendi seçtiği haberi okurdu. Benim gazete nöbetim bu patlama

gününe denk geldi. Bunun üzerine çok uzun süre konuşmuştuk. Muhtelif partilerin açıklamaları falan bunların üzerine konuşmuştuk. Biz okurduk onun üzerine sınıfta tartışırdık. O zaman düşünüyorsun bu vatana karşı bir sorumluluğum var. Buna modernist eğitim diyebiliriz birey olarak bu ülkeye meler katabilirim diye düşünüyorsun. Bu güçlü fikirle yetişiyorsun. Güçlü bir fikirle yetişiyorsun bu 1968 kuşağının hızlı politikleşmesinde bu etkili olmuştur” (16).

Türkiye dışında sol hareketlerin ve özellikle 1917 Ekim devrimi ve sonrasında Türkiye’ye olan etkisi ilk dönemde bireyler üzerinde de etkili olmuştur.

“1966–67 de 1917 Ekim devriminin 50. yıl dönümü hazırlandı, dünya çapında çok güçlü bir şekilde anıldı. Bu yıl dönümünde çok kesin bir şekilde ben kendimi Marksist-Leninist saymaya başladım çünkü bu dönemde Sovyet Devrimi Üzerine çok ciddi kaynaklar çıktı kısıtlıydı bunlar. Lenin üzerine birkaç kaynak okuma imkânım oldu daha öncede sosyalizan kitaplar çok fazla okudum ama Lenin üzerine birinci elden kitaplar okudum. Marx ve Engels’in emek değer teorisi kitaplarını okudum. Ama esas itibari ile 1917 devrimini çok yakından anlama fırsatı buldum. 1967’dir bu normal olarak ben kendime hiç 1968’li demedim. Ben 1917’liyim. 1968 de solcu olmadım ki benim motivasyonlarım hep 1917 devrimi ile ilgilidir oradaki taktikler, örgütlenme parti fikriyatı, parti fikriyat çok önemli olmuştur hayatımda. Örgüt değil harekettir esas olan dünya çapında harekettir. Günlük problemler etrafında bir dünya tahayyülü geliştirmek somut bir mesele etrafında hareketlenmek bunlar çok kıymetli şeylerdir ama herhalde Benim açımdan genel olarak tip’e rengini veren insanlar açısından 1917 devrimi ve onun fikriyatı çok daha etkili oldu” (16).

Türkiye’nin hem de dünyadaki şartları ve buna çevrenin, arkadaşlık ilişkilerinin, entelektüel ortamın ayrı ayrı etkili olduğunu söyleyemeyiz. Bütün bunlar bir arada sosyalizmin öğrenilmesinde etkili olmuştur.

“1950’lerde ben yurtdışında eğitimimi sürdürürken o günkü koşullarda komünizmin yükselme dönemi idi. Fransız komünist partisi, İtalyan komünist partisi, İngiliz işçi partisi çok güçlü partilerdi. O günkü gençlik arasında özellikle aydınlar arasında komünizm çok büyük itibar sahibiydi. Gerek barış, gerek toplumsal kalkınma açısından bütün halkların özlemi haline gelmişti. 1950’li yıllardan bahsediyoruz. O yıllarda ben solcuyum diyebilmek için Sovyetler Birliği’ni

desteklemek zorunluydu. Sovyetleri eleştirmek bir nevi anti-komünizm olarak addediliyordu. Ben Türkiye’den giderken solla hiç alakam yoktu. Çünkü yasadışıydı. Var olan örgütlerden kimseyi tanıımıyordum daha çok sağ oluşumlar gündemdeydi. Ama bana uzak geliyordu. Köken olarak Kürt olduğum için. Kürtlerin baskı altında olması beni rahatsız ediyordu. Özellikle Kürt seçkinlerinin sürgünde bulunması vs.. ben yurtdışında sürgünde bulunan Kürt çocuklarıyla tanıştım hep. Onlar Batı’da eğitildikleri için daha açık görüşlülerdi. Beni çok etkiledi onlar. Orada solcu arkadaşlar vardı –TIP’te- mesela Yahya Kambolat ekonomi doktorası yapıyordu. Suat Aksoy Hukuk doktorası yapıyordu. Burhan Cahit Önal da devlet tarafından radyo-TV eğitimi yapmak üzere gönderilmişti. Bunlar benden çok önce oraya gelmişlerdi. Bunlar Marksizm gibi temel ilkeleri okumuş öğrenmiş arkadaşlardı. Türk öğrenciler arasında da yasaktı. Ben bu arkadaşlarla önce dostluk ve sohbet kurdum. Sonra Türkiye’deki sorunları konuşmaya başladık. Çözumsuzlüğün nedeni olarak devleti ve hatalıları konuşuyorduk. Bana ‘sınıf’ kavramını anlattı o arkadaşlar. Sorunlara bakmayı öğrettiler. Önce tartışırken sonra o arkadaşların bakış açılarının doğru olduğunu düşündüm. Öyle bir noktaya geldik ki sonunda bana açıldılar. Marksist açının doğru olduğunu ve toplumsal sorunların çözümünün ancak bu bakış açısıyla olabileceğini. Ve temel kitapları okumaya başladık. Bana görev veriyorlardı. Şurası okunacak tartışılacak şeklinde. Ve bu arkadaşlarla parti falan olmadan bir nüve oluşturduk” (9).

Yukarıdaki örnekte yer aldığı gibi 1970’li yıllarda ideoloji öğrenmede ve benimsem de toplumsal şartların, arkadaşlık ilişkilerinin ve entelektüel ilgi etkili olmuştur.

“12 Mart’tan çıkış sonrası demokrasinin mücadelenin sınıfın yeni bir toplum düşüncesinin bugün ki toplumdan daha bir şey olabileceği bilincini özellikle gençlik içinde çok yaygın bir biçimde konuşulduğu, insanların ağırlıklı olarak kendi kişisel geleceklerini nasıl elde edeceklerinden ziyade toplumsal değişimde nereye bakmaları ve nasıl bir rolde olmalarının öne çıktığı bir dönemdi. Bende bu periyotta doğal olarak arkadaşlarım ile birlikte yeni bir dünya düşüncesinin sosyalizm olduğu görüşü ile kitaplar okuyarak başladım. Emile Burns, Stalin, gibi kitaplar. İçinde yaşadığım toplumun kişi olarak görebildiğim kadar ile haksızlıklarla, eşitsizliklerle adaletsizliklerle yüklü olduğunu ve bunu muhakkak değiştirilmesi gerektiğine

duyduğum inanç nedeniyle sosyalizme başvurduğum ve bunu kendi dünya görüşüm olarak kabul ettim ve öğrendim” (15).

İdeolojiyi öğrenme ve benimseme de bireyin içinde yaşadığı toplumun etkileri, özellikle belli bir ideolojik sisteme göre yönetilen ülkelerde daha belirleyici olmuştur.

“Sosyalizmi, okulda öğrendim. Ben Bulgaristan göçmeniyim sosyalizmi/komünizmi Türkiye’de tanımadım. Bulgaristan doğumluyum. 1971 yılında 18 yaşında geldim. Bulgaristan’da komsomol üyesiydim³⁰ Ben şunu hep söylüyorum Bulgaristan’daki sosyalizmden en iyi etkilenen ve nimetlerinden yararlanan kuşak biz olmuşuz. Yani ben öyle görüyorum benim hala bütün alt kültürüm Bulgaristan’dandır” (13).

Siyasi parti ve sendika gibi örgütlü yapılarda bireylerin ideolojiyi öğrenmelerinde etkili olmuştur.

“Kitaplarda öğrendik birinci dönemde TİP’te öğrendik. Örneğin Sadun Aren’den Behice Boran’dan... Yani partide ki aylık, haftalık konferanslar ve seminerler olurdu. O seminerlere katılırdık, o seminerlere hemen hemen gelmemiş o dönemde kendini sosyalist olarak tanımlayan kendini ileri demokrat tanımlayan o seminerlere gelmemiş adam kalmamıştır. Hepsi kartal ilçesine gelip bir iki kere gelip bir iki konferans verip gitmişlerdir” (11).

“Çetin Atlan okuyarak başladım. Akbaba dergisi de vardı. Partide İlhan Selçuk vardı. Partide zaten anlatılıyordu ve orda öğrendik ” (8).

Sendikalar özellikle işçilerin ideolojiyi öğrenmede etkili olduğunu söyleyebiliriz. Bu öğrenme partiden öğrenme ile paralel bir süreçte gerçekleşmiştir.

“Program ülkenin sosyal ve ekonomik çarklarını gösteren bir ders kitabıydı sendikacılar için her sendika için değil ve biz parti programını, onu bir nevi işçilerin alfabetesi olarak kabul ettik. O doğrultuda zaman zaman eğitimler yaptık, sendikalarındaki eğitimler partilerden ayırıldır ama partilerde çalışan bizler yine partili olan arkadaşlarımıza seminerlerde ders vermesini sağlıyorduk. Yani işçilerin sahada mutlu olabilecekleri yönetime bizzat kendileri katılacağı...” (12).

“Sendikada tabi. Partide öğrendik, partide geliştirdik” (2).

³⁰ Bulgaristan Komünist Partisinin Gençlik örgütü

İdeolojinin öğrenilmesi, öğretilmesi ve eyleme yönelik hale getirilmesi siyasi partilerin işlevleri arasındadır. Bu bağlamda çalışmanın bundan sonraki bölümünde siyasi parti ve birey arasındaki ilişkiye yer verilecektir.

4.3.2. Parti, Birey ve İdeoloji İlişkisi

4.3.2.1. Parti ve Birey İlişkisi

Örgütler, insanların tek başlarına gerçekleştiremedikleri amaçlarına ulaşmalarını daha etkili bir şekilde sağlayan, sosyal bir araç niteliğindedir. Örgüt, insanlardan ve onların eşgüdümlemiş eylemlerinden oluşur. Örgütlerde yer alan insanların eylemlerini belirleyen öge, örgütün kuruluş nedeni olan örgütsel amaçlardır (Terzi, 2000: 1–2). Bireylerin otorite ve sorumluluk sıra düzeni içinde bir araya gelerek oluşturdukları, belirli ortak amaç ve görevlere sahip ve bunları gerçekleştirmek için, maddi ve manevi yetenek, güç, bilgi, beceri, vb. bütün kaynakların bilinçli bir şekilde paylaşıldığı, dinamik ve açık sosyal yapılar olan çeşitli örgütlere bireyler yaşamları boyunca üye olurlar (Bakak vd., 2004:7–8) Bireylerin dâhil olduğu toplumsal örgütlerden biride siyasal partilerdir.³¹

“Demokratik toplumlarda siyasi parti ‘örgütlenmiş siyasi kuvvet’ olarak ortaya çıkar”. Siyasal partiler “halkın meşru desteğini alarak, siyasi iktidarı ele geçirmeyi veya kullanmayı amaçlayan, muhalefet halinde iktidarı denetlemeyi veya kullanmayı amaçlayan, muhalefet halinde iktidarı denetlemeyi sürdürebilen, rejimi motive eden, esasen ülke genelinde, fakat yerel düzeyde de örgütlenebilen ilke, fikir ve doktrin birliğine ulaşmış, açık bir propaganda ile meşru faaliyetlerin siyasal zeminlerde sürdürebilen siyasal kuruluşlardır” (Tuncay,t.y.: 26-28).

Siyasi partilerde hedef, iktidarı ve devlet gücünü ele geçirmek yoluyla kendi ideolojisi ve yöntemlerini yerleştirmektir. Bu hedefe yönelik siyasi uygulamalar konur ve siyasi faaliyetler, siyasi faaliyetler benzer siyasi görüşlere sahip bireyleri tek bir grup altında toplar. Siyasal partiler fikir ve politika üretir ve bunları uygulamaya dönüştürürken de bir yandan da üyelerin amaç birliğini korur (Berberoğlu, 1997: 31).

³¹ Siyasal partiler konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkz: (Duverger, 1993).

Siyasi partinin insan ve ideoloji olarak iki ana unsuru vardır. Üyesi ve ideolojisi olmayan bir parti düşünülemez, siyasi partinin ana unsuru öncelikle insandır. Hem bedensel hem de ruhsal bilinç anlamında kişi düşünceleri ile ideoloji ve ait haklar yaşatabilecektir. Kişi olmadan iktidar olamaz, bu nedenle politik ilişkinin boyutu siyasi partiler ve insanda saklıdır. Partisiz bir iktidar ilişkisi insan hakları açısından ve demokrasi ilkelerine aykırı olacaktır. Kişiler iktidarı rızalarına uygun belirlediklerinden istedikleri partide olmak veya olmamak onların doğal hakkıdır (Tuncay, t.y: 28).

Siyasi partiler bireyin ideolojilerini gösterdiği legal örgütlenmelerdir. Birey kimi zaman ideolojisini partiden öğrenebilir kimi zamanda teorik anlamda bildiklerini eyleme dönüştürmek amacı ile partili olur. Siyasi partiler ideolojinin işlevlerinden olan bireylerin aynı dünya görüşüne sahip olanlarla bir arada olma işlevini gerçekleştirirken bir yanda ideolojin eyleme yönelik işlevinin gerçekleşmesi için araç olur. Bu süreç hem parti hem de bireyler açısından tek taraflı olarak ilerlememektedir. Bireyler, parti ideolojisinin taşıyıcılarıdır ve bu ideolojinin devamlılığını sağlar. Çalışmanın bu bölümünde Türkiye İşçi Parti'sinin üyeleri için bu ilişki nasıl gerçekleşmiştir. İlk olarak konuya bir giriş niteliğinde üyelerin parti ile tanışmaları değerlendirilecektir.

Parti ile tanışmada dönemin Türkiye'sinin siyasi koşulları etkili olmuştur.

“Kendisine Marksist diyen kişi de her koşulda politika yapabilmelidir. O zaman bizim için ilk koşul ülkenin demokratikleşmesiydi. DP ekonomik koşulları çok ağır ve bir baskı rejimi kuruyordu. Onun karşısında CHP yeni bir arayış içindeydi. DP'nin karşısında iyi bir noktaya gelmişti ve ben de 1956'da ülkeye döndüm. 1957'de Diyarbakır'a yerleştim ve 1960'a kadar CHP'nin etkin bir üyesiydim. Fakat 1960 darbesinden sonra CHP'nin eski kadroları CHP'den tasfiye edildi. Benimle birlikte hareket eden genç kadronun orada durma imkânı yoktu. Zaten o dönem sol girişimler konuşuluyordu. Aybar o zaman Cemal Gürsel'e bir mektup yazdı. Eğer demokratik bir toplum kurulacaksa örgütlü gurupların ve tüm kesimlerin eşit temsili gerekir, dedi. Demokrasi bir dengeler sistemidir. Emek ve sermaye guruplarının eşit mücadelesini gerektirir dedi. Bu açıklamadan dolayı 5 sene komünizm propagandasından ceza aldı ama Yargıtay da iyi bir savunmayla aklandı. Hemen arkasından Yön dergisi çıktı. O bildiriye ben de imzaladım ve

ondan sonra yavaş yavaş ülkede sol örgütlenmeler başladı. İlk örgütlenme TİP'tir. Bir ara Diyarbakır'a da geldiler. Toplantılar falan oluyordu. Hatta Sadun Aren'i çağırarak sosyalizm nedir diye sunum yaptı. Derken 1963 de Tip'i kurduk ve içinde yer aldık. Önce hiçbirisi tanııyordu. Biz de bir kısmını gıyaben tanıyoruz. Türkiye de İstanbul ve birkaç büyük ilde Sosyalizm denince akla gelen birbirini tanıyan insanlardı bunlar. Tamamen o günkü şartlarda geçerli olan Marksist Leninist bir görüşe sahiptim. Mesela darbe ile sosyalizm kurulabilmesi iddiası vardı. Bir başka grup da silahlı mücadeleye inanıyordu. Sovyetlerin bir başka devrime izin vermeyeceği görüşü vardı. Ama TİP hiçbir zaman öyle bir örgütlenme değildi. Halkın içinde bir partiydi ve silahlı bir devrimin söz konusu olabileceğine inanmıyordu. Ancak parti demokratik hak ve özgürlükleri genişleterek yayılabılırdi. Kitlelere de yayılarak toplumda destek göreceği inancım vardı” (9).

Yukarıda da yer aldığı gibi CHP 1960 öncesi bireylerin tercihi iken TİP'in kurulması ile birlikte CHP dışında TİP yeni bir siyasi alternatif olmuştur.

“1962 yılında CHP deydim. 1962 yılının ortalarında. Sonra işçiyiz diye TİP'e kaydoldum. CHP'nin işçi bir tarafı yoktu” (2).

Bireylerin TİP'i tercih etmesinde bir diğer etken ise TİP'in 1965 yılında aldığı seçim başarısı olmuş ve bu başarı özellikle o dönemin gençliğini³² önemli ölçüde etkilemiştir.

“TİP'in 1965 yılında meclise giren ilk sosyalist parti olması o zamanın koşullarında kendini sol kulvarda tanımlayanlar için etkili olmuştur. 1965 seçimlerinin başarısı, bütün Türkiye'de insanları etkilediği gibi o zaman 15–16 yaşında olan, liseli gençleri de etkiledi. Bu etkinin bir sonucu daha çok okumaya daha çok siyaseti takip etmeye başladım. Bide şunu hatırlatayım o zaman TV yok İnternet, cep telefonu, e-mail yok ama bol bol okumak vardı. Daha çok okuyan sonrada hızla yazmaya başlayan bir kuşaktık. Parti kurulduğunda parti çevresinde ki ağabeylerle tanışarak 1967 yılında FKF ve TİP toplantılarına katılmaya başladım. Benim resmen üye olmam Üniversiteye girdikten sonra 18 yaşını bitirmem ile oldu. 1968'de Ankara Çankaya ilçe yöneticisi oldum. Ama resmi üye olmadan 1968 yılındaki yerel seçimlerde TİP adına sandık müşavirliği bile yaptım. TİP'in yaptığı

³² “Gençler, yetişkinlere göre hayatın daha aktif bir dönemini tercih ettikleri için toplumun yeniliklerine açık kesimlerin başında gelmektedirler” (Akın, 2011: 75).

bütün toplantılar nerdeyse, toplantılar komünizmle mücadele dernekleri tarafından AP'nin gençlik kolları ülkü ocakları tarafından saldırılarına uğradı ona karşı koyan ekiplerin içinde yer aldım. Aynı zamanda ODTÜ öğrencisi olduğum için ODTÜ FKF kulüpleri üyesi oldum” (10).

“TİP kuruldu biz üç lise öğrencisi Eskişehir’de TİP’i kurmaya kalktık ama parti nasıl kurulur bilmiyorduk. Bir kaç okuduğum kitaplardan şunları öğrendim işçiler partiye doğrudan girebiliyor ama aydınlar için bir Marksizm kültürü olması gerekiyor onları bir sınav yapıyorlar bende cesaret edip gidemedim sorarlarsa bilemem diye.1965 seçimlerinin olduğu yılda Ankara’da Nallıhan ilçesinde bir barajda iş buldum kendimi o bölgede fahri olarak kendi kendimi, seçim sorumlusu ilan ettim. Her gün iş bitiyordu. 5- 6 km yürüyüp köy kahvelerine gidiyordum. Partinin bundan ama haberi yoktu. Partiye gittim orda afiş ne bulduysam aldım köylere dağıttım, o çevrede çok ciddi oy aldık” (3).

“1965 ilkokul son sınıftaydım en büyük ağabeyim Amasya da TİP’i kurdu. Böylece bizim ailemizde TİP ile tanışmış oldu. 1965 seçimlerini çok yakından izledik İçinde yaşadık denilebilir. Radyo konuşmaları kampanyalar vs. o yüzden çok canlıdır o güne yönelik anılarım. Çok da başarılı moralli bir seçim geçirdik. Tabi başarı hikâyesi iz bırakır insanda esasında ideolojiyi, dünya düşüncesini beklentileri biçimlendiren bu tür köklü dönüşümlerdir. O dönem TİP herhangi bir parti değildi, toplumda çok farklı bir yerde duran neredeyse TİP bir tarafta diğerleri bir tarafta gibiydi. 1965’te TİP’in Marksist kimliği çok belirginleşmişti Marksist miydi, komünist miydi? Benim tanıdığım TİP’te böyle tartışmalar yoktu” (16).

Parti ile tanışmayı etkileyen bir diğer etken ise arkadaşlık ilişkileri ve sosyal çevre olmuştur.

“Ben Beykozluym. Ailemle orada yaşıyordum. TİP’le tanışmam 1966–67 yıllarında TİP in Beykoz ilçesi yöneticileriyle yolda gidip gelirken oldu. Ancak ilginçtir ki Beykoz TİP yönetimi ve üyeleri hep işçiydi... O yıllarda partinin ilçesine üye oldum. Sonra yönetim kurulu üyesi seçildim ve o dönemde tek öğrenci bendim... İşçi ağırlıklı bir örgüttü. Bu bana çok şey öğretti. Önceleri Paşabahçe’deymiş Tip sonra Beykoz a gelmişler. Orası dindar ağırlıklı ama Mehmet Mert oranın kabadayısı olduğu için orada kurmuş. Evine tabela asmış. Tam Paşabahçe cam fabrikasının arkasında 2 katlı bir evi vardı...” (4).

“Kemal Kayaş. Hemşerim. Ağabey gel gidelim partiye derdi giderdim. Pek de beğenmezdim... Osman Arolat. Şimdiki dünya gazetesinin sahibi. Öğrenciydi o zaman. Bir gün önüme geçti. Çetin Altan adını dedi. Mecliste desteklenmesi lazım, destekler misin? Komünist diyorlar onun için ben komünizme karşıyım dedim. Sonra düşününe düşününe neden mecliste sıkıştırıyorlar neden üstüne gidiyorlar diye düşünürken partiye de gitmeye başladım. Ondan sonra parti benim görüşlerimi yansıtıyor dedim ve 1968 de üye oldum. Sonra bir müddet üyelik devam etti sonra arkadaşlarla yönetim kuruluna seçildik. Ben ilçe sekreteri oldum. Böle devam etti” (8).

“İlk tanışmam Turgut Kazanın il başkanı olduğu 1967–1968 yılında Eskişehir’de oldu. Daha sonra İstanbul’a geldim. İstanbul’a geldiğimde de işe girdikten sonra ilk aradığım çevremi oluşturacağım yer parti ve çevresi olacağı için Kartal’daydım ve partiye geldiğimde de arkadaşlarla tanıştım” (11).

Sosyalizm düşüncesi parti dışında şekillenmiş olan bireyler teoriyi pratikte gerçekleştirmek amacı ile TİP üyesi olmuştur.

“Biraz daha okudukça sunu gördüm partiye girmeden bu düşüncelerimi pratik yaşama sokamıyorsun ayrıca kendinde sosyalist olabilmen için kendinde mutlaka partide çalışman gerektiğini düşünüyorsun. Kendim için sosyalist oldum... Sonra partiye kaydımı yaptırdım” (1).

“Partiye girmem o zaman sosyalist diyemeyeceğim kendime ama sola eğilimli olduğum için partiye girdim. Ondan önce Erdek şenliklerinde komünist diye mahkemelik olduk. Bizden önce dışımızdakiler bizi sosyalist yaptı. Tanımımızı bizi cezalandırmak için” (7).

“Yaşam eğer bireyci bir felsefeye kapılmadıysan dönüp dolaşacağın yer şudur, örgütlü mücadele partide bunun ifadesidir sadece görüş değil bu görüşlerin hayata geçirilmesinde bir araç, en önemli araç” (6).

“Üniversite öğrencisiydim ben, bu iş tek başına olmaz düşünceleri vardı, bu iş tek başına örgütsüz olmaz deyip partili oldum” (5).

İlk defa İkinci dönemde TİP ile tanışmada da yine dönemin toplumsal şartlar ve entelektüel ilgi etkili olmuştur.

“TİP’li gençlerin 1974–75 yıllarında İlerici Gençlik adı ile çıkardıkları gazete ile lise yıllarında tanıştım. TİP’e giden yolu açan ilişki esasında bu gazete oldu. İçinde yaşadığım toplumun kişi olarak görebildiğim kadar ile haksızlıklarla, eşitsizliklerle adaletsizliklerle yüklü olduğunu ve bunu muhakkak değiştirilmesi gerektiğine duyduğum inanç nedeniyle sosyalizme başvurdum ve bunu kendi dünya görüşüm olarak kabul ettim ve öğrendim. Bunun örgütlü bir mücadele ile elde edileceği düşüncesi ile hem ilerici gençlik gazetesi çevresine ve TİP’e katılarak süreçte yer aldım” (15).

Sendikalı olmak yine birinci dönem TİP’te olduğu gibi etkili olmuştur.

“1975’te Bursa’da tekstil sendikasının, DİSK’e bağlı tekstil sendikası örgütleniyordu, bende tekstil sendikasına gitmişim aynı zamanda TİP’li olan Erdoğan kahraman diye bir arkadaşımız var sendikaya gittiğimde onun da o zaman tip’li olduğunu bilmiyordum. 1 Mayıs Marşı çalıyordu. Duyduğumda ürperdim tabi nerden biliyorsunuz dedim işte dedi devrimciyiz. O zaman şeyi söyledi bizim dedi TİP diye bir partimiz var ben partiliyim, onların il başkanı ile sizi de tanıştırayım. Erdoğan kahraman sayesinde TİP’i tanıdım. TİP’ e gelmem böyle sadece gidip bu parti var diye gelmedim. Daha önce TKP ye de davet edildim, Bursa’da Pahalılık ve İşsizlik Mücadelesi (PİM) örgütlüydü. Ama ben direkt TİP’e girdiğimde ahbap çavuş ilişkileri ile girmedim. Türkiye’de genellikle böyle oluyor. Yani feodalite tam tavsiye edilmediği için kapitalist sistemin süreci ve aynı zamanda feodalizm yani insanlar kimisi AP’li olmuş, kimi Komünist olmuşlar. Böyle bir şey olmadı” (13).

1970’lerde Türkiye’de sol hareketler de TKP ve TSİP gibi partilerde yer almaktaydı. Bu durumda 1960’lardaki gibi TİP tek seçenek olmamış, sol görüşlü bireyler için bir tercih olmuştur. Bu tercihte TİP’in legal olması da önemli bir etken olmuştur.

“1976 yılında o zaman bir gençlik hareketi vardı. Birçok illegal yapılanma vardı. Ama legal olan bir örgütlenmeyi seçtim kendi düşüncelerimize en uygun olan TİP’ti. Burjuva demokrasinin bittiğini savunan, bilimsel sosyalizm ve barışçıl yoldan sosyalizme geçişi savunan bir parti olarak gördüğüm için TİP’i seçtim” (14).

Eski TİP üyelerinin parti ile tanışma süreci ve bireylerde ideolojinin oluşumuyla benzerlik göstermiştir. İdeolojide olduğu gibi çevre arkadaşlık ilişkileri,

Türkiye’de yaşanan gelişmeler, örgütlü olarak ideolojiyi sürdürme isteği ve özellikle birinci dönemde TİP’in sağlamış olduğu başarı parti üyeliğinde etkili olmuştur. İkinci dönemde de alternatif olması bireylerin partiye üye olmasını etkilemiştir.

4.3.2.2. Partinin Bireyin İdeolojisine Etkisi

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi siyasi parti bireyin ideolojisinde önemli bir yere sahiptir. İdeolojinin örgütlü hali olan siyasi partilerin ideolojiye etkilerini aşağıda yer alan örneklerde görebiliriz. İlk olarak eski TİP’liler için partili olmanın ideolojiye etkileri neler olmuştur.

Parti-ideoloji ilişkisinde önemli nokta bireylerin ideolojilerini parti aracılığı ile eyleme dönüştürmüş olmalarıdır.

“Parti pratiği içinde okuduklarımızın güncel politikaya dönüşmesinde etkili oldu” (10).

“Bir insan partinin dışında sosyalist olmaz. Çünkü bir geleceğe inanıyorsanız tek yol parti ve iktidardır. Fikirler canlılık halinde partide kazanılır ve ben her şeyi partide öğrendim yoksa otururdum böyle güzel güzel, hikâye yaz istersen, devrimci kitabını yaz hiçbir şey ifade etmez. TİP beni adam etti, beni biçimlendirdi, harekete soktu, düşüncülerimi geliştirdi” (1).

TİP’in ideoloji konusunda bir diğer işlevi de bireylerin ideolojiyi öğrenmeleri konusunda olmuştur.

“TİP, Marksizm fikri ile benim tanışmamı ve Marksizm düşüncesi etrafında sınıf bakışı, evrensel bakış; Tarihe ya da olaylara dünya ölçüsünde bakmak her ülkedeki olayı bile o bağlamda değerlendirmek; Mutlaka sınıf analizi yapmak ve sınıf ilişkilerini aramak ve çatışmalarla farklı pozisyonlarla bakmak kavramaya çalışmamla tanışmam sağladı. ” (16).

“Parti okullarında parti içi eğitim³³ vardı her iki dönemde de. Yararlı da olduğunu düşünüyorum. Seminerler vs. Marksist metinler falan okutuluyordu. Çok

³³ Boran İkinci Olağan Malatya kongresinde konuşmasında “Sosyalist eğitim, eylem içinde olan eğitimidir” (Aktaran: Varuy, 2010: 185) ifadesini kullanmıştır. Bu anlamda siyasi parti bir yandan ideolojiyi eyleme dönüştürürken ideolojinin eylem içerisinde öğrenilmesini sağlamaktadır.

herkesin okuduğu ilk Politzer'in 'Felsefenin Temel İlkeleri'³⁴ vardı mesela. Amacı da işçileri eğitmektir" (4).

Özellikle ilk dönemde, sendikalı olan parti üyelerinin ideolojiyi öğrenmesinde ve benimsemesinde TİP'in verdiği parti içi eğitimlerin etkisi olmuştur.

"Bana bir okul, bilinçlenme yuvası olarak görüyorum çok etkilendim, partinin konferanslarında kongre ve toplantılarından çok yararlandım"(12).

Parti içi eğitim konusunda her üye aynı fikre sahip olmamıştır.

"Çok yoğun bir partili eğitimi olmadı. Seminerler sunumlar olurdu. 1968 yılında çıkan ayrılıkların bir nedeni de eğitimin yaygınlaştırılmamasıydı." (10).

Parti kişiye ideoloji öğretirken bir yandan da birey partililer için öğretici rol üstlenmiştir.

"Çok büyük, ben TİP'e sosyalizmi öğrenmeye girdim Ama biraz felsefe, kitap okuyor olmaktan beni hemen hoca yaptılar, o Politzer'in kitabı vardı, sosyalizmin kitabı gibiydi. O zaman farkında değildim, Türkiye'de sosyalizme çok zarar vermiş bir kitaptı sosyalizmi kalıplaştırmış, Politzer'den yararlanıp dersler verdik dersler sırasında da öğreniyordunuz. Ders verdikleriniz hayatın içinden insanlar var işçiler var yoksullar var ona göre soru soruyorlar anlamıyor Partiye çok bağlı bir insandım ama her zamanda sorgulardım bazı şeyleri Parti'den çok şey öğrendim" (3).

İkinci dönemde de eğitim çalışmaları devam etmiştir.

"Başka bir örgüt içinde olsak da sosyalizm anlayışımız orada da şekillenirdi. Her yapı içinde bu yönde çalışmalar vardı, sosyalizm ile ilgili sınıf nedir parti nedir sosyalizm nedir, kadın sorunları gibi farklı başlıklarda eğitimler, seminerler verilirdi. Bunlara ek olarak da parti yayınları vardı. Örneğin bir il temsilcilerin Toplantısında Behice Boran toplantıda 4 saat ayakta konuştu bu beni çok etkilendi. Bilimsel sosyalizmin insanlığın yararından etkilendim. Bilimin her bulduğu şeyin insanlığa yararından bahsediyordu örneğin atom bombasının atomun çekirdeklerinin parçalanmasından oluşuyordu. Bunun tam tersini yaparak bir enerji üretilmesinden bahsediyordu"(14).

³⁴ Politzer'in kitabının özellikle işçilerin ideolojiyi öğrenmesinde TİP'te önemli bir yerde olduğunu söyleyebilir. Bu durum yine kitle iletişim araçlarının ideolojinin öğrenilmesi aktarılmasındaki işlevini bir kez daha göstermiştir.

“İnsanı bu davranışa iten ana fikir şu oldu bunca adaletsizlik, haksızlık varken buna bir insan olarak karşı çıkmamanın kabul edilebilir bir durum olmadığı, bu büyüklükteki bir problemler silsilesini değiştirmek yine tek başına yapılabilecek bir iş değildir. Bunların sonucu partili mücadele fikrini doğurdu. Tabii ki sosyalizm ile böyle bir tercihinin oluşması bunun TİP üyeliği şeklinde ve onun gençlik içindeki platformu olan genç öncü üyeliği şeklinde sürdürüyor olmam burada bulunmuş olmam bu sürede de birçok şeyi öğrenmemi sağladı. Doğal olarak hem eğitim çalışmalarına katılarak bilgi edinen hem de eğitim vererek bilgi aktaran o sırada da öğrendiklerini geliştiren bir noktada bulundum” (15).

Parti aynı ideolojiye sahip olanların bir arada olmasını ve ideolojinin eylemsel yönünü gerçekleştirmesini sağlamıştır. Parti içi eğitimler ve parti ile gerçekleşen eylemlerde bireylerin ideolojileri üzerinde etkili olmuştur. Bu konuda özellikle parti teorik anlamda birikimli olan bireyler için eylem aracı, sendikalılar işçiler veya diğer üyeler için parti hem eylem hem de öğrenme açısından ideoloji üzerinde etkili olmuştur.

4.3.2.3. Partili olmak ve Gündelik Yaşam

Birey ideoloji ve parti ilişkisi ortak bir kültür oluşturur. Bu kültürü örgüt kültürü olarak isimlendirebiliriz. Örgüt kültürü, örgüt içerisindeki bireyler ve takımlar arasındaki ilişkileri, çevre ile ilişkileri, faaliyetleri, başka bir deyişle örgütsel yaşamı düzenleyerek örgütün geleceğini belirleyen, örgütün bireyleri tarafından kabul görmüş ve onları bir arada tutma özelliğine sahip tutumlar, davranışlar, değerler ve normların toplamıdır (Bakak vd., 2004: 20). Bu süreç aynı zaman da örgütsel bağlılığı da beraberinde getirir.

Firestone ve Pennell'e göre örgütsel bağlılık: “Bir kimsenin, örgütünün amaç ve değerlerine taraflı ve etkili bağlılığı olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlılık, araçsal bir değerden öte, kişinin, rolünü salt örgütün iyiliği için, örgütün amaç ve değerleriyle ilişkili olarak yapmasıdır. Kiesler'e göre de “bireyin belli bir hareket tarzına ve çevresindeki kişilere bağlılık duyması ile belli davranışlara yönelmede kişinin, kendisini taahhüt altına koyması”dır. Sheldon'a göre örgütsel bağlılık

“kişinin kimliğini örgüte bağlayan tutum ve eğilimler”dir (Aktaran: Balay, 2000: 15–16). Parti ve ideoloji kişinin kimliğinin bir parçası haline gelir.

Bireyler, kendilerini üyesi oldukları sosyal grubu dikkate alarak tanımlar ve değerlendirirler, kendilerini sınıflandırır (Turner'den aktaran: Demirtaş, :129). Bir sosyal kimlik olan partililik aynı zamanda bireyin partili olmaya değer yüklemesini, partiye karşı duygusal bir bakış açısı göstermesini de beraberinde getirir.

“Bireyin benlik algısının, bir sosyal gruba ya da gruplara üyeliğine ilişkin bilgisinden ve bu üyeliğe yüklediği değerden ve duygusal anlamlılıktan kaynaklanan parçasıdır (Tajfel'den aktaran: Demirtaş: 139). Ortak bir parti kültüründe hareket etmek ve partinin ideolojik kimliğini sürdürmek bireylerin kendilerini partili³⁵ olarak tanımlamalarını, bu partili kimliği ile gündelik yaşamını da sürdürmesini beraberinde getirir. Partili olmak bireylerin yaşam şekline ve gündelik hayatına yansır. Partili olmanın bireyler için ne anlama geldiği ve bunun gündelik hayata yansımalarını bireylerin yaşamının birçok alanında görebiliriz.

Eski TİP üyeleri için partili olmak, ideolojileri doğrultusunda ortak hareket etmenin gerekliliği ve örgütlü olmanın önemi anlamına gelmektedir.

“Ortak bir siyasi görüşün el birliğiyle örgütlü olarak yaşama geçirilmesi demektir” (9).

“Partili olmak, o mücadelenin içinde olunca gerekli olan şey” (11).

“Marksist ve Sosyalistler için bir görev olması lazım. Eğer ilkeleri hayata geçirmek istiyorsanız fert olarak bir şey yapamazsanız belli gruplarla belli örgütlerde görev alıp ilkelerinin hayata geçirilebilmesi için çalışacaksınız mücadele edeceksiniz kavga edeceksiniz. İlkeleri hayata geçirebilmek için partili olacaksınız. Başka şeyi yok Tek basınıza bir şey yapamazsınız” (12).

“Partili olmak, örgütlü bir mücadeleye sahip çıkmaktır” (2).

“İdeallerimin somutlaşması” (6).

“Sosyalizmle mücadeleye katkı sağlamaktı ve sürekli ondan ayrılmamayı düşünüyorduk” (8).

³⁵ Yurtsever göre, “parti” ve “partilik” kavramlarının 1960'lı yıllarda TİP ile birlikte öne çıkmış ve TİP sosyalizan bir parti olarak üyelerine iyi bir parti eğitimi terbiyesi vermiştir (2008,68).

“Sosyalizm mücadelesi sadece ideolojik bir mücadele değildir bunun aynı zamanda politik bir karşılığının da olması gerekir. Bu politik karşılıktaki ancak sınıfın geniş bir çalışanlar topluluğunun mücadelesinin içinde bir yerde bulunmak ile mümkün olabilir bunun da yolu hiç kuşkusuz örgütlü bir mücadeleden geçer” (15).

Eski TİP’liler partili olmaya değer yüklemiştir. Bu anlamda TİP’lilik farklı motivasyonları da beraberinde getirmiştir.

“Benim için mutluluktan, partisiz bir insan sosyalist olamaz çünkü parti harekete yön veriyor. Parti pratikte yapılacak şeyleri tartışma yeri” (1).

“Partili olmak beraber bir şey yapmak hem bunun getirdiği bir başka doyum var. İnsanlarla beraber olmak hem de Bir şeyin değiştirmek istiyorsun ancak bir toplumla değiştirirsen bir aletti parti, toplumu değiştirmek için” (7).

“TİP silahlı mücadeleyi desteklemiyordu. Partili olmak bu mücadele için politik yollardan devrim olacağına dair enerjimizi, bilgimizi, mücadelemizi buna göre ayarlamak ve sonuçlarına katlanmaktı. Bu haz veren bir şeydi” (10).

“Partili olmaktan dolayı kendimi sadece şanslı atfetmiyorum. Türkiye’de Behice Boran’ı, Aybar’ı, Aziz Nesin’i tanımayan insanlar var. Ben bunların tümü ile görüşmüşümdür ikili görüşmelerimde olmuştur. Ve o anlamda da Türkiye’nin aydınlarını tanıdığımdan dolayı, örneğin Behice boranla karşılıklı oturmuşuzdur. Aynı apartmanda oturmuşuzdur” (13).

“İşe yaradığımızı düşünüyorduk. En azından büyük kavgalar başlamadan önce” (4).

“Hayattı. Gerçekten hayattı., bir kere o yaşta o dönemde çok onur verici bir şeydi” (3).

“Parti sağ olduğu sürece partide yaşadık başka bir hikâyemiz olmadı” (5).

Partili olmak aynı zamanda bireylerin gündelik hayata yansımasıdır.

“Partili olmak, Bizler için günlük yaşamını amaçların düzenlemektir” (16).

“Bir üye olarak partinin aldığı kararlara uymak ve o kararları yaşama geçirmek için çaba” (9).

Partili olmanın verdiği kimlik bireylerin kendi hayatlarını yeniden şekillendirmelerine neden olmuş ve içinde buldukları yapıya göre hareket etmişlerdir.

“Ben kendi tecrübemden şunu görüyordum partiye gelen insanlar parti standartlarının ve normlarının dışında birçok şeye sahip olduklarını biliyorlardı. Ve bunları partinin kapısının önünde bırakıyorlardı öyle giriyorlardı belki tamamen arınmıyorlardı. Sonra bir kısmı partiden ayrılıyordu kapının önündekileri sırtlanıp gidiyorlardı. Parti sana çok bilinçli olarak standartlar normlar kurarak şekillendiriyor sen kafan yatıyorsa bu normlara uyuyorsun, o şekle giriyorsun. Bu bir askerileştirme değil senin ahlak anlayışına varana kadar şekillendiriyor. Sen normal hayatta parti dışında da sen kazandığın kimliğe uygun davranıyorsun. Ben bunu normal hayatta çok gördüm. Mesela Kadıköy’de bir kahve vardı ben hep gidiyorum kitap okuyorum diğerleri oyun oynuyordu ben onlara saygı gösteriyorum onlar bana saygı gösterir çünkü benim dünya görüşüm bunu gerektiriyordu. Bunun da karşılığını alıyordum” (6).

“Bütün günlük yaşamın bütün gelecek tahayyülünü bir fikriyatın, gerçekleştirmek istediğin politik hedefler etrafında organize ediyorsun Mesleğini seçerken öyle davranıyorsun, İlişkilerin öyle. Aşağı yukarı bütün yaşamını kapsayan bir davranış oluşturuyor. Mahalle ilişkilerinden tut her şeyine kadar. Mesela Erken politikleşmenin çok yararı olduğu gibi zararı de oluyor mesela benim mahalli ilişkilerimde lise üniversite ilişkilerim çok iyidir ama tek boyutludur. Benim sağcı arkadaşım yok gibidir³⁶. Tamamen sol üzerine, vardır tanıdıklarım ama geliştirmemişimdir ilişkilerimi. Ama bütün günlük yaşamını organize ediyorsun. İdeolojin ve dünya görüşün etrafında şekilleniyor. Bütün dönemeç noktalarına göre seçim yapmışımdır. Arkadaşlık ilişkilerini okulu bırakmamı Mesleğini seçerken öyle... 12 Eylül’den sonra firarı duruma düşmemi, politik yaşamımı tehlikeye düşürecek hiçbir ilişkiye girmedim iş hayatıma başlamam çok geçir sigortalı olmam mesela 35 yaşından sonra, partililik siyaset mesleği haline dönüşüyor. Bunu sağlayan aile dayanışması oldu istediği halde insanlar siyaset doğrultusunda çalışmadılar. Sağ öyle değil günlük yaşamını devam ettirebilecek olanakların oluyor hem günlük yaşamını hem de gündelik yaşamını bir arada sürdürüyorlar. Solda insanlar canlarını dişlerine takıp götürebildikleri yere kadar götürdüler. Profesyonellik diyelim buna. Ama bu bir yer de tükeniyor. Hayat sadece iradeye

³⁶ İdeolojilerin bireyleri kendi ile aynı düşünenler ile bütünleştirdiği gibi kendinden farklı düşünenlere karşı bireyin uzaklaşmasına da neden olur.

bağlı değil bir nesneliliği var. Asgari de olsa ile aile dayanışması sana devam edebileceğin bir ortam sağlar TBKP sürecinde de bu etkili olmuştur. Tercihlerimde çok belirleyici olmuştur her dönemeç noktasında” (16).

Partili olmanın yukarıda da genel olarak yer verilen etkilerine şu şekilde yer verebiliriz. Partililiğin gündelik hayata yansımaları eski TİP’lilerin meslek ve eğitim yaşamını etkilemiştir.

“Mesela bir ara Aksaray’da çalışıyordum eve hiç gelmezdim... Eve hiç uğramadan işte toplantılar oluyordu her akşam. Toplantılar işte eylem vesaire gece 12 ye kadar devam ederdi. 12’de giderdim eve. TİP kapanıncaya kadar aşağı yukarı böyle geçti. 2. TİP’te partinin kurucusuydum 50 kişiyle beraber. Aynı şekilde devam etti. Kendimize göre mücadele verdik. Ve parti mücadelesinde sürekli bulundum ve çok hoşlandığım bir mücadele oldu. Parti tarafından. Ben de onun içerisinde yürümeye çalıştım %90” (8).

“Gündelik yaşamda işte partiyle iç içe olduğumuz için. 1. dönemde merkez İstanbul’daydı sonra Ankara’ya gitti. Ama ilçe başkanlıkları vardı. İki adımlık yer. İşten çıkıp oraya gidiyorduk. Bir de gazetecilik yaptığımız için haber akışı... Parti üyesi olarak ilgilendiren bir şey olduğu zaman hemen haber aktarımı yapıyorduk” (4).

“Ben profesyonel hale geldim, mesleğimi ondan bıraktım. Hala kafam başka bir şey düşünmem” (1).

“Öğrencilik bile yan bir iş gibiydi. Bütün zamanını partiye ayıranlar vardı. Ben de ucundan döndüm (okul bitirememek) sabahtan ilçelere gidiyorduk akşam yurda uymaya gidiyorduk. Okulla ilgim bu kadardı” (10).

“Sağ sola koşuşturmalar dışında benim gündelik hayatımı çok değiştirmede, ama şu anda özellikle 68 den sonra okulu bırakmama nende oldu burada Marksizm okutulmuyor ben burada niye okuyum dedim, zamanımın çok bir bölümünü parti çalışmalarına ayırıyordum” (3).

Partili olmak, aynı zaman da sizinle aynı partiden olan aynı görüşe sahip olan kişilerle bütünleştirirken, bu kişilere karşı bir güven duygusu yaratmıştır.

“Partiliyse adam benim için bitmiştir. Partiliyse araştırmaya soruşturmaya gerek yoktur. Partili dediler mi tamamdır. Bütün varlığımla ona kefil olurum. Ama bazı olaylar tersini gösterdi. Mesela İstanbul meclisinde hiç unutmam 2 tane adam

böyle meclise seçildi Akkayalar diye. Sonra onlar istifa ettiler. Meğersem oradan aldığıının (para) var ya onun yarısını partiye vermek zorundaymış. Partinin kararı var. Onu vermemek için ayrılmış. Partili olmak da ilaç değil. Hani gerçek lazım sosyalizmde. O bakımdan fikir değiştirenleri gördük soruyoruz TİP'liyiz diyor. Böyle insanlar vardı” (2).

“TİP’li olmak tanımadığınız kişilerle aynı yolda olduğunu bilmek, parti ilçelerine gittiğimizde tanımadığımız insanlarla paylaşma hali. Her şey bu politik mücadele önceliğindedir” (10).

Eski TİP’liler için partililiğin gündelik hayata yansımalarında toplumunu sola bakış açısının da etkilerini olmuştur. Bu konuda bireyin içinde yaşadığı çevreden aldığı tepkiler kimi zaman ailesinden ve arkadaşlarından kimi zamanda mesleki çevresinden gelmiştir.

“Tercüman gazeteci sağcı. Bizim patron halk partili. Tercümanın sahibi Kemal ılıcak demiş ki bizim patrona: ajansı hep komünistlerle doldurmuşsun? O da demiş ki bulursan sen de al hem çok çalışıyorlar hem de çok az para istiyorlar. İşte böyle çevreleri vardı. Partili olmamıza karışmıyorlardı. Tabi ajans sonunda battı. 82 de satıldı ajans. Tabi sonra hepimizin ilişkisi kesildi. Tabi 80 den sonra ben dâhil çalışan herkes hapse girdi” (4).

“Parti tabi fabrikalarda örgütlenmek için çalışmalar yapıyordu, siyasi çalışmalar bildiriler dağıtılıyordu. Orda çalışıyorduk. Zor şartlarda çalışıyorduk kucağımızda kovalar ve fırçalarla. Orda saldırıyorlardı, dövüyorlardı. Mücadele böyle devam etti” (8).

“Kendi arkadaşlarımızdan bile ikimiz (8. görüşmeci ile)³⁷ hele bir gün bir sopa yedik yani (-Vurun komünistlere dedikçe- 8. görüşmeci) inanın hayatımda ben bir daha öyle sopa yemedim. (-Öldü diye atıldılar bizi- 8. görüşmeci)) Bildiri dağıtıyorduk ve fabrikadaki işçi arkadaşlarımız dövdü. Ama yılmamaya çalıştık. Bugüne kadarda çok şükür kelimizi kulağımızda kopartmadan geldik” (11).

“1965 ten sonra çok yerde bize saldırıyorlardı, işte komünistsin diyorlardı. Komünizm kelimesini söylemiyorsun. Partili olmaktan ötürü zaman zaman Annem

³⁷ 11. ve 8. görüşmeciler ile görüşmeler aynı mekânda art arda gerçekleştirilmiştir.

çok kızardı baksa parti bile bulamadın derdi DP zamanında, Demirel taraftarıydı. Eşim çocuklarım partili olmadı ama bana çok yardımcı oldular” (12).

“Geleneksel Türkiye’nin tarihindeki anti-komünizm TİP ile kırıldı. Ben ilk 12 Mart’ta tutuklandığımda konu komsu annemi ziyarete gelmişler teyze biz, olgunuz için şahitlik yaparız demiş annem gerek yok demiş, komşular iyi çocuktur demiş. Mesela yurttan tek sosyalist bendim prestijim vardı insanlar kızabiliyordu ama değer veriyorlardı şey gibiydi derler ya okumuş adam... Üniversitede böyleydi, itibar...” (3).

Eski TİP’liler için çevreden alınan bu tepkiler, partili olmayı olumsuz yönde etkilememiştir.

“Yani ben partiden hiç şikâyetçi olmadım. İşsiz de kaldım bu yüzden. En son çalıştığım fabrikada müdürün odasına gittim. Meğerse polismiş gelenler. Hemen orda yakaladılar beni yolladılar Ankara’ya. Üzerimde tulumla. Ya dedim bari ellerimi yıkayayım hava soğuk. Paltomu alayım. Geldik hemen şubede tabutluk denen yerde sabahladık. Sabah erken otobüse bindim. Ama ben partili olduğum için hiç şikâyetçi olmadım. Mücadele aynen devam ettim” (2).

Kişinin kendisini partili olarak hayatını şekillendirmesinin dışında tek başına bir ideolojiye inanmak da bireyin hayatını şekillendirici bir etki olmuştur.

“Partili olmaktan çok çünkü parti Türkiye’de çok yeniydi, bir ideolojiye ait olmanın gündelik hayatı tamamen değiştirdiği kanısındayım. En küçük işi nasıl yapacağından niçin yapacağına kadar her şeye anlam veren bir şeydi. Marksist olmak yani her şeyde önünü aydınlatan. Karanlıkta ideolojin olmasa Marksist olmasan arada bir şimşek çakarda etrafını görürsün şu var bu var şu yoldan gitmeliyim dersin. Ama Marksist olursan etraf aydınlanır ne yapacağını biliyorsun hem daha kolay hem daha açık” (7).

TİP ile ilk olarak ikinci dönem tanışan bireyler için özellikle 24 saat partili olmak sloganı önemli olmuştur. Bu slogan ikinci dönemde partili olmanın ve bunun oluşturduğu sosyal kimliği özetler niteliktedir.

“Partiye ben her şeyden çok bağlıyım. Aşklarımdan da her şeyden... Partili olmak her şey... 24 saat partililikti. İnsanlar sadece görevlerini uyurken unuturlar ben rüyamda bile devrim yapıyorum hala” (13).

“Daha düzenli bir politik yaşam ve bu günlük yaşamında etkiliyordu. İlegal bir yapıda olmadığını için legal yapıda olduğun için bir şekilde herkes kim olduğunu biliyordu buna göre yaşamak gerekiyordu. Hayatın her alanında partili olmak, öyle bir sloganımız vardı 24 saat partili olmak, birçok alışkanlığından vazgeçiyorsun. İnsanlara karşı inandırıcı olmak yaşamınızı düzenliyorsunuz” (14).

“O dönemde en fazla vurgulanan kavramlardan bir tanesi 24 saat partililik fikriydi. Bu fikri benim gibi o periyodu öğrenci olarak geçirmiş bir insanın hayatın da bu 24 saat parti ve örgüt faaliyetlerini yürütmek olarak tezahür ediyordu. Olabildiği kadar az bir zamanı diğer işlere ayırmak olabildiği kadar yoğun bir zamanı örgüt faaliyetlerine ayırmak bu nasıl yansıyor. Sizin hayatınızın geçtiği başka bir alan oluşturuyordu. Parti, genç öncü lokalleri gibi, arkadaşlarınız dostlarınız bu ortamlarda bulunuyordu ve onlarla da günlük hayatın sıkıntılarını ve sorunlarını paylaşıyordunuz. Dışarıdan bakıldığı zaman TİP, genç öncü üyeleri sonuç itibari ile sosyalizm fikrini benimsemiş bu doğrultuda mücadele eden insanlardı” (15).

Yukarıda yer alan bütün örnekler de gördüğümüz gibi partili olmak, ya da son örnekte yer aldığı gibi ideoloji bireyle için sosyal bir kimlik oluşturmuştur. Bu kimlik, gündelik yaşamlarında aile, arkadaş sosyal çevre olan ilişkilerini, meslek ve eğitim hayatlarını, toplum içerisinde yer aldıkları konumlarını etkilemiştir. Partilik bireylerin hayatında kimi zamanda ideolojinin önüne geçmiştir. Genel anlam bireyler partili olarak gündelik yaşamların da ideolojiyi ve partiliği yaşamsal bir forma dönüştürmüş olduğunu görmekteyiz.³⁸ Bir yandan da bireyler için partili olarak ideolojinin işlevleri gerçekleşmiştir.

³⁸ “Partili olmak sadece parti faaliyetlerinde partiye ilişkin hususlarda ortaya çıkan bir şarttır; onun dışındaki hayatımızda partiye üye olmadan önce devam ettiğimiz gibi devam ederiz, o bizim özel hayatımızdır veya mesleki hayatımızdır veya ekmek parası kazanmak için yaptığımız faaliyetlerdir veya parti dışında fikri bir ilgi tecessüs duyduğumuz bir hususla meşgul olduğumuz bir faaliyetlerdir, bu partiyi ilgilendirmez anlayışı, hele bunun uygulanması, tamamen kökünden yanlış bir anlayış ve tutumdur. İşçi, Partili olmak demek, bütün yaşamımızın her kesiminde, her alanında her an yaptığımız faaliyetlerde partili olmanın bilinci ve sorumluluğu içinde hareket etmek demektir. Binaenaleyh partili olmak öncelikle parti dışındaki örgüt çalışmalarımızı kapsar. Sendika üyesi veya yönetici miyiz; bir meslek kuruluşunda mı çalışıyoruz; Odalar birliğinde vb. gibi veya bir gençlik kitle örgütünde veya kadınlar örgütünde mi çalışıyoruz? Buradaki çalışmalarımızın mutlak parti çizgisiyle uyumlu olması lazım gelir... Dedğim gibi sendikalarda, meslek kuruluşlarında, diğer kitle kuruluşlarında veya yayın organlarında çalıştığımız zaman, hem bu organlardaki kendi şahsi davranışınız mutlak surette işçi sınıfı partisinin, yani Türkiye İşçi Partisi çizgisine ters düşmeyen nitelikte olacaktır, ona paralel, ona uygun olacaktır, hem de biz içinde çalıştığımız kitle organlarında parti görüşlerini kabul ettirmek, örgütün de

4.3.3. Eski TİP üyelerinin TİP'in İdeolojisini Değerlendirmeleri

4.3.3.1. 1961–1971 Döneminde TİP

TİP'in sosyalizm anlayışına yer verilmiştir. Bu bölümde eski TİP'lilerin 1961–1971 döneminde TİP'in sosyalizm anlayışını nasıl değerlendirdiklerine yer verilecektir. İlk dönem TİP'in ideolojisi ile ilgili genel düşünce TİP'in sosyalist bir parti olarak kurulmadığı bunun süreç içinde şekillendiğine dair olmuştur.

“TİP sosyalist parti olarak kurulmadı. Sonradan sosyalizmi benimsedi tüzüğünü programını hazırladı. TİP'in ana hedefi değişmedi. Belki parti içinde küçük nüans farklar olabilir ama genelde bilimsel sosyalizmi, seçimle iş başına gelmek ilkesini savunuyordu” (12).

“Sosyalist bir parti olmadı süreç içinde gelişti. Hatta diyebilirim ki legal koşullarda ne kadar olursa komünist bir parti oldu. Bu benim gibi insanlar için beklenen bir şey oldu şaşırtıcı olmadı, beklemeyenler de çekip gittiler sonunda” (6).

“Bütün eski 50 tevkifatından daha önceki yasaklardan geçmiş bir ideoloji, çok tedbirli çok ürkek, partili 15 milletvekili meclise girene kadar sosyalizm demedi parti adı toplumculuktu. Şimdi buradan bakınca tuhaf görünüyor ama... Tabii ki

bir bütün olarak parti çizgisine paralel davranışlara girmesinin sağlamla, bu yönde çalışmakla yükümlüyüz.

Bunun dışında da özel hayatımız diye bir ayırım yapamayız. Partili olma örgütler dışındaki günlük hayatımızı yaşarken de etkisini gösterir, göstermesi lazımdır ve en ayrıntıya ilişkin, en bireysel görünen davranış ve şartlarda dahi bu kuralı göz önünde tutmamız gerekir. Çünkü sosyalizm, bilimsel sosyalizm, bildiğiniz gibi bütün toplumsal faaliyet alanlarını kapsayan bir düşünce sistemidir. Sadece ekonomiye ilişkin değildir. Bilimsel sosyalizm açısından ahlak konularında da görüşler vardır. Sosyalist açıdan aile anlayışında, karı-koca münasebetleri anlayışında, kadın erkek ilişkileri anlayışında, anne-baba ve evlatlar ilişkileri anlayışında, komşuluk-ahbablık-arkadaşlık ilişkileri anlayışında da söylenecek öneriler, ortaya sürülecek değerler ve ölçüler vardır. Binaenaleyh bütün davranışlarımızda daima bir sosyalist gibi düşünmek ve sosyalizm gereklerine göre hareket etmek mecburiyetindeyiz; bu benim özel hayatım, parti hayatı ayrı, bu benim sendika, mesleki kuruluş, gençlik örgütü hayatım, faaliyetim, parti faaliyeti çizgisi ayrı, bunlar hiç kabul olunmayacak ayrışimler, farklılıklar ortaya sürmektedir. Tam tersine İşçi Partili olmak demek, bilimsel sosyalizmi kabul etmiş bir İşçi Partisinin üyesi olmak demek, bu sosyalizmi hayatımızın bütün alanlarında dikkate alıp, ona göre hareket etmek, uygulamaya çalışmak demektir... Unutmayalım ki birinci propaganda aracımız kendi kişiliğimizdir. Eğer kendi kişiliğiniz etrafa gücen ve inanç vermiyorsa saygınlık telkin etmiyorsa, itimat doğurmuyorsa, istediğimiz kadar en güzel, en doğru kuramsal sosyalizm önerilerinde bulunalım, bunların hiçbir etkisi olmaz. Önce biz İşçi Sınıfı partili olarak çevremizde itimat edilir adam, üçkâğıtçılığa hiç tenezzül etmez; yiğittir, cesurdur, cömerttir, fedakârdır, başkalarına yardım eder yollu bir izlenim yaratmak mecburiyetindeyiz” (Selam Olsun Türkiye'nin Aydınlik Geleceğine 1976, 55–57).

sosyal demokrat değil ama sosyalist bir parti değildi, ilk parti Aren -Boran muhalefeti ile Marksist çizgiyi bulmaya başladı” (7).

“Tüm sosyalistler için o dönem Sosyalizmin Türkiye’de kişiliğinin oluştuğu kendini kabul ettirdiği bir dönemdir diye düşünüyorum Tip’in fonksiyonu olarak görüyorum zaten onu. O günün şartlarına göre en ileri çizgi olarak görüyorum” (11).

“Gerek Aybar gerek diğerleri hem demokratik hak ve özgürlükleri ön planda tutuyorlar hem demokratik yoldan iktidara gelmeyi savunuyorlar, hem de demokratik olarak çekilmeyi savunuyorlar, hem de Marx’ın Lenin’in düşüncelerini parti içinde ısrarla savunuyorlar. Bir nevi reel sosyalizmle Türkiye’nin demokratik liberal sol hareketi arasında bir uzlaşma kurulu örgütü olarak görüyorum” (9).

TİP’in 1964 yılında hazırlanan programı o yıllarda eleştirilmiştir.

“Şimdi öyle şeyler var ki programın içinde sonradan okuyorum insanın gelişmesini komünist toplumda olması gereken şeylerde var parça parça. 1969’da yeni parti programı tartışılması var. 1964’teki program yetmeyebilirdi; ama parti programı ne pratik yapılmış geçmişten bir şey yok... İşçi partisinin yanlışlıkları olabilir hepsi orada yetmişti. Sosyalizmi kademe kademe geliştirmiştir. Onlarda da kabahat yok şartlarla alakalı” (1).

“Anti-kapitalist olmasına rağmen TİP programı sosyal demokrattı”(8).

Farklı sol görüşleri çatı altında toplayan solun çoğulcu yapısını sağlamış bir parti olmuştur. *“Üyelerimizin çoğu küçük esnaflar zanaatkârlar en çok terziler vardı bu insanlar arasın Cuma namazına giden oruç tutan insanlar vardı, partide bayramın inci günü bayramlaşma yapardık. Çok sahici bir şeydi bu. Siz bunu yap gibi yaparsanız iyi de yapınıza uymuyor birinci Tip’in bu yanını çok önemsiyorum hayatın çok içinde bir partiydi... Her türlü muhalefeti tip temsil ediyordu. Çünkü diğer partiler o güne kadar, AP, CHP, DP, yol getireceğiz çeşme getireceğiz dedi. TİP ilk defa bambaşka bir şey söyledi. 1965 seçimlerinde Aybar Türkiye’nin 35 milyon metre kare vatan toprağı Amerika’nın işgali altındaydı ben bunu seçim çalışmalarını yaptığım Nallihan da bir köy kahvesinde dinliyorum. Bomba etkisi yarattı. Konuşma bitti ben kalktım konuşmaya başladım beni hiç kimse dinlemiyor bana soruyorlar nasıl işgal altındayız neresi işgal altında bizim ordumuz yok mu? Türkiye de siyasi afişlerin en başarılı iki örneği vardır benim kanaatimce biri AP’nin*

afişi yeter söz milletin biride işçi partisinin afişi “ekmek partisi işçi partisi” çünkü o zamanlar bir şey vardı. İnsanlara hangi parti deyince ne partisi biz yoksul gariban insanlarız biz ekmek partiliyiz derdi. TİP bunu yakaladı, 1965 tipe oy veren insanların bazıları büyük bir ihtimalle anti-komünistti, Tip’in içerisinde de vardı, imam üyelerimiz vardı mesela bizim, reel sosyalizm de din bağdaşmaz ama öyle değildi. Yani burada bir sahici dediğim oydu” (6).

“Bir toplumun içinden bazı problemlerle uğraşarak gelip sosyalist olanlarla, zaten Marksist olanların birleşiminden meydana geliyor TİP böyle olunca sosyalizm çoğulcu çok renkliydi. Bir kilit taşı vardı mesela sendikacıların desteğiyle Anadolu’daki partilerin desteği ile onların öne çıkarmasıyla Aybar, Boran, Aren bunlar bir kilit taşı rolü görüyorlardı insanlar bunların ağızına bakıyordu. Herkes onları dinliyordu. Sosyalizm fikriyatı onların ağızından dile getiriliyordu. Bu arkadaşların görüşleri ağırlıklı olmakla birlikte farklı ağırlık merkezleri vardı bir koalisyon partisi olarak tanımlayan ağabeylerimiz var. Kürt demokratik hareketinin liderlerinin katıldığı köylülerin katıldığı böyle bir çoğulculuğa sahipti. Esas itibari ile bu çoğulculuk onun zenginliği idi ama farkında değildi. Herkese hâkim olan görüş 1917 Ekim Devrimi ve Leninizm olduğu için. Leninizm’in de biz monolitik yüzü ile biz karşıya geldik biz durmuş oturmuş bir devrim ve onun kitapları bize yansıdı, mesela Rus devrimciliğinin çoğulcu zamanlarını biz sonradan öğrendik. Hâlbuki o da çok zengindir çoğulcudur. Daha çok şöyle bir görüş vardı, bütün solda esas itibari ile doğru tektir bu doğruda o zaman Lenindi o ağırlığını koyduğu için devrim başarıya ulaştı. Türkiye’de de olacak olan oydu. Türkiye’de de doğru tektir doğru çok olamaz. Şuanda TİP çizgisi doğrudur diğerleri yanlıştır, daha sonra da boran çizgisi doğrudur diğerleri yanlıştır. Böyle ayıklana ayıklana, çoğulcu yapıdan monolatik yapıya doğru gitti. 17 Ekim geleneğinin etkisi vardı. TİP çoğulcu çok renkli koalisyanaya dayanan farklı toplumsal ve politik hareketlerin kendini genel itibariyle sosyalist olarak ifade sosyalizmin çoğulculuğu ve çok hayırlı bir çoğulculuktu” (16).

TİP’in oluşturduğu çoğulcu yapı içerisinde zamanla ideolojik ayrışmalar meydana gelmiştir

“TİP’i, bir tip ittifaklar partisi olarak görebiliriz. Çok geniş bir yelpazede komünizm tarifinden daha genişdi. Söylenen şeyler vardı. Bu çok insanı kucaklıyordu.

Köylüleri kucaklıyordu. Mesela Kürtler niye geldi partiye? İlk defa siyasi bir parti Kürt meselesini dile getirdi ve ona sahip çıktı. Sendikacılar geliyordu zaten partinin kurucuları. Gençler geliyordu. İdeolojik hat netleşmeye başlayınca ayrışmalar doğal olarak oluyordu. Ama bu bir kader değildi. Bu durum öngörülüp daha az fire ile daha sağlam belki bir tarihi olabilirdi partinin” (6).

“ 1968'e kadar sosyalizmi yaygınlaştırma ve kazandırma işlevi devam eder. Daha sonraki dönem TİP'in duraklama dönemidir. Ayrılıklar başlar. Bu dönemde TİP iç sorunlar nedeniyle Fransız öğrenci hareketlerinin uzağında kaldı. Çekoslovakya işgali, silahlı mücadele fetişizminin güçlenmesi. 1969'da TİP'in gerileme dönemidir. Ayrı politik hareketler güç kazandı. TİP'in yeniden güçlenmesinde 15–16 Haziran³⁹ olaylarının etkisi ve TİP'in baştan beri söylediklerinin gerçekleşmesi yeni bir etki yaratır. Dördüncü kongrede bu süreci etkiledi. Sosyalist hareketler çok başlı ve gençlik hareketleri çok güçlüydü. Kendi siyasi örgütlenmelerini kurdular. Politik kan çok hızlı akıyordu ve hızlı bir olgunlaşma, sert mücadele, devrimcilik anlayışı var. Gençliğe karşı saldırı artınca silahlı mücadele artar. TİP dördüncü kongrede Kürt halkının varlığını tanınması ve doğu mitingleri propagandası çok etkili oldu. Bu kongrede sosyalist aydınlar, sendikalılar ve Kürtler TİP içindeki ortaklığı bitiriyorlar. Kürt hareketi kendi siyasetine gitti. Geriye kalanlar da Faşizme karşı kampanyayı savundu ama yalnız kaldı” (1).

“ İlk çıkışta sloganlar gayet popülist, çok da derin analizler yapmayan bir sosyalist anlayışı vardı. İşte toprak reformu, nasırlı elleriyle işçiler mecliste, sendikal haklar gibi. Ama Türkiye'deki hızlı gelişimlere ayak uyduramadı. O yüzden TİP'ten bir dönem sonra gençler de ayrılmaya başladı. Onun için

³⁹ Haluk Yurtsever TİP'in 15–16 Haziran olaylarına katılımıyla ilgili şu yorumu yapar; “Adının başında ‘işçi’ sözcüğü olan bir parti için çok önemli olması gereken Türkiye İşçi sınıfı tarihinin görkemli eylemi 15–16 Haziran TİP' in sınıfa ve yığın eylemlerine yabancılığının çarpıcı bir kanıtı oldu”(2008: 72). Fakat Yurtseverin bu görüşüne doğrulamayan düşünce şu şekildedir: “birçok kalem tarafından basında hep anlatılır. 15–16 Haziran olaylarına gençler gitti hep destek verdi TİP desteklemedi. TİP zaten bizatihi olayların içinde, yani burada sanki TİP'liler sınıfın dışında insanlarmış da gelip lojistik destek verecekler gibi. İşçi önderlerinin ya da katılan işçilerin sürükleyicileri hep TİP'li işçiler, TİP'lilerdi”(N.Dinler ile kişisel iletişim 23 Ağustos 2011). Hem yukarıda ki görüşmecinin verdiği bilgi hem de Dinlerin söyledikleri Yurtseverin bu görüşünün tam tersi doğrultudadır.

daralmaya başladı. 1971 e gelindiğinde MDD'nin ortaya çıkması, Aybar-Aren bölünmesi vb. bütün bunlar oturmuş olmamanın sonucu. O yüzden partinin sosyalizm anlayışı yıldan yıla değişti. Mesela MDD'ye karşı sosyalist devrim anlayışı çıktı falan. Politik inisiyatifi önde götüremedi, arkadan geldiği için oldu. Tabi o dönem TKP ile kavgalar da vardı. Böyle bire curcuna içinde ne kadar teori üretilirse üretilsin yürümüyor. Arkasından 1971 darbesi geldi” (4).

TİP' 1960'ların sonunda genel olarak öğrenci hareketlerinin geri planın kalması konusunda eleştirilmiştir. Bu konu ile ilgili farklı bir görüş ise şu şekilde olmuştur.

“O zaman hakım sınıflar partinin üzerinde şey gibi duruyordu. Parti ister istemez sorumlu davranmak istedi, ama genç arkadaşlarımız herhangi bir sorumluluk içinde olmadan hareket etmek istediler. Sen bunu parti olarak yapamazsın. Parti öyle olaylarla yaşıyordu ki. Mesela Silifke'de 24 üye var o ilçede bir üst teğmen geliyor ve ilçedekilerle arkadaşlık kuruyor. Diyor ki siz iktidara geldiniz oy aldınız mevcut iktidar size yönetimi devretmese ne yapacaksınız? O zaman savaş hakkımız doğar diyorlar. Peki, sen savaşmasını bilmiyorsun nasıl yapacaksın bunu deyip, partili üyelerin bir bölümüne ormanda silah talimi yaptırıyor. Bize cumhuriyet başsavcılığından yazı geliyor böyle bir olay olmuş. Parti de böyle olaylar vardı. 1969 seçimleri için seçim sandıklarında nasıl görev yapılacağına dair üç sayfalık bir posta illere gönderildi. İzmir'e giden zarfın içinden baksa şey çıktı. Postacı ilçeye getiriyor aynı anda polisler geliyor. Zarfın içinden çek çıkıyor Bulgaristan'dan yardım geliyor diye. Böyle şeyler olunca TİP daha temkinli sorumlu davranıyor tabi ki bu olaylarda geri duruyor gene görülüyordu ama böyle değildi, parti yapması gerekenleri yapıyordu” (12).

TİP'te yaşanan ideolojisinde yaşanan Aybar-Boran ayrılığı eski TİP'liler tarafından farklı görüşlerle değerlendirilmiştir.

“Boran Marksizm'i Leninizm'i savunuyor. Aybar da altyapı üstyapı ilişkilerinde üst yapının alt yapı üstünde çok büyük belirleyici etkisi olduğunu savunuyordu.” (9).

“Boran Uluslar arası bir hareketin parçası olmak, sosyalist olunursa böyle olunur anlayışı vardı. Aybar ise başka bir çizgi, daha özgün bir çizgi Lenin'e karşı çıkıyordu daha özgür bir parti, bu uluslararası alanda da aşağı yukarı o dönemde

çıktı. Avrupa'da da o dönemde, Sovyet sosyalizmine karşı daha özgür bir sosyalizm anlayışı (Avrupa komünizmi) ben o dönemde yüksek sesle söylemedim ama Avrupa komünizmine ben sempatiyle bakmışım. Partide söylemezdim atılırsın, ben hatta yıllar sonra düşündüğümde Avrupa komünizmi başarılı olsaydı belki Sovyetlerde etkileyecekti, katkıda bulunacaktı ve belki de sosyalizm çökmeyecekti” (3).

“Sonradan Aybar bazı konularda haklı çıktı. Mesela sosyalizm konusunda” (2).

“Türkiye özgü sosyalizm kesinlikle bana göre değil ben Aybar'ı da tanıdım onunla da tanıtım bana politikacı sahtekârlığı gibi geliyor halkın değerleri ile sosyalizme ulaşmak, hayır sosyalizmde her halkın değeri aynıdır. Zaten sosyalizm kendi rengini alır Küba ile Sovyetler de aynı değildi, Çin çok farklıydı. Özel olarak bunu zorlamak popülizm gibi geliyor o tavizin sonu yoktur. Sosyalizm o güzel değerleri halkı zaten cezp eder zaten herkese yeter. Aynı şeyi kıvılcımlı denedi. Türkiye ye özgü sosyalizmi ama olmadı. Gerçeği oldu gibi söylemek zaten o gerçeğe uygundur zaten o gerçek kendi içimizden çıkıyor. Ben Fransız gerçeği ile bir şey anlatamam zaten, bilmemde benim gerçeğim Türkiye gerçeğidir. Türkiye'nin bölgelerinde bile yemeklerimiz bile farklı. Niye Marksizm bunlara farklı geliyor ben gerçekten anlamıyorum. Her şeye o kadar açık ki” (7).

Aybar'ın gençlerin okuduğu kitaplarla ilgili yorumları da önemli tartışma konusu olmuştur. Bu konu ile ilgili iki farklı görüş şu şekildedir.

“Aybar popüler kültürü desteklerken, muhalefet temel eserlerin okunması yönünde Marx, Engels, Lenin gibi” (10).

“O zaman Aybar'a biz karşı çıktık evet onun ifadesine... Sosyalizmin zaten yapısında insancılık vardı. Sosyalizm insanlık için insanlık sosyalizm için tartışması vardı. Aybar sosyalizm insanlar için derdi insanlar sosyalizm için değil bu tartışma biz işçilere çok derin geliyordu. Aybar'ın bir kitap okumayın diye bir şeyi vardı. Hâlbuki o öyle değildi. 1965–1970 arası solda müthiş bir sol yayını başladı ve tam anlamıyla tercüme edilemiyordu yanlış tercüme edilemiyordu. Bir gün Çankaya kongresinde her kitabı okumayın dedi. Bu giderek partililere kitap okuma diye söylendi deniliyor. Onun farklı bir şeyi vardı. Bazı arkadaşlarımız kendilerini Sovyetler birliğine daha yakın görüyordu. Aybar da tam bağımsız görüyordu kendini bir bloğa bağlı olmadan sosyalizmin savunulacağını söylüyordu

Çekoslovakya işgali için 5'li önerge verildi bu eleştiriler doğru mu yanlış mı diye tartımsa diye bir itilaf çıktı. Biz karışmayalım bizim dışımız da bir hareket şeklinde bir itilaf çıktı. Parti içindeki ilkelerin tartışılması dışında Çekoslovakya olayları TİP'i tetikliyor” (12).

MDD hareketi de TİP'i önemli ölçüde etkilemiştir.

“Gerçekten partinin çizgisi demokratik devrim diye bir şey tanıımıyordu, direkt sosyalist devrim bu samimi çizgisiydi. İkincisi de Bence Mihri parti çizgisine karşı bir şey çıkarmak için demokratik devrim diyordu. Bunu askerler yapmayı düşünüyordu partinin en büyük meziyetlerinden biridir hiçbir zaman 27 Mayıs dâhil askeri darbeye pirim vermemiştir. 12 Mart'ta herkes askeri alkışladı, parti 12 Mart'a karşı tavrını aldı” (7).

TİP'in birinci döneminde yer almayan görüşmeciler ise TİP'in ilk döneminin genel olarak şu şekilde değerlendirmiştir.

“Türkiye'ye 1975'te geldim ve TİP ile tanıştım.. Bence TİP 1971 de ideolojik olarak donanımlı değil sadece sendikaların tepki olarak kurduğu partinin, 15 milletvekili çıkarmış, 15 milletvekili ile parlamentoya girilmiş ve çok da güzel şeyler de yapılmış. Kitlel olarak bakıldığında ideolojik olarak donanımlıda değil sandığım kadarı ile. Şimdi çocuk doğuyor, büyüyor ölüyor ama bu doğma büyüme ve ölme aşamalarında bir sürü farklılıklar var. Çocuk doğduğun anda yürümeye başlamıyor, işte emekliyor. TİP'in böyle bir süreci olmuş. Arkaya dönüp baktığımda, tarihe baktığımda o emekleme süreci içersinde işte doğurgan olarak iki parti görüyorum, biri TİP biri CHP. Mesela CHP'den bu AP, Adnan Menderes'ler, Celal Bayar'lar doğuyor. Solda da ana parti doğurgan olarak TİP görüyorsun işte oradan da MDD'ciler çıkıyor, Dev-Yol, Dev-Sol... Ama şeyi kaçırmış. Burjuvazinin bir parçası var ya böl parçala yönet politikası onu da iyi kulammış yani dün işte Mihri Belli ölmüş⁴⁰ sanki Mihri Belli bu ülkeye çok güzel şeyler yapmış. Doğru sosyalizm mücadelesinde verdiği doğru şeyler de vardır. Ama Türkiye'deki sol tarihinde bakıldığında, Türkiye işçi sınıfına çok büyük zararları da olmuştur. Bunlarda kayıtlara geçiyor geçsinde istiyorum zaten herkes ölünün arkasından hep çok güzel şeyler söylüyor ya bu iki yüzlülük, riyakârlık. En çokta ona kızıyorum. Herkesin

⁴⁰ Görüşmelerin yapıldığı dönemde Mihri Belli 16 Ağustos 2011'de hayatını kaybetmiştir.

hakkını vereceksin Behice hanımında vereceksin Aybar'ın da vereceksin, Mihri Belinlinde bunların hayatta neler yaptıklarına bakacaksın” (13).

“İlk dönemin kapsayıcılığı bugün bana önemli ve anlamlı geliyor ve örnek alınması gerektiğini düşünüyorum. Programından ziyade topluma değme biçiminin şeklidir. İşçi emekçi çalışan memurdan yana küçük esnaftan yana Kürt'ten yana bir tutum sergilemiştir. Değişik kesimleri bir arada tutacak bir zemini koruma düşüncesinin takip edilmemiş olması TİP'in başarısının sürekliliğinde engel teşkil etmiştir” (15).

Yukarıda yer alanlar doğrultusunda TİP 1961–1971 döneminde ki ideolojik çizgisi 10 yıllık süreçte hem TİP'in kendi içerisinde yaşadıkları, hem de Türkiye'de ve Dünya'da sol adına yaşanan gelişmelerden etkilenmiştir. Bunun yanı sıra TİP'in ideolojik anlayışını eski TİP'liler o dönemde kendi buldukları tarafa göre değerlendirmişlerdir.

4.3.3.2. 1975–1980 Dönemi TİP

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye İşçi Partisi 1975–1980 dönemi ve başlığında parti ideolojisine yer verilmiştir. Bu bölümde eski TİP'lilerin TİP'in sosyalizm anlayışını değerlendirmelerine yer verilecektir.

İkinci dönemde TİP ideolojisi ile ilgili ortak görüş TİP sosyalist çizgisinin ilk döneme göre daha nettir fakat ilk dönem TİP gibi kitlesel bir tabana ulaşamamış olduğu konusunda olmuştur. İkinci TİP'te sosyalizm anlayışının ikinci dönemde daha belirgin olması birinci dönemde yaşanan sürecin sonucu olarak görülmektedir.

“Zamanla bir eser yazdınız o eserin üzerine devamla çalışıyorsunuz herhalde onu zamanla biraz daha geliştirirsiniz. Sosyalizm komünizm Daha belirgin bir şekilde sözde yazılarda olabilir. İlk dönemki partinin programı ve tüzüğü esas aldılar. Aynı yöneticilerdi, eski TİP'te görev yapmış arkadaşlarımız bir bölümde yine bilimsel sosyalizm etrafında toplanmış arkadaşların kurduğu bir partiydi” (12).

“Bana göre gerçekten ideolojik olarak içerisini ikinci TİP'te doldurdu zaten büyüdü delikanlı oldu, yani kişiliği oturdu. Doğma büyüme emekleme o süreci tamamladı. Kişiliğini kazanmıştı tekrar 1980 darbesi oldu” (13).

“İkinci dönemde baştan sona belirleyici olan Behice Borandı. Ve Behice Boran Marksist Leninist çizgiyi savundu netti... Çıkarılan kitaplar dergilerin hepsinde Sovyet yayınları ön planda tutuluyordu. Marksist Leninist ideolojiden ödün vermeyen bir çizgi vardı. Bazı arkadaşlar partiden uzaklaştırıldı” (9).

“Çok daha tanımlı ama çok tuhaf bir şey var, bu nasıl izah edilir bilmiyorum. Parti Marksist Leninist çizgiye gittikçe onunla ters orantılı olarak kitlesel desteğini kaybetti” (6).

“Marksist Leninist’tir doğrunun tek olduğuna inanır. Partide de politik birliğe inanır. O yüzden politikadaki farklılardan hoşlanmaz fikirlerin tartışılmasında konusunda müsemmanın sınırı vardır. Mesela boran farklı fikirlere özen gösterir farklı fikirleri teşvik eder ama onunda sınırları vardır Tartışma bir yerde bitmelidir. Doğrudur tartışma bir yerde bitmelidir. Çünkü Politika depolanan bir şey değil, bir anı değerlendirmek gerekir. Karar almanız uygulamanız gerekir ama bu insanların politik farklılıklarını terk etmek anlamına gelmez. Farklı noktaları belli bir noktada uzlaştırmak belki bir çizgide somutlaştırmak gerekir. Bizde hala olmuyor. Çoğulculuk şahane bir şey. Tartışma sonsuza kadar gitmez çünkü bir politik durum sonsuza kadar gitmez. Bir karar vereceksin ama farklılıkları koruyacaksın. Sonra geri dönüm farklı fikirlerini göreceksin şu tarafını göremedik diyeceksin çünkü her dönemde görmediğin bir şey olur. Dolayısıyla TİP monolitikti. Bununda kökleri 1971 öncesindeki çoğulculuğun pozitif bir enerjiye dönüştürülemediği olmasıdır. 1971 öncesindeki çoğulculuğun tüketici yıpratıcı çatışmacı insanları bütün politik faaliyetten ayrı tutan yani partiyi Her politik akımı çalışmaz durumuna getiren tepki nedeniyle çoğulculuklardan bir şey çıkmaz fikriyatı ile 1975 ten sonra kurulunca parti esas itibari ile Marksist Leninist bir parti olarak kuruldu. Kökleri de 1971 öncesi yıkıcı tartışmalarda aramak gerekir” (16).

Kitlesel desteğin alınamaması sebepleri ise şu şekilde değerlendirilmiştir.

“İşçiler çekilmişlerdi artık. Gençler ve eski dönemden Tıp in eski yöneticileri bir ara gelip çalıştılar bir ara. Ama o yerel hava kaçmıştı. Daha içine kapalı yaşamaya çalıştı. Genelde 1960’lardan itibaren işçi yoğunluklu yerler hep sağa kaydılar. Bugün de görüyoruz. İkinci partide taban oluşturmakta güçlük çekildi. Fazla teorik kalmak olabilir sebebi. İşçi kesiminin içine nüfuz edemedi. Dediğim gibi benim ilk Beykoz’da tanıdığım işçiler işçi sınıfının içinde. Onların

dilini konuşan onların arasında yalayan ve onlarla kavga eden 24 saat partili onlardı. Ama tabandaki işçi sayısı azaldıkça... 1975 yılında mahalle bazında o gücü kaybetti. Teoriği pratiğe yansıtacak aygıtlara sahip değildi” (4).

“Sinan Cemgil, Mahir Çayan... gibi 1968’de adı önemle alınan insanlar vardı. Herkes farklı yollara gitti. İkinci TİP bir başka hareket olarak başladı. Birliği başka kulvarda herkesi kapsayan bir birlik değildi. Dünya işçi sınıfı ve komünist birliğini destekleyen ve faşizme karşı olan bir cephe oluşturdu” (10).

Yine bu dönemde TİP’in kendi içerisinde yaşadığı sorunlar etkili olmuştur.

“İkinci TİP’ten o kadar çok insan geldi geçti ki parti sistemini kuramadılar” (1).

“O zaman Behice hanımın başkanlığında parti kurduk. Kalabalık da bir kurucu kitlesi oluştu. Ne bileyim hep beraber öne geçmek için hareket ettiler. 2. dönemde sosyalist düşüncüyü tartışmaya vakit bulamadık teknik yönden. Cenazeler vs.. bir takım şeyler. Her birinde Behice Hanım emperyalizme karşı mücadelenin altını çiziyordu fakat ne yapmalı ya dair tartışmaya vakit bulamadık” (2).

Yukarı da örnekte de yer aldı gibi o dönemin sol hareketle içindeki durum TİP’i de etkilemiştir.

“İkinci dönemde bütünüyle Marksist bir partiydi. İkinci dönemde çizgisini buldu ama bu arada 1972 de... TKP atılım hareketine başladı. Sonra TSİP kuruldu, 1968’de gençlik hareketleri başladı. Ayrılmalar başladığı anda, o zaman bir tek TİP vardı, bütün aydınlar TİP’liydi. 1969 kadar da böyleydi. MDD hareketi falan başlayınca değişti bu parçalanmada dışa dönük örgütlenme kitleye dönük örgütlenme yerine birbiri ile rekabet meselesi ile sol enerji kaybetti” (7).

“Komünist parti niteliğindeydi... 1975’te zaten bölünen ve ciddi sosyalist parti rekabeti, işçi sınıfı sosyalizmine daha çok komünist bir parti gibi bakan bir partiydi. . Bu nedenle eğitime kuruluşu ile beraber daha çok önem verdi. Parti okulları kuruldu. Aynı zamanda TKP, TSİP ile aynı kulvarda hareketini sürdürüyordu. Dev-Genç’in Dev-Yol olarak sürmesi, Maoculuğun çeşitli şekilde çıkması, daha bölünmüşlük ve rekabet vardı. 1975 çatışmalar ve rekabet içinde geçti. Sol hem kendi arasında hem de dışa karşı sert bir dönem yaşıyordu. TİP 1977 seçimlerinde beklediği sonucu alamadı. TSİP ve TKP ile birleşmeyi

hedefleyen politikaları gündeme aldı. İnişli çıkışlı olsa da son dönemde tek parti tek cephe politikasında, gene ayrılıklarda oluyordu bu dönemde” (10).

“Solda amansız bir rekabet vardı iğrenç boyutlara varmıştır en ahlaksızca şeyleri yapmıştır. Bu rekabet ortamında da mücadele kalitesini kaybetti” (6).

Dönemin iktidarlarının da sol harekete karşı tutumu etkili olmuştur.

“ İktidarın çok hunhar bir saldırısı vardı. Akıl almaz bir gaddarlıktaydı, tabii onunda etkisi var ama bütün dünyada böyle olmuştur. Hareketlerin birbiri ile didişmesinde çok az farklılıklar vardı” (7).

Sadece birinci dönemde yer alanların ikinci döneme bakış açısı ise şöyle olmuştur.

“İkinci TİP’te yoktum, tarihler geçtikten sonra pek onu anlatmayalım. Genel nedenleri var çünkü artık bizim sosyalist bir çizgide kalabildi dediğimiz grupların kendi içinde bile artık bir takım çatışmalar başlamıştı hiç birisinden yana olmamak ideolojik olarak kendi kafana göre doğrunun yanında olmak veya orada kalmak diye düşünülebilir. İkinci dönem TİP’in ömrü pek kısa oldu Birinci tip kadar da fonksiyonel olmadılar” (11).

TİP bu dönemde ideolojisine yönelik eleştiri ise döneme parti içi duruma demokratik merkezîyetçilik konusunda olmuştur.

“TİP tamamen bilimsel sosyalist bir partiydi. 1970’li yıllarda kurulan bütün yapılanmalarda demokratik merkezîyetçilik savunuluyordu. Ama bu hiçbir zaman gerçekleşmiyordu. Bu konular bütün il ilçelerde tartışmalar oldu fakat tabanı karar alma sürecine katmak çok güçtü. Partide çalışma ekipleri vardı ama el yordamı ile demokratik yan ortaya çıkarılmaya çalışılıyordu Merkezîyetçi yapılanma öne çıkıyordu. Kongrede tavsiye sistemi ile seçime gidiliyordu. Ama bu bütün yapılanmalarda böyleydi. Çoğu örgütler tabanın nasıl bir yapıya sahip olduğunu bilemezdi ama TİP bunu biraz daha biliyordu. Kadroları 12 Mart’tan önce geldiği için örgütlenme modeline daha hâkim kişilerdi” (14).

TİP ikinci döneminde parti içerisinde tartışma konusu olan konulardan biride “Tek Parti Tek Cephe” konusu üzerine olmuştur. Bu konuda yapılan genel değerlendirmeye şu şekilde yer verebiliriz:

“1979 da belge olarak çıkan Tek Parti Tek Cephe belgesinin iki tane önemli noktası vardır. Bunlardan bir tanesi TİP işçi sınıfının tek partisi düşüncesinden

vazgeçmiş. Bilimsel sosyalist platform tarifi yapmış. Kendi dışında en az iki partiyi daha bu sürecin içinde görmüş bunlarla birleşme hedefi ortaya koymuştur ve onun dışındaki güçlerle cephe politikası içinde bulunmayı önemli gören bir yaklaşıma gelmiştir. Bu önemlidir. İkinci olarak ideolojik miras anlamında önemli nokta bir devrim gündeme geldiği zaman sosyalist devrim olacak mı fikrinden esas itibari ile ayrılmıştır. Burada hiç kuşkusuz Sovyetler Birliği'nde Komünist Parti'sinin etkinliğinin yansımaları olduğunu tespit etmek gerekir. Aynen kapitalist olmayan kalkınma modelinde olduğu gibi bu ara demokratik devrimler teorisi bundan sosyalizme varılacağı düşüncesi hatta kısmen Doğu Avrupa'da gerçekleşmiş demokratik halk devrimlerinin esasında bunun bir parçası olduğu iddiaları bu düşüncenin TİP tarafından benimsenmesinin koşullarını yaratmıştır. Ama bugün dönüp baktığımız zaman bu yaklaşımın yerine oturan çizgisinin bunun bir devrimci aşamadan ziyade bir demokratikleşme sürecinin derinleştirilmesinde karşılık bulduğunu söyleyebiliriz. TİP açısından da tek bir parti olduğu ve diğerlerinin genel kabul görmüş şekli ile anafor akımlar haline dönüşeceği beklentisinin gerçekleşmemiş olması TİP aslında kendi yaşadığı toplumda hem kendisine hem sosyalist hareket toplam olarak sola yeniden bakmasının koşullarını yaratmıştır. 1975 kuruluşunun yanlışlığı diye bir iddia söz konusu değildir ama 1975'teki TİP'in iddialarının büyüklüğü ile TİP seçimlerde aldığı oyun sınırlılığı arasındaki fark bu toplamın ele alınışındaki bir farktır. Çünkü esas itibari ile klasik olarak Leninist Bolşevik parti modeli benimsenmiş parti ideolojik politik örgütsel olarak zaman içinde bu niteliğe kavuşacaktır. Bu süreçte doğal olarak bunla uygun olmayan unsurlardan arınacaktır düşüncesi esasında partinin gücünün bu değişik grup ve çevrelerinin ittifakından oluştuğu gerçeğinin görülmesine engel olmuştur. Bu nedenle TİP'in 1975–1978 arası savunduğu biz ana partiyiz öbürleri anafor akım olacaktır görüşü, takip etmiş ve bundan bir sonuç elde edememiştir” (15).

İkinci dönemde TİP'in sosyalizm anlayışı Eski TİP üyeleri tarafından değerlendirilmiş. Parti genel olarak ilk dönem TİP ile karşılaştırılmış ve farklılıklar, eleştiriler belirtilmiştir.

4.3.4. TİP Sonrası Örgütlü Mücadele

“1994 yılında partisiz kalmanın getirdiği sıkıntılar oldu hayatımda, depresyona girdim” (1).

“İnsan bir kez örgütlü olmaya alışınca devam eder” (7).

“Çağımızda insanlar yaşamlarının önemli bir bölümünü çeşitli örgütlerde ve o örgütün bir üyesi olarak geçirmektedirler. İnsanın her etkinliği bir örgüt içindedir veya örgütle bağlantılıdır” (Açıklan’dan aktaran: Bakak vd., 2004: 5). “Bir kitle hareketi ise, sonsuza kadar süren bir araç görüntüsündedir ve ona katılanlar, bir hayat boyunca o yolda yürümek üzere katılırlar” (Hoffer, 2005: 132). Bu süreç siyasi parti aracılığıyla devam eder.

Türkiye İşçi Partisi ilk dönemde parti kapatılmasının ardından bazı üyeler yollarına 1975 yılında kurulan TİP’te veya bunun dışında kurulan örgütlenmelerde devam etmişlerdi. Ve yine bir tercih olarak parti üyesi olmadan dışarıdan destekleyerek siyasi yaşamını sürdürenlerde vardı.

“İkinci TİP’te yoktum, tarihler geçtikten sonra pek onu anlatmayalım. Bizim sosyalist bir çizgide kalabildi dediğimiz grupların kendi içinde bile artık bir takım çatışmalar başlamıştı hiç birisinden yana olmamak ideolojik olarak kendi kafana göre doğrunun yanında olmak veya orada kalmak diye düşünülebilir” (11).

“İkinci partide kuruluşunda bulundum ama ben görev almadım. Farklı bir görüşüm vardı daha geniş tabanlı daha geniş biçimde bir parti. Fakat arkadaşlarımız yine eski partililerle birlikte kurulmasını uygun gördü ama ben onu uygun görmedim. Ama destekledim çünkü daha önce savunduğum fikirlerin amaçlandığı bir partiydi” (12).

İkinci dönem TİP’in kapatılmasının ardından, eski TİP’liler 1987 yılına kadar illegal olarak örgütlülüklerine devam ettirmişlerdir. Bu süreç aynı zamanda TKP ile birleşmenin ele alındığı ve bu konuda çalışmaların yapıldığı bir dönem olmuştur. TİP’in illegal süreci ile ilgili değerlendirmeler şu şekilde olmuştur.

“Parti bundan sonraki bir kapatılmayı kabul etmeyecekti,⁴¹ daha önceki kapatılmada parti illegal olarak devam etmedi. Behice Boran Partinin

⁴¹ 1979 yılında kongre kararlarında her hal ve şartta görev başında kararı almıştır. “TİP Türkiye’nin somut koşullarının bilimsel sosyalist açıdan tahliline dayanan program ve işçi sınıfı partisine özgü tüzüğü ile saptadığı strateji ve uyguladığı taktiklerle, denenmiş kadroları ve başarılı

kapanmaması konusunda kararlıydı. Genel başkana verilen yetkiler çerçevesinde 1980 sonrası illegal yapılanmasını oluşturdu” (10).

“Genel olarak bir siyasi büromuz vardı. Bütün Türkiye’de bir tane onun içindeydim Behice Boran, Nihat Sargın, Umur Coşkun, Nurettin Pirim’in yer aldığı siyasi büromuz vardı yurt dışında bir kısmı bir kısmında Türkiye’deydi. Darbeye teslim olmamak lazım buna karşı direnç oluşturmak lazım diye son derece onurlu bir çizgiden hareketle bir faaliyet. Birileri geliyor ben atık parti tanımiyorum siyaset tanımiyorum diyor. Sende buna boyun eğmiyorum diyorsun. Bu çok onurlu bir durum 1984 de kadar büyük bir sarsıntıdır. Deniz çekilmiş balıklar kumda kalmış kendinde nefes almak zorundasın. Çünkü hazırlıksızın hep sözünü etmişsin bütün sol için söylüyorum sıfır hazırlık. Hiçbir önlemin yok bu iş bu faaliyeti sürdürecektir insanların günlük faaliyetlerini sürdürebilecekleri bir ortam yok çünkü firarisin. Her köşe başında polisin kimlik sorduğu bir ortamda yaşıyorsun, boğaz köprüsünden her karşıya geçişinde üstün aranıyor. Bu ortamda kimliğin olacak sağlam barınacağın yer olacak politik malzemeleri nakledebileceğin bir organizasyon olacak. Bu konularda sıfır hazırlıklısın. Bir yandan günlük yaşamını devam ettireceksin firari olarak. Bunun ortamını yaratacaksın bu nedenle geçiş dönemi çok zor oldu. Bütün politik hareketler açısından zordu. Çok büyük hareketlerin merkez komiteleri hemen yakalandı 6 ay içinde. Biz, Behice Boranı ve Nihat sargını yurt dışına çıkarttık bu çok önemli bir karardı. Bizde burada kendi ortamımızı yaratmaya çalıştık ve TİP’in legalci bir refleksi vardır. Bizde 12 Eylül’den sonra gözümüzü hemen legaliteye diktik. İlegal yapımızı korumamız lazım ama legalitede bir şeyler yapmalıyız. Yasal olarak direnç noktaları düşündük bu nedenle bilim sanat diye bir dergimiz vardı. 6 ay sonra gençler için yarın dergisini çıkardık ikisi de hem aydınlar açısından hem de hapishaneler arasından çok yararlı oldu. Özellikle yarın hapishaneler açısından çok yararlı olmuştur. Yüzlerce hapishane mektubu yayınladık. Baskı dönemleri solcuların kültür ve edebiyata yönelme dönemidir. Sonra gün dergisi geldi, 1984–85’te daha doğrudan siyaset yapmaya başladık. O dergide çoğulculuğa vurgu

geçmişle, işçi sınıfımızın uzun bir tarihi olan politik mücadelesinin günümüz koşullarında örgütlenişidir ve bu mücadelenin yürütücüsü ve geliştiricisidir. Gücünü tarihsel süreklilik ve bilimsel sosyalizmden alarak işçi sınıfımızın müttefiki emekçi sınıflarla birlikte yürüttüğü, emperyalizme, faşizme ve kapitalizme karşı bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm, mücadelesini her hal ve şartta örgütlü olarak, yılmadan sürdürmek kararındadır” (İkinci Kongre Kararları, 1979: 5).

yapardı. TİP çevresini ilişkilerini ayakta tutmaya çalışan örgütsel bir yapımız vardı bu olmadan olmazdı. Yurt dışında bizim görüşlerimizi açık açık dile getiren çark başak dergisi çıktı. Türkiye’de onu dağıtıyorduk o tam bir politik temsildi bizim açımızdan orada görüşlerimizi yazıyorduk Bu yapılan işler aydın hareketi yaratmıştır. Yaratıcı bir çevre oluşmuştur, yarınca gençlik çevresi oluşmuştur. Bunlar daha sonra cuntanın yasaklarının kırılması doğrultusunda gençliğin demokratik haklarının kullanılması, demokratik bilinç oluşması biz genciz için örgütlenmek istiyoruz, katılmak istiyoruz diyen bir çizgi oluşturmuşlardır. 1984 den sonra gençlere söylediği katılımdır. Bu kadar basit gençlik siyasal yaşama toplumsal yaşama katılmak zorundadır. Bunun kanalları yoktur. Gençliğin faaliyetleri bu katılım kanallarını açmaktır. Biz gençlere hiçbir şeye katılamadıklarının aynasını tuttuk. Mesela dergide Süleyman Demirel ile yapılan röportajda gençler hiçbir şeye katılamıyorlar ne diyorsunuz? Demirel’in de dediği tabii ki derneklerini kursunlar yayınlarını çıkartsınlar görüşlerini dile getirsinler dedi. 1984 den sonra gençliğe katılın dedik biz bunun aynasını tutuk, meşruiyet ortamı sağlamaya çalıştık. Çünkü her toplumsal hareket patlar, ama birinin iğneyi batırması lazım. Yarın ve Bilim Sanat toplumun etrafındaki kabuğu patlatmada önemli bir görev yapmıştır” (16).

Bu süreçte partiliğini illegal olarak sürdürenler olduğu kadar gelişmelerden haberi olmayanlarda yer almıştır.

“Hayır, yer almadım. Haberim olmadı zaten yurtdışındaydım” (9).

İllegal süreçten haberdar olanlar için bu dönemde partiliği sürdürmek dönemin zor koşullarında gerçekleşmiştir.

“Etti, ama o günler ateşten duman. 80 darbesi bütün darbelerin anası. Hala düzeltemiyoruz sonuçlarını. O dönemde 1-2 tane gizli yayın. Bir de dayanışma göstermek yakın çevremizle. Başka öyle kayda değer bir eylem falan yapılmadı Tip olarak” (4).

“Bu dönemde kısa bir süre bağım oldu birleşme çalışmalarına kadar. Yayınlar çıkıyordu; ama her zaman bize ulaşmıyordu. İletişim olarak o zaman ki şartlarda uzaklaşma oldu” (14).

“Partililiğim devam etti o zamanlar işçiydim. İşyerinde kendi ekibimizi hiç feshetmedik, bu bilgi alışverişi çerçevesinde yürüdü” (13).

Yine TBKP'ye giden süreçte örgütlülüğünü başka partilerde sürdürenlerde olmuştur. Örneğin TİP'in son döneminde çıkan muhalefette yer alan görüşmeci parti kapatıldıktan sonra TKP'ye girer.

“Muhaliif grup olarak bir ayrışma oldu ayrı bir örgütle devam edelim dedim ama ben dâhil bazılarımız bunun provokatif olacağını düşündük, biz TKP'ye girme kararı verdik, tip içinde muhalefet etmek provokatifti parti kapatılmış” (3).

“İllegal dönemlerimde, 1983 kadar SODEP'te bulunma nedenim ideolojik olarak değil, demokrasi mücadelesine katkıda bulunmak içinde olmak, ben TİP'li olduğumu hep söyledim. Bunu hiç gizlemedim çok kısa bir sürede SHP ile birleşme oldu. O süreçte Adımlar kuruluşunda ben SHP'den ayrıldım” (13).

TİP ve TKP 1988⁴² yılında Moskova'da Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP) adıyla birleşmiş ve 1990 yılında Türkiye'ye kuruluş için başvurmuştur. TİP Genel Başkanı Nihat Sargın TKBP' nin genel başkanlığına getirilmiş ve TKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu da genel sekreterliğe getirilmiştir. Parti liderleri Türkiye'ye gelir gelmez 141. ve 142 madden dolayı hapse girmişlerdir ve hiçbir seçime girmeyen TBKP anayasa mahkemesi tarafından 1997 yılında kapatılmıştır. AİHM ise bu kapatılmadan dolayı Türkiye'yi mahkûm edilmiştir. Nabi Yağcı ve Nihat Sargın' a tazminat ödenmiştir (Aykol, 2010: 112). Birleşme süreci ile ilgili eski TİP'lilerin görüşleri farklı şekilde olmuştur.

“TİP ve TKP birlik öncesi ayrı ayrı kongre yaptı ben orada TKP delegesi seçildim bu benim için dramatik bir şeydi, çünkü TİP'te benim arkadaşlarım vardı” (3).

“TİP'ten sonra bütün birleşme toplantılarına katıldım. Ben TİP'in muhalefetindeydim. TBKP ye karşıydım birleşmeye değil de böyle bir birleşmeye karşıydım parti daha kapatılmadan muhalefet hareketi başladı” (7).

“İki Genel Sekreter Nabi Yağcı ve Nihat sargının dönüşünde oluşan bir dayanışma yayın organı kurmada adımlar dergisi genel yayın yönetmenliğini ilk bir sene yaptım. TBKP yöneticilerinin Türkiye'de yapılacak olan çalışmaların sözcüsüydüm. Bunlar parti kararlarıdır. TBKP'de kendi dışındaki solla ilişki nasıl kurulacak tartışmaları vardı. Bunlar iki yönde şekilleniyordu. 141. ve 142.

⁴² Aykol kuruluşu tarihini 1987 yılı olarak verir. Fakat Abdurrahman Atalay bu tarihin 1988 olduğunu kongrenin Mayıs ayında Moskova'da yapıldığını belirtir(A. Atalay, kişisel iletişim, 25 Eylül 2011).

maddelerinin kaldırılmasına yönelik bir politik hareket mi olacaktı. Demokrasinin gelişmesine katkıda bulunmaktı. Yoksa sadece kendisi için mi yapmalı ya da diğer güçlerle birliktemi sağlanmalıydı. Kendisi için değil diğer sol güçlerle birleşmeli savunduğum için partiden ayrıldım. Kısa bir tutukluluk dönemi oldu. İçeride sargın ve yağcı ile birlikteydik. Anlaşamadık tahliye olunca da ayrıldım. Bundan sonra geniş sol sosyalist bir partinin kurulması isteği ile ayrıldım. Adımları başkalarına devretme imkânı doğdu. TBKP'nin yasal kuruluşunda yer almadım. TBKP kendini fes eder” (10).

“Birleşmeyi doğru bulmuyorum. Bir komünist olarak önce partinin kararlarına uymak zorundasınız, sonrada uyar ve eleştirmek zorundasınız. Ben öncelikle partinin birleşme konusunda ki kararlarına uydum o yüzden görev aldım. Fakat ben birleşmeyi doğru bulmuyorum tabandan yukarıya doğru bir bileşme olmadı yukardan aşağıya bir birleşmeydi. Dayatmacı birleşme oldu. Birileri gitmiş kongreye katılmış ama o kongrelerinden bazı insanların nasıl haberi oldu onu bilemem, ama benim haberim yoktu” (6).

TBKP'nin kapatılmasının ardından 1991 yılında Sadun Aren liderliğinde Sosyalist Birlik Partisi kurulmuştur. Parti 1994 yılında Anayasa Mahkemesi'nin hakkında dava açmasının ardından da kendini fes eder. Yine aynı yıl parti isim değiştirerek birleşik sosyalist parti olarak yeniden kurulur. 1996 yılında bu partide ÖDP ile Birleşir.(114 ve 120). Ufuk Uras'ın genel başkanlığında kurulan ÖDP farklı mücadele ve örgütlenme geleneklerine sahip olanları “kitlesel bir sol parti” sloganı altında bir araya getiren parti üç kuşak parti üyelerini bir araya getirir (Aykol, 2010: 114, 120,125). TBKP, SBP, BSP ve ÖDP, Türkiye İşçi Parti'nin mirasının, tüzük ve programının aktarıldığı partilerdir Eski TİP üyeleri bunların dışında, SİP, TKP gibi partiler de partililiklerini sürdürmüş ve bütün bu partileri örgütlü yapının içinde yer alarak değil dışarıdan da desteklemişlerdir. Bu süreçler ile ilgili değerlendirmeler ise şu şekilde olmuştur.

“Hepsinde aktif olarak çalıştım. TBKP'de illegalden başlayarak politik büro üyesiydim elimden gelen her işi yaptım, ama yöneticilik görevi almadım, oda şundan dolayı esas itibari ile çok erken yaşlarda siyasette tanıştım büyüklerimin siyasi ayrışmalarda bir fikrim olmadı ama onlarda yer aldım. Şöyle bir fikrim

vardı: 1980 öncesinde politik saflaşmalarda yer alanların bir ön açıcı görev üstlenmesi lazım günümüzde, yani yeni görev almak isteyen, o dönem çalışmalara katılmamış, politik faaliyetlerde yer almak isteyen insanlar var onları ortaya çıkarmamız lazım teşvik etmemiz lazım. Bizim bir destekçi, bilgilerimizi aktarma anlamında ve tıkanık noktalarda öne çıkma anlamında bir pozisyon almamız gerektiğini düşündüğüm için yönetici noktalarda yer almamız gerektiğini düşündüm ama bu pozisyonda işe yaramadı demek ki. Yok, görev almak gerekir diyenlerin pozisyonları da bir işe yaraması bu ayrıca değerlendirmek lazım” (16).

“TBKP’den sonra kurulan diğer partiler üye oldum aktif olarak ta çalıştım. Yönetime girmemek lazım. Ben Demirel’den daha eski politikacıyım bu yanlış bizim alışkanlıklarımız var ne kadar kendimi yenilsek de, ısrara rağmen görev almadım”(3).

“En son ÖDP’nin MYK’sında çalıştım. ÖDP’nin de parti politikasını doğru bulmadığım için ayrıldım”(7).

“TBKP Fatih Eminönü bölge komitesindeydim. Diğerlerini sadece destekledim”(14).

“Sosyalist Birlik Partisi’nin kurulmasında çalıştım. Sosyalist Birlik ve Birleşik sosyalist Partisinde aktif olarak yer aldım. Sonraki dönemlerde sürecin destekçisi oldum. Başka bir yerde yönetici olarak çalışıyordum bu nedenle sadece parti üyesiydim”(10).

Yaşanan bu süreç ile ilgili bu partilerin devam etmemesi ya da istenilen etkiyi yaratmamasındaki en büyük nedenin farklı partilerin bir çatı altında birlikte hareket etmenin ve partililik bilincinin sağlanamamasından kaynaklanmıştır.

“TBKP’de yer adlım üyeydim. Ötekilerde yer almadım. Gruplar ittifakıydı. Yeni bir parti kuruyorsan bu insanlar olsun ama şöyle olması lazım herkes partinin kapısından girdiği ana hangi çizgiden gelirse gelsin partinin kapısında girişte ben ÖDP’liyim demeliydi. Sonra buradan ayrılanlar gene TİP’li olarak, TKP’li olarak ayrıldı. Parti olmadı ki sonunda da belli bir grubun elinde kaldı. Daha esnek daha hoş görülür bir parti olmasına rağmen maalesef böyle”(6).

“Şöyle bir şey oldu zaten Adımlar sürecinde ben Kadıköy temsilcisiydim TİP adına, TBKP oluşana kadar, TBKP de görev aldım, sonra TBKP kapatıldı, Sosyalist birlik Partisine gidilecek denildi. Yeşiller partisinde bir toplantı yapıldı.

Zaten bu ülkede hiziplerden çok çekilmişti hala çok çekilir. Çok öfkelenip gitmemişimdir.. Toplantıda, 4 kişi el kaldırdı görev almak isteyenler istemeyenler. Benim ayıbıma gitti açıkçası bende el kaldırdım. Arkadan oldu 14 kişi, bir baktım TİP'ten 2-3 tane, TKP'liler Adımlarda yapılan toplantıda istifa etmemin nedenini de şöyle açıkladım; Hala senin grubum benim grubum vardı. O nedenle ondan sonraki süreçte hiçbir partide yer almadım”(13).

Demokratik merkezîyetçilik anlayışının sol partilerde tam olarak uygulanamaması önemli bir sorun olarak görülmüştür.

“BSP ve ÖDP'ye gitmedim. Şundan dolayı gitmedim ben demokratik merkezîyetçiliğe inan bir komünistim hala da öyleyim galiba bu eskide mi kaldı bilmiyorum. Ama ben hala öyle bakıyorum ÖDP'de de gruplar vardı. Grupların olduğu her kafadan bir ses çıktığı demokratik merkezîyetçiliğin olmadığı bir yerde olmak istemedim. Bunu da zaten o sıralar ÖDP içinde yer alan arkadaşlarımızla konuşmuştuk. Fakat ÖDP iyi bir patiydi sürebilseydi çok iyi bir çıkış yaptı, o partileşme surecini devam ettiremedi. Bence ÖDP devam ettirebilseydi, geçmişte TİP'in yerini alabilecek partilerden biri olabilecekti diye düşünüyorum” (13).

“Merkezîyetçi yapı bir şekilde sol örgütlerin içinde devam etti. ÖDP içerisinde de bu devam ettik herkes eski gömleklerimizi çıkardık dedi ama yine tavsiye listeleri ile seçime gidildi” (14).

ÖDP'nin yanı sıra SİP'te de bezer sorunlar yaşanmıştır

“1990'lara geldiğimiz de parti kuralım dediler. Tabii 'gelenek grubu'⁴³ var ben tek başınaydım. Hiçbir grupta değilim Sosyalist İktidar Partisi⁴⁴ kuruldu kapandı. Şimdi TKP oldu sonra sosyalist iktidar parti oldu eğitim veriyordum, hangi grup olursa olsun Türkiye'de 3 kişi idare eder tepeden kavga oldu mu gruplara ayrılır. Yeter ki ben başta oluyum. Demokrasinin yerleşmesi lazım, en önemli şey bu Türkiye'de. O partiden de ayrıldım. 94 partisiz kalmanın getirdiği sıkıntılar oldu hayatımda, depresyona girdim. TBKP'nin programını uygun bulmadım. ÖDP'ye programından dolayı girmedim, ÖDP'den sonra Post-

⁴³Gelenek grubu İkinci Dönem TİP'ten tasfiye edilen sosyalist iktidar grubu Metin Çulhaoğlu ve arkadaşlarını siyasi yaklaşımlarını yazdıkları dergi grubudur(Aykol,2010: 104).

⁴⁴ Metin Çulhanın da yer aldığı sosyalist iktidar grubunun da içinde yer aldığı Sosyalist Türkiye Partisi'nin kapatılmasının ardından Sosyalist İktidar Partisi adını alır, daha sonra bu parti 2011 de komünist parti ile birleşerek Türkiye komünist Partisi adını almıştır.(s.117)

Marksistler⁴⁵ Türkiye’de dedim. Ben inanmıyorum Post-Marksistlere ben hala Stalinist’tim”(1).

“12 Eylül’den sonra TBKP mücadelesi başladı. İlçe üyesiydim. Sonra o da kapatılınca DTP sonra da SDP⁴⁶. En son ÖDP. Sonra o devam etti. 10 seneden fazla. Şimdi ondan ayrıldım. EDP⁴⁷’liyim” (8).

⁴⁵ *Postmodern Durum* adlı eserinde Marksizm’den kopuşu dile getiren Lyotard’a göre Marksist teori gibi mutlak ve evrensel bütün anlatıları reddeder. Hiçbir görüş ayrıcalıklı değildir ve her şey geçicidir gelecek belirsizdir (Munck,2003: 185). Lyotard’ın postmodernizm hakkındaki görüşlerine karşı olanlarda olmuştur. Ernest Mandel günümüz kapitalizmini geç kapitalizm olarak değerlendirir ve onun bu değerlendirmesinden yola çıkan Jameson geç kapitalizmin kültürel mantığı olarak postmodernizm teorisin geliştirir (Mısır ve Balta, 1999: 30). Jameson açısından sermayenin küresel yayılımı, bunu gibi tüm merkezlerin yayıldığı ya da geç kapitalizmi oluşturan kültürel ve ekonomik sistemler tarafından dönüştürüldüğü ve özümsemiği anlamına gelmektedir. Ve bu aşamada modern döneme ait ola politik ve kültürel haritalar yeniden şekillendirilmektedir. Bilime karşı sanat olguya karşı kurgu, sağa karşı sol. Yüksek kültüre karşı alt kültür, kitle kültürüne karşı ilerici modern sanat postmoderne göre çizilir. Bu dünyada Polonyalılar sokağının köşesinde satılan mantar salamurasının fiyatından Batı da ne tür sanatın arzu edildiğinin tespit edilmesi de dâhil her şeyin piyasaya göre değiştiği bir zamanda artık hiçbir değer ilelebet zamanlar üstü, sahici ve muhalif kalmaz (Hebdige,1995: 79). Bu görüşler bir anlamda Marksistlerin postmodernizmi kapitalizmden ayırmadıklarını göstermektedir. Kapitalizm kendini yeniden ürettikçe kültürünü de yeniden üretmektedir ve sadece dönemlere göre adlandırmalar değişmektedir.

Callinicos postmodernizm söyleminin Batıda işçi hareketinin çekildiği bir dönemde ve aşırı tüketimin başat olduğu bir dönemde toplumsal bakımdan hareketli olan aydınların bir ürünüdür. Postmodern terimi bu aydınların siyasal hayal kırıklıklarını ve özlemlerini tüketim merkezli bir yaşam tarzına eklemeye çalıştıkları havada kalan bir çaba gibi görülebilir. Callinicos postmodernizmin 1968–76 yılları arasındaki devrimci umutların gerçekleşmemesinin bir karşılığı olarak anlaşılması gerektiğini savunur. 1968⁴⁵ ve sonrası yaşananlar aslında 1968’e benzer sıçramalarında gerçekleşeceğini gösterir. 1980’lerdeki gelişmelerin hastalıklı ve kırılğan karakteri aksini düşündürmektedir. Dünya kapitalizmi ne 1970’lerdeki bunalımından kurtulmuş ne de işçi sınıfı büyük bir şekilde ortadan kalkmıştır. Callinicos bunun tam tersine işçi⁴⁵ hareketlerinin yükseldiğini belirtir ve modernliğin çelişkilerinin yalnızca sosyalist bir devrim ile çözülebileceğini iddia eder (Callinicos, 2001, 261–263).

Callinicos gibi Ortodoks Marksist olan Eagleton’a göre de piyasa mantığı haz ve çoğulculuğa, geçicilik ve süreksizliğe, bireyi yalnızca kendisinin geçici bir etkisi gibi gösteren merkezsiz bir arzu şebekesine dayanmaktadır. Bu sistemi yerli yerinde tutmak için sağlam bir politika gerekmektedir. Sistem kendini meşrulaştırırken birçok çelişkiyi de içinde barındır ve bu aşamada devreye girer ve modernizme muhalifken ekonomik açıdan kapitalizmin iş birliğisidir. Postmodernizmin kavrayamadığı şey ideoloji düzeyinde işleyen şeyin piyasa düzeyinde işlemediğidir. Bunların yanı sıra postmodernizm ırkçılık, etnik düşünme, totalitenin tehlikeleri ve öteki korkusu üzerine söylediklerinde haklıdır. Bu olumlu yanları postmodernizmin kültürel görecelikçilik, ahlaki uzlaşıcılık, dayanışma ve disiplinli örgütlenme, politik eylemlilik gibi fikirlerden uzak oluşu, dolayısı ile olumsuzlaşmaktadır. Buna rağmen Eagleton solun politik hasımları ile hesaplaşırken etik ve antropolojik temellere ihtiyaç duyduğu ve postmodernizmi de sorunun parçası olarak görmek gerektiğini savunur (Eagleton, 1999, 155–158). Eagleton, postmodernizmi eleştirirken bir anlamda da onu dışlamamaktadır. Buradan şöyle bir sonuçta çıkarabiliriz. Eğer postmodernizm kapitalizmin bir parçası ise sosyalizmde aynı zaman da bu parça ile de mücadele etmesi gerekecektir. Ve bu da postmodernizmi iyi tanımak ile olabilecektir.

⁴⁶ Sosyalist Devrim Partisi 1992 yılında kurulur ve 1995 yılında Sosyalist Türkiye, Sosyalist İktidar Partisi gibi ÖDP’ye katılmıştır (Aykol, 2010: 117).

⁴⁷ Eşitlik ve Demokrasi Partisi.

1971 sonrası TİP üyelerinde olduğu gibi 1980 sonrası da siyasi yaşamına partili olarak devam etmeyenlerde olmuştur.

“1980 den sonra yurtdışına gitmek istemedim çünkü sırtıma kambur olacak, savcılığa gittik teslim olduk. Hayır, ben TİP’liyim, partililiğim bitmiyor parti bitiyor, ben söylüyorum TİP’li bir tek ben varım. TBKP’ye gittiler diğerleri gidenlerde rahatsızlıklarını dile getiriyorlar” (5).

ÖDP 1990’larda sol grupları bünyesi altında toplamıştır. Fakat bunu sürdürememiştir ve 2000’li yıllara gelindiğinde ÖDP’den ayrılan partiler yeni gruplar kurar (Aykol: 139: 2011). Bugün baktığımızda sosyalizmi komünizmi ya da genel olarak solu temsil eden çok fazla siyasi oluşum olmak ile birlikte temsil gücü ve örgütlenmenin kitlesel olmamış bu nedenle de çatı partisi arayışlarda hep solun gündeminde olmuştur.

Solun bu çok örgütlü yapısı içerisinde, sosyalist düşünceyi savunan bireyler yapısı içerisinde sosyalist düşünceyi savunan bireyler yapılan seçimlerde görüşlerini hangi siyasi oluşumla dile getirmektedir. Peki, solun bu yapısı içerisinde eski TİP’liler en son yapılan 2011 genel seçimlerinde kendilerini hangi siyasi oluşumu destekleyerek ifade etmişlerdir.

Eski TİP’liler çoğunlukla Barış ve Demokrasi bloğunun adaylarını desteklediklerini, bu adayları sadece oy vererek değil adayların seçim çalışmalarında yer alarak da desteklediklerini belirtmişlerdir. Blok adayları dışında oy verilen iki parti CHP ve TKP olmuştur.

“Maalesef hayatımda ilk defa CHP’ye oy verdim pişman oldum Kemal Kılıçdaroğlu’nu şahsen tanıyordum kişi olarak iyi bir insan olduğunu düşünüyorum tabi sosyalist değil daha önce belediye başkanlığında da ona oy vermiştim. Bağımsız sosyalist adaylar vardı onlar daha çok Kürtlerle iş birliği yaptıkları için ben böyle düşünmüyorum ben Kürt sorununu demokrasi sorunu olarak görüyorum nasıl bir fabrikada baskılar oluyor, işten atılanlar falan oluyor hayatın her kesiminden aynı şey oluyor. Mevcut yasalarımıza göre bir Kürt, Çerkez ayırım yok bugün şu Kürt yöneticileri korkan adamlardır bunlar bağımsızlık istiyor ama bunu telaffuz edemiyorlar... Demokrasi barış diyorlar ama yürekli değil” (12).

“Maalesef CHP’ye oy verdim. Çünkü yani AKP’nin yöneldiği yolun doğrudan doğruya faşizme gittiğini düşünüyorum. Adamın kafasındaki düşünce o. CHP’de

belki daha çok oy alır daha çok vekil çıkarırlar diye verdik gitti. Onlar da rezilliğini çıkardılar. Ne yaptıklarını bilmiyorlar. Mesela Sırrı Süreyya Bölgede olsaydı ona verirdim ona oy” (4).

“Kılıçdaroğlu’na oy verdim Ecevit izlenimi gördüğüm için Ecevit TİP’ ten sonra tek oy verdiğim yer. TİP, 1977 de parti olarak işbirliği teklif etti. Ecevit çok efendi ve çok akıllı davrandı. Biz sizin bütün haklarınızı savunuyorum, işte konuşma hakkı gibi ama bizim birlikte yapabileceğimiz bir şey yok çünkü benim düşüncelerim farklı, sahtekârlık yapmadı. TİP’ ten sonra oy verdiği tek kişi Ecevit oldu” (5).

CHP’ye oy verilmesinde dikkat çeken partiden kişilere oy verilmiş olmasıdır. Yine partiden çok kişilere oy verme de Barış ve Demokrasi Bloğunda da ismin öne çıktığı görülmüştür. Bir diğer görüşmeci ise oyunu TKP vermiştir, bunun sebebini de şu şekilde açıklar;

“Parti programları nedir, ne değildir nasıl çalışırlar ne ederler, başkanı kimdir, yönetici kimdir, hangi stratejiyi uygular? Onu bilemem ama Türkiye’de bizim geldiğimiz dönemin idolü olan şuan da bir tane doğrudur, yanlıştır onu da tartışmıyorum ama Türkiye’ de bir tane TKP var legal olarak bende gidiyorum oyumu ona veriyorum”(11).

Eski TİP’liler TİP sonrası kimi zaman birlikte hareket ederek kimi zaman ayrı ayrı farklı partilerde örgütlülüklerini sürdürmüştür. Günümüzde de parti olmasa siyasi oluşumları desteklemektedirler. Bunun yanı sıra bir tercih olarak herhangi bir parti içerisinde yer almayanlarda siyasal yaşama kendi ideolojilerine yakın gördükleri partilere oy vererek katılmışlardır.

4.3.5. Eski TİP Üyelerin Günümüzde Sosyalizm Anlayışları

Bir önceki bölümde eski TİP’lilerin örgütlü mücadeleye ne şekilde devam ettiklerine yer verdik. Peki, bu süreçte sol hareket üzerine kendi yaşamsal deneyimlerinin de etki ile günümüzde geldikleri nokta da sosyalist ideolojiye bakış açılarında değişim ya da dönüşüm söz konusu olmuş mudur? Dünya genelinde Sovyetler birliğinin dağılması ile sosyalist ideolojinin bittiği tartışmalarının yanı sıra, post Marksist yaklaşımlar, Marksizm’in yeniden yorumlanması gibi tartışmalarda ağırlık kazanmıştır. Türkiye’de sol düşünce ilk olarak 12 Eylül

darbesi ardından da Sovyetlerin dağılma sürecinden etkilenmiştir. Yaşanan bu süreçte ideolojisinin hiç değişmediğini belirten eski TİP'liler bu konuda şunları söylemiştir.

“Hayır, olmadı ben kedimi gene sosyalist olarak kabul ediyorum hiç pişmanlık duymadım”(5).

“Zaman içerisinde bende değişiklik pek olmadı, aynen devam etti. Hemen hemen de bugüne kadar o çizgiyi sürdürmeye çalıştım” (11).

Bu süreçte ideolojilerinin değiştiğini düşünenler ise bunun sosyalizmden, Marksizm'den vazgeçmek anlamında köklü bir değişim olarak görmemektir.

Örneğin İdeolojilerin sonu üzerine bir değerlendirme şu şekildedir.

“Sovyetler Birliğinde bazı adamlar çıkmış beyler hanımlar dünyada işçi sınıfının bileşeni değişiyor. Bir farklı işçi sınıfı, meydana geliyor canlarına okumuşlar Bir yandan da senin felsefenin özü değişmiş hem bu değişim hem statükoculuk niye? Bir şeyler değişiyor kesinlikle değişiyor. Eskiden iki sınıfta insafsızmış şimdi öyle değil ki. Simdi işçi sınıfı TV'nin karşısına geçiyor maçını seyrediyor, evi de var rahat yani. Bu değişikliklerinde şeyi olmalı. Ama işin özü değişmiyor insanlığa musallat olmuş bir hastalık var öncelikle teşhis koyacaksın. Bu bir hastalıktır diyeceksin reçete de sosyalizmdir. Başka bir baksa bir reçete yazacaksın. Reçetede sosyalizmdir başka bir çıkıp başka bir reçete yazıyorsa elini öpeyim. Ben sosyalizm için dövüşmüyorum ki” (6).

“Oldu, ama olumlu yönde oldu. Pratik içinde yaptığımız yanlışlıklar. Bazı mesela Harun Karadeniz ile beraber işçi birlikleri kurduk. Hâlbuki Lenin de işçi birlikleri olmaz ya parti olur ya sendika olur der. Buna rağmen görüyorsun ilk açılışında fevkalade güzel kalabalıktı sonra söndü gitti. O zaman diyorsun nasıl kitap okuyorsun okuduğunu da anlamak gerekir bunlar pratikten yapılan şeyler” (1).

“Benim sosyalizm ile tanışmam 13–14 yaşlardaki bir kararın sonucuydu. O yaşlardaki hem birikimim hem de yaşam tecrübemle tarif edilebilen daha mekanik diyebileceğim bir anlayışa çok rahat ulaşabiliyorum. Bir ortamdasınız sizin yaşutlarımız ya da daha büyüklerin bir şeyler yaptığını gördüğünüz zaman sizde bunların yapma gücünü ya da yapılması gerektiği fikrini yapmak istiyorsanız da yapabileceğiniz fikrini destekliyordu. Bir sosyalizm düşüncesini önce söyle anlıyor

insan siyasi iktidarı devrim yolu ile değiştireceğiz bundan sonra da üretim araçların kamulaştırdığımız zaman bu problem çözülmüş olacak. Bu basit indirgemeci ve kolay anlayış sizin iyi niyetiniz ile oluşturduğunuz bir fikir olmak ile birlikte esasında bütün gerçeği kavramadığını daha sonra olumsuz deneyimlere bakarak anlıyorsunuz o yüzden sosyalizm fikri hiç kuşkusuz kolay basit anlaşılır bir çıttadan çıkıp daha başka özellikleri de içermesi gereken bir hayale toplum düşüncesine dönüşüyor. Bana sorarsanız bunu oluşturan temel görüşlerde benim düşüncelerim ile değişiklik olmadı. Esas itibari ile kapitalizme son verilmesi meselesi bugün toplumsal ve ekolojik anlamda bugün dünyanın en önemli meselesidir. Ama kapitalizmin aşılmasını bugün sadece basit bir iktidar değişikliği olarak algılamak mümkün değildir eğer siz toplumda daha derin bir demokratikleşmeyi yaratmazsanız, siyaset her zaman için bugün liberal demokrasinin karşılaştığı sorun ile karşılaşır. Yani az sayıda insanın ilgilendiği çok sayıda insanın günlük dertlerine baktığı bir toplum olur. Oysa bizim hayalimizde sosyalizm bütün insanların gelişimine değişimine katkıda bulunduğu bir süreç. Bu bir kültür meselesidir. Bu bir hamlede aşılmaz. Demokrasi olmadan tepeden inme bir sosyalizm anlayışı mümkün olmaz” (15).

Günümüzde eski TİP’liler için benimsemiş oldukları ideoloji genel özellikleri ile aynı kalırken ideolojilerini tanımlamada ya da parti anlayışlarında bazı değişmeler söz konusu olmuştur.

“Kendimi Marksist olarak tanımlıyorum hala ama Marksist Leninist miyim? Bu değişti. Lenin’i kötülemek anlamında değil, o sosyalizmin bir uygulama modeli Hala Marksist’im dışında ve ondan daha iyi dünyayı yorumlayan, tarihi yorumlayan dünyayı yorumlayan bir şey yok bence olursa olurum aklıma yatan bir şey. Parti anlayışım çok üzün süredir çok değişti eskiden o Bolşevik partisinin çelik disiplini, şimdi öyle bir partiyi doğru bulmuyorum” (3).

“Eskiden burjuva demokrasisi ve sosyalist demokrasi olarak ayırıyorduk. Ama bugünkü telakkime göre demokrasi bir süreçtir. Daha özgürce yaşamak isteyen sınıf ve katmanların mücadelesinin bir ürünü olduğunu düşünüyorum. Hiçbir zaman burjuva sınıfının kendiliğinden oluşturduğu bir sistem değildir. Ve bu sürekli gelişim halindedir. Bunun da aşamaları vardır. Bugünkü çağdaş demokrasi bile böyle kalmayacak ve daha ileriye giderek eşitsizlik ve haksızlıkların giderek azalacağını düşünüyorum. Hukukun üstünlüğü de önemli. Mesela Sovyetlerde hukuk dâhil her

şey tek eldeydi. Kuvvetler ayrımı diye bir şey yoktu. Benim sosyalist demokrasi anlayışında kuvvetler ayrılığı mutlaka olmalı. Çoğulcu bir yapıya mutlaka izin vermeli. Yani sosyalist bir parti iktidara geldiği zaman diğer her şeyi tavsiye edip yalnız kendisini var etmesi benim sosyalist düşünceme aykırı. Eskiden sadece Sovyetler birliği sistemine inanıyorduk. Şimdi demokratik sol liberal bir anlayışa sahibim. Bölgesel arası dengesizlik gelir dağılımında eşitsizlik engellenmeli. Tamamen devletçi bir yapıyı uygun bulmuyorum ama piyasanın da devletin yönlendiriciliğine olması gerek” (9).

“Sosyalizm nesnel bir durum sol bitti falan diye konuşuluyor. Sol bizimle başlamadı ki bizim ile bitsin. Siyaset yapma tarzım şu anda toplumda demokrasinin geliştirilerek, demokrasi içinde demokrasiyi güçlendirerek işçi ve emekçi sınıfların, örgütsel politik pozisyonlarını geliştirmesi ve sosyalizme doğru ilerlemesidir. Böyle bir hegemonya sürecinden sosyalizme doğru gidişattır. Dolayısı ile benim fikrimde herhangi bir değişme olmadı 1967 ayrılığında da bu nedenle MDD’ci olmadım silahlı mücadele, öncülerin çıkıp yahut da darbenin çıkıp da sosyalizmi geliştirme fikrine hiç yakın olmadım. Bugünde hiç yatkın değilim esinlendirici düşüncem benim hala böyle. Buna bilinçli bir çoğulculuk eklendi. TİP’te her şeye rağmen devrim fikri çok önemlidir. 1975’ten sonra devrim geçiş dönemi bir siyasi iktidar yani Leninizm’in tarif ettiği bir geçiş dönemi, Bir politik hegemonya istersen proletarya diktatörlüğü de istersen Gramsci’ci⁴⁸ anlamında, TİP daha çok ve buna yakındır, bir geçiş dönemidir. Sonunda bir siyasi hegemonya ve bu siyasi hegemonya ile toplumda bir takım köklü dönüşümler yapmak hatta bazı sınıfları tasfiye etmek fikriyatı vardır. Mesela bu fikrimde bir değişiklik var benim. Siyasi iktidarın çok önemli olduğunu dönüştürme çok önemli bir işlevi olduğunu düşünüyorum ama esas itibari ile düşmandan çok hasımlığa yatkınım bugün. Politika tarifinde burjuva ve proletarya ayrımı yani ezenler ve ezilenler ayrımına inanıyorum bunun önemli olduğunu düşünüyorum. Bugün sınıfsal analiz de yapmadan herhangi bir politik siyaset geliştirilemeyeceğini düşünüyorum ama sınıfsal analiz yaparken de biz ve onları biz

⁴⁸ 1891–1937 yıllarında yaşamış olan İtalyan düşünür Gramsci’dir. Klasik anlamda Marksizm’in yorumlanması geleneğini Gramsci başlatmıştır. *Hapishane Defterleri*’nde, “Marksizm gelişmesi yolundaki son atılımlar tersine siyasal iktidarın ve bunu ele geçirmenin önemini kuvvetle ortaya koyduğu gibi ekonomik ve siyasal cephelelerin zorunlu bir tamamlayıcısı olan kültür cephesinde girişilen savaşın kazanmanın önemini de göstermiştir” (Gramsci, 1997: 9).

ve düşmanlardan çok biz ve hasımlar olarak tarif etmeye yakınım. Bunlara arasında kimi zaman çatışma olabilir ama bi biz varız bide hasımlarımız var bu düşman fikriyatından uzaklaştım. Politik karşıtlarımı düşman görmüyorum. Bu tür farklılıklarım var. Çoğulculuğun çok önemli olduğunu düşünüyorum. Bu farkında olan bir çoğulculuk diyelim. Esas itibari ile bir hegemonya süreci konusunda 1960'larda ne düşünüyorsam TIP ne yapmaya çalıştıysa onu yapıyorum. Marksizm Leninizm anlamında bugün bana sorsan nesnel olarak ta öznel olarak ta hayır derim. Leninist değilim bugün esas itibari ile Leninizm bir stratejiyi takip etmektedir. Bir iktidar stratejisidir bu. Proletarya diktatörlüğünü geçiş dönemini esas alan bir stratejiyi takip etmektir bugün esas itibari ile ben kendime Marksistim diyorum bir değişim ve dönüşüm sürecine inanıyorum ama bir tasfiyeler düşman ilişkileri bu konularda kaçınılmaz değişiklik var” (16).

Marksist çevrelerde tartışılan konulardan biride Marksist kavramların yeniden ele alınması⁴⁹ üzerinedir. Değişimin Marksist kavramların yeniden yorumlanması şeklinde değerlendirenler ise şunları belirtmiştir.

“Valla iyi bir şey mi bilmiyorum. Benim için hiç olmadı. Sosyalizm çöktü sebeplerini anlamaya çalışacağız ama bel kemiğinde⁵⁰ oynama olmadı. Mutlaka

⁴⁹ İngiltere’ de yayınlanan *Marksizm Today* dergisinin yazarları *Yeni Zamanlar* projesini oluştururlar. Oluşturdukları bu tez ile dünyanın hem nicelikte hem de nitelikte değişmekte olduğunu, bu değişimde solun içerisinde olduğu bunalımdan çıkıp yeniden politika da nasıl mevzilenebileceği hakkında üzerinde durmaya çalışırlar (Hall ve Jacques, 1995: 15–16). Yeni zamanlar II. Dünya Savaşından sonra toplumun değişimini temsil etmektedir. Bu değişim politikanın ve partilerin örgütlenmesindeki temel değişimleri de kışkırtmıştır. Bu şartlarda işçi hareketi toplumdaki yeniden yapılanmanın temel doğasını yakalamayı gerektiren bir değişimi göze alamaz ve buna da istekli değildir. Uzun yıllar işçi hareketi diyalogun merkezindeydi. Fakat insanlar giderek konuşmalara katılmadıkları için şaşkına düştüler sorular dile getirmek istediler ama göz ardı edildiler. Ve bu nedenle artık tartışmaları başkalarına bıraktılar. İşçi hareketi bir köşede tek başına kalma tehlikesine girdi. Ama solun bunalım da çıkması için ilk olarak işçi hareketinin dışı dokunur bir şeyler söylemeliydi. Yine aynı zamanda işçi hareketi toplumsal hareketlerle beraber hareket etmek zorundadır. Çünkü artık toplumsal hareketlerle birlikte politik hareketlerde farklılaşmış, karmaşıklaşmıştır. Ve hareketler doğrudan somut yaşama odaklanmıştır. Bu nedenle de işçi hareketine müttefik olabilirler. Yeni Zamanlar düşünürlerine göre solun sıkıntısı eskinin öldüğü bir sırada yeninin henüz doğmamasından ileri geliyordu. Bu nedenle de yeni bir politik dil arayışındaydılar ve bu önemli bir başlama noktasıdır (Hall ve Jacques, 1995: 323–329). Yeni zaman düşünürleri bir anlamda İngiltere’de yaşanan politik, toplumsal sorunlar üzerinden sol üzerine yeni söylemler geliştirmeye çalışmaktadırlar. Ama bu aynı zamanda genel olarak solun kendisi üzerine de düşünmesine katkı sağlamak için yapılan bir çabadır.

⁵⁰ Engels manifestonun 1883 yılındaki ön sözünde yer verdiği “manifestoya baştan beri hakim olan fikir – yani ekonomik üretim ile bundan zorunlu bir şekilde doğan sosyal yapının, tarihin her devrinde, o devrin politik ve entelektüel tarihine temellik ettiği; dolayısıyla, (ilkel müşterek toprak mülkiyetinin ortadan kalmasından bu yana) bütün tarihin, bir sınıf mücadeleleri tarihi, sömüren ve sömürülen,

değişmişimdir ne biliyim her kavrama belki eskisi gibi değer vermiyorumdur. Bazı önem vermediğim kavramlar bugün daha önemli hale gelmiştir, önem verdiklerim önemsiz olmuştur. Fakat bu başkalaştığım anlamına gelmiyor. Hiç değişmedim” (6).

“Kendimizi sosyalist saydığımız dönemde proletarya iktidarının ele geçirileceği, proletarya diktatörlüğü⁵¹ ile sosyalizme geçileceğini düşünüyorduk. Şimdi bu hükümlerin hiçbir hükmü kalmadı. Özgürlük, eşitlik, adalet için”(10).

Marksizm bir düşünce sistemi olarak kendi içerisinde değişime sahip olduğunu ve ideolojilerinde değişimi bu yönde görenler ise bu değişimi şu şekilde ele almıştır:

“Marksizm sürekli ele alınan bir şeydir durağan bir şey değildir ki. Ben devamlı muhalefet hareketlerinde olduğuma göre, benim derdim sadece partideki yönetim ile değildi. Marksizm’de de Leninizm’de de beğenmediğim, uygun bulmadığım şeyler vardı. Bir takım dogmalar çökmek zorundadır. Zaten Marksizm tartışmalı bir şeydir. Marksizm’in kılına dokunulmaz denildiği zamanlarda bile proletarya diktatörlüğü tartışılan bir şeydi. Ama her derde deva demokrasiyi de artık o kadar anlamıyorum demokrat olunca her şey çözülecek ya demokrasiden vazgeçince her şeyden vazgeçilecek. İstesek de istemesek de değişiklik olacak. Lenin ile Stalin arasında iki yıl olsa bile farklılık vardı. Fransa kaçınıcı cumhuriyetinde, Fransız İhtilal’ı çok övünülecek bir şey değildi. İyilerde gidiyordu kötülerde. Dünyada Marksizm’in yaptığı yanlışlardan pek çok şey öğrenecek ve değişecek Yeniden yapılanacaksa o Marksizm değil, hem her şey değişecek hem de Marksistim ben diyorlar. Böyle olmaz ki” (7).

Bu cevaplar bireylerin sosyalist ideolojinin pratikteki uygulamalarına göre yaşayarak, Marksizm’in de kendi içinde değişen bir şey olduğu, fakat bu

hükmeden ve hükmedilen sınıflar arasında, bunların sosyal gelişmelerinin farklı aşamalarına ait mücadeleler tarihi olduğu; fakat bu mücadelenin halen erişmiş olduğu aşamada, sömürülen ve ezilen sınıfın(proletarya), kendisini sömüren ve ezen sınıftan (burjuvazi) kurtulmasının ancak bütün toplumu de kendisiyle birlikte ve ebediyen sömürden kurtulmasıyla mümkün olabileceği fikri- bu ana fikir, sadece ve münhasıran Marx’a aittir”(Engels, 2003: 21–22) ifadeleriyle sosyalist ideolojinin temel görüşünü belirtmiştir.

⁵¹ Marksizm de yer alan “proletarya diktatörlü” anlayışına sosyalizmi totaliter bir rejim olarak gören Hayek’ten gelmiştir. Hayek’e göre “ hakiki bir ‘proletarya diktatörlüğü’ şekil itibari ile demokratik de olsa, iktisadi faaliyetin merkezden idaresine kalkıştığı gün, ferdi hürriyeti tamamen yok etmek hususunda herhangi bir mutlakiyet rejiminden herhalde geri kalmayacaktır” (Hayek, 1999: 95).

değişimlerin ideolojinin uygulanma yöntemleri konusunda, ya da kavramların yeniden tanımlanması konusunda şekillenen bir değişim olduğunu söyleyebiliriz. Görüşmeciler ideolojilerine inanmaktan vazgeçemediklerini, bunun süreçle şekillendiğini belirtmiştir. Aynı zamanda yukarıda, bundan önceki bölümde de belirttiğimiz gibi örgütlü mücadele içinde yer almaları, almayanların ise sosyalizmi desteklemeye devam etmeleri de bunun göstergesidir.

4.3.6. Türkiye’de Sosyalizm

Türkiye’de sol hareket kısaca; 1960’lı yıllara kadar kitlesel anlamda geniş bir tabana ulaşan TİP ile birlikte meşru hale gelmiştir. TİP’in çatısı altında topladığı sol hareketler zamanla ayrışmalar yaşamıştır. Farklılaşan hareketler 1971 muhtırası ile kesintiye uğramış fakat 1970’lerin ortası sol hareketlerin yükseldiği, legal ve illegal birçok örgütlenmeler kurulduğu dönem olmuştur. 1980 darbesi ise sol hareket bir kez daha engellenmiştir. Solun yeniden toparlanması sürecinde yine birçok farklı örgütler ortaya çıkar ve bu örgütlenmeler içerisinde ÖDP farklı sol gurupları bünyesinde toplar. Bu girişimde uzun süreli olmamıştır. Günümüzde de sol/sosyalist hareket yine çok örgütlü yapısını sürdürmekte ve çatı partisi arayışlarını sürdürmektedir.

Bu süreç içerisinde bireyler dünyada ve Türkiye’de sol hareketlerin durumunu, solun hem kendi içinde tartışmalarını hem de kendi dışındaki tartışmaları karşıt görüşleri ve savundukları görüşlerin sonuçlanmadığını kendi yaşamsal pratiklerinde gözlemlemiştir.

Genel olarak eski TİP üyeleri solun günümüzdeki durumunu olumsuz olarak değerlendirmelerine rağmen bu konuda geleceğe dair umutlarını sürdürmektedir.

“Pek iç açıcı değil tabi. Bugün baktığınızda. Ama bu mücadele bitmez devam edecek. Ama yükselecek alçalacak ama devam edecek”(2).

“İçler acısı bir durum, şimdi Behice Hanımın kocası Nevzat Bey hastaydı Bulgaristan’a götürdüler. Behice hanım arada bir ziyarete gidiyordu, bir ziyarette durum ne diyor Behice Hanım Kadın doktor diyalektikten umut kesilmez diyor. Durum biraz öyle yani emek düşmanı yağmacı zihniyet sürdüğü sürece bunun kesinlikle tepkisi olacaktır Mısır’daki gibi 40 yıl sonra ya da başka bir yer de 30 yıl

sonra olması gibi ama olacaktır. Bunu kadercilik olarak değil nesnel durum bu dünya için de geçerli öznel durumda aslında hiç küçümsenmeyecek bir miras var. Bu miras çok rahat örgütlenebilir, yapılması gerekir ve önümüzde duran budur”(6).

“Roza’ydı galiba. Ya sosyalizm ya barbarlık diye bir söz vardı” (7).

“Eninde sonunda mutlaka sosyalizm gelecek” (13).

“Aslında iyi bakmak lazım. Londra da olanlar Paris’te olanlar. Belki lümpen içerikli başkaldırıları oluyor. Çünkü insanların elinden sistematik düşünce sistemini alınca böyle kitle hareketlerine dönüşüyor. Başa dönersek mesela bugünkü finansal krizi haber veren 1929’lerde 1930’lar bilim adamları vardı. Bunlar Marks’tan etkileniyorlardı. Para nedir? Dünya da ne kadar hizmet ve değer varsa onun karşılığıdır. Şimdi öyle balonlar oluşturduklar ki dünya da var olan değerlerin 10 misli para dolaşıyor etrafta. Herkes borçlu, devletler borçlu, bankalar borçlu. O borçları, bütün bu kavgaların sebebi de işte o borçları halka ödetmek istiyorlar. Ondan kesiyorlar sosyal devletten falan. İşte eninde sonunda Türkiye’yi vurmaması mümkün değil. Çünkü en borçlu ülkelerden birisi. Bütün yapılanlar edilenler hepsi borç. Üstüne üstlük bütün sanayiye sattılar. Tarım tamamıyla bitti. Üretim olmadan elinde sonunda bu dalga Türkiye’yi vuracak. Ama vurduğunda ne olur? Batı’da gördüğün ayaklanmaların iki yolu var. Ya faşizme gider o yol ya sosyalizme. Şimdi Türkiye’deki sosyalizmin ne kadar kurutulduğunu,, faşizmin, ırkçılığın ne kadar körüklendiğini gördüğüm zaman ben endişe ediyorum” (4).

Sosyalizminin Türkiye’de geleceğine dair diğer görüşlerde ise demokrasinin önceliği konusu ön plana çıkmıştır.

“Bugün klasik anlamda reel sosyalizmi Türkiye’de yaşatmak canlandırmak gibi bir hayalin peşinde koşmanın anlamsız olduğunu düşünüyorum. Şimdi ÖDP, TKP var. Hepsi tabela partisi. Ben bugünkü Türkiye’de yapılması gereken şeyin çağdaş anlamda ileri bir demokrasiyi savunan ve aynı zamanda bir nevi sosyal haklara önem veren, eşit haklara önem veren vs. bir demokratik siyasi partiye ihtiyaç olduğunu düşünüyorum. Hatta ben ona radikal demokrasi diyorum. Böyle bireyler pek çoktur. Ama bu bireylerin bir araya gelip örgütlü bir güç haline gelmiş değil. Mesela EDP var tutarlı buluyorum. Ama onlar hareket geliştirme olanağı bulamadılar” (9).

“Sol yeniden tanımlanmalı, sol artık homojen bir kitleyi temsil etmiyor. CHP’nin sol olup olmadığı tartışılıyor ama CHP sosyal demokrat bir parti bile olamadı. Diğer kalanlarda birbirine benzemezlerden oluşuyor. Özgürlükçü daha demokrat bir sol tanımlanmalı eskiden sol partiler kitle hareketlerini, sivil girişimleri, kadın hareketleri, çevre hareketleri gibi hareketleri kendi istedi. Bu olmadı, mümkün değil. Bugün network sağlayarak olması tartışılıyor. Temeldeki eşitlik, özgürlük adalet anlayışı üzerine daha demokratik bir sol anlayışa ihtiyaç vardı” (10).

“Olumsuz bakıyorum. Şimdi sosyalizm dünya çapında biliyorsunuz SSCB ile birlikte bitti. Koşullar da değişti tabi. Bizim zamanımızda Arçelik’te 5000 kişi vardı şimdi 150 kişi var. İşçi sınıfının yerini teknoloji aldı. Tabi sosyalizm işçi sınıfıyla meydana gelir. Şimdi dünya çapında da böyle bir işçi sınıfı olmadığı için de Türkiye’de de düşük görüyorum. Şu an olması gereken demokrasi mücadelesidir” (8).

Sosyalizm Dünya ve Türkiye’de yaşanan sorunların çözümü için hala görülen en iyi öğreti olduğu düşüncesi de eski TİP’lilerde yaygın bir görüştür.

“Yani daha iyi bir öğreti gelir mi? Bilmiyorum bana göre en iyi öğreti hala sosyalizm. Bütün bu şeyler bir yerde tökezleyecek, ama geri gitmek diye bir olay yok bu CHP’nin tavrı, dinciler değişiyor Erbakan olamadı neden katı dinciydi, AKP iktidar oldu ama Amerikancı oldu iktidar oldu. Ulusallık düşünmüyorlar ticaret düşündükleri için sınır olmasın gitsin herkese ticaretini rahatlıkla yapsın” (5).

“Sosyalizm nedir? Sosyalizm iki anlama gelir, birincisi kapitalizm eleştirisi bunun eleştirisini hala yapabilirsin ortada veriler var. Hiçbir şey yapamıyorsan DİE rakamlarını al. İkinci anlamı kapitalizme alternatif bir düzendir. Şimdi o düzen yıkıldı sen sosyalistim diyorsun söyle bakalım nasıl bir düzen olacak mı...Her şey devletçilikle mi olacak ben gene dergi çıkaracağım zaman devletten izin mi alacağım, nasıl olacak iş? Bu çürümüş değil birinci anlamda görevini devam ediyor, kapitalizmi, emperyalizmi eleştiriyor; ama alternatif düzen nasıl tarif edeceksin. Onun için ben diyorum ki tam enternasyonal zamanı. Dünyadaki bütün iyi kafalar bir arada olacak tartışacak giderek alt birimler tartışacak maalesef bir

Lenin bir Marks gibi insanlar da yok belki de hacette yok.... Aynı şey Türkiye için de geçerli” (6).

Türkiye’de sosyalizmin içinde bulunduğu durumun önemli problemlerinden biride örgütlenme sorunu ile ilgilidir. İlk dönem TİP’in dağılma süreci ile başlayan parçalı bir sol anlayışın hala devam etmektedir. “TİP’te yaşanan ayrılmalar, Türkiye’ye çok acı bir miras bıraktı, ÖDP yeniden toparlamayı sağlamak istedi” (Nebahat dinler, 2011, kişisel görüşme). Dağınık bir sol hareket Türkiye’de sol partilerin siyasi alanda etkinliğini azalmaktadır.

“Şuan bence 1960–1970 arasından objektif durum daha uygun, ama subjektif durum bir parti olarak yok. Türkiye’yi maalesef her şeyde dış faktör çok etkiliyor. Bunu komplo planı anlamında söylemiyorum. Dış kamuoyu, dünyanın hareketi çok fazla etkiliyor. Mesela 1968 burada gençlik hareketini doğurmuşsa yoksa organik bir bağ ile gençlik hareketi burada çıkmış değil. Mesela Sovyetler birliğindeki dağınıklı, Avrupa’da Amerika’da bundan çok yararlandı, her şeyi geri aldılar, kimsenin sesi çıkmadı. Türkiye’deki eksiklik sadece örgütünün olmamasıdır. Nerdeyse örgütler kendiliğinden oluyor mesela örgütler kendiliğinden oldu. İnsanlar örgütsüz yapamıyor” (7).

“Biz artık elimizi eteğimizi çektik, genç kuşaklar yapacaklar. Daha çok zaman böyle bölük pörçük devam edecek sosyalizm adına, örgütler örgütçükler olacak. Ama ne zamana kadar onu bilmiyorum böyle bir zaman gelecek kafayı duvara vuracaklar, şöyle bir silkelenecekler, kendilerine gelecekler” (12).

“Bu şekli ile çok iyi bir gidiş yok. Kimse bir araya gelmeye yanaşmıyor ama herkes birlikten söz ediyor. En basit anlatımı bu olur” (14).

“Ben elimden geldiği kadar bir şeyler yapmaya çalışıyorum ama şuanda muhakkak sosyalizm geleceğine inanıyorum bu dünyada. Çatı partisi toplantısına gittim ama bir şey çıkmayacağını anladım. Yeter ki objektif şartlar millerin bir kulağından girmiş bir kulağından çıkmış durumda, bakıyorum kurulan ekiplere hep tepeden inme bunla gelişmesi mümkün değil. Dünyayı ve Türkiye’yi çok iyi bilmek gerekir işçilerle, köylülerle konuşmasını bilmek gerekir, yeni bir nesil mi bilmiyorum buradaki insanlarla pek ümidim kalmıyor anlatmaya çalışıyorsun kitap okumuyorlar bir şey yapmıyorlar. İnşallah diyorum ben. Bugün bir parti kurulabilse İzmir’de bir sene önce çalışmalar yapıyorduk gene bir grup geldi

yıkıldı gitti. Zaten üretim yok, kapitalist çoktan bitti. Yeni bir dünyadaki harekette gözüküyor” (1).

“Bugüne baktığım zaman çok iyimser değilim ama bir gün yeniden yeni bir sosyalizm anlayışı, klasik ideolojik Marksist Leninist parti değil başka bir şey olması lazım. Bugün daha insani daha muhalif bir şey olması lazım. Dünya da böyle olması lazım Türkiye’de böyle bir şey görmüyorum Türkiye’ye özgü bir şey değil o parti anlayışı bitmiş hayat ile bitti. Tarihte kalacak ama dersler çıkarmak lazım o anlamda bir önemi var. Bir daha o tür bir parti olmayacak” (3).

Siyasi parti örgütlenmelerinde demokratik merkezîyetçiliğin uygulanamamış olması da önemli bir sorun olarak görülmektedir.

“Merkezîyetçi yapı bir şekilde sol örgütlerin içinde devam ediyor. ÖDP içerisinde de bu devam ettik herkes eski gömleklerimizi çıkardık dedi ama yine tavsiye listeleri ile seçime gidildi” (14).

Popülerizm kaygısı da diğer bir sorun olarak değerlendirilebilir.

“Türkiye’de sol kadrolar biraz kişisel kariyerizm peşindeler. Sol kadrolar ben varsam örgüt var devam eder bu düşünce ile bugün solda 6–7 parti var hepsi Popülerizm şeyi ile yapıyorlar ben bunun yanlış olduğunu, sosyalist harekete fayda yerine zarar vereceğine inanıyorum kendi aralarındaki çatışmalar, sürtüşmeler toplumda hep olumsuz görülüyor” (12).

Türkiye’de sosyalizmin sorunlarında biride sosyalizmin Kemalizm ile olan ilişkisi de solu etkilemektedir.

“Sosyalizm büyük ölçüde bu eski TİP’te de vardı. Müthiş bir Kemalizm etkisi vardır. Bu kanımca yeniden canlanıyor. Örneğin ÖDP ve TKP” (3).

Türkiye’de sosyalizmin gidişatı ile ilgili bir diğer sorun ise gerçekleşen askeri darbeler ile kesintiye uğramasıdır.

“İki tane büyük sebep var.12 Eylül sandığımızdan daha büyük bir tahribat yarattı. İkincisi de dünya sosyalist sistemi çöktü. Çöker çökmez kendime şunu dedim sen altında kalmışsın, ama acayip tahrip edici” (6).

Türkiye’de sol/sosyalizm kendi içinde yaşadığı sorunların yanı sıra dünya da yaşanan gelişmelerden etkilenmektedir.

“Behice hanımın MDD zamanında en büyük ısrarıydı anti-emperyalist olmak yetmez anti-kapitalist olmak lazım. Şimdi herkes anti- emperyalist Böyle

şeyler yeteri kadar işlenemedi işlenebilseydi ama bilmiyorum kitlelerin acelesinden mi, iktidarın saldırısından mı işte silahlı mücadeleler çok pirim yaptı. Şimdi yeni bir kitap okuyorum 1975 ten sonra Dev-Genç'in dergisi ilk 20000 basıldı bildirileri 60000 basıldı. Yani bu sol hareketin fikir olarak ağırlığını gösterir. Maddi güç sağladı fakat fikir gücü çok baskındı solun, o çok korkut. Sendikalar meselesi de vardı DİSK'in o başarılı sendikacılığı yani sadece düşünce olarak değil, bütün işçiler gelirden pay almaya da başladılar kitleleşince. Tabi bu kapitalist ve iktidarlarını çok daha fazla çok korkuttu, daha fazlada üstüne geldiler. 1960–1970 arasında hem dış faktör hem de iç faktör çok üst üste oturdu ve çok yükseldi dalga. Ama 1975–1980 arasında o yeşil kuşak Amerika Sovyetlerin dağılması, dış faktörde aleyhine işlemeye başlayınca sosyalistlerin Türkiye'de de zayıfladı, dünya da zayıfladı. Dünyada bile yeteri kadar literatür yok bence. Ancak günümüzde Marksistler fikir olarak toparlanamaya çalışıyor ama çok mevzi kaybettiler, mesela İtalya'da komünistler %41- 42 oy alır sağ birleşir iktidarı vermezdi. Şimdi baslarında Berlusconi var. Dünya şartları da maalesef çok zor” (7).

“Dünya sosyalist hareketine bağlı, Sovyetler birliğinin çözülüşünün nedenleri ortaya konmalı” (1).

Dünya'da ve Türkiye'de karşılan bir diğer sorun ise sosyalizmin iktidarlar karşısındaki konumudur. Burada hem dünya da hem de Türkiye'de iktidarların din ile olan ilişkisinin etkisi olduğu düşünülmektedir.

“Hem dünyada iktidarda hem geleneği marksızım den daha uzun ya da doğal geçmiş olarak aydınlanmayı falan alırsam kaç yüzyıl olabilir sosyalizmin geçmişi. Bence tabı muhafazakârlar, şimdi dinle çok güzel oynuyorlar. Din diye Müslümanlığı kastetmiyorum sadece. Bütünüyle dünyadaki bütün dinlerin oynanması. Bu zeminle artıdan başlıyorlar halka karşı. Her türlü baskıyı da yapıyorlar çok kaddarlar. Sosyalizm eskiden başlayacak sıfır olacak sonra bire gelecek... Şimdi insanlar Ortadoğu'da toplanıyor, itiraz ediyorlar ama ne olsun yerineyi diyemiyorlar. Bunu da ancak sosyalistler anlatabilir insanlara. Kendiliğinden hareketler yavaş yavaş bilinçli şeye dönecek diye düşünüyorum” (7).

“AKP nasıl iktidar oldu, bu ülkenin büyük çoğunluğu Müslüman din nedir bir üst yapı toplumdur, köleci toplumdan çıkan din Hıristiyanlık ve öyle değerleri var ki Sezar'ın hakkını Sezar'a ver Allah'ın hakkını Allah'a ver, san a bir tokat atana

sen yanağını çevir kölelikten geliyor. Müslümanlıkta ticaretin üst yapı kurumu, bütün dinler insanları daha iyiye yönelmek için gelmiştir. Müslümanlığın temelinde ticaret yatıyor, AKP'yi tüccarla destekliyor bunlar tüccarların üst yapı kurumu gibi. Bu şartların olduğu ülkede biz salyangoz satmaya kalktık, sosyalizm satıyorduk ama sosyalizm oturmuyordu tamam biz inanıyoruz ama netice itibari ile temel yapı ticaret, ticaret bize uygun değil, biz üretmekten yanayız, aracılıktan bahsetmiyoruz ticaret aracılıktır. Biz aracı değiliz o yüzden biz bu topluma oturamadık, sırf yanlış yaptığımız, söyle yaptık yapmadığımız için değil oturamadığımız için komünist olmuşta Müslüman olmuş bir ülke gösteremezsin” (5).

Kapitalizme alternatif olarak görülen sosyalizm kapitalizmden de etkilenmektedir.

“Bu çalışmalarla bizi ve solu düşünen sosyalizmi düşünen insanları değil karşısındakilerin çok cevval oluşu çok baskın oluşu artık her şeyin kapitalizmin de çok ileri noktadaki detaylarını bile ortaya çıkartabileceği bir formata geldi ve bundan sonra bana göre bizim dönemimizdeki sosyalist mücadeleyi yapmak artık hemen hemen mümkün değil çünkü bizim dönemimizde bu işler bildiriyle, mitingle, konuşmakla kitapla bilmem neyle yapılıyordu. Şimdi artık öyle bir bastırıyorlar ki bizim o gün hala yoldaş diye yanımızda olanların üçte biri liboş oldu gitti. Yani adamlar çok bastırıyorlar ne kadar ayakta kalabiliriz onu da bilmiyorum” (11).

4.3.7. Türkiye İşçi Partisi Türkiye’de Sosyalist Bir Gelenek Oluşturabildi Mi?

Aybar Türkiye İşçi Partisi’nin ondan önce var olan sosyalist gelenekten farklı olarak kurulduğu ve bu yolda devam edeceğini belirtmiştir. Peki, bundan 50 yıl önce kurulan TİP günümüze kadar sosyalizmin bir gelenek hale gelmesinde katkı sağlayabilmiş midir?

Geleneği “belirli davranışsal norm ve değerleri benimseyip aşıl原因an, gerçek ya da hayali bir geçmişle süreklilik gösteren ve genellikle yaygın biçimde

benimsenen ritüeller ya da başka sembolik davranış biçimleriyle ilişkiler kümesi (Marshall, 2003: 258–259) tanımlayabiliriz. Sosyalist ideolojiyi benimseyen eski TİP'liler parti ideolojisinin taşıyıcıları ve sürdürücüleri olmuşlardır.

Eski TİP üyelerine göre genel olarak TİP bir gelenek oluşturduğu ve eylemsel ve teorik anlamda da o günün şartlarına göre yeterli olmuştur.

“TİP geleneği var dağınık ama sosyalizmden ne kaldıysa TİP'ten kalmıştır başka gruplar bir şey bırakamadılar.” Eylemsel ve teorik anlamda da *“Olabilirdi kadar oldu istenilen biçimde oldu mu bilmiyorum ama daha fazlasının da olmazdı. Bizim önümüzde yol gösteren bir şey yoktu bu nedenle TİP çok büyük bir görev yapmıştır ve bütün Türkiye'ye solu yaymıştır. TİP tamamen bütün her köyden oy almıştır. Bütün köylere kadar gitti. Hatta bu yüzden işçiden oy alamayınca köylüden oy almak şeyleri çıktı. Biz cuntanın önünde büyük maniydik. Bu nedenle MDD ile çok tartışmalar yaptık bu tartışmalar olmasaydı işçi partisi en aşağı on misli daha büyürdü”* (1).

“İşte Behice hanımın düsturları doğrultusunda oluştuysa o oluşmuştur yani bir ahlak görüşü. İlk dönemden gelen gelenek söz konusu da onu şekillendirmek için böyle bir tartışma ortamı hiçbir zaman olmadı. O günün şartlarına göre fazlasını yaptı. Türkiye için yeterli olmadı tabii. Türkiye de hangi sorun varsa onu ortaya koymaya çalıştı” (2).

“TİP sosyalist geleneğin adıdır. Ondan geçmiş herkes ve eleştirmeler TİP'in sosyalizme yaptığı hizmeti, kabul etti. 1968'de yapılabilecekler yapıldı. Vedat Türkali “daha kaçak maldı” der sosyalizm için, TİP sosyalizmi tezgâh üzerine çıkardı”(10).

“Nesnel olarak çok büyük olanaklara sahipti ama bunun farkında olmadığı için iskaladığı birçok nokta oldu. Bir TİP'in solda meşrutiyetini sağlayan Kadrolar söyle insanlardı. 1940'ları yaşamış insanlardı, bunlar yani en küçük bir yasal örneğe sarılmış ve onu korumak için yıllarca hapis yatmış üniversite akademik kariyerlerini terk etmiş toplumdaki dışlanmış insanlardı. Dolayısıyla TİP'in toplumsal meşrutiyetinin yanı sıra yasal meşrutiyetini korumasını, bunun savunmasına çok önemseyen insanlardı, buna titizlikle sahip çıkıyorlardı. Bu TİP'i 1968 kadar getirdi. Ama o tarihten itibaren toplumsal meşrutiyet yasal meşrutiyet toplumsal olanaklar daha farklılaştı, değişti. Belki bu duruma intilafı zorlandılar. Bunu yeni gelişen

toplumsal hareketlerin böyle bir derdi yoktu. Onlar 1940'ların, 1960'ların kısıtlılıklarının farkında bile değildiler. Ama buda iyi bir şey mesela Osmanlı paşaları ile Kemal paşalarını kuşağını ayırt ederler, her dönem farklı başarılar elde etmişler 1960'larda solcunun solcu ile konuştuğu bir avuç insanın bulunduğu ortamla 1967-68'de üniversiteye geliyorsun en etkin unsurlarla solcu ortamında yetişen bir gencin psikolojisi arasında bir fark var. Bu farklar kapatılamadı, kavranmadı. Kavrama ile olacak iş değil bu, bu tür ayrılıklar kaçınılmazdır. Benim derdim; TİP kendi savunduğu çizgide çevredekileri toplayıp bir gelenek yaratabildi mi? O dönemde silahlı mücadele ile iktidarı zorlama fikri vardı tabi bu partide birleşmezdi. Bunun en iyi örneği Güney Afrika Afrika Ulusal Kongresi diye bir örgüt var 1926'larda kuruluyor. 1950'lere gelince yeni bir kuşak yetişiyor. Aynı Boran'ların Aybar'ların olduğu gibi bir yaşlı kuşak var birde genç kuşak var. Genç kuşak eski yöntemlerle gıdım gıdım haklarını elde etmek istemiyor. Silahlı mücadele ile yolunu açmak istiyor. Mandela eski kuşağa gidiyor böyle böyle bir yapmak lazım diyor. Eski kuşak diyor ki biz kendi çizgimizi terk etmeyiz ama sana da olanak tanırız. Şimdi benim gördüğüm tek örnek bu. Türkiye'de bu yapılabilir miydi bence çok mümkün değildi. Türkiye de ayrışma kaçınılmazdı ama ilişkiler bu kadar şiddetli kopuş gitmezdi bunun bir mantığı olduğu bilinirdi. Bir mesafe korunabilirdi. Bende demokratik kültürle sosyalizme gitme tarafındaydım. Bugün geçmişe bakıyorum hala o fikirdeyim. Demokratik kültürü, toplumsal örgütlenmeleri geliştirerek bir toplumsal alt yapıyı kurarak, bir toplumsal fikri ve örgütsel hegemonyayı geliştirerek sosyalizme gitmenin doğru olduğunu düşünüyorum. TİP'i bu konuda eksik kaldığı için eleştiriyorum bu hegemonyayı oluşturamadı bu konuda köşe taşlarını döşeyemediği için. Bu nedenle TİP oluşmakta olan yeni dinamizme sahip olan toplumsal hareketlerle ilişkisini her zaman yeni baştan onararak sürekli bir politik güce doğru gitmeyi beceremedi. Bunu ilk defa 80 öncesi fark etmeye başladı birleşme diye bir fikir gündemimize girdi. Birlik fikri solda ilk defa bu saflarda ortaya çıkmıştır" (16).

TİP'in gelenek oluşturduğunu gösteren göstergelerden biride TİP kendi içinde çıkan sol hareketlerdir.⁵²

“Hem de çok fazla, nasıl bütün burjuva partiler CHP'den çıktıysa Türkiye'deki tüm sosyalist harekette TİP'ten çıkmıştır” (7).

“...doğurgan olarak iki parti görüyorum, biri TİP biri CHP. Mesela CHP'den bu AP, Adnan Menderes'ler, Celal Bayar'lar doğuyor. Solda da ana parti doğurgan olarak TİP görüyorsun işte oradan da MDD'ciler çıkıyor, Dev-Yol, Dev-Sol...”(13).

TİP'in bir gelenek oluşturma anlamında yaptığı en önemli şey Türkiye' de sosyalizmi meşrulaştırmış olmasıdır.

“Solu meşru hale getirdi Behice Boran'ın bir lafı var bir mücadele edersin bir ancak meşruiyet baksa bir şeydir. Seni benimser sen halkın gözünde meşru isen esas olan birinci olan şey meşruiyettir. En berbat diktatörlükte bile yasalar var meşru isen sen topluma mücadelen devam edersin tabi ondan sonra hiç bir şey eskisi gibi olmamıştır ama sol meşrudur” (6).

“Bence TİP bir çığır açtı. O güne kadar hiç denenmemiş veya onun kadar uzun yaşamamış bir akım ortaya çıkarttı. 63 ilin hepsinde örgütümüz vardı. Ve sosyalizm legalleştirdi. O güne kadar sosyalizm komünizm demek suçtu. Ve bunları meşrulaştıran ve her tarafta konuşulan bir sistem olarak tanıtmıştır. Dünyada o günkü kapitalist sistem dışında ayrı bir sistem olabileceğini göstermiştir” (10).

Sosyalizmin yanı sıra ile siyasi tartışmalarda da önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir.

“TİP yalnız sosyalist geleneği değil birçok şeyi başlattı. Türkiye'de tartışılmayan birçok şey tip ile tartışıldı. Bugün Kürt meselesi konuşuluyorsa tipin sayesinde konuşuluyor. NATO, askeri üsler konusu... Tartışılan her şey tipin sayesinde tartışılıyor tipten önceki tartışmalar böyle değildi. Mesela Demirel köy enstitülerini kapattı, bunlar komünist yetiştiriyor... Basit ve yoz tartışmalardı. Bunlardan tartışmaları politik çizgiye ekonomik tartışmasına ekmek kavgasına çeken TİP'tir” (5).

⁵² TİP en başta Türkiye sol hareketinin yarım yüzyıllık birikimini bağrında toplayan legal bir buluşma merkezi olmuştur. Kendinden sonraki bütün sol hareketlere analık etti. Türkiye solunun bütün akım ve örgütleri TİP'ten çıkmıştır (Yurtsever, 2008: 77).

“Kesinlikle, bakış acısı ile başardı. Bütün bakış açısı O güne kadar olanın 180 derece tersiydi. Herkes ideolojik, politik klişeleri tekrarlayıp duruyordu, büyük sınıfların çıkarlarını tekrar ediyordu. Kesinlikle emekçi sınıflara karşı bir şey yoktu emekçi sınıfların siyasete oy vermesi olarak kalıyordu. İlk defa TİP bunun 180 derece değişik bir şeyini uygulamış ve karşılığını görmüştür. 1965 seçiminden önce parti teşkilatları nasıl kuruldu, bunu bir bilsen nasıl sahip çıkıldığını anlarsın adam hapisanede parti kuruyor” (6).

“TİP Türkiye’de demokrasinin yerleşmesi çok büyük başarılar elde etti elde etti. Nitekim 1965 yılında milletvekiline saldıran adalet partisinin ileri gelenleri TİP’in onlara ilere görüş bakımından çok şey kazandırdığını şimdi soyluyorlar. Demokrasi geleneği anlayışı yerleştirdi. Bütün devlet kademeleri içerisinde, Türk ceza yasası ile ilgili anayasa mahkemesine başvurması onların hepsi politikada, önemli gelişmelerdi. Ülke yönetiminde elinde bulunduran kişiler bunlardan çok yararlandılar” (12).

Türkiye’ de sol hareketlerde TİP dışında bir geçmişe sahip olan partide Türkiye Komünist Partisidir. TİP’in TKP geleneğinden farklı yanları olmuştur.

“Türkiye’de bir sosyalizm fikri sosyalizm anlayışı bir partilik kavramı bunları tip oluşturdu. TKP her zaman çok küçük çok dar tek tek insanlar üzerinde etkili oldu. Hiç görmediğin bir köye gidersen mutlaka bir tipli vardı. Bir köyde ilin haber yok parti kuruldu kahvede kasaları var parti aidatı var akşam gazetesi alıp Çetin Altan okuyorlar diğer kahvelere dağıtıyorlardı. Hiç TİP’li görmemiş ama kendini partili sayan insanlar vardı” (3).

TİP’in teorik yapısı Avrupa’dan farklı bir şekilde oluşmuştur.

“TİP’in geliştirdiği teorik çizgiyle batı Avrupa’daki komünist partilerin çizgisi farklı. Bizim aydınların çoğu oradan etkilenmiş oralarda okumuş arkadaşlar. Bu arkadaşlar daha çok o günkü Sovyetlerin geliştirdiği teorik düşüncelere bağlı. Ama Tip hem onu hem de legal kalabilmek bakımından ve legal mücadelede varlığını sürdürebilmek için iki ayrı görüşü birleştiren bir nevi hibrid partiydi bence” (9).

TİP’in eylem olarak yeterliliği dönemin koşullarına göre şu şekilde değerlendirilir:

“Mesela o günlerde açık hava toplantıları yapamıyoruz Aybar baksan spor sergi salonunda toplantı yapılacak. O kadar doldu ki dışarı da doldu eşim

askerdi. 1964'tü belki toplantıya bakıyım diye geliyor. Ama toplantıdan çıkmadı objektif durum çok uygundu ama sübjektif durum da çok uygundu üst üste geldi iktidara da gerek kalmıyordu faşistler de gerekeni yapıyordu ama bütün her yerde hızlıca örgütlenip o kadar milletvekili çıkartmakta partinin eylem olarak ta o potansiyeli karşıladığını gösteriyor” (7).

İkinci dönem TİP bu geleneğe katkısı ise yine dönemin şartlarına göre olmuştur.

“Bence oluşturdu. Eğer TİP, TBKP ile birleşmemiş olmasaydı aynı geleneği toparlayan gene TİP geleneği olacaktı. O dönemin (1975 sonrası için) ülkenin koşulları da çok önemli, şimdi örgütlenmesinde yeterli miydi, sorusu. Ben tipli olarak üzerime düşen her görevi yaptığımı düşünüyorum fakat o zamanın koşullarında siz ne yaparsanız yapın sizin zaten, şöyle geçmişinize o döneme bakıyorum... Santral dikişten TİP'li olduğumuz için atılmışız. TİP'li olanlar bide işin çok enteresan yanı sendikal hareketinde önünde farklı yerlerden de gelmiştir. Sadece işveren atmamış ki sendikanın bilmem kimleri gitmiş senin oradan işten atılmanı sağlamış bunlar faşistler değildi. O da yetmemiş sana bursa valiliğinde iş verilmemiş insanlar açlığa mahkûm edilirse ne yaparlar hadi ben bilincim de bir takım şeyleri aştım o olaylardan sonra yüzünü görmediğim yoldaşlarım oldu çünkü akşam olunca eve ekmek götürmek zorundasınız, hele o ülkede erkeksiniz. Ben feminist olduğuma inanıyorum. Her komünistin feminist olmasına gerektiğine inanıyorum, kadın hakları alınacak çok şeylerin olduğunu biliyorum. Ama bu ülkede erkeklerin işinin çok zor olduğunu da biliyorum siz eşiniz çalışmıyorsa örf ve adetlerden dolayı ikide çocuğunuz varsa bir de siz komünist olmuşsunuz, işten de atılmışsanız hiçbir yerde de iş verilmiyorsa, akşam da ekmek götüremiyorsanız, o arkadaşı bir daha aranıza da görmezsiniz. Bu saldırı sadece şöyle olmadı. Yani ben kendi adıma elimizden geleni yaptık mı yaptık ben kendi adıma yaptığımı inanıyorum, ama partinin de yaptığının. Ama bunlar yeterli değildi bunlar araştırılması gereken şeyler. Ülkenin O dönemki koşullarına göre bakmakta fayda var” (13).

Türkiye’de yaşanan süreçler doğrultusunda da TİP’e ait bir geleneğin kalmadığını düşünen görüşler ise şu şekildedir:

“12 Mart’a bu kırıldı ondan sonra da bu hiç olmadı. Her hareketten öyle bir şey vardır. Hala eski TİP’ten, yıllarca düşünmüş çalışmışın bunların getirdiği bir ortak yan var ama bir gelenek kalmadı. Bir dönem çok büyük oldu” (3).

“Bir TİP geleneği oluşturduğunu düşünüyor ve bunla övünüyordum. Ama son 2 yılda bu gelenekten gelenler de 1000 parçaya bölündüler. Hepsi ayrı telden çalıyor. Mesela bir kısmı anayasa referandumuna⁵³ evet dediler” (5).

TİP’in teorik ve eylemsel olarak yeterliliği olmadığını düşünenler ise iz bıraktığı konusunda hem fikirdir.

“Kesinlikle evet denemez, çok eksiklikler vardı. Kendi muhtaç himmete diye bir şey vardır ya, eskiden kalan çok az kadro vardı. Kadro yoktu ki belki de ilk yetişen kadrolar bizim kuşaktır. Bunun her alana yansıyan olumsuzlukları var ideolojik mücadelede zaafılar, politik mücadelede yayın çıkarma da kitlesel mücadele de zaafılar. Her şeye yansıyor. Birçoğun büyümesi gibi düşe kalka düşe kalka gitti. Hakikaten kendi kadrolarını yetiştirmiş TİP 1975’ten sonraki partidir. Bugün Türkiye’de nereye gitsen bir Tıp’liye çarpıyorsun bu da partinin kitleselleştiğini gösterir ama bu şu anlarda değil bu hala eski TİP’li aktif siyasette olduğunu göstermez bir sohbet ediyorsun diğer insanlarda farklı olduğunu görüyorsun sen nerden geldin diye sorduğunda işte eskiden ben tipli dim tipe oy verdi diyor. Kesinlikle iz bırakmıştır” (6).

TİP sosyalist bir parti olarak mecliste yer alan ilgi parti olma özelliği ile sosyalizmin meşrulaşmasına sağladığı katkı ile özellikle kendi döneminde etkili olmuştur. Bu etki daha sonraki yıllarda kendini diğer sol örgütlerin kurulması, TİP’in başarısının örnek alınması şeklinde olmuştur. Aynı zamanda TİP’in yetiştirdiği sol kadrolar ideolojilerinde ayrışma noktaları yaşasalar da siyasi hayatın içerisinde farklı noktalarda yer alarak siyasi katılımlarını da sürdürmüşlerdi. TİP’in özellikle bireyler üzerinde, bireylerin bu geleneği sürdürüp sürdürmediğini bugün günümüzde Eski TİP’li olmanın ne anlam ifade ettiği üzerinden çıkarımlar yapabiliriz.

⁵³ 12 Eylül 2010 yılında Anayasa’nın bazı maddelerinin değişmesi için referandum düzenlenmiştir.

4.3.8. Günümüzde Eski TİP’li Olmak

Çalışmanın buraya kadar olan bölümlerinde bireylerin ideoloji ve parti ile ilişkilerini, parti ideolojinin bakış açılarını, örgütsel yapı içinde günümüze kadar yer alıp almadıklarını, Türkiye’de sosyalizme bakış açılarını, eleştirilerine ve düşüncelerine yer verdik. İlk kurulan tipten başlayarak parti de yer alanların hayatından 50 yıllık bir süre, sadece ikinci TİP’te yer alanların hayatından da 35 yıllık bir süre geçmiştir.

“Tüzel kişilik olarak partilerin yaşamı sona erebilir; ama gerçek toplumsal güçlere dayanmışlarsa, dayandıkları güçlerin hareketi sürer gider.”(Boran, 1975: 7) Bugün Tüzel olarak Türkiye İşçi Partisi’ siyasi partiler arasında yer almamakta fakat partinin ideolojisinin taşıyıcıları bugün siyasi yaşamın içerisinde.

Günümüzde eski TİP’liler, TİP arşivini oluşturmada, anma törenlerinde, TİP ile ilgili çalışmalarda, yemeklerde bir araya gelmektedir. Bunu yanı sıra sosyal paylaşımı kullanmakta ve birbirleri ile güncel konular ya da bireysel konular hakkında bilgi alışverişini sürdürmektedirler. Bütün bunlar TİP’in değerlerini devam ettirmeye çalıştıklarının da bir göstergesidir.

Eski TİP’liler, parti ile ilgili bir sosyal çevre edinmeleri ve arkadaşlık ilişkilerini de yukarıda da bahsedildiği gibi hala sürdürmektedir. “Örgütlerin kendi değer sistemleri içindeki etkide, o örgütler çevresinde oluşan ya da devam eden arkadaş grupların iç içedir” bazı durumlarda o örgütlere giriş de arkadaş gruplarının rolü olabileceği gibi, bazı durumlarda da ilgili örgütler çerçevesinde yeni arkadaş grupları oluşabilir” (Kışlalı, 1987: 102). Parti ile tanışmada bu tarz ilişkilerin etkisine yer vermiştik. Partililik aynı zaman da yeni arkadaş çevresinin oluşmasını da beraberinde getirir. Eski TİP’liler bugün farklı siyasi oluşumların içinde yer almaları, kimi konularda farklı görüşleri olmasına rağmen TİP adının çatısı altında bir araya gelmekte ve bunun yanı sıra günlük hayatlarında da ilişkilerini sürdürmektedir.

“Dostlarımız var, yoldaşlarımız var. Bir araya geliyoruz. Yine haberleşiyoruz. İşte benim en sağlam en yakın dostlarım TİP’tedir. Ne olursa olsun o vefa vardır TİP’liler de” (4).

“Dostluklar arkadaşlıklar bir sürü paylaşımlar devam ediyor. Sahip çıkılması gereken değerler için bir arada olduğumuz insanlar var örneğin TİP’in kuruluşunun 50. yılı ve Behice Boran’ın doğumunun 100. yılı gibi” (14).

TİP’e olan bağlılık düşünsel alanda da devam etmektedir.

“Olaylara doğru bırakmak belki bana bıraktığı. Dürüst olmak. İnsanların kafası karışınca açın diyorum Behice Boran’ın yazdıklarını okuyun” (4).

“O gelenekten gelen o geleneğin yetiştirdiği, o özelliklerini koruyan bir insanım siyasetle ilişkisini kesmedim” (6).

“Ben hep TİP üyesi olarak kaldım ve öyle siyasi hayatımı bitirdim. Ama bugün de TİP’in temel ilkelerini, demokratik ilkeler çerçevesinde mücadele ederek iktidara gelme anlayışının bir nevi sahibiyim ve ondan vazgeçmek istemiyorum. Ben her yerde eski TİP’liyim. Eski arkadaşlarla da görüşürüm hala. Bu ilişkiler devam ediyor. Ve ben de büyük etki bırakıyor. Mesela geçenlerde İP, TİP adını almak istedi. İlk karşı çıkan ben oldum. Sizin TİP ile uzaktan yakından alakanız yok. Bu partinin mirasını lekeleyemezsiniz” (9).

“Ben TİP’liyim.. Partililiğim bitmiyor, parti bitiyor, ben söylüyorum Türkiye İşçi Parti’li bir tek ben varım” (5).

“Tabi ben partiliyim. Parti gene olursa, biri çıkarda tabelayı asarsa yine mücadeleye devam ederiz” (2).

Kişilerin kendilerini partili olarak tanımlaması, partinin aynı zamanda ideoloji ile birlikte bireye kimlik kazandırdığını göstermektedir. Sosyalistim, Marksistim ve ya da ben Türkiye İşçi Parti’liyim demek kişinin kendini tanımlama şeklidir. Günümüzde legal ve yasal olarak olmayan bir partiye karşı hala bireyin kendini o şekilde tanımlaması, bu kimliğin devam ettiğini gösterir. Bu aynı zamanda bireyin partili olmaya değer yüklemesini, partiye karşı duygusal bir bakış açısını da beraberinde getirir. Bu kimlik eski TİP üyelerinde farklı şekillerde sürmektedir.

“TİP bize bir kimlik kazandırdı” (10).

“Ben hala TİP’liyim diyorum, ama ben komünistim de diyorum. Bugün deseler TİP’i tekrar kuralım ama ben de diyorum ki yok o tarihe mal oldu. Duygusal bir bağlılık var tabi ben öyle öleceğim” (13).

“Eski TİP’liyim tabi her zaman diyorum derimde bununla da gurur duyuyorum”(11).

“Ben bir yerde iftihar ediyorum, siz nesiniz ben TİP’liyim diyorum” (1).

“Duygu bağı var. TİP beni attı, ama yasal konum kazandıkça Behice Boran’ın ölüm yıl dönümleri aktif bir rol adım benim hayatımın partisi ben orada kavga ettim yanlış dedim ama o yanlışlarda bende vardım benim kimliğimi oluşturduğunu düşünüyorum, bir şeyle o kadar iç içe yaşarsanız etkilememesi mümkün değil” (3).

Değer yüklemek kimi zaman kızgınlığı da beraberinde getirmiştir.

“TİP’e değil iyi bir örgüte hayalimdeki örgüte bağlılığım var... TİP’in her yaptığı şeye gitmiyorum. TİP’lilik diye bir şey yok sadece insanlar var. Artık onlarla bu görüşlerimde de anlaştığım kişiler yok. TİP’lilik benim için ezbere bu nitelikleri taşır demek değil. Mesela gerçekten hiç bağışlamayacağım bir şey referanduma evet denmesi bugünkü iktidarı bugünkü hale getirdi. Solculara çok kızgınım bu kadar kalbimin kırıldığını hiç hatırlamıyorum ne kadar muhalefet gördüm ama hiç böyle bir şey yaşamadım nasıl böyle bir şeye kandılar” (7).

Eski TİP’liler TİP’in geçmişine sahip çıkarken bir yanda bu geçmişe yönelik eleştirileri de yapmaktadırlar.

“Marksizm’in öğrettiği kavramlardan bir tanesi olumsuzlanmanın olumsuzlanmasıdır. O gün ki iddiaları İle TİP’e şaşamaz yanılmaz bir parti olarak bakarken bugün böyle bir şey olmadığını görüyoruz.1960’ların sonunda 1970lerdeki gibi bir partinin hayalinin kurmak bugün çok gerçekçi bir tutum olmaz. TİP’li olmayı geçmişte içinde bulunduğum için bugün baktığımda da savunduğum doğrularım bir tarihi olması nedeniyle kendi geçmişim olarak bunu olumluyorum ve sahip çıkıyorum ama bu sahip çıkma o dönemin yanlışlarını eleştirmekten ya da o dönemin fikirlerinin bugünde değişmeden gerçekleşeceğine de inanmam çünkü bu tarihin akışına ters bir tutum anlamına gelir o yüzdene de TİP’in yeniden kurulması, ya da parti programının yeniden ortaya konması gibi bir fikre sıcak bakmama ama şunu biliyorum TİP tecrübesi hem onun içinde yer alanlar açısından hem o periyot açısından önemli bir tecrübedir. Özellikle 70’ler için bu parti olmadan göz ardı edilerek özellikle bunu belirleyeni olan Behice boran’dan söz etmeden sol tarihin yazılabilmesi de mümkün değildir” (15).

Eski TİP'liler için TİP'li olmak gündelik hayatınızı partili olarak sürdürmek bireylerin hayatında zamanla bu sürecin kimlik haline gelmesini de beraberinde getirmiştir. Partili kimliği sadece ideolojinin eyleme dönüşmesine değil aynı zamanda bireylerin sosyal çevrelerini oluşturmada, gündelik hayatlarındaki çalışmalarında, hayata bakışçılarında etkili olmuştur. Yukarıda da yer aldığı gibi günümüzde tüzel bir parti olmamasına rağmen eski TİP üyelerinin TİP'li olmanın yaşamlarında yeri önemini belirtmiştir.

Sonuç

İdeoloji çok anlamlı ve sosyal bilimlerin birçok alanında farklı kullanımlar sahip bir kavramdır. Aydınlanma ve Fransız Devriminin etkisiyle düşünce bilimi olarak ortaya çıkan ideoloji kavramı olumlu bir anlama sahipken zamanla olumsuz bir anlama da sahip olmuştur. Özellikle sol gelenekte ideolojinin olumsuz bir anlama sahip olmasında Marx'ın ideolojiyi burjuvazinin işçi sınıfı üzerinde oluşturduğu yanlış bilinç olarak tanımlamasının büyük etkisi vardır. 20. yüzyıla gelindiğinde Marksizm'in siyasal pratiğini uygulamaya çalışan Lenin, ideolojiyi sosyalist eylemin bir parçası olarak ele almış ve bu süreçte sol gelenekte de ideoloji farklı bir anlam kazanmıştır.

Marksist düşünürlerin hem olumlu hem de olumsuz anlamları ile ele aldığı ideoloji konusuna siyasal alanda kullanıldığı anlamına yer verilmiştir. Bu doğrultuda ideoloji siyasal görüş ya da bir dünya görüşü olarak ele alınmıştır. Böylece ideoloji, bireylerin teorik ve eylemsel olarak savundukları bir siyasal görüş olarak tanımlanabilir. Sahip olduğu unsurlara karşı bireyde bakış açısı geliştirmektedir.

Bireyler genellikle kendileriyle aynı ya da benzer bakış açılarına sahip başka bireyler ile bir arada olma ihtiyacı duymaktadırlar. Siyasal örgütlenmeler ve özellikle de partiler, aynı ya da birbirine yakın görüşlere sahip bireylerin bir arada olma isteğinin siyasal alana yansımaları olarak kabul edilebilir. Siyasal partiler bireylerin bir arada olmasını sağladığı gibi ideolojinin eyleme dönüşmesine ve gerçekleşmesine de imkân sağlayan örgütlerdir. Bir anlamda siyasal partiler ideolojinin örgütlenmesidir; örgütlü halidir.

Sosyalizm de bir siyasal sistem anlayışına sahip olması ve bir dünya görüşüne kaynaklık etmesi dolayısıyla ideoloji olarak kabul edilebilecek bir öğretilerdir. Sosyalist düşüncenin kökleri çok eskilere dayansa da yakın dönem sosyalizminin temelleri genel anlamı ile 19. yüzyıldaki tartışmalara ve özellikle de Marx ve Engels tarafından oluşturulan bilimsel sosyalizm öğretilerine gitmektedir. Sosyalizm genel olarak kapitalizmi eleştiren, onun karşısında ve ona alternatif olarak görülen bir sistemdir. Bu ideoloji en genel anlamı ile toplumlarda üretim araçlarına sahip olanların ve onların üretim ilişkilerinin belirlediği toplumun sınıflı yapısını temel almaktadır. Modern dönemde üretim araçlarına sahip olan burjuva sınıfidır ve

bu sınıf proletarya üzerinde bir hâkimiyet kurmuştur. Bu hâkimiyet ile oluşan kapitalizm, proletaryanın öncülüğünde gerçekleşecek bir devrimle sosyalist aşamaya geçecektir. Bu aşama da sınıfsız toplum olan komünizme doğru gidilen aşamaya giden süreci şekillendirecektir. Bu öğreti 19. yüzyıldan itibaren yaşanan şartlar paralelinde eleştirileri, yeni bakış açılarını ve klasik anlamının da bir arada olduğu bir süreçte günümüze kadar gelmiştir. Bazı ülkelerde bir devlet sistemi olarak uygulanmış, bazı ülkelerde siyasi partiler ya da sivil toplum kuruluşları aracılığıyla siyasi hayatta yer almıştır.

Sosyalizmin siyasi bir görüş olarak hayat bulduğu ülkelerden birisi de Türkiye olmuştur. Osmanlı Devleti Avrupa’da yaşanan gelişmelerden etkilenirken hem kapitalist ekonomik sistemden hem de Avrupa’da ortaya çıkan ideolojilerden de etkilenen gruplar olmuştur. On dokuzuncu yüzyılda sanayinin Osmanlı topraklarına girmesi ile fabrikalar kurulmuş ve işçilerin yararına yönelik dernekler de faaliyet göstermeye başlamıştır. I. Meşrutiyet döneminde sosyalist fikirlerden ziyade işçi hareketleri ön planda olmuştur. I. Enternasyonal ve 1848 yılında yaşanan işçi eylemlerinin Osmanlı Devletine de etkileri olmuştur. II. Meşrutiyet dönemi ise sosyalizmin hem düşünsel hem de örgütlenme düzeyinde görüldüğü bir dönemdir. Yine bu dönemde sosyalizmde Fransız sosyalizminin etkileri olmuştur. Düşünsel anlamda devrim fikrini savunanların yanı sıra Marx’ın sınıf savaşı görüşünü Osmanlı Devletine uygun görmeyenler de vardır. Kurulan partiler genel olarak İstanbul ilinde örgütlenmiştir. Radikal sosyalist fikirlere sahip olanların yanı sıra sosyalizmi İslam dini ile ilişkisi üzerinde duranlar da olmuştur. Bunların yanı sıra Osmanlı Devletinin Avrupa tarafından sömürüldüğünü savunan görüşler de yer almıştır.

Osmanlı Devleti’nin son döneminde, 1910 yılında, “Osmanlı Sosyalist Fırkası” adında sosyalist bir parti de kurulmuştur. Bu dönem, aynı zamanda azınlıkların da sosyalist görüşlerini dile getirdikleri ve örgütlenmeler içinde yer aldıkları bir dönem olmuştur. Bu konuda özellikle yurt dışında yaşayan sosyalist Türklerin etkisi olmuştur. Osmanlı’nın son dönemlerinde ortaya çıkan sosyalist fikirlerde devletin kurtuluşu teması özellikle dikkat çekerken, Kurtuluş Savaşı sürecinde de bu düşüncenin izlerini görmek mümkündür.

1920 yılına kadar Osmanlı’da yer alan sosyalist anlayışlı örgütlenmeler “Türkiye Komünist Partisi”ne katılmışlardır. III. Enternasyonal’in devrimci sınıf

siyasetini belirleyen TKP, 1950'li yıllara kadar kimi zaman legal kimi zamanda illegal olarak örgütlenmesini sürdürmüştür. 1960'lı yıllar ise hem dünyada hem de Türkiye' sosyalizm üzerinde önemli gelişmelerin yaşandığı yıllar olmuştur. Bu dönemde sendikalı işçiler tarafından kurulan Türkiye İşçi Partisi, 1965 yılında yapılan genel seçimlerin sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne giren ilk sosyalist parti olarak tarihteki yerini almıştır. Bu dönemde sosyalizm, hem dünyada hem de Türkiye'de işçi ve öğrenci hareketleri üzerinden kitleselleşmesini sağlarken aynı zamanda kendi meşruiyetini üretmede de etkili olmuştur.

TİP, ideolojik çizgisini süreç içerisinde oluşturmuş, fakat genel itibari ile seçim yolu ile iktidara gelmeyi ve iktidarda sosyalist devrimi gerçekleştirmeyi hedeflemiştir. Bu durum, ilk dönem TİP'in önemli özelliklerinden birisine karşılık gelmektedir. 1975 yılında kurulan TİP ise 1970 yılında, dördüncü kongrede alınan kararlar doğrultusunda bir devam partisi olarak yeniden siyasi hayatta yerini almıştır. İkinci dönem TİP'in birinci dönemden farkı ise net bir sosyalizm anlayışının yanında kitleselleşmiş bir parti olmamasıdır. Bu süreç tek başına TİP bağlamında anlaşılabilir bir durum değildir. Burada hem Türkiye'nin hem de dünyanın toplumsal, siyasi ve ekonomik şartlarının etkisi vurgulanmalıdır. Bunların yanı sıra solun kendi içinde artan rekabet ortamı da ikinci dönemde TİP'i etkilemiştir. 12 Eylül darbesinin ardından kapanan TİP 1988 yılında TKP ile birleşene kadar olan süreçte illegal olarak parti çalışmalarını sürdürmüştür. TBKP'nin de kapatılmasının ardından TİP'in mirası kurulan partilerden sonuncusu olan ÖDP'ye aktarılmıştır. Fakat günümüzde ÖDP içinde yaşanan ayrılıklar sonucu artık bu mirasın siyasi parti anlamında sürdürüldüğü söylenemez.

Bu çalışma, bireylerde kimlik ve ideolojinin üretilmesini TİP örneğinde açıklamaya çalışmıştır. Üzerinde durulan asıl soru şudur: Türkiye'nin siyasi tarihinde etkili olmuş bir sosyalist parti olarak TİP'te yaşanan bu süreç içerisinde yer alan bireyler için sosyalist ideolojiye sahip olmak ve "TİP"li olmak ne anlama geliyordu? İdeolojinin parti kimliği ile yani bir anlamda partili olmanın bireyler için öneminin ne anlam ifade ettiği üzerine başka soruları da beraberinde getirmiştir. Çalışmada bu sorulara eski TİP üyelerinin bakış açılarından yola çıkılarak cevaplar aranmaya çalışılmıştır.

Çalışma örneklemini için seçilen bireylerin sahip oldukları ideolojiyi tanımlamalarından şu sonuca varılabilir. İdeoloji, bireylerin hayatı anlama, açıklama ve yorumlamaları için gidilen yollardan biri olarak görülmektedir. Bireylerin ideoloji tercihlerinde ailenin, sosyal ilişkilerin, toplumsal şartların ve siyasi örgütlenmelerin etkisi ise önemlidir.

İdeoloji yukarıda da değinildiği gibi aynı ideolojiye sahip bireyler için bir arada olma ihtiyacını da karşılamaktadır. Bu yapılardan biri olan siyasi partiler hem kendi ideolojilerinin taşıyıcıları olarak bireye ihtiyaç durmaktadır. Bu sayede hem tüzel bir kişilik olan partiler için hem de bireyler için ideoloji işlevsel bir hale gelmektedir. İdeolojinin eyleme yönelik işlevini yerine getirmesi açısından da parti bireyler için önemlidir. TİP'in bu dönemde Türkiye'deki sol hareketi çatısında toplayan tek parti olması dolayısıyla TİP'in bu işlevi yerine getirdiğini söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra 1965 yılında sağlanan seçim başarısı bireyleri motive etmiştir. İkinci dönem TİP ise bireylerin için bir alternatifti. Bu dönemde bireyler onlarla aynı ideolojiye sahip olan bireylerle bir arada oldu. Her iki dönemde bireylerin parti ideolojisinin taşıyıcıları olduğu TİP'li kimliğinin bireylerin gündelik hayatlarındaki yansımalarında belirginleşmiştir.

Çalışmada bireylerin siyasi bir partiyi tercih etmesinde de ideolojide etkili olan aile, sosyal ilişkiler ve toplumsal şartların etkili olduğu görülmektedir. Parti üyeliğinin birey için kimi zaman bireyin teoride bildiklerini eyleme yansıtma, kimi zaman da teoriyi öğrenmek ya da öğretmek amacı ile gerçekleştiği dikkat çekmektedir. Örneğin entelektüel birikime sahip olan bireyler partiyi eylem için bir amaç olarak görürken, partinin işçi kesiminden olan üyeleri ise partiyi ideolojiyi bir araç olarak görmüşlerdir. Burada parti programının “ders kitabı” olarak algılanması ve ifade edilmesi bu çıkarımı destekler niteliktedir. İdeolojiyi öğretmek konusunda, hem birinci hem de ikinci dönem TİP'te aydınlara işçi sınıfını bilinçlendirme görevi verilmiştir. Bunların yanı sıra partinin kendi ideolojisini oluşturmada parti içi yapılan eğitimlerin, parti yayınları olduğunu görmekteyiz. Bütün bunların yanı sıra birey için eylem içerisinde olmak onun ideolojiyi birebir yaşayarak öğrenmesini de sağlamaktadır.

Parti aynı zamanda ideoloji ile birlikte birey için sosyal bir kimlik oluşturmaktadır. Bu kimlik partili olmak ya da partililik olarak tanımlanmaktadır.

İdeoloji, parti ve birey bir arada ortak bir kültür oluşturmaktadır. Oluşan bu kültür belli tutum, davranışlar, normlar ve değerleri de içinde barındırmaktadır. Kültürle beraber partiye karşı bir bağlılık oluşmaktadır. Eski TİP üyeleri gündelik hayatlarına da parti kültürü ve partiye olan bağlılık etrafında şekillenen partili kimlikleri ile devam etmişlerdir.

Kendi kişiliklerini ve gündelik hayatlarını partililik kimliklerine göre şekillendirmişlerdir. Örneğin toplumda partili olarak tanınmalarının gerektirdiği bir sorumluk duysuna sahip olmuşlardır. Bu konuda ikinci dönemde TİP, “*24 saat partili olmak*” sloganını üyeleri için partili olmaya atfettiği önem ve değer dolayısıyla gündelik hayatta yaymaya çalışmıştır.

Eski TİP üyeleri için TİP’li olmanın gündelik hayatlarına yansıması hem olumlu hem olumsuz yanları bir arada bulundurmaktadır. İlk olarak partili olmak gündelik hayatı zorlaştırır. Bu zorluklar özellikle partililerin iş ve eğitim hayatlarına yansımıştır. Öncelik parti olduğu için bu alanlar ikinci planda kalmıştır. Bunun yanı sıra çevreden olumsuz tepkilere maruz kalmışlardır. Bunlar gibi birçok sorun bireylerin partili olmaktan vazgeçmelerine neden olmamıştır. Buradan bireylerin inandıkları doğrulardan ayrılmadan partiye olan bağlılıklarını sürdürdükleri sonucu da çıkmaktadır.

Bir ideolojiye sahip olmak ve ideolojinin sürekliliğini sağlamak açısından örgütlü yapı içerisinde yer almak önemlidir. Bu anlamda çalışmada değerlendirilen bir diğer önemli konu ise Eski TİP’lilerin TİP’ten sonra örgütlü yaşamın içerisinde yer alıp almadıkları meselesidir. Bireyler ideolojilerini örgütlü olarak günümüze kadar partiler içerisinde yer alarak sürdürmüşlerdir. Partili olarak sürdürmeyenler ise siyasi partileri verdikleri oylar ile destekleyerek siyasal hayata katılmayı sürdürmüşlerdir. Bu durum bizi aynı zamanda bireylerin aynı zamanda ideolojilerinde değişim, dönüşüm yaşayıp yaşamadıkları sorusuna da götürmektedir.

Eski TİP’lilerin günümüzde ideolojileri ile ilgi yaşadıkları değişimler farklı şekilde olmuştur. Genel olarak bireyler sosyalist ideolojinin özüne sadık kalmışlardır. Bu anlamda bazı TİP’liler ideolojik olarak bir değişim yaşamamışlardır. Bazıları ise Marksizm de dâhil olmak üzere sosyalizmin bazı kavramlarının yeni şartlara göre yorumlanması gerektiğini savunmuşlardır. Genel olarak Leninist anlayıştan uzaklaşma söz konusu olmuştur. Bunun yanı sıra demokrasiyi sosyalizmden öncelikli

olarak görmek ya da liberal sol bir eğilimde olduğunu tanınmalarda yer almaktadır. Görüşmelerin değerlendirilmesinde de belirtildiği gibi eski TİP'liler açısından köklü bir değişim yaşanmamıştır. Sovyetler Birliği'nin çöküşü, 12 Eylül darbesi, solun Türkiye'de yaşadığı bölünmüşlük durumunun bireylerin sosyalizme dair umutlarını etkilemediği gözlemlenen diğer bir sonuç olmuştur.

Çalışmanın başlığında da yer aldığı gibi TİP'in sosyalist bir gelenek üretip üretmediği bu çalışmanın en önemli tartışma konularından birisidir. Yapılan görüşmelere göre şu sonuçlar çıkmaktadır: İlk dönemde TİP içerisinden çıkan kadrolar daha sonra farklı örgütlenmelerde yer almışlardır. Bu anlamda TİP' için sol/sosyalist düşünce ve eylemde "*laboratuar vazifesi*" gören bir parti olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra eski TİP üyeleri açısından ele alınırsa parti ideolojisinin taşıyıcıları, ilk dönemden günümüze 50 yıl, ikinci dönemden günümüze ise 36 yıllık bir süre geçmesine rağmen bu süreç boyunca birçok siyasi oluşum içerisinde yer alarak TİP'in geleneğini sürdürmeye devam etmişlerdir. Bu iki çıkarım TİP'in sosyalist bir gelenek oluşturduğu tezini güçlendirmektedir.

Eski TİP'li üyeler, bugün de TİP'lidirler. Parti ile birlikte oluşan sosyal kimlik düşünsel ve duygusal bir bağ ile devam etmektedir. Bunun yanı sıra parti ile birlikte edinilen sosyal çevre ilişkilerinin de hâlâ sürdürülmekte olduğu gözlemlenmiştir. Sonuç olarak TİP'in Türkiye'de sosyalist bir gelenek oluşturduğu ve bu geleneğin siyasi parti anlamında devam etmese bile TİP'li kimliği edinmiş bireyler aracılığı ile sürdürüldüğü söylenebilir.

Kaynakça

- Akgün, Birol (2002). Türkiye’de Seçmen Davranışı, Partiler Sistemi ve Siyasal Güven (1. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Akın, Mahmut Hakkı (2011). Toplumsallaşma Sözlüğü. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Althusser, Louis (2003). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları. (Çeviren: Alp Tümertekin). İthahi Yayınevi.
- Aren, Sadun (1993), TİP Olayı 1961–1971. İstanbul: Cem Kitapevi
- Arnhort, Larry (2004). Platon’dan Rawls’a Siyasi Düşünce Tarihi. (Çeviren: Bayram, A. Kemal Bayram). Ankara: Adres Yayınları.
- Atılgan, Gökhan (2010). Türkiye İşçi Partisi (1961–1971): Sosyalist Solun Zirvesi. (Editör: Turgay Uzun). İttihat ve Terakki’den Günümüze Siyasal Partiler Ankara: Orion Yayınları, 339–374.
- Aybar, Mehmet Ali (1966). TİP Mecliste, Türkiye’yi Adalet Partisi Kalkındıramaz. İstanbul.
- Aybar, Mehmet Ali (1988). TİP Tarihi (1. ve 3. Cilt). İstanbul: BDS Yayınları.
- Aydın, Mustafa (2006). Siyasetin Sosyolojisi (2.Baskı). İstanbul: Açılım Kitap.
- Aykol, Hüseyin (2010). Türkiye’de Sol Örgütler (2. baskı). Ankara: Phoenix Yayınları.
- Bakak, İsmail, Bedestanci, Çetin ve Büyükbeşe, Tuba (2004). Örgüt Kültürü-Teorik ve Ampirik Yaklaşım (1. Baskı). Aktüel Yayınları
- Balay, Refik (2000). Örgütsel Bağlılık. Ankara: Nobel Yayınları.
- Beer, Max (1965). Sosyalizm Tarihi. (Türkçesi: A.Cerrahoğlu) İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Berberoğlu, N. Güneş (1997). Siyasi Parti Yönetimi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Yayınları.
- Boran, Behice (1980). Genel Başkanımız Behice Boran’dan Seçmeler. İstanbul: Türkiye İşçi Partisi Yayınlar.
- Boran, Behice (1977). Açılış Konuşması. Türkiye İşçi Partisi 1. Büyük Kongre Tutanağı İstanbul Türkiye İşçi Partisi Yayınları, 8-23.
- Bottomore, Tom (2002). Marksist Düşünce Sözcüğü (3. Basım). (Çeviren: Mete Tuncay) İstanbul: İletişim yayınları.
- Cevizci, Ahmet (2002). Paradigma Felsefe Sözlüğü. (Beşinci Baskı). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Çelik, Nur Betül (2005). İdeolojinin Soykütüğü I:Marx Ve İdeoloji (Birinci Basım). Ankara: Ertem Matbaası.
- Çetin, Halis (2003). İnsan ve Siyaset. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Çulhaoğlu, Metin (2002). Bir Mirasın Güncelliği, Tarih Türkiye Sosyalizm. (3. Basım). İstanbul.

- Demirtaş, H. Andaç (2003). Sosyal Kimlik Kavramı, Temel Kavram ve Varsayımlar. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/23/665/8472.pdf>, Erişim Tarihi: 01.09.2011.
- Dursun, Davut (2002). Siyaset Bilimi. (1. Basım). İstanbul: Beta Yayınları.
- Duverger, Maurice (1993). Siyasi Partiler. (4. Basım). (Çeviren: Ergun Özbudun). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Eagleton, Terry (2005). İdeoloji (2. Basım). (Çeviren: Muttalip Özcan) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ekiz, Durmuş, (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemleri (2. Baskı).
- Engels, Friedrich (2008). Ütopik Sosyalizm Ve Bilimsel Sosyalizm (10. Baskı).(Çeviri: Sol Yayınları Yayın Kurulu) Ankara: Sol Yayınları.
- Filho,Alfredo Saad ve Fine,Ben (2008).Marx'ın Kapital'i (1.Basım). (Çeviri: Nail Satlıgan) İstanbul: Yordam Kitap.
- Gramsci, Antonio (1997). Hapishane Defterleri: Felsefe ve Politika Sorunlar. (Çeviren: Adnan Cemgil). İstanbul: Belge Yayınları.
- Göze, Ayferi (1989). Siyasal Düşünceler Ve Yönetimler (5.Basım). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Guterk, Gerald L. (2006). Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar (3. Basım). Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Güzel, M. Şehmus (1996). Türkiye'de İşçi Hareketi 1908–1984 (1. Basım). İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Güzel, M. Şehmus (2007). İşçi Tarihine Bakmak. (1. Basım). İstanbul: Sosyal Tarih Yayınları.
- Hall, Stuart ve Jacques, Martin (1995). Yeni Zamanlar. (1. Basım). (Çeviren: Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hayek, A. Von (1999). Kölelik Yolu. (2. Baskı). (Çevirenler: Turhan Feyzioğlu ve Yıldırım Arsan). İstanbul Liberte Yayınları.
- Hepdige, Dick(1995) Kitlelerin Ardından.(Derleyen: Hall Stuart ve Martin Jacques).Yeni Zamanlar (Çeviren: Yılmaz, Abdullah). İstanbul: Ayrıntı Yayınları, İstanbul 75–94.
- Heywood, Andrew (2011). Siyasi İdeolojiler (3.Baskı).(Çevirenler: Ahmet Kemal Bayram, Özgür Tüfekçi, Hüsamettin İnaç vd.) Ankara: Adres Yayınları.
- Hoffer, Eric (2005). Kesin İnançlılar. (8. Baskı). (Çeviren: Erkil Günur) İstanbul: İm Yayınları.
- Huberman, Leo (2009). Sosyalizmin Alfabesi.(19. Baskı).(Çeviren: Alaatin Bilgi). İstanbul: Sol Yayınları.
- Kongar, Emre (2000) 21. Yüzyılda Türkiye. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuş, Elif (2007). Nicel ve Nitel Araştırma Teknikleri (2. Baskı). Ankara: Anı Yayınları.

- Marx ve Engels (2003). Komünist Parti Manifestosu (2003). (2. Baskı). İstanbul Sol Yayınları.
- Mısır, M.Bayram ve Balta, Ecehan (1999). Modernizm, Postmodernizm ve Sol, Ankara: Özgür Üniversite Kitaplığı.
- Mumcu, Uğur (1997). Mehmet Ali Aybar İle Söyleşi Sosyalizm Ve Bağımsızlık(18. Baskı). Ankara: Vakıf Yayınları.
- Kışlalı, A. Taner (1987). Siyaset Bilimi. Ankara: Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Yayınları.
- Mardin, Şerif (t. y.) . İdeoloji (6.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Marshall, Gordon (2003). Sosyoloji Sözlüğü. (Çevirenler: Osman Akınhay ve Derya Kömürçü) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Ömerci, Ozan (2010). Jean Jaures. <http://ydemokrat.blogspot.com/2010/08/jean-jaures.html>, Erişim Tarihi: 20/08/2011.
- Orhan, Silier (1977). Kuruluştan İtibaren Sorunlara İlkeli Yaklaşım. Türkiye İşçi Partisi 1. Büyük Kongre Tutanağı. İstanbul: Türkiye İşçi Partisi Yayınları.
- Örs, Birsen (2010). 19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler(4. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özlem, Doğan (2005). I. Meşrutiyet Döneminde Fikri Hareketler: 1920-21'ler Türkiye'si ve Mustafa Suphilerin Dönüşü. İstanbul: TÜSTAV Yayınları, 15-30.
- Terzi, Rıza (2000). Örgüt Kültürü (1. Basım). Ankara: Nobel Yayınları.
- Tunaya, Tarık Zafer (1995). Türkiye'de Siyasi Partiler (2. Basım). İstanbul: Arbaya Yayınları.
- Tuncay, Suavi (t.y). Parti İçi Demokrasi ve Türkiye (1. Basım). Ankara: Gündoğdu Yayınları.
- Tunçay, Mete ve Zürcher, J. Erik (2010). Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalizm ve Milliyetçilik (5. Baskı). (Çeviren: Mete Tunçay). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tunçay, Mete (2002). Türkiye'de Sol Akımlar (1908 ve 1925). (2. Baskı). İstanbul: BDS Yayınları.
- Sayılğan, Aclan (1968). Solun 94 Yılı 1871- 1965 (1. Basım). Ankara: Mars Matbaası.
- Swingewood, Alan (1998). Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi. (Çeviren: Osman Akınhay) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Sargın, Nihat (1977). Merkez Yönetim Kurulu Raporu. Türkiye İşçi Partisi Birinci Büyük Kongre Tutanağı. İstanbul Türkiye İşçi Partisi Yayınları. 24-72
- Sargın, Nihat (2001). TİP'li Yıllar 1961-1971(1. Baskı). İstanbul: Felis Yayınevi.
- Şaylan, Gencay (1974). Türkiye'de Kapitalizm Bürokrasi ve Siyasal İdeoloji. Ankara: Türkiye Ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları

- Şener, Mustafa (2010). Türkiye Solunda Üç Tarz-ı Siyaset YÖN, MDD, TİP (1. Basım). İstanbul: Yordam Kitap.
- Varuy, Nebil (2010). Türkiye İşçi Partisi Olaylar-Belgeler- Yorumlar. İstanbul: Sosyal Tarih Yayınları.
- Yayla, Atilla (2005). Siyasi Düşünceler Sözlüğü. (3. Basım). Ankara: Adres Yayınları.
- Yurtsever, Haluk (2008). Yükseliş ve Düşüş Türkiye Solu 1960-1980 (1. Basım). İstanbul: Yordam Kitap.
- Ziya Ekinci(2011), Türkiye İşçi Partisi 50. Yıl Toplantı Bildirgesi, Türkiye İşçi Partisi 50. Yıl Kuruluş Toplantısı. İstanbul. (13 Şubat 2011)
- Zürcher, J. Erik (2007) Modernleşen Türkiye'nin Tarihi (21. Basım). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atalay, Abdurrahman. Kişisel İletişim. İstanbul. 25 Eylül 2011.
- Dinler, Nebahat. Kişisel İletişim. Balıkesir. 23 Ağustos 2011.
- Kazankaya Nezh. Kişisel İletişim. İstanbul. 21 Eylül 2011.
- Tuç, Nurten. Kişisel İletişim. İstanbul. 16 Ağustos 2011.
- Boran Selam olsun(2010). Hazırlayan Nihat Sargin. İstanbul: Rezan Yayıncılık.
- Bugün Daha İyi Bir Yaşam, Yarın Daha Güzel Bir Dünya İçin(1979). İstanbul: Türkiye İşçi Partisi Yayınları.
- Doğru Bilelim Doğru Konuşalım (1968). Türkiye İşçi Partisi İl Yönetim Kurulu İstanbul: Başaran Matbaası.
- Gerçeğin Sesi Gazetesi,5-6. (13 Mart 1975). Türkiye İşçi Partisi Yeniden Kurulurken. Orhan Silier TÜSTAV Arşiv Fonu.
- Hayatı Savunan Behice Boran(2010). İstanbul: TÜSTAV(Türkiye Sosyal Tarih Araştırmaları Vakfı)
- İlerici Gençlik Hareketinin Güncel Görevi(1976). MC İktidardan Düşürülmelidir. İstanbul: Türkiye İşçi partisi Yayınları.
- Örgütlü Birleşik Güç Yenilemez(1977). İstanbul: Türkiye İşçi Partisi Yayınları.
- Selam Olsun Türkiye'nin Aydınlik Geleceğine(1976). İstanbul: Türkiye İşçi Partisi Yayınları.
- Sosyalizm Yeniden Seçimlerde(1977)
- 12 Ekim 1975 Seçimlerinde Tavrımız (1975). İstanbul: Türkiye İşçi Partisi Yayınları.
- Türkiye İşçi Partisi 2. Büyük Kongre Kararları(1979). İstanbul: Türkiye İşçi Partisi Yayınları.
- Türkiye İşçi Partisi Programı (1964). İzmir: Türkiye İşçi Partisi Yayınları.
- Türkiye İşçi Partisi Program ve Tüzüğü (1975). (2. Basım). Türkiye İşçi Partisi Yayınları.

Türkiye İşçi Partisi Tüzüğü (1962). Nihat Sargın TÜSTAV Arşivi Fonu.

Türkiye İşçi Partisi Seçim Bildirisi(1965). İstanbul: Yenilik Matbaası.

Türkiye İşçi Partisi Seçim Bildirisi(1968). İstanbul: Çınar Matbaası.

Türkiye İşçi Partisini Tanıyalım(2007). (2. Basım). İstanbul.

Türkiye İşçi Partisinin Kuruluşunun 50. Yılı Broşürü (2011).

1961 Anayasası. <http://tbmm.gov.tr>, Erişim Tarihi: 02.10.2011.

1977 Genel Seçimleri

http://tr.wikipedia.org/wiki/1977_T%C3%BCrkiye_genel_se%C3%A7imleri, Erişim Tarihi: 02.09.2011.

1977 Yerel Seçimleri

http://tr.wikipedia.org/wiki/1977_T%C3%BCrkiye_genel_se%C3%A7imleri, Erişim Tarihi:02.09.2011

1979 Milletvekili Ara Seçimleri

http://tr.wikipedia.org/wiki/1979_T%C3%BCrkiye_milletvekili_ara_se%C3%A7imleri, Erişim Tarihi: 02.09.2011.

Özgeçmiş

Göze Çakır 1984 yılında Malatya'da doğmuştur. 1986 yılından beri İstanbul'da ailesiyle yaşamaktadır. Lise öğrenimini İstanbul Kabataş Erkek Anadolu Lisesinde 2002 yılında tamamlamıştır. Üniversite öğrenimini ise 2008 yılında Konya Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde tamamlamıştır. Yine aynı yıl Selçuk Üniversitesi sosyoloji bölümünde yüksek lisans eğitimine başlamış ve 2011 yılında mezun olmuştur.